

DE JURA
NATURAE ET GENTIUM.

Handwritten signatures and scribbles at the top of the page.

ANTONI
CIECICKI,
CANONICI
ET GENTIUM
DE JURE
NATURÆ ET GENTIUM.
IN SPECIE

MDCCLXXXVIII

ROSEHMENBARRA ET HEREDES

LIBRARIUM

Art 12
And 2°
Vol 11

DE JURE
NATURÆ ET GENTIUM.

CONSTANTINI
COMITIS SWIĘCICKI,
METROPOLITANÆ ECCLESIAE
GNESNENSIS CANONICI
DE JURE NATURÆ ET GENTIUM
IN GENERE,
ET
DE JURE BELLII ET PACIS
IN SPECIE.

MATRITI. MDCCLXXXVIII.
APUD VIDUAM D. IOACHIMI IBARRA-ET HEREDES.
Superiorum permissu.

CONSTANTINI
COMITIS SWITVICI
METROPOLITANÆ ECCLESIE
GNEPHENSIS CANONICI
DE JURE NATURÆ ET GENTIUM
IN GENERE
ET
DE JURE BELLI ET PACIS
IN SPECIE.

MATRITI. MDCCXXXVIII.
AED VIDUAM D. IOACHIMI BARBA ET HEREDES
Superiorum permissum.

BENEVOLO LECTORI.

EXTARE mentibus nostris legem naturalem nemo negat, nisi qui desipit, et nec se, nec hominem novit. Quisquis se ipsum vel leviter excusserit, facile deprehendet sibi justis, et injustis, honestis, et turpis principia ab ipsa natura, vel potius

à Summo Naturæ Auctore ingesta esse,
 atque impressa. Ea protoparenti Adamo
 Deus Creator infudit, eique unicum præ-
 ceptum positivum adjecit, quo ipsi pro-
 hibebatur, ne de ligno Scientiæ boni, ac
 mali comederet. Legem hanc observatu
 facillimam aliena sollicitatione victus vio-
 lavit, et hinc immensa malorum seges.
 Peccatum secuta est moriendi necessitas,
 et concupiscentia incæpit adversus ratio-
 nem pugnare. Non tamen extinctum pe-
 nitus fuit lumen illud, quo illustrati rec-
 tum à pravo, æquum ab iniquo secerni-
 mus: hoc enim et conditoris bonitati re-
 pugnat, et ipsis historiæ monumentis
 refellitur: primis enim illis ab or-
 be condito temporibus nondum instituti
 erant inanum numinum cultus: unus
 agnoscebatur Deus, et sincerè colebatur,
 proindèque vigeat justitia cum vera Reli-
 gione necessariò, et indissolubilitèr con-
 nexa, et si Cainum exceperis, aliæque
 pauca forte, monstra potius quam homi-
 nes,

nes, nemo de aliorum pernicie cogitabat,
nullæ inimiciæ, nulla bella.

Nondum vesanos rabies nudaverat enses,

Nec consanguineis fuerat discordia nota.

At successu temporis sublata è plerorumque animis vera Religione, et introducta idololatria, omnis carò viam corruptit, disruptum est humanæ societatis vinculum. Hinc rapere aliena, in privatum commodum omnia trahere, proximo insidiari, et omnia in præceps ruere, sic ut, grassante passim libidine, falsis opinionibus, et prævis moribus ipsa lex naturalis penè oblitteraretur.

Hæc igitur ut in animis hominum revivisceret, ejusque præcepta iis apertiora fierent, data est lex scripta, quam Deus per servum suum Moysen promulgavit, quæque Exodo et Deuteronomio præcipuè continetur. Sed cum lex illa scripta teste D. Augustino *lib. de*

Gratia Christi cap. 8. juberet potius quam juvaret, et morbum doceret esse, non sanaret; ubi venit plenitudo temporis, Deus pater indulgentissimus Filium suum misit, qui peccatum tolleret; viam hominibus ad veram Patriam aperiret; præceptorum sanctitate, atque uberiore quam antea fuerat, gratiæ largitione cupiditates comprimeret, evangelica luce densas injustitiæ tenebras dissiparet: cultum Dei purum et perfectum toto orbe constitueret, et æquitatis naturalis semina, quæ humani generis conditor inseverat, sed cupiditate fermè extincta erant, iterum excitaret, foveret et ad copiosiorum lætiorumque fructum perduceret. His præceptis instructi alios homines ut fratres diligimus: Patris communis beneficia cum indigentibus partimur; nulli nocemus, nullum premimus, nec fores hospiti claudemus, nec aures prestanti sumus largi, benefici, liberales, quas regias esse laudes Tullius existima-

vit, ego veriùs dixerim Christianas, hoc est à Christo Domino Discipulis commendas.

Reperiuntur quippe passim in sacris Novi Testamenti libris sententiæ illustres, quibus naturæ Jus egregiè explicatur, illustratur et confirmatur: iis innixi Pontifices, et Concilia varia de officiis ediderunt decreta. Sancti Ecclesiæ Patres, aliqui Apostolici viri, qui Divinæ Scripturæ exponendæ operam dederunt, sæpe etiam de juris naturalis præceptis sermonem instituunt, eaque enodant, quorum vestigiis insistentes Theologi Christianorum Dogmatum explicationi solidas de eo quòd natura æquum et iniquum est, dissertationes annectunt.

Nec defuerunt, hisce præsertim postremis temporibus, qui Juris naturalis præcepta in unam veluti formam, et adæquatum systema redigere tentaverunt. Sed in hujusmodi libris summo delectu opus est, atque judicio. Plerique enim

dum præclaram illam disciplinam tradere, et illustrare sese jactitant, eam miserum in modum fœdant ac dilacerant, et in periculosissimos capitalesque errores impingunt.

Alii enim sentiunt ante imperia justum et injustum non extitisse: actionem omnem natura sua esse adiaphoram: quod justa vel injusta sit, à jure imperantis provenire, et sic consentiunt Ethnico poetæ dicenti,

Jura inventa metu injusti fateare necesse est,

Tempora si, fastosque velis evolvere mundi

Nec natura potest justo secernere iniquum;

Dividit ut mala diversis, fugienda pefendis.

Alii autem volunt Principem legibus in universum omnibus, adeoque et naturalibus solutum imponere ad unum A Catholicum Sacerdotii et Imperii jura confundunt. Tandem ne multos enumerem errores, quos fusè expono et confuto, Scholasticos Doctores, SS. Patres, et

ipsoſ Sacros Canones ubique ſuperbè deſpiciunt.

Meo igitur muneri conveniens , et communi utilitati accommodum exiſtimavi , quæ de Jure Naturæ et Gentium olim commentatus ſum , publici juris facere , idque tradere quod

Æque pauperibus prodeſt , locupletibus æquè,

Æque neglectum pueris , ſenibusque nocebit.

Ea ſic tractavi , ut quæ rationi naturali conſentanea exiſtimavi , etiam Sacris Litteris , Conciliis , Patribus , Pontificum decretis , et Doctoribus confirmaverim , poſitis in genere utriusque juris principiis : exindè varia deduxerim officia ad quæ tenemur , eo modo et ordine , qui ex ſingularum diſputationum præmio facilè poterit intelligi : et quia haud leves quæſtiones ſunt , quæ circa Jus Belli et Pacis proponuntur , de eo in ſpecie peculiariterque diſſerendum duxi.

In asserendis autem propositionibus, et retundendis adversariorum argumentis (quæ candidè et expressis ipsorum verbis retuli) nec inanis gloriæ cupiditas, nec malesanum contradicendi studium, nec novitatis amor direxit: unicus mihi finis veritas, pro qua viro Christiano et Religioso ad extremum usque vitæ spiritum decertandum est. Vive et vale.

INDEX

DISPUTATIONUM, ET CAPITUM
DE JURE NATURÆ ET GENTIUM
IN GENERE.

<i>Dissertatio præliminaris.</i>	Pág. 1
§. I. <i>De Philosophis Græcis.</i>	2
§. II. <i>De Romanis.</i>	6
§. III. <i>De Christianis, et SS. Patribus.</i>	8
§. IV. <i>De A catholicis, eorumque in Scrip- tores Catholicos calumniis.</i>	10
§. V. <i>De A catholicorum in SS. Patres conviciis.</i>	13
§. VI. <i>De recto juris Naturæ usu.</i>	18
§. VII. <i>De recta addiscendi juris Natu- ræ ratione.</i>	31

DISQUISITIO HISTORICA.

CAP. I. <i>De origine, et progressu juris publici, tum Naturæ, tum Gentium.</i>	36
CAP. II. <i>De politica vivendi forma post diluvium usque ad legem scriptam.</i>	41
CAP. III. <i>De Noachidarum forma vi- vendi, et utrum jus naturale, ac</i>	
	Gen-

- Gentium coluerint.* 44
- CAP. IV. *De prima rerum divisione, et dominiorum origine.* 46
- CAP. V. *Quæ fuerit Imperiorum origo.* 48
- CAP. VI. *Quomodo Jus Naturæ, et Gentium, ex Lege Divina scripta, et Hebræis tradita, sit confirmatum, et illustratum. Item de traditionibus Hebræorum.* 50
- CAP. VII. *De juris naturalis conditione apud Gentiles tempore legis scriptæ, deque morali Philosophia: item de moribus Judæorum.* 55
- CAP. VIII. *Quid Lex Evangelica splendoris attulerit juri Naturæ, quid Jus Civile, et Canonicum.* 58
- CAP. IX. *Quid conferant ad disciplinam Juris Naturæ et Gentium scripta quorundam Protestantium, qui sunt celebriores, hoc est Grotii, Hobbesii, Puffendorffii, Thomasii.* 60

PARS PRIMA

De Jure Naturæ et Gentium in genere.

DISPUTATIO I.

- De moralitate actuum humanorum.* 67
 CAP. I. *De prima moralitatis origine.* 67
 CAP. II. *De libertate, et proximis constitutivis moralitatis.* 72
 CAP. III. *De intrinseco principio moralitatis.* 87
 CAP. IV. *De honestate actuum humanorum.* 99
 CAP. V. *De Veterum Philosophorum interna actuum honestate sententia.* 110
 CAP. VI. *Puffendorffii sententia de lege honestatis regula.* 113
 CAP. VII. *Impia Spinosæ, et Hobbesii systemata de regula honestatis.* 121

DISPUTATIO II.

- Quenam sint principia effectiva, et impulsiva actionum moralium.* 124
 CAP. I. *De principiis intrinsecis effectivis.* ibid.

- CAP. II. *De principiis intrinsecis impulsivis actionum humanarum.* 131

DISPUTATIO III.

- De proprietate, quæ necessario sequitur moralitatem actus humani, diciturque imputabilitas.* 135
 Caput unicum. *ibid.*

DISPUTATIO IV.

- De Lege Naturæ et Gentium.* 140
 CAP. I. *De statu hominis naturali, et ejus proprietate.* *ibid.*
 CAP. II. *De essentia, et proprietatibus juris Naturæ.* 146

DISPUTATIO V.

- De principio cognoscendi Juris Naturalis, hoc est, quid præceptum, quid vetitum sit Jure Naturæ.* 149
 CAP. I. *De aliis sententiis recentiorum circa principia Juris Naturæ.* 162
 CAP. II. *Quodnam sit principium fundamentale Juris Naturæ ex communi sententia.* 165
 CAP. III. *Solvuntur objectiones contra prin-*

principium amoris debiti. 167

DISPUTATIO VI.

*De existentia juris Gentium, an et
quomodo differat à Jure Naturæ,
ejusque definito.* 171

CAP. UNICUM. *De divisione Juris Gen-
tium; tum quale, et quotuplex
ejus objectum.* 180

DISPUTATIO VII.

*De officiis hominis erga Deum,
se ipsum, et proximum Jure
Naturæ præscriptis.* 183

CAP. I. *De officiis hominis erga Deum.* 186

CAP. II. *An Protestantes rectè du-
cant argumentum, ex religione
naturali ad Religionem Christia-
nam, sic ut divisionem potestatis
sacræ, ac profanæ Juris Divini
minimè esse evincere queant.* 196

CAP. III. *De habitudine Religionis Ju-
daicæ ad Christianam.* 213

CAP. IV. *De habitudine Religionis Chris-
tiane ad vitam civilem.* 218

CAP. V. *De officiis erga se ipsum.* 221

CAP. VI. *De officiis erga proximum.* 223

CAP. VII. *De hominum dominio in homines.* 225

DISPUTATIO VIII.

De Lege, ejusque vi obligandi. 230

CAP. I. *De Lege in genere.* ibid.

CAP. II. *De Lege æterna.* 236

DISPUTATIO IX.

De proxima regula bonitatis, et malitiæ humanorum actuum, quæ est recta ratio seu conscientia. 240

CAP. I. *De conscientia erronea, dubia, tuta, certa, scrupulosa.* 242

CAP. II. *De conscientia probabili.* 247

PARS SECUNDA.

De Jure Belli et Pacis in specie.

DISPUTATIO I.

De bello, ejusque causis, ac de officiis, quæ inde nascuntur. 259

CAP. I. *De origine, natura, licentia, et conditionibus belli.* ibid.

- CAP. II. *De justitia belli ratione Religionis.* 279
- CAP. III. *Quid sentiendum in specie de causa justa belli adversus infideles.* 283
- CAP. IV. *De bello causa Religionis contra Paganos.* 288
- CAP. V. *De justitia belli contra subditos Hereticos causa Religionis.* 299
- CAP. VI. *De justitia, ac injustitia belli ratione regionis.* 305
- CAP. VII. *An negatus transitus militaris sit justa belli causa.* 314

DISPUTATIO II.

- De effectibus belli.* 323
- CAP. I. *De effectibus belli primario, et secundo respectu hostium.* ibid.
- CAP. II. *De effectibus belli relate ad victores, et victos.* 332
- CAP. III. *De effectibus belli quoad subditos.* 336
- CAP. IV. *De obligationibus in bello.* 338
- CAP. V. *De Repressaliis.* 342

DISPUTATIO III.

De Fœderibus. 345

CAP. I. *De origine fœderum, eorum-
que materia, forma, ritu, obli-
gatione, executione, dissolutione,
cautionibus adhiberi solitis.* ibid.

CAP. II. *An, et quatenus fœdus licitum
sit.* 353

DISPUTATIO IV.

*De Jure Pacis, ejusque natura, et
proprietatibus.* 363

CAP. I. *De natura, subjecto, et objec-
to pacis.* ibid.

CAP. II. *De effectibus pacis, et ei con-
trariis.* 368

CAP. III. *De Accessoriis Pacis.* 370

DISPUTATIO V.

De mutua hominum caritate. 374

Caput unicum. ibid.

DISPUTATIO ULTIMA.

De mutuo officiorum concursu. 380

Caput ultimum. ibid.

Epilogus. 387

DE JURE
NATURÆ ET GENTIUM
I N G E N E R E

DISSERTATIO PRÆLIMINARIS.

PHILOSOPHIÆ nobilissima pars est illa, quæ morum doctrinam continet, et ad cognitionem animi pulcherrima, et ad mores instituendos apprimè utilis. Quæ vero Jus Naturæ et Gentium investigat, ea est fundamentum Philosophiæ Moralis universæ. Nemo sanè vel mediocritè eruditus ignorat, quanti semper hanc morum disciplinam sapientes fecerint viri cujusvis ætatis, quorum longum esset vel nomina recensere; nonnullos tamen commemorabo.

§. I.

De Philosophis Græcis.

Ut Ægyptios, Chaldæos, et Persas præteream, quorum Ethicæ Gndlingius persecutus est in historia Philosophiæ Moralis cap. 1. neminem latet omnem Pythagoræ Philosophiam ad studium virtutis comparatam fuisse. Unicum enim sibi ille finem proposuerat, ut homines informaret ad similitudinem Dei, quoad fieri posset, consequendam. Eminere deindè inter Græcos visi sunt complures excellentia moralis Philosophiæ; sic illorum septem, qui sunt Græciæ consensu dicti Sapientes, præclaræ sententiæ ad mores pertinent. *Socratem*, ait Cicero lib. prim. de Oratore, *omnium sapientissimum, et sanctissimum, ad mores formandos, vitamque hominum ritè instituendam, Philosophiæ studium omne transtulisse, accepimus.* Ejus doctrina morum, vel hominem solum spectandum docet, vel ut est paterfamilias, vel ut est civis. Ad primum pertinet Ethica ejus, ad secundum Œconomia, Politica ad tertium. Plato quamquam

quam placitis suis moralem corrupisse Philosophiam censeatur ; (absurda enim de animi substantia docuit) de virtutibus tamen, ac summo bono ita solidè , ac prudenter disseruit , ut nemo fuerit ex Ethnicorum numero , qui propius , quàm Plato , ad Christianæ de moribus Philosophiæ præcepta accederet. Aristotelis Ethicorum ad Nichomachum libri decem , Magnorum moralium libri duo , moraliumque ad Eudemum libri septem , totam exhibent Philosophi hujus morum disciplinam. De viri hujus Ethica idem dici potest , ac de ipsius fortuna. Ab aliquibus enim summum attigisse humanæ sapientiæ fastigium creditus est : aliis vicissim ejus morum Philosophia nugacissima visa est. Buddæus in Isagoge historiæ Theologicæ lib. 1. cap. 4. ita opinatur : cum Plato ad animi purgationem interiorem respiceret , Aristotelem contra vitæ tantum civilis sibi habendam rationem putasse , eoque Philosophiam suam Moralem comparatam esse voluisse. Hanc , ait , fuisse opinionem eorum , qui accuratiùs mentem Aristotelis introspererunt ; eum nempe Civilem potius , quam Moralem Philosophiam tradidisse , hoc est,

institutionem viri politici, et ad honores Reipublicæ adspirantis. Sed profecto fallitur Buddæus. Melior mihi videtur Stanleij sententia, qui Hist. Philosophiæ tomo 2. cap. 7. ait: *Aristoteles felicitatem in bonis exterioribus constare, sicut Polyenus, ait; nec in animo solum, sicuti Plato docebat: sed habere quidem formam in anima, coinquinari autem, et conspurcari solum ipsam ab exterioribus non bene se habentibus.* Peculiariorum morum præcepta ex Aristotele Stobbeus congressit. Stanleius loco citato Aristotelis Ethicæ accuratè describit: quem qui legat, intelliget, quam vana sint, quæ jactat Buddæus loco citato, scilicet: *Ejusmodi virtutes civiles, cum in quemlibet hominem, quantumvis solis naturæ viribus instructum cadant, ratio intelligitur, cur Ethica ista Aristotelica cum dogmatibus Pelagianorum egregiè consentiat, utpote qui itidem non alias virtutes, quam ad quas naturæ vires sufficerent, admittebat.*

Ante Christum natum Philosophi Ethici nihil sciebant de gratia Christi, et in hoc fortasse Pelagianis præluserunt, quod se rectè, ac sapientè vivere naturæ viribus posse

arbitrarentur ; in qua opinione non Aristoteles modo , sed Plato , ac Stoici versati sunt. Deindè falsum est , non alias ab Aristotele nisi civiles agnoscì virtutes. Quo circa Budæus illa conscribens Martino suo blandiri voluit , cujus apud ipsum nota erat vox. *Tota fere Aristotelis Ethica pessima est, gratiæ inimica : error est , Aristotelis sententiam de felicitate non repugnare Doctrinæ Catholicæ.* Græcorum alii hos consecuti morum Philosophiam non omiserunt. Ipsi etiam Cyrenaici , atque Epicuri sectatores , corporis voluptatibus omnia tribuentes , magis videri , quam esse Morales Philosophi cupiebant. De Cynicis vero , ac Pyrrhonicis rerum omnium adiaphoriam , seu indifferentiam propugnantibus illud constat , moralitatis modos ab ipsis admissos , eos tamen quos civiles leges tantum statuerent. Pestifera sanè Dogmata , quæ tamen Hobbesius , Spinosus , Tollandus , Jurieus , aliique ex Batavia , Angliaque Scriptorum renouarunt , honestatis principia , et Religionis fundamenta ad statum merè civilem referentes. Quo circa *prudentiam , vel potius simulationem exigunt , qua sese ad*

6 De Jure Naturæ et Gentium

cultum civilis societatis accommodent. Id patet ex lib. l'esprit des loix.

§. II.

De Romanis.

Romani in morum doctrina, et jure Naturæ præstantiores, quam in reliqua Philosophia fuere: unum, aut alterum proferre sufficiat. Marci Tullii Ciceronis de hoc argumento commentarii omnium manibus teruntur. In libris de finibus bonorum, et malorum expendit Epicuri, Stoicorum, ac Peripateticorum de summo bono, summoque malo sententias. Tusculanarum quæstionum liber *primus* de contemnenda morte: *Secundus* de dolore tolerando: *Tertius* de ægitudine lenienda: *Quartus* de reliquis animi perturbationibus: *Quintus*, quod virtus ad beatè vivendum se ipsa sit contenta, agit. De legibus libri tres ad civilem prudentiam referri possunt: De officiis item tres, ad Jurisprudentiam naturalem. Quot vero pulcherrima ad omne honestatis genus continent Cato major, seu de Senectute, Lælius

lius seu de amicitia, et Stoicorum Paradoxa: nec ille omittendus est, cui titulus *Hortensius*, sive de Philosophis, teste D. Augustino, qui se illi debere fatebatur primæ mentis melioris semina. Plutarcus inter Romanos Philosophos, quamquam Græcè scripserit, numeratur: cujus Ethicè continetur in Moralibus, et in ratione vitæ parallelæ.

Quæ de Morali Philosophia in universum spectata retulimus, de jurisprudentia naturali dicta potissimum intelligimus. Cum vero Juris naturalis præcipua facile cuivis ratione prædico innotescant, immo, ut loquitur D. Paulus, omnium cordibus inscripta sint, potuerunt homines aliqui ingenio excellenti ea diligentè observare, et alios docere. Nonnulli igitur extiterunt eorum, quos nominavimus, qui juris naturalis præcepta, et sedulo examinarunt, et auditoribus tradiderunt. Sed ipsi tamen timore animi in multis errarunt, ut Lactantius ait, in lib. Divinarum Inst. Commune apud hos scriptores juris naturæ vocabulum officiorum titulo *περὶ καθήκοντων* exprimebatur, at vero *τῶ καθήκοντος* nomen aliquando apud ipsos solas actiones honestas, aliquando etiam

decoras, immo etiam utiles, ac nostræ con-
 servationi inservientes indicabat. Hoc autem
 ex singulorum peculiari systemate est dig-
 noscendum, ut certum ferri possit judicium.
 Sic apud Theodorum illum Atheum non
 aliud officii nomen significabat, quam cor-
 poris voluptatem. Idem apud Pyrrhonios,
 seu Scepticos nihil discriminis inter hones-
 tum, ac turpe agnoscentes, idem apud quos-
 dam Academicos officii nomen obtinebat.

Epicurei vero officia non nisi utilitate
 metiebantur; reliqui contrà cum gravissima
 incommoda reputarent, quæ ex prædictorum
 sententiis traherentur, in eam ingressi sunt
 opinionem, esse quædam per se turpia, aut
 honesta citra omnem ad quamcumque legem
 respectum.

§. III.

De Christianis, et SS. Patribus.

Post adventum Christi, discussis magna
 ex parte ignorantia tenebris lumine Fidei,
 factum est, ut è veterum Ethnicorum do-
 cumentis quam plurima absona dignosceren-
 tur, et cum hominis fine non convenien-
 tia;

tia; plurima item ad hominis felicitatem consequendam necessaria. Rursus explicatis per firmiorem sermonem revelationis hominum officiiis, moralis illa nuda, ac naturalis Philosophia non in pristino stetit necessitatis, utilitatisque gradu. Quare et primorum Ecclesiæ sæculorum Patres, ubi de moribus, eorumque honestate sermonem instituebant, plura è Philosophiæ Moralis hauriebant fontibus; et Scholastici etiam de naturali lege, atque honestatis principiis disserentes, complura è Divinæ revelationis dogmatibus acceperunt. Quo quidem fiebat, ut Christianorum flagitia, propositis vel ex Ethicæ argumentis, acerbius exagitarentur, et veterum Philosophorum errores, circa morum principia ad trutinam divinæ vocis revocati certius detegerentur. Audiamus Franciscum Suarezium lib. 1. de legibus cap. 3. n. 10. *Est advertendum philosophos non agnovisse supernaturalem hominum finem, sed solum de hujus vitæ aliquali felicitate, vel potius convenienti statu ad illam in pace, et justitia transigendam tractasse, et in ordine ad hunc finem de legibus considerasse, et ita naturalem legem solum ab*
hu-

humana, quam nos civilem appellare possumus, distinxisse. At vero cum fides doceat, homines ad finem supernaturalem vitæ futuræ per convenientia media in hac vita exequenda ordinari, rectè Sacra Theologia infert, longè aliter esse necessariam hanc legem naturalem. Quare alteram ab altera prudentissimè agentes non sejunxerunt.

§. IV.

De A catholicis, eorumque in Scriptores Catholicos calumniis.

Hanc vero sapientissimam juris naturalis investigandi rationem modis omnibus coarguere conati sunt A catholici. Hinc horrenda sunt, quæ vomunt contra Scholasticos Scriptores, non alià sane de causà, nisi quia juri naturali luculentius explicando non nulla ex Sacris Litteris depromserunt. Joan. Franciscus Buddæus in Isagoge Hist. Theol. lib. 1. cap. 4. ait: *Scholastici Doctores itidem lumen rationis, et omnino Philosophiam Aristotelicam cum lumine revelationis conjunxerunt, turpiter ita cuncta inter se mis-*

centes, et variis erroribus jurisprudentiam divinam contaminarunt. Quasi vero citra lumen revelationis, possent ex solo rationis lumine certa omnia derivari. Similia habet Puffendorfius in Præfatione operis de Jure Naturæ et Gentium, et in Specimine Controversiarum, cap. 1. *Illi Doctores, ait, qui in Episcopi Romani verba jurarunt, quæ omnia ad potentiam, et quæstum Sacerdotum vertere labor est, (quanto livore scatent dicta hæc Puffendorffii!) legi naturali, et universæ de moribus doctrinæ magnam caliginem offudere.* Unde vero tanta caligo? non nisi quia Catholici legis naturalis principia ad solidissima Sacrarum Litterarum lumina revocant. Et idcirco Scriptores Catholicos versari in Regno tenebrarum affirmat sæpe Puffendorfius. Mirum est, quot injuriis cumulet Scholasticos primæ notæ Scriptores, S. Thomam, Vasquium, Valentiam, Conimbricenses &c. Eorum doctrinam appellat *frivolæ subtilitatis speculationibus adornatam, scientiam prorsus inanem, astutissimo consilio nutritam ad otiosa ingenia vanis disputationibus distinenda.*

Nec

Nec dissimilia sunt, quæ cæteri ferè juris naturæ Scriptores Heterodoxi de Catholicis auctoribus impudentissimè scribunt, quæ non sine nausea legi possunt. Christianus Thomasius in Hist. Juris Naturalis cap. 4. eadem garrit. *In his, ait, omnibus commentariis, tam super sententias Lombardi, quam super Summam Sancti Thomæ, frustra quæres doctrinas utiles, et à sana ratione profectas; sed omnia repleta sunt auctoritatibus, subtilitatibus, inanitatibus.* Et cap. 5. *Itaque initio sæculi 18 doctrina de virtutibus et vitiis, sive de differentia justii, et injustii, boni, et mali, de Jure Naturæ &c. tam apud Pontificios, quam apud Evangelicos miserrimo, et penè incurabili morbo laborabat. Scholastici Pontificii in libris, qui titulis de Justitia, et jure, vel similibus insigniebantur, talia dogmata insinuabant animis discentium, quæ solum inserviebant incremento Papatus, et Clericatus, et supprimebant auctoritatem Principum, et Ordinum Politicorum, et Laicorum. Præterea diversissimas res inter se miscebant, Jura Naturæ et Gentium, Mosaica, Judaica, Græca,*

Romana, Imperialia, Pontificia, colligendo videlicet ex istis, quidquid inde peti poterat ad scopum modo memoratum. At qui publicè circumferuntur Catholicorum sub his titulis libri, quam enormitèr mentiatur Thomasius, demonstrant. Joan. Franc. Buddæus in Hist. Juris Naturalis §. 12. de Scriptoribus nostris ita scribit: Subtili et spinoso dicendi genere utuntur; quæ fortè propria illorum hominum laus est. Sine ordine tamen cuncta tradunt, infirmo aut lubrico fundamento, quæ docent, superstruunt, divina, humanaque jura miscent, rationum momenta aut planè non, aut jejuna quandoque, et ridicula afferunt. Hæc Buddæus impudentissimè.

§. V.

De Acatholicorum in Sanctos PP. conviciis.

Verum etsi ferenda esset eorum audacia, si in Scholasticos tantum mendacia conflarent, quæ passim evomunt in Sanctos Patres convicia quis sanæ mentis credere, imo nec ferre valeat? Unum aut alterum profe-

feram : vesanum enim esset insanientem turbam in scenam adducere. Joan. Barbeyracius primum sibi locum vindicat, cujus in SS. Patres animi furor in præfatione ad versionem Gallicam Puffendorfi incredibiliter erupit. Neque enim unum, aut alterum carpit, sed à primis Ecclesiæ sæculis ad Scholasticorum tempora plerosque SS. Patres auctoritate præcipuos notat, et quasi Juris Naturæ ignaros pariter irridet. Clementem Alexandrinum, qui ad secundi Sæculi extremum vixit, idcirco reprehendum existimat, quod regulas vitæ *nimis severas rigidasque, et ab hodierna vitæ consuetudine alienas præscribit*. In Tertulliani libris etiam ante lapsum scriptis quærit, quod accuset, illum videlicet nimis rigidè censuisse: *Qui improborum facinora promovent, aut qui quacumque ratione ad malum concurrunt, peccare*. Ubi cum Dupinio putat, non adeo esse principium hoc extendendum, ut vult Tertullianus. At in utriusque hujus Patris censura Barbeyracius ipse reprehenditur à Joan. Franc. Buddæo.

Plura ait Barbeyracius se desiderare in Cypriano, præeunte Joanne Clerico, præser-

sertim in laudanda morum continentia, extollendo Martyrio, commendandis eleemosinis, et quod nimis auctoritatem Episcoporum extulerit. Lactantio tribuit hanc sententiam, *hominem probum, nec militare debere, nec commerciorum causa peregrinas petere oras*. Cum revera Lactantii lib. 5. de Justitia cap. 18. verba hæc sint, *cur enim (homo verè justus) naviget, aut quid petat ex aliena terra, cui sufficit sua?* Quibus verbis indicat, non dari justo necessitatem ea faciendi, non vero prohibitum esse justo ea facere. At Barbeyracius ingenio suo ac libidini SS. Patres carpendi facilè indulget. Nazianzenum Gregorium suggillat, quod in hæreticos nimio zelo, nec modum servante, sit invectus, sed hic suam causam agebat Barbeyracius, ideoque modum, ac limites justos tolerantia hæreticorum ignorabat. Quid vero in Joan. Chrysostomo? illud idem, quod Petrus Bælius verbo *Abimelech, et Sara*, homo quidem non tam facetus, quam ad scribendum procax, risui exponit. In Ambrosio displicent ei laudes cælibatus, ac virginitatis. Hoc etiam displicet in Hieronymo. Augustini sententias ma-

lè explicat , ut occasionem improbandi habeat , præsertim ubi de Abrahami , et Saræ consensu respectu Agar , ait , lib. 16. de Civitate cap. 25. At Augustinus non ea docet , quæ objicit Barbeyracius.

Verum hîc omnium Patrum à Barbeyracio iniquè congestos in doctrina morum errores recensere longum esset , ac tædio plenum ; refellere vero calumnias , & mendacia propè superfluum , cum id præstiterit Remigius Cellier *Apologie de la morale Des Pères &c.* anno 1718. Interim tamen sibi plaudit ipse Barbeyracius , aitque sperare se , sæculum tandem venturum fore , in quo Patres , et eorum studiosi admiratores immodicam , qua fruuntur , existimationem sint amisuri : et gaudio exultans gloriatur , *Legislatores Lutherum , et Calvinum non modo Religionem , sed moralis doctrinæ , juris naturalis scientiam redintegrasse.* At vero quis unquam credat Christum de Ecclesia sua adeo sollicitum , non Sanctorum Patrum , quorum mores fuerunt incorrupti , prædicatione atque scriptis ; sed per Lutherum , et Calvinum homines quidem omni vitiorum genere coopertos , voluisse nova , inaudita-
que

que præcepta ac leges promulgare? Sed neque in omnibus Calvinus ipse, aliique Lutheri asseclæ Barbeyracio arrident: dolet enim, eos crudele dogma de hæreticorum pœnis defendisse, atque *Tolerantismum in Religionis negotio oppugnasse.*

Christianus Thomasius in Hist. Juris Naturæ cap. 3. contra Ecclesiæ Patres invehitur; aitque, post Christi Domini Ascensionem, et Apostolorum mortem extinctam Christianam Ecclesiam jacuisse usque ad Lutherum: (ò fatum miserabile!) deindè addit: *Multi Protestantium Theologorum, in primis vero B. Lutherus noster, et alii de hoc abusu interpretationis ab Ecclesiæ Patribus commisso, conquesti sunt, et adhuc conquerruntur.* Tum Barbeyracium laudat, ac dicit eum clarissimè ostendisse, quod *Athenagoras, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Origines, Lactantius, Cyprianus, Basilii, Gregorius Nazianzenus, Ambrosius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, Leo, Gregorius Magnus, non solum in doctrina morali parum, aut nihil sciverint, sed et in explicatione Sacræ Scripturæ, aut alia occasione ita ferente, varia noxia,*

et erronea , ac non solum luci Evangelii , sed et juri naturæ adversantia dogmata in animis auditorum suorum disseminaverint. His similia habet Heineccius in elementis Hist. Phil. cap. 4. ubi plures Catholicos Doctores , ait : Non modo fastu scholastico , et malesana curiositate , sed et absona dicendi , docendique ratione cordatioribus hodie risum excitare merito. Hinc cognomina ridicula , dum Alesius , Magister irrefragibilis , Richardus de Mediavilla , Auctoratus , Scotus , Subtilis , Bonaventura , Seraphicus , Thomas Aquinas , Cherubicus , alii aliter vocati.

§. VI.

De Recto Juris Naturæ usu.

Clament licèt , et crepent A catholici contra Patres , et Scholæ Doctores vociferentur , atque in nos cujuscumque generis convicia jactent , ac maledicta : nos quidem malumus cum Ambrosio , Chrysostomo , Augustino , item Bonaventura , Thoma , Scoto , Suarezio indoctis accenseri , quam cum Puffendorfio , Thomasio , Barbeyracio , Heineccio

cio inter summos homines adnumerari. Quinam vero sit rectus juris naturalis addiscendi modus, quinam optimus hujus moralis scientiæ usus, explicare aggredior.

Erit autem rectus juris naturalis usus, si rectè definiantur lumini naturali, seu rectæ rationi limites. Rectus erit addiscendæ hujus facultatis modus, si probati auctores consulantur. Ad primum quod attinet inficiari debet nemo, duplex in præsentī humanæ naturæ statu esse lumen, quo homines ducti moralitèr agant, et congruentèr ipsorum felicitati agant; unum *naturale*, alterum *supernaturale*. Illud ratio naturalis dicitur, hoc revelatio; illud naturæ debitum, hoc merè gratuitum. Rursus nemo, nisi planè desipiat, in controversiam vocabit, lumen rationis minus esse, quam lumen revelationis; atque adeo primum alteri subjici oportere, quod Paulus docet Epist. 2. ad Corinth. cap. 10. cum præcipit, *omnem intellectum in captivitatem redigi in obsequium Christi*: et fatetur Buddæus in Isagoge Theologiæ lib. 1. cap. 4. *In Ethicæ, inquit, seu doctrinæ moralis Philosophicæ utilitate, et necessitate ritè estimanda ita incedendum, ne quid-*

quam dignitati, ac præstantiæ ejus detrahimus, nec tamen rationis viribus apud eos, qui Christianorum nomine veniunt, in vitæ directione plus, quam decet, tribuamus. Minus enim lumen præferre majori fidei stolidum foret. Ratio autem est, tum quia revelationis lumen immediatè à Deo procedens infallibilitè rei veritatem, atque honestatem ostendit: tum quia objecta etiam repræsentat, quæ lumini naturali impervia sunt, ac longè superiora. Hoc utique verum Ethnicis Philosophis obscurum fuit, ac fidei divinæ unicè debemus. Præclarè Suarezius hanc rem explicavit libro de legibus cap. 3. num. 11. *Circa, legem, inquit, naturalem docet Theologia hominem secundum duplicem naturam, et duplex rationis lumen considerari posse: Primò, secundum puram naturam, seu substantiam animæ rationalis, et consequenter secundum rationis lumen illi connaturale. Secundò, juxta naturam gratiæ desuper homini infusæ, et secundum divinum, ac supernaturale lumen fidei, per quod pro statu vitæ regitur, et gubernatur: et juxta hæc duo principia distinguere duplicem legem naturalem, aliam*

sim.

simpliciter naturalem respectu hominis, aliam quæ licet supernaturalis sit respectu hominis, (quia totus ordo gratiæ illi supernaturalis est) nihilominus naturalis dici potest respectu gratiæ, quia etiam gratia habet suam propriam essentiam, et naturam, cui connaturale est lumen infusum, cui etiam connaturale est non solum dirigere homines ad rectam, et honestam, ac debitam operationem supernaturalem; sed etiam depellere tenebras, et errores circa ipsammet legem purè naturalem, et sub altiori ratione præcipere ipsiusmet legis naturalis observationem.

Atque hic est animadvertendum, lumen revelationis esse absolutè necessarium quoad ea officia, quæ respiciunt objecta non nisi per lumen fidei cognita, quæ quidem officia hominem obligant ad æternam sibi felicitatem comparandam, atque hoc ne Heterodoxi quidem diffitentur. Idcirco legem etiam illam, quæ supernaturalis est respectu hominis, et amplectitur lumen fidei, appellari posse connaturalem generi humano docet Suarezius loco citato num. 12., eo modo, quo naturale dicitur, quod cum natura concretum,

est, semperque in ea perseveravit, quia lex gratiæ semper in genere humano fuit, et numquam in hominibus universis, seu in tota Ecclesia lumen fidei defuit, neque homines unquam caruerunt lege divina supernaturali, sine qua non potuissent in supernaturalem beatitudinem tendere. Undè quando distingui solent status hominum per leges, scilicet in statum legis naturalis, scriptæ, vel gratiæ: in primo statu intelligenda est tam lex solius naturæ, quam lex connaturalis gratiæ, seu lex fidei. Non potuit enim mundus unquam carere omnino hac lege secundum ordinariam providentiam, cum factores legis semper potuerint cum divino auxilio justificari, ut sumitur ex Paulo ad Rom. cap. 2. et 3. atque ita etiam patet, quæ fuerit necessitas, et utilitas legis naturalis in hoc posteriori sensu declaratæ; nimirum quia gratia, et fides semper fuit necessaria, et hæc lex est illi connaturalis. Item ut haberet homo legem, per cuius observantiam posset consequi remissionem peccatorum, ad vitam æternam cum divino auxilio. Illud vero obscuriùs est, esse etiam necessarium

lumen fidei ad aliqua officia naturalis quidem legis propria, et rationem rectam non excedentia, minus tamen cognita ob originalis peccati tenebras, quibus et rerum veritas, et objectorum honestas non in eo, in quo fuerant primum collocata, mentis lumine permanserunt. Atque hæc fuit causa, cur Ethnici Philosophi de hominis summo bono in tam absonas, et inter se pugnantes opiniones abierint; inde etiam factum, ut de ipsius Dei natura tot esse opiniones quereretur Tullius de Natura Deorum lib. i. *Ita fit*, inquit, *ut Deus quem mente noscimus, atque in animi notione, tanquam in vestigio volumus reponere, nusquam prorsus appareat.* Indè etiam plurima legimus apud Historicos exempla Nationum, quibus fidei lux nondum affulsit, viventium moribus perditissimis. Sic mulieres apud Indos igni se tradunt, defuncto marito, Iroquenses parentum senescentium carnibus vescuntur, Ægyptii nuptias cum sororibus et cum matre etiam celebrabant. Apud Parthos nemo de regia stirpe Arsacidum jus habebat ad Regnum, nisi ex incestu filii cum matre natus esset. In Guienna insula compertum est

maritum lecto decumbere, uxore pariente, et enixa; ipsamque tunc puerperam viro sine causa jacenti famulari. Hæc aliaque hujusmodi fieri novimus apud Barbaros, Ethnicosque, quin ipsi animadvertant aliquid dedecere naturalem rationem, aut minùs sibi convenire.

Ex dictis colligo falli A catholicorum plerosque existimantes posse integrum tradi Jus Naturæ, et Gentium, & omnia hominis, et civis officia posse ritè explicari, nullo habito ad fidem respectu. In qua opinione prorsùs absurdus est Puffendorfius qui lib. 2. de Jure Naturæ, et Gentium cap. 3. ait. *Ubi illud manifestum judicamus: etsi divinæ litteræ liquidius cognoscendo juri naturali plurimam lucem afferant, illud tamen etiam citra hoc adminiculum per vires rationis homini à Creatore concessæ, et adhuc superstitis posse investigari, et solidè demonstrari.* Hoc enim jus per vires rationis adhuc superstitis posse planè demonstrari, falsum est citra revelationis adminiculum. In eadem est cum Puffendorfi sententia Barbeyracius; item Heineccius ita disserens: *Cumque hoc jus complectatur leges*
per

per rectam rationem promulgatas, consequitur ut jus Naturæ derivandum non sit ex Sacris Litteris. Verum hoc jus naturæ non modo principia universalia commonstrant, sed multa etiam particularia. Ad hæc autem, necessarium est fidei lumen, ut depellantur offusæ mentibus tenebræ, et errores, quemadmodum ex Suarezio observavimus.

Hinc arbitror merito irridendos auctores illos, qui tantoperè gloriantur, velle se jus naturæ omninò explicare citra lumen revelationis. Esset enim conatus eorum prorsus inanis ac periculosus: ut qui oculorum infirmitatis conscius judicare de objectis vellet ex oculorum tantummodo testimonio citra rationis adminiculum. Inutilis labor, et errori maximè obnoxius. Plures ex A catholicis hoc identidem repetunt, hoc se fecisse plenis buccis, ut vidimus, gloriantur.

Buddæus in institutionibus Theologiæ Moralis parte secunda sic habet: *Nec tamen ideo improbandum illorum institutum, qui seorsum juxta lumen rationis jurisprudentiam divinam, seu naturalem tradunt. Quæ enim distincta sunt, rectè etiam distinctè traduntur, nec inter se sunt confundenda.*

da. Juvat etiam cognoscere quousque ratio sibi relicta hic progredi queat, ut eo rectius, quæ revelationis vis sit, et præstantia, inde intelligatur. In negotiis præterea humanis sæpe cum illis nobis res est, qui revelationem non agnoscunt, quique proinde non aliam agendorum normam, quam rectam rationem admittunt. Deniquè per rationem, quoad humana præsertim negotia, multa specialius possunt investigari, ac determinari, cum generalia saltem sint, quæ hisce revelatio tradit, ut reliqua, quibus idem evinci potest, taceam. Hæc autem Buddæi ratiocinatio futilis est.

Quamvis enim distincta sint rationis lumen, ac lumen fidei, nec idcirco confundenda, illud tamen utpotè infirmum ab hoc debet adjuvari, quare tradi non debet separatim. Deindè verum quidem est, aliquid esse, cognoscere quo rationis lumen, originis labe debilitatum, et quibusdam quasi nebulis circumfusum, pertingat; sed et hujusmodi cognitionem sine fructu esse, et ad negotia periculosam, non minus est verum.

Quid autem factò opus sit, quando cum
iis,

iis, qui revelationem non agnoscunt, sit agendum, dicam inferiùs. Nullo tamen pacto probandum est illorum institutum, qui solo freti rationis lumine naturali cum hujusmodi hominibus velint res agere, et ad honesta eos pertrahere. Tandem quod revelatio generalia ostendat, ratio quædam specialiora, ex eo fit, ut lumen utrumque in consilium debeant advocari, nec tradi seorsum.

Hanc rem egregiè in veteribus Philosophis observat Lactantius, lib. 5. de justitia cap. 18. ubi videtur A catholicorum objectiones diluere. *Plato, inquit, et Aristoteles honesta quidem voluntate justitiam defendere cupierunt, effecissentque aliquid, si eorum bonos conatus, si eloquentiam, si virtutem ingenii divinarum quoque rerum doctrinam juvissent. Itaque opus illorum inane, atque inutile jacuit; nec cuiquam hominum persuadere potuerunt, ut eorum præscripto viveret, quia fundamentum à cælo disciplina illa non habuit. Nostrium opus certiùs sit, necesse est, quod Deus docuit.* Ad Lactantii mentem scribebat Leibnitiùs, quantumvis A catholicus, in

Epist.

Epist. ad Molanum adversus Puffendorfium. *Dignè de Jure philosophanti non tantum humanæ tranquillitatis, sed etiam divinæ amicitie ratio habeatur, cujus possessio duraturam nobis felicitatem spondet. Non nobis tantum nati sumus, sed partem nostri sibi alii vindicant. Deus totum.* Et in præfatione Codicis Juris Gentium: *Rectè à viris doctis, ait, inter desiderata relatum est Jus Naturæ et Gentium traditum secundum disciplinam Christianorum, id est, ex Christi documentis τὰ Ἀνώτερα, hoc est quæ sunt supra nos, sublimia Divina Sapientium.* Itaque revelationis lumen regulas juris naturæ, bonæque moralitatis proponit, quas generis humani corrupti mores, et Philosophorum Ethnicorum cæcutientes animi nec satis agnoverunt, nec libentè amplexi sunt. Quapropter colligi debet, adjuvari ex revelatione rationem ad jura sua dignoscenda; revelationis enim lumen omni ex parte divinum, quod ad mores attinet, vitæque rationem, nihil ostendit, quod simul suum non esse putet naturalis ratio, ubi intento studio animadvertit, ac maturè considerat. Idcirco à nonnullis sapientibus viris

dic-

dictum legimus, dogmata Evangelii, quò ad mores, unà cum Moralis Philosophiæ, veræ scilicet ac bonæ principiis esse veluti instaurationem moralium dogmatum, quæ sunt in anima rationali à Deo impressa, et inscripta huc optando illud Tertulliani epiphonema: *O anima hominis, quàm est naturalitèr christiana.* Reddit præterea fidei lumen faciliorem præceptorum naturalium usum ex nova præmiorum, pœnarumque propositione, atque ex gratuita divinorum auxiliorum largitione. Habet autem in se anima intimam ad servanda præsertim generalia quædam præcepta obligationem sine revelatione, ut habet Apost. ad Romanos: *Gentes, quæ legem (scriptam) non habent, naturalitèr ea, quæ legis sunt, faciunt:* et dari ignorantiam circa prima moralitatis, et legis naturalis principia in mente integra probari non potest.

Quare Christiano Philosopho ita erit in jure naturali, rectæque rationis principiis procedendum. Quæ lumen naturale, seu recta ratio, citra quodlibet præjudicium, sui juris esse repræsentat, erunt maturè cum iis, quæ ex fidei lumine accepimus, conferenda.

Cumque sciamus utrumque lumen veluti in idem tendere , seu objectorum veritatem, honestatemque manifestare , prudenter inde inferimus , quæ infallibili revelationis testimonio comprobantur , vera esse ; falsa verò ; si fidei testimonio contraria sint. Neque vero id affirmo , assumendum fidei dogma , quasi principium , undè altera rejici , altera probari debeat opinio. Hoc enim esset non Philosophum agere , sed actum fidei exercere. Illud autem pronuntio , fidei dogma esse illi debere instar doctissimi , solertissimique Monitoris , à quo certior fiat erroris admissi in casu aliquo peculiari , ut iterum atque accuratiùs ratiocinationem instituat , donec lumine ipso naturali , ubi lapsus sit , invenire possit. Quemadmodùm in *Analysi* fit , si fortè , errore , vel in prima positione , vel in decursu operis admissio , deveniatur ad æquationem , vel impossibilem , vel certo falsam ; tota , ut notant analytici , repeti praxis , ac veluti resolvi debet , singulique animadvertendi numeri , eorumque signa , ut erroris veluti principium detegatur. Hoc ubi aget in re morali , atque in juris naturæ principiis , et officiis morum Philosophus modum

dum aptissimum, rationemque firmissimam sibi conciliabit ad suadendum Ethnicis quibuscumque revelationes præfractè negantibus, certissima morum dogmata.

§. VII.

De recta addiscendi juris naturæ ratione.

Justos posuimus lumini naturali fines : superest, ut addiscendæ hujus facultatis rectus modus proponatur. Is profectò erit, si probatæ fidei consulantur auctores.

Sanè vix animum possum continere, cum in Catholicorum manibus magno plausu exceptos versari conspicio tot Heterodoxorum libros, qui revera si essent à Catholicorum aliquo conscripti, vix oculos ad se eruditorum pertraherent. Confusa scribendi methodus, barbara latini sermonis constructio, exigua, eaque obsoleta bonæ doctrinæ copia non est, cur tantos excitet græculorum plaudentium rumores. Dicam planè quod sentio, et mecum una reputant quicumque solida veræ sapientiæ, omnisque scientiæ jecere fundamenta, et insipientium

voces spernunt, unus est iis actoribus plerumque tantarum laudum titulus, diversus nimirum à nostra Religione, qui titulus causa esse deberet, ut istiusmodi libri à studiosorum præsertim manibus excuterentur. At dicet aliquis liber de Jure Naturæ agit, non de Religione. Quid tum? Grotius de Jure Belli scripsit, et tamen Puffendorfius Lutheranus Religionis causa verebatur, ne apud suos Grotius legeretur. Sic in Epist. ad lectorem in prima sui operis editione: *Non exiguam, ait, nobilissimo operi (Grotii) labem aspergunt, queis passim à receptis Orthodoxæ Ecclesiæ (Orthodoxam vocat Lutheranam Synagogam homo Lutheranus), sententiis diversus abit, et per isthæc etiam verè, atque utilitèr didis, auctoritas detrahitur.*

Reponet hic aliquis errores in auctoribus A catholicis, vel nullos esse, vel cuique Catholicorum in oculos incurrere.

Resp. et plures in illis errores esse, et cuique Catholicorum observatu difficillimos, nisi fortè agnoscant sacrarum facultatum præsidio quò tandem colliment. Quotus autem quisque ex iis, qui A catholicorum versant

libros, Sacrae Theologiae, divinisque litteris operam navavit? Exemplo sit, qui ancipiti planè consilio Puffendorffii opus de Jure Naturæ et Gentium in Italicum sermonem versum repurgavit, auxit, illustravit, et anno 1757 edidit. Hic sanè tom. 2. lib. 3. cap. 4. repurgare debuerat illam Puffendorffii sententiam: *Ignorantia Juris naturalis neminem adultæ ætatis excusat*, cum videatur illi simillima, quam Alexander VIII. inter damnatas retulit: *Tametsi detur ignorantia invincibilis Juris Naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato formali*. Rursus tom. 2. lib. 4. cap. 2. Auctor catholicus, qui illud opus Italicè reddidit, debuerat paulò cautiùs loqui circa obligationem ortam ex Jurejurando per metum injustum extorto. D. Thomas profectò *Secunda secundæ quæst. 89. art. 7. ad 3.* ait: *In juramento, quod quis coactus facit, duplex est obligatio: una quidem, qua obligatur homini, cui aliquid promittit; et talis obligatio tollitur per coactionem; quia ille qui vim intulit, hoc meretur, ut ei promissum non servetur: alia autem est obligatio, qua quis Deo obliga-*

C

tur,

tur, ut impleat, quod per nomen ejus promisit; et talis obligatio non tollitur in foro conscientiæ; quia magis debet damnum temporale sustinere, quam juramentum violare. Potest tamen in judicio repetere, quod solvit. Et adeò fundatam in Jure Naturæ obligationem istam putavit Angelicus Doctor ut deindè subdiderit:

Romani Pontifices ab hujusmodi juramenti homines absolverunt, non quasi decernentes, hujusmodi juramenta non esse obligatoria, sed quasi obligationem ex justa causa relaxantes. Auctor verò Italus Puffendorffium corrigens, hanc etiam admisit Puffendorffii sententiam. Non minus obligatus est ad restituendum, qui vi coactus promissum fecit, cui juramentum accessit, quàm si ab injurato id foret profectum; et hac præterea momentanea solutione juramentum defungi posse, ut statim vel per se, vel in subsidium vocato Magistratu, datum recuperare queat, est sanè inanis religiositas; cum perindè sit non solvere; et solutum confestim recuperare.

At contrarium decernitur Jure Canonico cap. *Si vero.* 8. et cap. *Verum* 15. ^{â.} *de Jure ju-*

jurando. Plura fortassè essent in eo libro adnotanda ; sed hæc duo quæ se mihi eum legenti obtulerunt , satis probant , quam difficilè sit sine Theologiæ studio Hæreticorum errores animadvertere , et emendare. Quòd si vera nonnulla ab his auctoribus traduntur , ea à nostris auctoribus ipsi acceperunt : quæ de suo addiderunt , falsa plerumque convincuntur.

DE ORIGINE
ET PROGRESSU
JURIS PUBLICI,
TUM NATURÆ , TUM GENTIUM.
DISQUISITIO HISTORICA.

CAPUT PRIMUM.

A Creatore , summoque Legislatore Deo Optimo Maximo prima est juris omnis , jurisdictionis ac legum origo , non enim est *potestas* nisi à Deo , vel mediatè vel immediatè ; qui cum primus Adamo legem imposuerit , simul dedit eidem potestatem legislativam suis posteris communicandam. Indè Patriarchæ omnes Legislatores fuerunt , inter quos Moyses præcipuus fuit. Indè potestas quoque ipso Naturæ et Gentium jure in Monarchas , Reges , et Magistratus exten-

tensa, sine qua humana societas constare non posset. Cum verò Deus Adamum condidit, legem ei dedit naturalem et positivam. Hæc fuit lex vetans, *ne comederet lignum scientiæ boni et mali*: עץ הדעת טוב ורע: illa, *unum cole Deum*, עבודת אל אחר: *quod tibi non vis, alteri ne feceris*, וואהבת לרעך כמוך, et aliæ. Hinc lex dividitur in naturalem, et positivam. Naturalis definitur à D. Thoma *in quarto Sententiarum dist. 33. art. 1. Conceptio naturæ indita ad operandum convenientèr*. Lex positiva ex eodem S. Doctore *in prima secunde quest. 91. art. 4. Est ordinatio rationis ad commune bonum, ab habente potestatem promulgata*. Rursus dividitur in humanam, et divinam. Divina est partim vetus in testamento veteri, partim nova, in Testamento novo à Deo tradita. Humana, hoc est ab hominibus constituta, vel est communis gentibus, ita ut officia gentium erga gentes ex naturali ratione, communique consensu ordinet, vel est peculiaris alicui Reipublicæ, et cum posita est à potestate politica, dicitur civilis, cum ab ecclesiastica, dicitur canónica.

Coeperunt igitur ab exordio mundi, præ-

ter legem naturalem , esse leges positivæ , ut ex Sacris Litteris intelligimus. Cum autem leges positivæ ordinentur ad legem naturalem firmiùs observandam , et ad societatem hominum continendam , quæri potest primo : quænam politica vivendi forma vigerit ante diluvium.

In quâ quæstione probabiliùs existimo, incolas mundi ante diluvium , ferè ad nostri temporis normam , pagos , castella , urbes habuisse , in quibus essent Monarchiæ , Aristocratia , Democratia , aliæque regiminis formæ , non minùs perfectæ , quàm præsentis. Nam de urbe Henochia à Caino condita id certum est , immò teste D. Ambrosio *lib. 2. de Cain et Abel , cap. 10. Urbes condidit plures Cainus ; multorumque princeps , ac dominus plurimos annos impune vixit. Et aquæ diluvii , ut Philo testatur in vita Moysis , Civitates cunctas in campestribus regionibus sitas inundarunt , atque subverterunt : quæ autem in editioribus locis habitæ sunt , continuati imbres , nec interdium , nec noctu intermissi funditus subruerunt.* Accedit et ratio : nam incredibile est , antediluvianos omnes fuisse,

stupidos , bardos , incultos , barbaros ; cum per novem sæcula Adam , et alii subinde Patriarchæ , præclari adeò præceptores illis convixerint , ac terræ promovenda cultura haud dubiè suaserit rerum divisionem , quæ facta fuerit Adami arbitrio , vel sorte , aut alio modo nobis incognito : hinc pagi , et urbes ad propria tuenda , variæque formæ regiminis necessaria. Nec defuit illis mercatura , sicut et nautica. Nam cum non omnis ferret omnia tellus , necesse erat , ex una vehi in aliam regionem , quæ huic superflua , illi commoda atque opportuna essent. Sed nec mechanicis artibus caruere , uti nec liberilibus disciplinis : Agricultura , et pastoritia ex eo colligitur , quod Cain dicatur agricola , Abel pastor ovium , et Jabel pater eorum , qui habitaverunt in tentoriis pastoritiis. Ferraria , et metallifera significatur ex eo , quod Tubalcain dicatur malleator , et faber in cuncta opera æris , et ferri. Nec ars bellica , quam tanti faciunt mortales miseri , et in se ipsos ingeniosè crudeles , non defuisse , putanda est in gentibus illis in vitia prolapsis , præsertim vero inter Gigantes antediluvianos , quos potentes à sæculo , et vi-

ros famosos appellat Moyses, et S. Augustinus scientes bellum, applicans illis epithetum istud Prophetæ Baruch. Musica colligitur ex eo, quod dicatur Jubal pater cænantium cithara et organo. Scientiam aliquam Theologicam fuisse illis temporibus inde constat, quod Enos dicatur cœpisse invocare nomen Domini.

Ut paucis multa complectar, nisi dicere velimus antediluvianos Adami posteros meros fungos fuisse, dicamus necesse est, multos ex illis in mechanicis artibus fuisse versatos, multos in liberalibus disciplinis, etsi non in omnibus. Profectò per sæcula quindecim, quæ à diluvio ad Romam conditam intercesserunt, homines non ita vivaces, ac longævi fuerunt, ut ante diluvium, et quamvis primorum Patriarcharum magisterio destituti, usi sunt tamen pœne omnibus artibus ac disciplinis; cum orbem terrarum mercatura, et ut multi opinantur, navigationibus perlustrarint, repleverint urbibus, ac legibus instituerint. Quis porro antediluvianis hæc omnia negabit, qui per septemdecim ferè sæcula vividiore ingenio, longiore experientia, potioribus naturæ viribus terram incoluerunt.

CAPUT II.

*De politica vivendi forma post diluvium
usque ad legem scriptam.*

Homines octo á diluvio servati, naturæ leges hominibus, quos post diluvium genuerunt, quasi per manus traditas commendaverunt, morum normam, cultumque Religionis ad posteros propagarunt. At sicut ante diluvium progenies gemina Adami Cain, et Seth maledictionem et benedictionem prosemnavit in posteros, ita post diluvium à Chami progenie, quam Noe maledixit, et Semi progenie quam benedixit, est factum. Semi soboles à Noe benedicta inhæsit pressius naturæ legibus, verique numinis cultui. Hanc sapientiam exemplis magis, quam scriptis regulis, per institutionem domesticam derivavit, ac posteris tradidit, ita prorsus, ut populum Dei constituerit, qui ab Hebero Hebræorum vocabulo à cæteris se discrevit. Indè nati sunt Abraham, cæterique Patriarchæ pietate inclyti, qui legem naturæ in statu integro conservarunt. Deus autem pactum quoddam singulare pepigit cum

cum Abraham , per signum exterius fidei in Messiam venturum , cum ante illum fuisset interiùs , hoc est per Circumcisionem ritu solemnè peragendam. Contrà vero Chamii progenies , à Noe maledicta , degeneravit à legum naturalium semita , et per illuviem scelerum propagatam in suos , rationis lumen pœnè extinxit. Hinc ambitio ædificantium turrim Babel , *ut celebrarent nomen suum , antequam dividerentur in universas terras.* Hinc tyrannis in Nembroto , idololatria in Nino , infanda luxuria in Sodomitis. Hinc Bella , hinc Clades.

Præ cæteris vitiis idololatriæ scælus orbem ferè corruptit universum. Illius origo à SS. Patribus Ambrosio , Hieronymo , Cyrillo , et aliis Nembroto adscribitur , seu Belo viro superbo et arroganti , qui homines induxit , ut ignem , et solem colerent , quasi Deum , quem errorem Chaldæi postea secuti sunt. Idololatriam Statuis in Nino tribuunt Scriptores antiqui. Primus enim Ninus Belii patris idôlum auctoritate publica statuit reorum asylum. Causas vero idololatriæ varias assignat Salomon *lib. Sapientie cap. 14.* Prima , supervacuitas , seu vanissima ambitio

dicitur. Secunda, furiosus amor in defunctos: acerbo luctu dolens pater cito sibi rapti filii fecit imaginem. Tertia, nimius amor, et adulatio constituit inter servos suos sacra, et sacrificia::: Interveniēte tempore convalescentē iniqua consuetudine, hic error tamquam lex, custoditus est, et tyrannorum imperio colebantur figmenta; et hos, quos palam homines honorare non poterant, propter hoc, quod longè essent, è longinquo figura eorum allata, evidentem imaginem Regis, quem honorare volebant, fecerunt: ut illum, qui aberat, tamquam presentem colerent sua sollicitudine. Quarta, fabrica imaginum, ac statuarum: provexit autem ad horum culturam et hos, qui ignorabant, artificis eximia diligentia. Quinta, ignorantia Dei, et fraus Dæmonum. Hæc fuit vitæ humanæ deceptio, quoniam aut affectui, aut Regibus deservientes homines incommunicabile nomen lapidibus, et lignis imposuerunt.

CAPUT III.

De Noachidarum forma vivendi, et utrum Jus Naturale, ac Gentium coluerint.

NOACHIDÆ ab Hebræis appellantur gentes omnes ab Hebræa distinctæ, quibus præcepta Juris Naturalis erant observanda. Hæc revocantur ad septem negativa: Primùm *de cultu extraneo*, עבודה זרה, quo vetatur idololatria, et quodvis superstitionis genus, ac sacrilegii. Secundùm *de maledictione nominis sanctissimi*, ברכת השם, quod omnem blasphemiam execrationem, seu profanationem Divini Nominis prohibet. Tertium de effusione sanguinis, חרג, qua interdicitur quodvis homicidium. Quartum *de revelatione turpitudinum*, גלוי ערוה, quo concubitum cum matre, noverca, uxore aliena, sorore uterina, masculo, bestia, solum vetari Hebræi putabant; sed falso ut videbimus. Quintum *de furto et rapina*, גנבה. Sextum *de judiciis forensibus, et obedientia civili*, דינים. Septimum *de esu sanguinis*, שלא יאכלו כלדם. Joannes Seldenus Jurisconsultus Angliæ celeberrimus ad hunc numerum septenarium

redegit omnia præcepta Juris Naturalis ex disciplina Hebræorum. *Primis*, inquit, *duobus præceptis monstrantur officia hominis erga Deum*, reliquis quatuor indicantur officia hominis erga alios, et hæc sex præcepta ab ipsa Natura, et Creatore Deo dictata, veluti legem primordiam appellat. Septimum revocat ad tempus Noe, quod non solis Hebræis, sed cuncto generi humano impositum ait *cap. 9. Geneseos: Carnem cum sanguine non comedetis*, בשר בנפשו דמו לא תאכלו. Hos Canones, et quasi capita professionis Judæi exigebant à Proselytis Domicilii, hoc est ab illis, quos à Gentibus venientes in Civitatem admittebant sine professione judaismi. *Proselytos vero justitiæ* circumcisione initiatos, non modo ad septem illa obligabant, sed etiam ad Mosaicam legem ritusque Judaicos. Hæc disciplina Juris Naturalis à Seldeno hausta ex hebraicis fontibus est imperfecta, incerta et manca, curiositati magis, quam usui accommodata. Ut enim rectè Puffendorffius observat, non continet principium omnibus certum, ex quo naturæ præcepta vel evidenter fluant, vel facilè ratiocinatione colligi

possint. Deindè hæc disciplina nihil continet, nisi sensa Hebræorum plerumque erronea: exp. gr. fornicationem Jure Naturali licitam esse: qui est error damnatus.

Postremò septimum præceptum de esu sanguinis nullo modo pertinebat ad Gentes, ut colligitur ex Deuteronomii cap. 14. *Quidquid morticinium est ne vescamini ex eo Peregrino, qui intra portas tuas est, da, ut comedat, aut vende ei, quia tu Sanctus populus Dei tui es.* Versio vero hebr. dicit לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לגברי כי עם קדוש אתה לצ אלהיר. Accedit, quod duo præcepta prima contineant cultum Dei tantummodò negativum, quamquam ex primis Naturæ principiis manifestum sit Deum positivo cultu esse colendum, atque amandum.

CAPUT IV.

De prima Rerum divisione, et dominiorum origine.

Duplex fertur communiter divisio rerum: prima quæ quasi dedit Jus ad rem, facta est anno mundi 1758. post diluvium 132.

quo

quo tempore Phaleg vivebat, qui propterea sic appellatur Genes. cap. 10. *quod in diebus suis divisa sit terra.* Altera divisio, quæ dedit Jus in re, à Turris Babelicæ constructione repetenda est ad annum mundi 1931. post diluvium 275: ei causam dedit linguarum confusio.

Primæ saltem divisionis auctorem Noe fuisse divino lumine adductum, res est explorata. Prima causa fuit haud dubiè immensa multitudo Noachidarum, quæ circa molimina Turris Babelicæ in immensum excreverat. Secunda, ut vitarentur dissidia, quæ in prima rerum occupatione facilè exitissent. Tertia, ut cultui terræ consulèretur, nam ubi omnia sunt communia, facilè ab omnibus negliguntur, cessat industria in agris arboribusque colendis, ac procurandis vitæ necessariis.

Divisionem rerum Juris esse Naturalis nonnulli censent, quia natura illam exigit ad conservandam felicitatem generis humani. Alii putant Juris esse Gentium, quia Naturæ lege omnia sunt communia; et licèt humana natura conservari suam tranquillitatem et quietem requirat, non tamen exigit

git per se, ut conservetur hoc determinatè medio divisionis, sed per medium quodcumque determinandum consensu Gentium. Alii demum existimant, res primum fuisse acquisite occupatione, aliis videlicet alia occupationibus, ita tamen ut nemini terra deesset, ex qua subacta, et exculta ad usum vitæ unusquisque perciperet fructus suos.

Hæc occupatio violenta non erat, immò verò congruebat rerum communioni, quam Deus initio naturæ innocenti attribuerat. Sed ubi discedere mortalibus placuit à primæva communiōe, facta est divisio, sicut de rebus in medio positis, prævio Gentium pacto, saltem præsumpto, sua cuius assignata sit portio.

CAPUT V.

Quæ fuerit Imperiorum origo.

Fuit erronea Donatistarum sententia, quam secutus est cum Anabaptistis Luterus ipse, quantumvis horum inimicus: fuit, inquam, error inter Christianos, non licere imperia, eaque procedere ab irato in homines Deo, adeòque neminem posse tuta conscientia ge-

rere magistratum. Sed hæc doctrina confundit omnia, estque Reipublicæ perniciosa, cum foveat seditiones, inducatque Anarchiam exemplo Judæ Galilæi, tot cladum auctoris, qui dicebat, unum Deum et Dominum esse; homines servos, non Dominos appellandos.

Falsa est quoque Bodini sententia, putantis, regna omnia vi tyrannica coaluisse. Nam regna plura populorum consensu constituta sunt, uti Israeliticum: *Constitue nobis Regem*, 1. Reg. cap. 8. Quocirca licet imperiorum initium, quod in Nembroth communiter constituunt, tyrannicum fuerit; id respectu imperii merè est per accidens; cum aliud sit potestas, aliud abusus potestatis.

Imperia sunt Juris Gentium, quia toti humano generi communia, et ex ipsis rerum naturis, primaque eorum constitutione oriunda. Hinc Aristoteles *lib. 1. Politicorum, cap. 3.* ait: *Nihil esse tam aptum ad jus, et conditionem naturæ, quam imperium.* Ac, teste Tullio *lib. de Legibus*: *Sinè illo nec domus ulla, nec civitas, nec genus humanum, nec mundus stare pos-*

set. Profectò licèt in orbe novo , quem vo-
cant , nihil ferè nobiscum commune habeant
illæ gentes , quamdam tamen Reipublicæ
servasse formam compertum est. Reges Me-
xicani eligebantur , Peruani succedebant. In
iis etiam regionibus , quæ Regem non ha-
bent , sui sunt duces ac Magistratus.

CAPUT VI.

*Quomodò Jus Naturæ et Gentium , ex le-
ge divina scripta , et Hebræis tradita sit
confirmatum , et illustratum. Item de tra-
ditionibus Hebræorum.*

Jus Naturale et Gentium , etsi maximè sit
distinctum á Jure Divino positivo , rectè ta-
men consideratur in ordine ad Jus Divinum,
à quo magis ac magis illustratur. Prima pars
propositionis ex eo patet , quod Jus Natura-
le spectat officia hominis , quatenus ho-
mo est , non quatenus est imbutus religio-
ne revelata , nititurque principiis ad om-
nium captum accommodatis. Jus verò divi-
num positivum est ex auctoritate Dei lo-
quentis ; nec omnibus fuit revelatum , sed

uni Hebræorum nationi. Secunda pars propositionis etiam probatur. Nam, Puffendorffio teste, per legem scriptam, librosque divinos lex naturalis magnopere est illustrata, *sic ut vix ullum caput sit Juris Naturalis, quod tactum non sit*, ut ait citatus auctor de *Discip. Juris Naturæ cap. 1.* Ad dit Kemerichius Puffendorffii explanator, *in legibus scriptis, et per Moysen promulgatis contineri omnes regulas honesti, decori, et justitiae, quas et David in Psalmis suis egregiè illustravit: Salomon quoque variis sapientiæ regulis in suis Proverbiis, et Ecclesiastæ libro adauxerit, quin et Prophetæ oraculorum divinorum interpretes in suis orationibus explicarint, et inculcarint.* Subjungit deniquè, *inter multos Hebræorum, qui præcepta morum incorrupta tradiderint, fuisse Syracidem, et auctorem libri Sapientiæ.*

Præcepta Decalogi præcipuè ad officium hominis pertinent, et Jus Naturæ explicant, atque confirmant. Exempli causa die Sabbati præscribitur cultus Dei externus in genere, primùm lege naturali, quæ homines dirigit ad maiestatem Dei certis diebus reco-

gnoscendam externis actibus Religionis , est- que hominum cordibus ab ipso Deo conditore inscripta ; deindè lege divina positiva, divino digito insculpta lapideis tabulis , populoque Israelitico per Moysen tradita : hæc ritus quosdam præscribat in cultu adhibendo. Leges ergo divinæ , quatenus naturales , incommutabiles sunt , et in utroque testamento homines obligant. Positivæ tantum ad Hebræos pertinebant , et cum eorum Republica sublata unà cum Testamento veteri per mortem Christi expirarunt.

Præter leges divinas , tum naturales , tum positivas in Testamento veteri , erant etiam variæ traditiones Mosaicæ , et Pharisæicæ , illæ laudabiles , istæ vituperabiles. Præcipuæ inter Mosaicæ erant , quod libri in hebræo canone contenti verè essent divini : quod femellis remedium esset aliquod contra peccatum originale , qualecumque tandem id fuerit sive fides parentum , sive aliquod aliud : quòd sacrificia cruenta figuræ essent mortis dominicæ ; et sic de aliis , quæ etsi non scripta , tamen tradita novimus. Inter Pharisæicas traditiones erat lotio manuum antè , et inter comedendum , fuga publicanorum , supers-

titiosa observatio sabbati , et sic de aliis , quas sæpe reprehensas à Christo Domino legimus. Religio naturalis quoad præcipua capita, quod nempe sit Deus , quod unus , quod providus , puniens malos , remunerans bonos , non modo per legem , seu religionem revelatam est confirmata , sed etiam articulis pluribus explicata. Quòd sit Deus infinitè bonus , habetur *in Psal. 72. et 144.* Quòd ubique præsens , *Psal. 134.* Quòd immutabilis , *Numerorum cap. 23.* Quòd Æternus , *Psal. 89.* Quòd Omniscius , *1. Reg. cap. 2.* Quòd Omnipotens , *Genes. cap. 17.* Mysterium etiam Sanctissimæ Trinitatis in Veteri Testamento non expressè quidem , sed intelligentibus hebraicæ linguæ sufficienter est revelatum , *Genes. cap. 1. vers. 1. et 26. Genes. cap. 3. vers. 22. Genes. 11. vers. 7. cap. 19. vers. 24. et Psal. 66. vers. 8.* *Benedicat nos Deus , Deus noster , benedicat nos Deus יברכנו אלהים אלהינו יברכנו אלהים* Multa quoque disertè de Christo sunt revelata. Illud *Genes. cap. 3. vers. 15. Inimicitias ponam inter te , et mulierem , semen tuum , et semen illius , ipsa , vel ut in textu hebraico , ipse conteret caput tuum.* ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעך הוא

ישופר ראש : illud , inquam , oraculum est quasi fons undè manarunt omnes Dei promissiones , figuræ , et visiones de Christi passione atque morte. Illæ autem promissiones leguntur passim in Libris Prophetarum , et in Psalmis Davidicis ejusdem Christi divinitas alicubi etiam significatur , ut in *Psalmo 109. vers. Dixit Dominus Domino meo.* Vulgata enim hebraica dicit : *Neum Jehobe Ladoni Szev limiri* נאם לאדנא' לאדנא' שב לימני quem locum ipse Christus explicavit de sua divinitate *Matth. cap. 21. vers. 44.* et clariùs *Isaie cap. 35. vers. 4.* כי הוא יבוא וישיעכם . *Deus ipse veniet , et salvabit vos.* Porro in veteri lege fidem in Christum , ut Redemptorem , fuisse necessariam ad salutem , certum est , Augustino teste , *Epist. 89. ad Hilarium , et lib. 1. contra duas Epistolas Pelagianorum cap. 7.* Sanctus verò Hieronymus fuisse primum Adamum , qui in Christum crediderit egregiè probat *lib. 3. Commentariorum in Pauli Epistolam ad Ephesios.*

CAPUT VII.

De Juris Naturalis conditione apud Gentiles tempore legis scriptæ, deque Morali Philosophia, item de moribus Judæorum.

Stulta prudentia Philosophorum ita primas notiones, ac vera principia de officiis hominis depravavit, ut ratio justi et honesti parum cognita fuerit iis temporibus, si unum excipias, quod omnes probè tenebant, officium hominis consistere in operatione ad finem, cujus vera cognitio ad rectè vivendum maximè facit, eo quod ex illo discamus, quid sit agendum, quid fugiendum, ut rectè docuit Aristoteles *lib. 1. Ethicorum*. Sed in fine potissimum designando in varias pugnantesque Philosophi abiere sententias. D. August. *lib. 9. de Civitate Dei cap. 7.* testatur Marcum Varronem eas curiosè investigantem, ad ducentas octoginta octo numerasse. Hinc variæ sectæ Philosophorum. Tres tamen erant præ ceteris celebriores, Epicuriorum, Stoicorum, Peripateticorum. Epicuræi finem, seu felicitatem

hominis statuerunt in bonis corporis et fortunæ , ac proindè divinam providentiam, animæque immortalitatem negarunt. Stoici finem seu summum bonum fixerunt in bonis animi : hinc inter alia affirmabant , cuius in sua virtute gloriandum ; licere homini ad evadendum hujus vitæ miseras mortem sibi consciscere ; affectus animi esse vitiosos ; omnia regi fato ; Deum esse animam Mundi , &c. Alii cum Aristotele finem quærebant in complexo ex corporis et animi bonis : hinc bona ponebant in triplici genere : externa , quæ parva : corporalia, quæ media : virtutes , quæ magna bona nominabant. Sic unum bonum ad aliud referebant , quod bona externa corpori serviant, corpus animæ , anima operationibus virtutum , et honestatis : itaque hominis felicitatem , atque ultimum finem sic definiebant: *Est exercitium virtutis in anima , non carens bonis externis , et corporalibus tamquam adminiculis , conjunctam cum honestate , et jucunditate , quæ ex honestate actionis oritur.*

Sed hi omnes errarunt in vera hominis felicitate constituenda. Hæc enim non in

bonis creatis consistere potest, incertis nimirum, caducis, imperfectis, cum vita labentibus; sed in bono increato quærenda est, certo, perfecto, perenni, hoc est in cognitione, et amore Creatoris, saltem naturali; id quod natura ipsa dictante omnibus notum est. Ex his igitur erroribus circa hominis finem fluxerunt alii circa hominis officia. Hinc magna morum in orbe corruptio antè Christum natum. Neque verò negaverim inter gentium sapientes, maximè Stoicos, fuisse nonnullos, qui officia hominis erga Deum, et proximum, ac se ipsum confirmarint præceptis rationi maximè congruentibus, ut Cicero testatur *lib. 1. et 3. de Officiis*, qui et ipse hoc opus egregium ad normam præcipuè Stoicorum conscripsit. Sed ut, ait Apost. *ad Rom. cap. 1. Cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt ::: obscuratum est insipiens cor eorum, ::: propterea tradidit illos Deus in passiones ignominie*. Cicero ambitione, Seneca avaritiâ, Plato fædis amoribus corruptus est. Aristoteles Hermiæ concubinæ aras extruxit, et honores divinos adhibuit, ita perditè eam deperibat.

Ut

Ut de populo electo aliquid etiam, dicam; quamquam leges Naturæ per legem scriptam sint roborata, pars tamen potissima nationis judaicæ assuetudine gentium depravata est, sensimque dedidicit non modo præcepta divina ac positiva, sed etiam ipsa naturalia.

Constat id primo lex tot Prophetarum testimoniis, quærelis ac minis. Secundò ex decem Tribubus in fædum schisma, et idololatriam delapsis. Tertiò ex tot pœnis captivitatum populi judaici: ex ablato de Juda Sceptro: ex Jugo à Romanis imposito. Quartò ex Sacerdotio fæde corrupto: ex ipsa lege per Pharisæicas superstitiones adulterata.

CAPUT VIII.

Quid Lex Evangelica splendoris attulerit Juri Naturæ, quid Jus civile et Canonicum.

Lex Evangelica Jus Naturale idololatriæ tenebris propemodum extinctum sic illustravit, ut in multis etiam perfecit. Matth. cap. 5. ita legimus: *Audistis quia dictum est, oculus pro oculo, dentem pro dente?*

Ego

Ego autem dico vobis, non resistere malo, sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi et alteram. Rursus audistis, quia dictum est, diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum? ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, et benefacite his qui oderunt vos &c. Si salutaveritis fratres vestros tantum :: nonne et Ethnici hoc faciunt? Jus etiam civile plurimum lucis Juri Naturæ attulisse fatentur ipsi Protestantes, in quibus Puffendorfius. *Fatendum est, inquit in Specilegii Controversiarum §. 3. Quidquid adhuc Romanæ Jurisprudentiæ superest, juri naturali plurimum lucis attulisse, non solum quia isti magnopere curæ fuisse apparet omnia, ad rectam rationem, et æquitatem revocare, sed etiam quia plurima ad pædiam, hoc est, disciplinam juris naturalis spectantia, ab Jurisconsultis Romanis luculenter fuere pertractata.*

Quod Juri Civili tribuunt, Canonico passim detrahunt Protestantes, immeritò quidem. Quippe hominis officia erga Deum, et proximum, ac seipsum, per Sacros Canones validè confirmantur, ac perficiuntur.

Leges Civiles, ait Justinianus Imperator, Novella 83. Non dedignantur Sacros Canones imitari. Novella 132. Sacros Canones pro salute nostrarum animarum conditos, ac constitutos esse, plus studii in observatione Canonum, quam in custodia legum civilium ponendum esse: Sacros Canones, non minus, quam leges valere, etiam nostræ volunt leges &c.

CAPUT IX.

Quid conferant ad disciplinam Juris Naturæ et Gentium scripta quorundam Protestantium, qui sunt celebriores, hoc est, Grotii, Hobbesii, Puffendorffii, Thomasii.

Hugo Grotius, genere nobilis Batavus, egregius Philosophus, Jureconsultus, Poeta, et Philologus, cum in Partes Arminianorum, qui in fæderatis provinciis turbas excitarunt, transiisset, in perpetuum carcerem, Antiarminiana prævalente factione, conjectus est. Undè ope conjugis elapsus in cista, librorum loco, in Galliam se contulit, eum dein-

deindè Christina Suecorum Regina legatione Gallica ornavit ; mortuus est 1645. Rosthochii , cum Stocholmo in Belgium rediret. Inter multa , quæ scripsit , excellit opus de Jure Belli et pacis. Causa illi scribendi fuit , primo , *neglectus* , ut ipse ait, *justitiæ , quasi nihil injustum esset regentibus , quod utile : id æquius , quod validius ; neque rempublicam regi sine injuria posse : secundo neglectus publicæ pacis , effræni bellandi licentiæ etiam penes Christianos dominante.* Proposuit autem sibi in hoc opere , primo ut jus naturæ colligeret ex principiis , quæ certa essent , Jus Gentium ex veterum Philosophorum nationumque consensu. Secundò ut Jus Naturæ Gentiumque discerneret à Jure Civili. Tertiò ut Sacræ Scripturæ testimonia , Theologorum Sententias , Historiæ monumenta , jurisconsultorum responsa sumeret ad oea , quæ scripsit , confirmanda. Quamquàm vero in hoc opere Grotius magnum doctrinæ , et eruditionis specimen dederit , tamen in multis à veritate aberravit , et ejus lectio est incautis periculosa.

Thomas Hobbesius, Anglus, in libris de

Civē , ac Leviathan impie philosophatur. Primò statum naturalem in bello constituit, hoc est , contendit bellum esse homini con- naturale , idque ex jure omnium in omnia et nocendi voluntate paritèr ac facultate om- nibus insita argumentatur. Secundò docet *voluntatem solius imperantis esse regulam boni et mali , justi et injusti*. Horret ani- mus ea percensere , quæ ex illo principio flagitiosa et impia deduxit. Primò regulas boni , vel mali esse tantum civiles , nec quid- quam justum vel injustum fuisse , priusquam aliqua Republicæ forma , hoc est domina- tus , vel Regius , vel optimatum , vel populi induceretur. Secundò peccatum propriè dic- tum nihil esse aliud , quam legis civilis trans- gressionem : reliqua verò , quæ contra rec- tam rationem perpetrantur , esse dumtaxat *facta imprudentia* , non peccata. Tertiò in Christi doctrina contineri consilia non præ- cepta , nec sinè Principis voluntate vim obligandi habere : solos Reges efficere , ut Sacra Scriptura sit fidei regula ; ejusdem solos interpretes esse Reges ac Principes, ita prorsus ut summâ sit Religionis *Princi- pum capescere jura , et parere imperio*,

sive in sacris, sive in profanis. Quarto omne regnum Dei esse politicum, et populum gubernari per Principes tamquam Dei legatos. Quintò docet *nihil injustum à Principe mandari posse, ejusque potestatem esse indefinitam.* Quo ex principio intulit impias conclusiones. Primò, quidquid subditus agat mandato Principis justum esse. Secundo, mandante Principe licere subdito vel Christum negare: invadere aliorum bona, vel uxores, non esse furtum vel adulterium, si Princeps id jubeat. Tertiò docet, *à subditis imperantibus deberi obedientiam absolutam.* Hinc primo colligit, non posse peccare subditos suis Principibus obedientes: secundo, non posse Principes inferre subditis injuriam: illis licere etiam innocentes interficere, si cedat in eorum bonum mors innocentium. Quinto denique docet *Ecclesiam esse indistinctam à civitate,* ex quo principio deduxit, supremos Principes esse capita Ecclesiarum, quæ sunt in terris et eorum dominiis, ejusque esse Religionem cujus est regio.

Samuel Puffendorfius, Germanus, è Misnia ignobili Pago, Lipsiæ, Jenæ, et Lugdu-

duni Batavorum Theologum egit. Verum Theologiæ Jus Naturale, atque Gentium anteposuit, quod Heidelbergæ primùm, deindè Lundæ in Sueciæ nova Academia professus est. Edidit opus de Jure Naturæ et Gentium in quo multa reprobantur à Criticis ipsis Protestantibus, nedùm Catholicis. Primum, quòd fundamentum Juris Naturæ ac Gentium in sola *socialitate* constituit. Hoc enim principium non est ita evidens, ut non aliquod possit evidentiùs reperiri: deindè non est adæquatum; ex eo enim dumtaxat officia erga proximum, non vero erga Deum, atque se ipsum colligi possunt.

Erravit etiam Puffendorfius in ipso fine Juris Naturæ, quem sola hujus vitæ felicitate putavit esse definitum. Est quidem felicitas hujus vitæ finis hominis partialis; non tamen est adæquatus, cum præmium naturale homini tandem debeatur in alia vita. Est enim nota evidenter alterius vitæ necessitas, in qua pœna nocentibus, præmium aliquod maneat innocentibus: alioqui pessime consultum esset à Deo naturæ humanæ, si probi homines in hac vita miseriis afflicti nullum deindè virtutis præmium expectarent.

tunc enim nulla esset obligatio Juris naturæ ad honestum, et justum amplectendum.

Lapsus est quoque in objecto, quod materiale appellatur, Juris naturæ, cum docuit, quæ *intra pectus latitant, nec foras prorumpunt*, ad Jus naturæ non pertinere. Hinc ab eo utilissima pars Juris naturæ neglecta est, quæ actiones interiores animi dirigit erga Deum. Hinc Leibnitio ipso, quamvis acatholico auctore, testante, ejus adæquatum objectum in hujus vitæ felicitate, et Reipublicæ commodis Puffendorfius constituit, atque adeo Religionem utilitati status esse accommodandam, et pro hujus instrumento habendam. Quæ omnia redolent Machiavelli impietatem.

Christianus Thomasius, Saxo, dum Puffendorfius explicandum suscepit, pejorem reddidit, et ejus errores suis erroribus accumulavit. Satis est legere conclusiones quadraginta octo, quas ex institutionibus suis excerpfit, et publicè disputandas proposuit anno 1694. ad modum professionis fidei, in quibus præcipuè sunt quæ sequuntur. *Credo, quod disputationes de justitia commutativa, et distributiva, uni-*

66 *De Jure Naturæ et Gentium in gen.
versali, et particulari, sint grilli inutiles.*
Credo, quod ex ratione demonstrari non
possit, Deum externo cultu esse prose-
quendum. Credo, quod falsiloquio uti ali-
quando liceat, immò præceptum sit. Cre-
do quod meris rationibus naturalibus non
possit demonstrari, omnem concubitum li-
bidinosum, etiam ad bestialitatem qui per-
tinet, aut concubinatum, aut lenocinium
esse prohibitum. Credo, quod polygamia
etiam virilis (hoc est unius fœminæ cum
pluribus viris) mero Jure naturæ non
sit interdicta. Credo, quod nullus incestus
Juri naturæ repugnet. Ad has ergo Pro-
testantium novitates, non solum cum catho-
lica, sed et cum omni Religione pugnan-
tes, earumque et similium adsertores pro
virili parte confutandos hoc opere aggredi-
mur.

PARS PRIMA.
 DE JURE
 NATURÆ ET GENTIUM
 IN GENERE.

DISPUTATIO I.

De Moralitate actuum humanorum.

CAPUT I.

De prima moralitatis origine.

Duplex principium est, undè intima oritur moralitatis natura, scilicèt intellectus advertens, et voluntas liberè operans. Quid sit, voluntatem liberè operari, remota quavis necessitate, et coactione explicabimus infra: quemadmodum clariùs exponemus quid sit, intellectum advertere, ad excludendam ignorantiam. Interim vero sciendum est, actum debere procedere ex perfecta deliberatione rationis, non solum qua-

tenus potest unum objectum cum alio conferre in ratione delectabilis, vel alio modo convenientis naturæ; sed etiam sub ratione honesti, vel inhonesti: rursus, actum debere esse voluntarium. Si enim actus debet esse liber, necesse est ut sit voluntarius; quia intelligi non potest, potentiam ex se indifferentem ad opposita, ad alteram partem determinari, nisi quia vult. Ergo necesse est, ut illa determinatio libera sit voluntaria per se ipsam. Puffendorfius moralitatis originem excogitavit: omnem igitur motum physicum voluntatis humanæ sine respectu ad legem esse putavit indifferentem in genere morum. *Ut plena, inquit, actio moralis fiat, huic motui physico (voluntatis humanæ) accedit qualitas quedam, seu affectio moralis, juxta quam actio illa bona, et mala in genere morum dicitur; quæ affectio resultat ex congruentia, aut disconvenientia ejus actionis cum norma morali seu lege.* Hic ergo modus, et ratio tota moralitatis est respectus ad legem, ut opinatur Puffendorfius.

Sed refellitur: respectus hujusmodi ad legem de se non sufficit ad actus moralitatem

constituendam. Siquidem si detur actus aliquis physicus sub respectu ad legem positus à voluntate, quæ tamen non sit plenè libera eo genere libertatis, quo dicemus infra, tunc actus ille non erit moralis. Ex eo enim voluntas non denominaretur, nec bona, nec mala, nec laude digna, nec vituperatione. Et, si Deus ad extra ageret ex necessitate, ut putavit Aristoteles, non diceretur moralitèr agere.

Secundo, datur aliquando moralitas actus, quin detur hujusmodi respectus ad legem: undè clarè colligitur, hujusmodi respectum non esse necessarium, et in eo non consistere rationem moralitatis. Sic in Deo dantur actus morales per excellentiam; hoc est in genere boni præstantissimi, quemadmodùm datur libertas, et honestas, quin tamen detur, aut dari possit respectus ad legem. Deindè, si homo nullum haberet superiorem, aut si à superiore non gubernaretur per legem; nihilominùs operando sub advertentia, puta quòd homicidium sit disconveniens naturæ, operaretur vel benè, vel malè: et tamen sine respectu ad legem. Præterea in præsentì providentia, posita le-

ge , non ideò actus est moralis , quia regulatur per legem ; sed potiùs è contrario , quia homo est moralitèr agens , et non habet voluntatem indefectibilem à bono ; ideo indiget superioris lege inclinante in bonum, et avertente à malo. Ergo esse regulabile, per legem consequitur ad esse morale potius , quàm istud constituat. Et idcirco actus necessarius , et naturalis nulla lege dirigi potest. Accedit tandem , quòd in hypothese Puffendorffii moralitas æquè actibus externis deberet tribui , ac internis , cum utrisque detur lex : quinimmò aliquando actus interni à lege respiciuntur non nisi propter actus externos , ut in lege non furandi , et dandi eleemosynam. Hoc autem nemo Philosophorum Moralium admittet , cum hominum mores , ut sic , per se primo à voluntate pendeant. Atque hæc quidem potissimæ sunt rationes , cur Puffendorffii sententiam rejiciamus.

Solvuntur objectiones Puffendorffii.

Objicit I. Nullam hic esse consequentiam à Deo ad hominem. *Resp.* Licèt , ubi de perfectionibus agitur , nulla sit consequentia à Deo ad hominem , ex eo videlicèt , quòd illa

diversimodè in Deo sint , ac in homine , tamen ubi de rei alicujus natura , et intima ratione quærat ; si res in Deo non minùs , quàm in homine reperitur , in utroque cum eadem natura , et intima ratione detur necesse est , de modo tamen existendi infinitum certè est discrimen.

Objicit II. Sacræ Litteræ peccatum vocant iniquitatem , et Sancti Patres cum Augustino *lib. 22. contra Faustum cap. 27. Dictum , factum , concupitum contra legem Dei. Resp.* Quòd Sacræ Litteræ , et Patres peccatum vocent iniquitatem , hoc est injustitiam , quæ ad legem est relativa , nihil moror. Neque enim in præsentì dari potest peccatum , quin contra legem vel positivam , vel naturalem sit. Illud tantum disputamus , an tota ratio moralitatis in actu ipso peccati sit ex respectu illo ad legem. Hoc utique non Sacræ Litteræ , non Sancti Patres affirmant.

CAPUT II.

De libertate, et proximis constitutivis moralitatis.

In humanis actionibus reperiri libertatem non coactioni modò, sed etiam necessitati oppositam, quæ libertas includit indifferentiam, seu potestatem agendi, et non agendi, seu agendi hoc, aut contrarium, ex variis locis Sacræ Scripturæ apertè colligitur; Deuteronomii cap. 30. *Testes invoco Cælum, et Terram, quòd proposuerim vobis vitam, et mortem, maledictionem, et benedictionem. Eligite ergo &c.* הערת, ובכם היום את השמים ואת הארץ החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה ובוחרת בחיים. Josue 24. *Optio vobis datur, eligite, quod placet* היום את מי תעבדו. Ecclesiastici 24: *Apposui tibi ignem, et aquam, ad quod volueris extende manum.* Quæ verba perpendens D. August. lib. de Gratia, et libero arbitrio, cap. 12. *Ecce, inquit, apertissime videmus expressum nostræ libertatis arbitrium.* Huc etiam pertinent illa testimonia, in quibus tribuitur homini dominium suarum actionum. Genes. 4. *Subter te erit*

erit appetitus tuus, et tu dominaberis illius. Quem locum ad rem præsentem optimè declarat S. Prosper *lib. 2. de Vocatione Gentium cap. 4.* Hinc etiam illud *Ecclesiastici cap. 31. Qui potuit transgredi, et non est transgressus, facere mala, et non fecit; ideo stabilita sunt bona illius in Domino.* Non esset enim dignus laude, vel præmio, nisi libere id fecisset. Omitto alia Scripturæ innumera loca.

Ut actus voluntatis moralis sit, necesse est, ut procedat ex perfecta deliberatione rationis, non solum quatenus potest unum actum, vel objectum cum alio conferre in ratione delectabilis, vel alio modo convenientis naturæ, sed etiam sub ratione honesti, aut turpis. Explicatur: actus moralis juxta communem modum sentiendi omnium est ille, ex quo confici possunt boni, vel mali mores hominum: Sed hujusmodi est actus ille, qui est à ratione potente deliberare de honestate, vel turpitudine morum: Et hac ratione in pueris non potest reperiari actus moralis; neque in amentibus, etiam si juxta probabilem sententiam aliquando possit in eis inveniri aliqua indifferentia in operando,

do, et aliquis discursus, et comparatio inter unum bonum, et aliud, et inter commodum, et incommodum: Ergo prædictus concursus rationis est necessarius ad morales actus.

Quandoquidem duo moralitatis principia constituimus, liberam voluntatis operationem et intellectus advertentiam; idcirco explicandum est antea, de quonam genere libertatis sermo sit, ut actus indè procedens moralis appelletur. Quoniam vero libertas à contrario melius dignoscitur, idcirco explicandum, quid sit coactio, quid necessitas. Coactio est vis illata contra internum appetitum elicitem voluntatis; et idcirco coincidit cum involuntario. Hæc vis voluntati inferri non potest, ne à Deo quidem. Si enim vis inferretur, exempli causa ad volendum, ita ut voluntas cogeretur velle, vellet simul, et nollet; vellet, quia velle cogeretur, nollet quia appetitu elicito interno resisteret et coactioni, adeoque nollet. Est enim coactio vis contra internum appetitum elicitem, si ergo cogitur voluntas, ut velit, jam elicit appetitum nolendi contra illatam vim ad exprimendam volitionem. Necessitas est determinatio ad unum absque

indifferentia ad oppositum. Jam vero libera dicitur voluntas, quæ utroque impedimento caret. Quare si Deus concurreret ad actum voluntatis aliter, quàm natura libera voluntatis postulat, hæc non ageret liberè. Libertatis hujus optimam notionem tradit S. Joannes Damascenus qui *lib. 2. cap. 22. de Homine* ita loquitur: *Libera potestate, et arbitrio, et cum ratione movetur. Itaque libera potestate appetit, libera potestate vult, querit, considerat, consultat, judicat, afficitur, eligit, impellit se libere ad agendum; libere item agit in iis, quæ naturæ consentanea sunt, &c.* Est igitur de libertatis essentia plena ad utramque partem, sive contrarietatis, sive contradictionis indifferentia. Quæ quidem licèt ex revelatis haud dubie constet; tamen etiam firmissimè hæret in cujuslibet hominis, quantumvis rudis, intimo sensu. Quilibet enim de hac sua indifferenti potestate ad utrumlibet certus est lumine naturali, ita prorsus, ut argumenta, quæ quis proponat adversus istam indifferentiam, cum risu excipiat. Metus non aufert libertatem simpliciter, sed secundum quid, scilicet ex parte. Quod patet ex illo

actu projicientis cum tristitia merces in mare, ut vitam servet in tempestate. *Nollem hoc facere, si alio modo possem vitam servare.* Concupiscentia, seu affectus sensitivus, si est antecedens, minuit libertatem in actu voluntatis, quia trahens, vel alliciens voluntatem ad assensum minuit ejus indifferentiam. Nam primò minuit advertentiam rationis ad difficultatem: secundò repræsentat objectum pulchrius, atque eligibilius, quàm sit. Auget nihilominus intensivè voluntarium, faciendo ut libentius in objectum feratur, licet minuendo libertatem, minuat voluntarii aliquam saltem extrinsecam perfectionem. Sed de hoc fusius agemus in sequenti disputatione.

Alterum moralitatis principium, scilicet intellectus advertentia, nequit melius cognosci, quàm ex ejus contrario, nimirum ex ignorantia, et inconsideratione. Profectò aliquando datur ignorantia antecedens, quæ est quodammodò actionis causa, quatenus tollit scientiam, quæ si adesset, non fieret actus, quantum est ex præsentis dispositione voluntatis. Et tunc reverà excusat à culpa respectu rei ignoratæ, cum faciat, ut actus non sit liber: quemadmodum inconsideratio

tio involuntaria quoad conditionem aliquam non consideratam: contra verò si inconsiderantia sit voluntaria. Aliquando hæc ignorantia est concomitans, si nimirum actus fiat non ex ignorantia, sed cum ignorantia. Hinc Aristoteles *tertio Ethicorum cap. 1.* et Nysenus *lib. 5. Phil. cap. 2.* ajunt: *De prioribus tristamur, cum advenerit scientia (ut qui occidit hominem in sylva, putans esse feram) de posterioribus verò lætamur (ut qui occidit feram putans esse hominem.)* Jam verò utraque hæc ignorantia si est voluntaria, et privat scientia rei præceptæ, est culpabilis; si verò involuntaria est, est natura sua inculpabilis: esse autem potest affectata, si sit, ut ajunt, in se volita, crassa et supina, si omittat diligentiam, quàm ceteroquin putat quis sibi debitam in perquirendo, licèt de cætero omittat, vel quia directè nolit, vel ob desidiam, et pigritiam, et quasi indirectè. Rursus, si est in homine habente physicam potestatem, est vincibilis; secus, invincibilis. Quare prima est culpabilis, secunda non item. Tandem altera est ignorantia juris, altera facti. Sub jure comprehenditur jus divinum, naturale, et positivum, aut

jus humanum, ac denique omne superioris præceptum. Sub factò, vel tota actio vel ejus circumstantia, vel effectus, qui ex illa postea provenit. Utrumque horum jus, et factum potest invincibiliter, et vincibiliter ignorari; nec dubito, quin in omni jure possit cadere ignorantia invincibilis, quamvis facilius in jure positivo divino, quàm naturali, quia hoc habet cum homine magis intrinsecam connexionem; et in hoc dari non potest ignorantia invincibilis primorum principiorum. De ratione actus moralis in primis est, ut sit per se, et intrinsecè voluntarius. Quòd est autem voluntarium, ut sit perfectum, indiget perfecta advertentia rationis, quæ in actu non ponit aliquid præter entitatem ejus, sed solum directionem quamdam, à qua denominatur actus, cum advertentia, seu perfecto modo factus. Ut si quis voluntariè, et ex directione artis fingat monstrum, actio est artificiosa: si verò volens depingere hominem, casu depingit monstrum, actio non est artificiosa; sed deficiens ab arte: et tamen si consideretur physice actio ipsa, eodem prorsùs motu physico perficitur. Puffendorfius ignorantiam

di-

dicit ideò tollere imputationem actus, quia actionem reddidit *invitam*. Hoc falso dicit: non enim fieri potest, ut invita sit actio ex ignorantia, sed potius minus voluntaria.

Item ait ignorantiam solum excludere imputationem in singularibus, et quæ in facto versantur, non verò in universalibus, et quæ quis scire tenetur. In quo etiam vehementer errat: nam ratio eadem probat, aliquid imputandum non esse ob ignorantiam facti, ac non esse imputandum ob ignorantiam juris, saltem in foro interno, si utraque sit involuntaria. Quòd etiam constat ex proscriptione hujus *Thesis per Alexandrum VIII. Ignorantia invincibilis Juris nature non excusat à peccato operantem ex ipsa.*

Contra libertatem indifferentiæ acriter pugnatum est à Leibnitio ex cap. principii rationis sufficientis. Contendebat hic auctor, dari debere aliquam rationem, cur res ita sit potiùs, quàm aliter: rursus cur voluntas, etiam divina, rem ita velit potiùs, quàm aliter: secus diceretur, Deum operari sine ratione: quòd repugnat Sipientiæ divinæ. *Ita se habet*, ait, *voluntas, quemadmodum bilanx impositis hinc inde ponderibus:*

èò nimirum inclinatur bilanx, ubi majus est pondus; nec secus voluntas id eligere debet, quòd eligibilius est, et apparet.

Hoc præclarum principium rationis sufficientis, quòd à se putat excogitatum Leibnitius, novum non est; sed antiquum, et à Catholicis Doctoribus impugnatum. Concedo igitur, dari debere rationem aliquam, cur divina voluntas rem uno modo velit, et non alio: sed hæc ratio non semper ab ipsa voluntate distincta est. Neque enim dari debet ratio determinans voluntatem divinam ad eligendum unum potiùs quàm aliud, quia hoc contradicit perfectioni ipsius Dei, entis summè activi, et liberi. Exemplum bilancis non est ad rem: Nam bilanx est potentia mere passiva; non ita verò voluntas. Ut autem constet, Leibnitianam rationem sufficientem coincidere cum veteri sententia, *de judicio pratico intellectus determinante voluntatem ad operandum*, quàm sententiam Scotus Subtilissimus Theologus argumentis firmissimis confutavit, proponam rationes pro ea sententia, quibus utitur Leibnitius, et quas exscripsit è Catholicis Doctoribus homo acatholicus: simul eas Catho-

li-

licorum veterum verbis breviter diluam.

In favorem sententiæ, quod scilicet voluntas, dum liberè vult, à ratione determinetur, ratio esse potest, quia voluntas non potest ferri nisi in objectum cognitum et per rationem propositum, cum sit appetitus rationalis, ut ait Aristoteles 3. *Ethico-rum cap. 2.* Ergo donec ratio determinatè judicet, quid eligendum sit, non potest voluntas eligere; aliàs tenderet in objectum incognitum. Ergo et è converso, stante illo definito iudicio *hoc esse eligendum*, non potest voluntas non eligere, quia aliàs etiam tunc sine ratione duceretur: et formalitèr, vel virtualitèr saltem ferretur in incognitum, quia non eligendo, vel formali, vel virtuali actu refutat illud objectum, vel vult non amplecti tale medium sine ulla ratione, vel iudicio. Repugnat ergo voluntatem sic operari. Rursus, si unum tantum adest iudicium (seu ratio) illud omninò sequetur voluntas, quia non habet illud aliud, ad quod se vertat. Si verò adsunt plura, necessario sequitur illud, quod est de utiliori medio, aut meliori objecto; atque ita semper determinabitur à iudicio. Hæc sunt fun-

damenta sententiæ Leibnitianæ.

Hæc tamen solidè à nonnullis Theologis impugnantur hoc modo: Si illud judicium rationis est ita prærequisitum ad operandum, ut in suo genere sit causa necessaria ad actum liberum voluntatis, et illo judicio posito, voluntas non potest non consentire illi: ergo voluntas non est talis potentia, quæ, positis omnibus absolutè requisitis ad operandum, possit velle, et non velle. Ergo non est potentia libera. Tota collectio videtur evidens, et declaratur ampliùs: nam posito judicio, voluntas ex necessitate vult in sensu, ut ajunt, composito. Atque hoc quidem argumentum videtur esse à posteriori et ab inconvenienti: en aliud veluti à priori: judicium intellectus non movet voluntatem, nisi medio objectò quod proponit; sed objectum propositum non semper infert necessitatem voluntati, aut determinat illam ad unum, neque hoc est necessarium, ut voluntas possit in objectum tendere: ergo nec est necessaria ex parte judicii, immò nec est possibilis talis determinatio. Quòd autem voluntas ab objecto proposito non semper determinetur ad unum, patet. Nam

per-

perindè est dicere, *voluntatem non necessitari ab alio*, ac non determinari ad unum ab illo, sed est certum, eam non necessitari ab objectis: ergo nec determinari ad unum. Igitur quòad exercitium solum in patria ab infinita bonitate Dei clarè visi determinatur voluntas ad unum; quòad specificationem verò à bono in communi, aut similibus objectis, non verò ab omnibus: quia in omnibus non apparet aliqua necessaria ratio boni, vel non apparet talis bonitas, quæ non habeat admixtam vel malitiam, vel incommodum aliquod, aut defectum. Quamvis autem objectum non sic determinet voluntatem, potest tamen esse ita sufficiens ad excitandam, et alliciendam illam, ut ipsa sua libertate determinetur, aut feratur in illud.

Ad fundamenta sententiæ Leibnitianæ responderunt Theologi multis ante Leibnitium sæculis. Ex eo, quòd voluntas non potest ferri in incognitum, solum habetur necessarium esse iudicium intellectus, ut voluntas possit eligere, non verò sequitur oportere, ut illud iudicium determinet voluntatem ad unum. Sufficit ergo illud iudicium,

quo medium hoc judicatur utile, et pensatis omnibus aptum, ut eligi possit: et idem est de quolibet, et objecto bono, quòd semper judicetur sufficienter bonum, ut amari possit. Ratio sufficiens requiritur etiam in Deo respectu actuum voluntatis in sententia Leibnitii, undè hic infert, Deum semper eligere quod optimum est, nec aliter posse, nec posse creare duo perfectè similia.

Jam Theologi hoc principium Leibnitii, etiam Deo applicatum, præoccuparunt. Ajunt ergo ut Deus in æternitate sua aliquid extra se determinatè, ac liberè vellit, non oportere, ut ante omnem determinationem liberam præcedat, nostro modo intelligendi, in intellectu divino hoc judicium: *Hoc mihi omnino amandum est, aut eligendum.* Esset enim tale judicium temerarium, ac sinè fundamento, et in rigore falsum. Nam includeret, quòd tale objectum extra Deum sit ipsi Deo aliquo modo necessarium. Solum ergo antecedit judicium, quòd tale objectum sit conveniens, aut eligibile. Ad hæc duorum similium impossibilitas probari non potest. Et voluntas divina inter hanc ma-

te-

teriam, et aliam omnino æqualem, et similem, et inter hos cœlos, et alios omnino æquales (et sic de aliis rebus) hos eligit creare præ aliis: hoc autem non potest referri in iudicium inæquale seu in rationem potiorrem; quia neque ex parte ipsorum, nec ex parte Dei est aliqua ratio, qua possit fundari tale iudicium, quod verum sit. Est ergo illa præelectio solum ex determinatione libera divinæ voluntatis. Et quamvis probari posset à Leibnitianis, repugnare duo perfectè similia, et unum esse debere altero meliùs; tamen hoc voluntati divinæ est necessariò concedendum, eam non teneri quòd meliùs est, eligere, quia potuit meliora facere, quàm fecit, et tamen noluit.

Quo circa omnes Theologi docent, Incarnationem Dei fuisse optimum medium ad redimendos homines, idquè necessariò iudicasse Deum priùs ratione, quàm illud vellet, et nihilominùs, stante illo iudicio, potuisse Deum id non velle, sed aliud.

Censent ergo Theologi probabiliùs non determinari voluntatem necessariò ad id, quod est meliùs, ex vi iudicii: probant verò sic: hoc ipso quòd neutrum proponitur

ut necessarium , potest voluntas utrumque non amare ; ergo etiam potest indifferenter amare quodlibet illorum prætermisso alio. Judicium itaque de meliori , vel utiliori medio , non determinat voluntatem ad illud volendum : tamen ex vi prioris actus , aut intentionis voluntatis fieri potest , ut omnino determinetur ad eligendum utilius medium , si illa major utilitas necessaria sit ad consequendum finem , prout fuerat intentus ; sed tunc jam non est tantum utilius , sed necessarium ad talem intentionem explendam : at si illa major utilitas non sit necessaria ad intentionem finis , judicium de illa non determinabit voluntatem , ut omnino tale velit medium.

Quando tandem unum repræsentatur objectum , et unum est judicium , quo intellectus judicat illud esse conveniens , et dignum ut appetatur , et quantum potest , practicè invitet voluntatem , ut illud appetat , adhuc potest voluntas pro sua libertate illud non amare ; quia ad non exercendum actum præcisè non indiget alio judicio , sed satis est , ut per illud , quòd homo nunc habet , non judicet hoc bonum hic , et nunc
esse

esse sibi necessario diligendum : unde potest tunc voluntas vel suspendere actum , vel divertere intellectum , ne de illo objecto cogitet , vel applicare illum , ut de illo objecto diligentius inquirat , quanta sit ejus bonitas , et an habeat conjunctam aliquam malitiam , vel disconvenientiam , ob quàm possit non solum non amare illud , sed etiam odisse. Numquam ergo iudicium ut sic determinat voluntatem.

CAPUT III.

De intrinseco principio moralitatis.

Dei voluntas, ut plerique Catholicorum docent, sive quid jubeat, sive prohibeat, non est tota ratio bonitatis et malitiæ, quæ est in observatione, et transgressione legis naturalis; sed supponit in ipsis actibus necessariam quamdam honestatem, vel turpitudinem, et illis adjungit peculiarem divinæ legis obligationem. Ratio est, quia si odium Dei, exempli causa, non haberet aliquam rationem intrinsecæ malitiæ priorem prohibitione, posset non prohiberi. Nam cur non

posset, si malum per se non esset? ergo posset licere, vel esse honestum, quod plane repugnat.

Puffendorfius omnem moralitatis vim in Dei voluntate quadam determinata reponit, aitque primum illius auctorem esse Deum, qui noluit, mortales hanc vitam sine cultu, sine more, brutorum instar vivere. Addit, moralitatis attributa superaddita rebus physicis ex arbitrio Dei, adeoque unicè per ejus determinationem existere. Agnoscit etiam alicujus moralitatis originem in hominum voluntate, qui leges condiderunt, eamque moralitatem in actibus tribuit, qui à lege humana dependent. Tandem affirmat, posse Deum auferre moralitatis vim cunctis actibus humanis; quòd si faceret, manerent tunc physicè actus iidem, qui ante ab eo moralitatis modum acceperant: iis vero actibus, qui hominibus debent moralitatis originem, affirmat etiam homines posse auferre modum moralitatis. Undè patet, omnem omnino actionem moralem, Puffendorfi sententia, vel ex Dei, vel ex hominum voluntate pendere.

Hæc enim vero Puffendorfi dogmata

atrocissimum illi bellum concitaverunt non à Catholicis modo, sed à suis etiam Lutheranis, aliisque Protestantibus, qui cum Veltthemio querebantur, sibi eripi honestum, ac turpe per se, et antecederent ad voluntatem divinam. Nihil his territus gregalium querelis eos ille vicissim coarguebat, quòd actus in se, et per se justos, aut injustos admitterent. Sic enim habet in *Specimine Controversiarum cap. 5. Quid ergo ad Jus Naturæ Deus contulit, si actus illi ante ejus præceptum in se justifuerunt, aut injusti? Humanis quidem Legislatoribus illud per se justum, et injustum opponi debet; nequaquam autem Deo: quia voluit, et fecit, ut actus illi necessario humanæ naturæ congruerent, vel non congruerent, et quem nulla necessitas subigebat, ut istos actus præciperet, aut vetaret, nisi quàm ipse sibi fecerat, et quæ fluebat ex fine, quem sibi liberè proposuerat.* Sed hic modus philosophandi rejicitur à Catholicis, deindè à Leibnitio: Catholici enim ajunt, actus, qui lege naturæ præcipiuntur, aut prohibentur, natura sua esse honestos vel inhonestos: refellunt enim Dio-

genis Cinyçi eam sententiam , *justum , et turpe non natura esse , sed lege* : rursùs ajunt , Deum per legem naturalem induxisse homini novam obligationem : per scriptam , pœnas comminatum fuisse , ac præmia promississe : sane inter Deum , et homines legislatores magnum esse discrimen. Non enim homines præcipere possunt , quæ præcipit Deus , nec iisdem mediis promovere legis observantiam. Tamen non minùs respectu Dei dantur actus per se morales , hoc est mali , vel boni , quàm respectu hominum. Illud profecto liberum Deo fuit , creare homines , vel non creare ; posita autem hypothesi de hominum creatione , non fuit integrum Deo , dari , vel non dari actus morales in ipsis hominibus.

Leibnitius meritò Puffendorfiùm insectatur in epistola censoria , quàm scripsit anno 1709. ad Abbatem Molanum : *Neque , ait , ipsa norma actionum , aut natura justitiae à libero ejus (Dei scilicet) decreto , sed ab æternis veritatibus divino intellectui objectis pendet , quæ ipsa , ut ita dicam , divina essentia constituuntur , meritoque à Theologis auctor reprehensus est : quan-*

do contrarium defendit, credo, quòd pravas consequentias non perspexisset; neque enim justitia essenziale Dei attributum erit, si ipse jus, et justitiam arbitrato suo condidit. Sed aliquo in loco sententiam suam videtur Puffendorfius circumscribere. Sic lib. 1. cap. 2. de Jure Naturæ et Gentium, ait: *Entia moralia pleraque, ut inducerentur, postulasse ipsam hominis conditionem à Creatore Deo Opt. Max. eidem pro bonitate, et sapientia sua assignatam.* Et in Specimine Controversiarum cap. 5. *Voluntas legislatoris non concipienda est tamquam cæcus quidam impetus animi, et mera libido nulla ratione subnixæ. Ultima ratio harum legum est, quia earum observatio ad naturam, et conditionem hominis ita quadrat, ut ex illa hujus incolumitas, et felicitas sicuti ex ejusdem neglectu calamitas, miseria, et destructio dependeat: et lib. 2. de Jure Naturæ et Gentium, cap. 3. Etsi, inquit, nulla necessitas Deum adegerit, ut omnino hominem crearet; tamen postquam ipsum destinasset creare animal rationale, ac sociale, non poterat non lex natu-*
ra-

ralis illi congruere , non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. Si enim is ad contraria officia fuisset adstrictus , non sociale animal , sed alia feri et horridi species animantis fuisset producta. Ex quibus videtur posse inferri , moralitatem hanc , atque adeò legem ipsam naturalem datam homini à Deo convenienter , ad naturam ipsam humanam : et ex hypothesis creationis naturæ humanæ fuisse Deo necessitatem dandi ejusmodi legem ; undè etiam sequitur , naturam ipsam exigere talem convenientiam: in actibus igitur naturæ convenientibus est quædam honestas , et turpitude ante omnem Dei voluntatem , tamquàm legislatoris.

Verùm si natura humana concipitur priùs à Deo creata , et quidem liberè cum talibus proprietatibus , dicamus oportet , potuisse illam à Deo cum aliis proprietatibus creari, ut nimirum honesta forent , quæ nunc inhonesta sunt , et viceversa. Ergo ultima ratio harum legum non est , (ut vult Puffendorfius) incolumitas et felicitas naturæ humanæ ; sed est ejus libera voluntas qua homini talis natura fuit destinata. Si vero non alia poterat à Deo dari natura homini (po-
si-

sito libero decreto hominem creandi) nisi cui congruerent hæ proprietates, et principia moralitatis: ergo falsum est, quod ait Puffendorfius *lib. 1. cap. 2. de Jure Naturæ et Gentium*: *Nemo utique, præter Deum, homini dedit, ut talem habeat naturam, ut talis actuum ab ipso exercendorum esset indoles. Cum autem Deus hominem crearet, cum talem ipsi, ejusque actibus naturam daret, quam maxime voluntarie agebat. Igitur moralitas illa actuum humanorum ad voluntatem Dei, antecedentè se habere falso dicitur.*

Atque hinc argumentum conficio; si actuum humanorum moralitas falso dicitur se habere ante Dei voluntatem; ergo et ex Dei voluntate iidem, qui nunc sunt, actus morales, tales non esse poterant: et qui sub una moralitatis specie continentur, poterant sub alia contineri, scilicèt ante Dei decretum liberum. Quare homicidium tota cum mentis advertentiâ, et voluntatis plena libertate patratum, potuisset non esse actus moralis, adeoque peccatum; quin immò potuisset, vel ipsum Dei odium esse sub specie morali honestatis. Neque illud obstat, quod

quod ait ipse Puffendorfius : nec est quem moveat illa dubitatio : si omnis actuum humanorum moralitas à lege dependet , an non Deus potuerit legem naturæ constituere , ita ut contraria forent præcepta illis quæ jam sunt : verbi gratia , ut inter officia hominis mutua essent , occidere , furari , mœchari , calumniari ; inter vetita autem , gratum animum exhibere , pacta servare , mutuum reddere et similia. Hic etsi supervacuum , ac petulans videatur quærere quid Deus facere potuerit , cum constet , quid fecerit , tamen si cui etiam vana convellere cordi sit , facile reponere potest , illam dubitationem non obscure contradictionem involvere ; nam etsi nulla necessitas Deum adegerit , ut omnino hominem crearet ; tamen postquam ipsum destinasset creare animal rationale , ac sociale , non poterat non lex naturalis illi congruere ; non ex necessitate absoluta , sed hypothetica. Si enim is ad contraria officia fuisset adstrictus , non sociale animal , sed alia feri , et horridi species animantis fuisset producta.

Hoc , inquam , non obstat , nam quando absurda illa inferimus ex Puffendorffii prin-
 boup ci-

icipiis , scilicèt potuisse diversimodè constitui actus morales , non hoc dicimus , quasi Deus potuisset voluntatem , quàm ab æterno habuit mutare ; sed tantum quòd potuisset ab æterno statuere , ut qui modo sunt actus mali , essent boni , et viceversa. Et quandoquidem integrum Deo fuit , ut Puffendorffius existimat , hanc determinatam naturam homini tradere ; potuisset alitèr hominem constituere , ut nimirum odium Dei, perjurium , atque alia hujusmodi essent bona , et amor Dei , et veracitas essent mala.

Hinc ordo à Puffendorffio in hac re constitutus valdè præposterus est. Ait enim in *Specimine Controversiarum cap. 6. Primò omnium concipitur homo , tamquam creatura rationalis , à Deo libere producenda, indè concipitur habitudo ipsorum actuum ad normam dirigi aptorum : post hanc lex tamquam norma , ad quam actus isti necessario referendi , et dirigendi sunt : ac demum concipitur honestas , et turpitudine , tamquam affectiones actuum ad normam relatorum.* Ordo autem hic , ut dicebam, præposterus est , neque ita rectè instituitur, ut sapienter de honestate , ac turpitudine actuum

tuum possimus judicare. Quare primò concipienda est honestas, et inhonestas actuum, quæ quidem in Deo adverti potest. Nam turpe esset in ipso Deo velle mentiri, honestum implere promissa, et hoc independenter á qualibet lege, et quolibet actu divinæ voluntatis. Tum concipiatur creatura rationalis libere à Deo creata cum suis proprietatibus, qua posita, habetur principium remotum, et fundamentum moralitatis. Nam principium proximum est advertentia intellectus, et libera voluntatis determinatio. Inde lex naturalis actus aliquos ulterius præcipiens, alios vetans, et quidem actus illi non ideò honesti sunt, quia lege præcipiuntur, et alii turpes, quia prohibentur; sed è contrario, ideò præcipiuntur, quia honesti, ideò prohibentur quia turpes. Qua posita lege, actus ipsi novam induunt speciem bonitatis, et malitiæ ex legis obligatione, ad quàm referuntur. En rectus ordo moralitatis, quem planè confuderat mens clarissima Puffendorffii.

Quibus positis, facili negotio diluuntur quæ objicit Puffendorffius. *Quilibet*, inquit, *actus citra legem, sunt omnino indifferentes.*

tes. Remota enim lege, removetur quidquid est morale in actu illo. Ergo si ab his omnibus, adulterio, furto, homicidio, incestu, aliisque removeas respectum ad legem, erunt hæc prorsus indifferentia. Quod autem multi naturalem istam indifferentiam ægrè concipere queant, indè est, quod à teneris annis vitiorum istorum detestatio fuit nobis inculcata: quæ opinio simplici adhuc menti impressa in vim naturalis cujusdam affectus evadit.

Sed hujusmodi objectiones, et multo ante prænoverant Doctores Catholici, et egregiè simul confutaverant. In his Franciscus Suarezius in primam partem secundæ S. Thomæ tract. 3. disp. 7. sect. 1. n. 1. objecerat sibi: nullus actus voluntatis potest ex vi suæ entitatis positivæ habere malitiam, sicut bonitatem: Ergo in tantum potest illam habere, in quantum deficit à regula voluntatis, quæ est lex: Ergo non potest intelligi actus malus sine lege extrinseca prohibente. Confirmatur, quia non potest intelligi malitia actus sine obligatione non faciendi, sicut neque è contrario intelligi potest malitia in carentia actus, nisi sit

G

obli-

obligatio operandi: sed omnis obligatio oritur ex lege extrinseca præcipiente, vel prohibente: ergo sine hac nulla est malitia; ergo sicuti talis lex non est intrinseca actui, ita neque ulla malitia.

Hæc sane objectio videtur ad eò placuisse Puffendorffio, ut eam sibi adoptarit in argumentum firmissimum; sed debuerat responsionem expendere quàm tradit Eximius Doctor: *Cum dicitur, omne malum debere esse contra prohibitionem, vel contra debitum, si intelligatur de intrinseco debito naturæ rationalis, ut sic, est verum, quod assumitur: et ex illo debito nascitur judicium rectæ rationis prohibens, judicando convenientiam naturæ, et malitiam contrariam, non imponendo novam obligationem, et hoc satis est ad omnia, que ibi assumuntur; neque est necessaria alia major prohibitio exterior, ut dictum est, quamvis de facto semper hæc concurrat ex perfectione divinæ providentiæ.*

CAPUT IV.

De honestate actuum humanorum.

Est hic operæ pretium, duo honestatis genera, seu duas boni honesti species rectè distinguere. Uno modo, in ordine ad actiones morales humanas, prout recta ratione, et prudenti dirigi possunt: et hoc bonum honestum dicitur, quòd per se decet hominem ratione utentem: in hac vero acceptio-
ne non consideratur aliqua commoditas, quæ ex tali bono ad eum hominem redundet, respectu cujus dicitur bonum. Hæc enim, licet sæpe intercedat, per se tamen necessaria non est ad honestatem; sed sufficit illa decentia et proportio, quæ reperitur inter tale bonum, et naturam, quæ operationes suas recta ratione dirigit. Sicut dare eleemosinam est honestum, quia est per se consentaneum naturæ rationali, etiam si per impossibile homo sic operans nullam indè utilitatem, vel commoditatem caperet, præter ipsum rectè operari. Quomodò etiam respectu Dei, dicitur esse conveniens, et honestum sese communicare, benè facere, et

misereri , non quia illi sit commodum , sed quia est per se decens , ac proportionatum illius bonitati. Bonum ergo honestum hac ratione explicatum dicit peculiarem rationem convenientiæ , et ex parte rei quæ honesta dicitur , includit perfectionem ejus cum omnibus conditionibus , vel physicis , vel moralibus ad prædictam convenientiam cum rationali natura necessariis. In hac acceptio-
 -one habemus mali naturam à D. August. *lib. de Natura boni adversus Manichæos cap. 23. Malus modus , vel mala species , vel malus ordo aut ideò dicuntur , quia minora sunt , quàm esse debuerunt , aut quia non his rebus accommodantur , quibus accommodanda sunt , ut ideò dicantur mala , quia sunt aliena et incongrua. Et lib. 2. de Moribus Manichæorum: Malum est , quòd contra naturam est , id est , ipsa inconveni-
 -tia , quæ sine dubio non est substantia , sed inimica substantiæ. Quatuor ipsa , quæ in promptu sunt , elementa quis dubitet prodesse per convenientiam , inconvenienter autem adhibita vehementer adversa esse naturæ?*
 -on Alio modo sumi potest bonum honestum non in ordine ad mores , sed in or-
 -im di-

dine ad naturam, et est illud, quod per se perficit naturam, et est commodum illi, etiam seclusa ratione virtutis, ut est sanitas, integritas, et vita ipsa, quam interdum amare, vel tueri turpe est, etiam si per se maximè conveniens naturæ videatur. Et hoc bonum videntur antiqui Philosophi appellasse *bonum naturæ*, quod distinguebant à bono honesto, quod per se decens appellabant, ut colligitur ex *Cicerone lib. 3. et 4. de Finibus*. Quia tamen hoc bonum naturæ per se conveniens est, et amabile, ideò ita censetur comparari appetitus naturæ ad hoc bonum; sicut appetitus rationalis ad bonum per se decens; atque hac ratione in ordine ad naturam hoc bonum comprehenditur sub bono honesto. Accedit etiam quòd hæc ratio boni sufficiens est, ut ipsum honestè appetatur, si aliunde impedimentum aliquod non intercedat.

Cum enim recta ratio sit, quæ homo debet gubernari, ad illam pertinet ea, quæ sunt naturæ commoda et consentanea, proponere, nisi aliunde aliquid obstet, vel majus aliquod incommodum consequatur. Hoc igitur loquendo modo de bono honesto, con-

cedendum est, potiùs animæ esse quædam honesta bona, non quidem eo modo quò virtutes, quibus malè uti non possumus, sicut potentiis ipsis: quapropter ab Augustino hæc maxima, illa vero media bona esse dicuntur, sed ea ratione, quà bona pertinentia ad integritatem naturæ per se convenientia sunt, et quantum ex ipsis est, rectè amabilia, atque hoc modo ipsum esse, et vivere, et sapere honesta sunt. Neque solum inhærentia bona, sed etiam res extrinsecæ, quæ interdum sunt per se convenientes, saltem ut objecta vitalium actuum, inter hæc bona honesta computantur.

Hinc intelligitur illa boni divisio in morale et naturale. Bonum morale idem est ac bonum honestum, quod per se decet, et est consentaneum naturæ rationali. Bonum naturale illud dicitur, quòd est cuicumque naturæ conveniens. Atque hoc definitur ab Aristotele Ethicorum initio, *id quòd omnia appetunt*. Et quamquàm bonum morale dici etiam potest bonum naturale, quia natura rationalis quædam natura est; tamen, quia natura sumi potest duplici modo, et ut significat essentiam rei, et ut dicit præ-

terea modum operandi, vel ex necessitate, vel ex libertate: hinc fit, ut bonum respiciens quamlibet existentem naturam secundum id, quod naturaliter est, vel naturaliter, et ex necessitate, et solo naturæ impetu potest operari, dici soleat bonum naturale. Bonum vero quod est consentaneum rei, ut elevatur ad modum operandi liberè, quod propriè convenit naturæ, ut rationalis est, dicitur bonum morale; licet etiam latè sumpto vocabulo possit appellari bonum naturale. Hinc etiam fit, ut bonum hoc morale præcipuè consistat in operatione libera; conveniat autem proprio objecto ejus, quatenus honestum est, et virtuti, quæ est principium ejus: quemadmodum dixit Aristoteles 2. *Ethicorum cap. 6. Virtutem esse, quæ bonum facit habentem, et opus ejus bonum reddit.* Itaque bonum naturale ab honestate præscindit, secus vero bonum morale, cum sit hujus proprietatis essentialis ipsa honestas.

His constitutis, perspicuum est, quàm turpiter Wolfius erravit in statuenda Theoria actionum humanarum, omnisque Juris naturalis. Ut enim constituat honestatem

actuum liberorum, hæc ponit Theoremata in philosophia practica universali demonstrata methodo geometrica à §. 49. usque ad 55. *Actiones liberæ bonæ per easdem rationes finales determinantur, per quas determinantur naturales, malæ autem per diversas. Si actiones liberæ per easdem rationes finales determinantur, per quas determinantur naturales, bonæ sunt; si vero determinantur per diversas, malæ sunt.*

Hoc principium appellat ipse *fœcundissimum in Philosophia practica* utpote cui reliqua innituntur ab ipso posita legis naturalis principia. Nam §. 179. expressè habet: *Determinatio actionum liberarum per easdem rationes finales, per quas determinantur naturales, non vero per diversas, est principium cognoscendi leges naturales, et omne Jus naturale. Et supra §. 154. dixerat: Lex naturæ nos obligat ad determinandum actiones liberæ per easdem rationes finales, per quas determinantur naturales, non vero per diversas, seu ad non determinandum per diversas: undè infert sequenti §. Qui actiones suas*

liberas determinat per easdem rationes finales, per quas naturales determinantur, legem naturæ servat: qui vero eas determinat per rationes diversas ab iis, per quas determinantur naturales, legem naturæ transgreditur. Ex quibus patet, totam honestatis rationem à Wolfio reponi in conformitate actionis liberæ cum ratione finali determinante actionem naturalem. Sed quænam esse debent rationes finales, seu quinam esse debet Wolfio finis determinans actionem naturalem? non alius profectò, nisi finis à Deo intentus. Sic enim habet in *Theologia naturali parte 1. cap. 4.* et in *Philosophia practica §. 46.* Quinam vero sint fines rerum naturalium, habet ille §. eodem: *Usus facultatum animæ, et organorum corporis sunt fines à Deo intenti::: Quoniam igitur in harum numero etiam sunt facultates animæ, et organa corporis humani; quin eorundem quoque usus sint fines à Deo intenti dubitari nequit.* Jam vero quinam sunt usus quos habent, vel sigillatim, vel conjunctim organa corporis, et facultates animæ, respondet: *Sensus hunc habet usum, ut*

eorum , quæ sunt , ac fiunt in universo , cognitionem acquiramus. Quòd si igitur agimus quidpiam , ut cognitionem cujusdam , quòd in universo est , vel contingit , nobis acquiramus sine duce ; cognitio ista finis est quem intendimus. Similiter organa vitalia simul sumpta hunc habent usum , ut eorum functionibus vita conservetur. Quando igitur vitæ conservandæ gratia quid agimus , et functiones organorum vitalium eò dirigimus , conservatio vitæ finis nostræ actionis est. Qui usus est ex parte rei , veluti ex parte sensuum , et organorum vitalium , finis est ex parte agentis , qui libera voluntatis determinatione usus istius compos fieri desiderat.

Verum finis à Deo intentus est, ne Wolfio usus prædictus sensuum corporis , et animæ facultatum ? Hoc Wolfius clarissime affirmat loco citato : *Cognitio eorum quæ sunt , ac fiunt in universo , sibi acquirenda , et conservatio corporis sunt fines , quos Deus intendit , dum hominem produxit , cui insunt sensus , et organa sensoria , atque vitalia.* Ex his colligit idem Wolfius §. 47. *Si agens ideo agit , ut eum , quem ha-*

habere possunt , usum facultates animæ , et organa corporis , actû consequatur : actiones liberæ per easdem rationes finales determinantur , per quas determinantur naturales : Si verò quid ab eo diversum intendit , actiones liberæ determinantur per rationes finales , diversas ab iis , per quas determinantur naturales.

Ex quibus infertur non aliam statui à Wolfio honestatis regulam in actionibus liberis , nisi ductam ab usu sensuum corporis , et facultatum animæ , qui respiciat vitæ conservationem. Sed quid agendum erit , quoties usus organorum corporis , et facultatum animæ sint legi divinæ repugnantes ? erunt ne tunc fines à Deo intenti ? Rursù cum usus , et finis omnium organorum corporis , et facultatum animæ , sit vitæ conservatio ; sequitur indè nihil fore inhonestum , quòd ad vitæ conservationem conducatur , ac proindè excusabitur turpissimum Amnonis facinus *lib. 2. Reg. cap. 13.* Nec verum erit , quòd ait , *S. August. tract. 51. in Joannem : Præstare aliquando Deo dilecto emori , quàm contempto vivere.* Et *lib. 19. de Civitate Dei cap. 3. et 13. Quoniam*

niam animi æquitas , et corporis salus utrumque bonum est , bonique amissione dolendum est potius quàm letandum ; si tamen non sit compensatio melioris , melior est autem animi æquitas , quàm corporis sanitas. Hinc est quòd virtus, id est, ars regendæ vitæ quædam minora , si necessitas postulet , propter majora vel adipiscenda , vel tenenda contemnat. Omnium autem bonorum , vel animi , vel corporis , nihil sibi virtus omnino præponit.

Nonnulli ut Wolfium defendant , ajunt, eum posuisse regulam honestatis in usu , non quocumque , sed bono organorum corporis , et animæ facultatum.

Sed qui sic Wolfium defenderet , hominem repræsentaret non ingeniosum quidem et principia moralitatis geometricè pertractantem , sed valdè crassum , et rudem , eumque ineptissimè de principiis hinc agentem exhiberet. Siquidem Wolfii systema huc tandem evaderet : eas esse actiones honestas , quas agens operatur usu bono organorum corporis , animæque facultatum ; eas vero esse inhonestas , quas usu malo efficiet. Uno verbo. Bo-

na actio est bonus usus, mala actio est malus usus. Quo quid ineptius? non ita Wolfium intellexit ejus defensor Joannes Justinus Schieuschmidius, Lipsiensis, in præcognitis Juris Civilis, Neapoli editis anno 1756. tomo secundo *Jurisprudentiæ Juvenilis* §. 18. scribens: *Natura nos obligat, ut ea faciamus, quæ animam, et corpus perficiunt.* Hanc vocem perficere explicat ipse §. 21. *Status externus perficitur comparatione honoris, jucunditatis, et rerum externarum. Natura obligamur ad comparationem honoris, jucunditatis, et rerum externarum.* Hæc Wolfio est animæ, corporisque perfectio, ad quàm natura obligamur: scilicèt perfectio boni merè naturalis, quæ quidem, aliquo intercedente impedimento, non modò omittenda, sed etiam fugienda sit. Ex his constat, aliundè esse eruendam veræ honestatis regulam, quàm à simplici natura.

CAPUT V.

De veterum Philolophorum interna actuum honestate sententiæ.

Internam hanc in actibus humanis honestatem agnovisse visi sunt sapientiores Græci, et Philosophi Ethnici. Sic *Aristoteles lib. 3. Ethicorum cap. 5.* naturali vi ingenii tribuit non minùs vera judicare, quàm voluntati bonum amplecti. *Is, demum inquit, benè natus, et benè animo est constitutus, cui hoc munus à natura datum est, ut quasi aspectum quemdam habeat, quo verè judicat, atque id, quod verè bonum est, sequitur.* Isocratis etiam pulcherrimum, idque notissimum erat effatum: *Omnino non sperandum, si quid turpe feceris, te latiturum. Quamvis enim lateas alios, tu tamen tibi malè conscius eris.* Quod quidem cum illo *Juvenalis Satyra 13.* consonat.

*Exemplo quodcumque malo committitur, ipsi
Displicet auctori: prima est hæc ultio, quod se
Judice nemo nocens absolvitur, improba quamvis
Gratia fallacis Prætoris vicerit, urnam;
Stat contra ratio, et secretam garrit in aurem,
Ne liceat facere id, quod quis vitiabit agendo.*

At-

Atque principium hoc honestatis adeò sibi intimum arbitrabantur Ethnici Philosophi , ut Tullius dixerit *lib. 1. de Legibus. Si omnes Athenienses delectarentur tyrannicis legibus , num id circò hæ leges justæ haberentur ?* Rursus bonitatem ipsam legis ad internam hanc conformitatem revocat , ut illam examinet. *Nos legem bonam à mala , nulla alia , nisi naturæ norma dividere possumus : nec solum jus , et injuria natura dijudicatur , sed omninò honesta omnia , ac turpia. Nam et communis intelligentia nobis notas res efficit , eaque in animis nostris inchoavit , ut honesta in virtute ponantur , in vitiis turpia. Hæc autem in opinione existimare , non in natura posita , verè dementis est.* Quinimò de virtute ipsa disserens paulo post subdit , non ad extrinsecum aliquod iudicium , sed ad naturam ipsam esse confugiendum. *Est enim virtus perfecta ratio quod certè in natura est : igitur omnis honesta eodem modo. Nam ut vera , et falsa , ut consequentia , et contraria sua sponte , non aliena judicantur ; sic constans , et perpetua ratio vitæ , quæ est*

vir-

virtus, itemque inconstantia, quod est vitium, sua natura probatur. Tota igitur regula honestatis à natura, et quidem ut ratione prædita est repetenda. Quod etiam tradit apertè Cicero lib. 1. de Officiis: Nec verò illa parva vis naturæ est, rationisque, quod sentit, qui sit ordo, quid sit quod deceat in factis, dictisque; nequid libidinose aut faciat, aut cogitet: quibus ex rebus conficitur honestum, quod etiam si nobilitatum non sit, tamen honestum sit, quodque verè dicimus, etiam si à nullo laudetur, laudabile esse natura. Quibus clarissimis Philosophorum Ethnicorum positis testimoniis, non video quomodò Puffendorffius, qui totus cæteroquin est in exscribendis illorum sententiis, docere velit, honestatem non esse rei ipsi intrinsecam, et aliundè quàm à convenientia cum rationali natura, esse petendam.

CAPUT VI.

*Puffendorfi sententia de lege, honestatis
regula.*

Displicet Puffendorfo aliquam admittere honestatis regulam à lege independentem; advertit nihilominus, aliquid esse in ipsa natura, undè talem homini legem Deus imponere destinarit. Ait proindè *lib. 2. de Jure Naturæ et Gentium cap. 3. §. 14.* *Nos noscere legem naturalem, si naturam ipsam humanam, conditiones, inclinationesque accuratius contemplemur, et etiam alia quæ extra hominem sunt, et in primis, ea, quæ ad commodum, aut incommodum eidem conciliandum apta sunt. At vero lex hæc liberè à Deo posita est homini: nam Deus liberè se determinavit ad hominis felicitatem volendam, et legis observatio ad naturam, et conditionem hominis ita quadrat, ut ex illa hujus incolumitas, et felicitas, sicuti ex ejusdem neglectu calamitas, miseria, et destructio dependeat. Sic in Specimine Controversiarum cap. 5. Natura humana fundat con-*

venientiam aliquam ad talem legem habendam, quatenus ex tali lege oritur ejus felicitas. Nobis autem de tali lege constat, quia scimus, Deum humanæ naturæ voluisse felicitatem.

Sed peto à Puffendorffio, quid tandem vulgus efficiet, qui talia se à Deo habere ignorat? Respondet *lib. 2. de Jure Naturæ et Gentium cap. 3.* *Vulgus legem naturæ ex populari informatione, usuque publico haurire solet: eique ad ejusdem certitudinem satis esse debet auctoritas superiorum, qui illam in civitatibus exerceri curant, et quod ipsi rationes probabiles desint, quibus ejusdem veritas labefactari, aut convelli possit, et quod præsentem ipsius utilitatem quotidie apprehendit.*

Sed contra est, quod Juris Naturalis sunt isti fontes luculenti nempe, *usus aliorum, et propria utilitas.* Quid? si usus, prout contingit, frequentior sit de inhonestis patrandis, et utilitas magisterio sensuum percipiatur? Profectò non hominum erit societas, sed bestiarum.

Postremò objicit Puffend. sibi: *Quid est, quod in pueris, et rudi vulgo magna de-*
pre-

prehenditur facilitas æquum ab iniquo discernendi. Respondet illicò, id ex assuetudine provenire, dum à teneris annis, et statim, atque usum aliquem rationis exerunt, vident bona probari, mala improbari, et illa laudem, hæc pœnam sequi; quorum quotidianum exercitium, et totius vitæ communis compages ad istum modum digesta ita animos disponit, ut paucis dubitare succurrat, an aliter ista fieri possint.

Hæc tamen solutio objectionis illius vel ipsis Protestantibus displicuit, qui eam sententiam erroneam vocant, quia Sacris Litteris et experientiæ repugnat. Nam D. Paulus in Epistola ad Romanos cap. 2. ut alibi diximus, ait, *Gentes*, quæ nullam legem positivam acceperunt, naturalitèr multa facere, quæ Judæis à Deo erant præcepta; nec, ait Apostolus, ex aliorum institutione, id eos facere, *sed ostendere opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium redente illis conscientia ipsorum*. Rursus experientia docet, quemlibet considerantem se ipsum aliquod interius principium sentire; ex quo colligimus, hominem inter homines

agentem suo ingenio, citra aliorum institutionem, quod juris naturæ sit posse cognoscere. Non innascuntur quidem menti Juris naturalis præcepta admodum distinctorum et actualium principiorum; atque etiam fatendum est bonam educationem valere plurimum ad excitandos juris in natura positi igniculos, et in alteram partem corruptelas morum non parum conferre ad eos extinguendos.

Solvuntur objectiones Puffendorffii.

Primò. Si ponamus pro norma honestatis convenientiam cum natura rationali, non voluntatem Dei præcipientis, aut ventantis, licebit ita colligere argumentando. *Hæc actio congruit cum excellentia, et dignitate hominis, ergo est honesta, et ideo facienda. Sed in obscuro adhuc restat, et in quonam illa excellentia consistat, et quæ causa sit cur ea homini competat. Si quis Sacerdoti dicat: non decet te in ganeis, et popinis volutari, quia hoc repugnat dignitati sacerdotis, verum quidem dicit; sed non ideo ultimam rationem, et postquam dubio non amplius locus sit, expressit.*

Respondeo. Si naturam rationalem consideremus ex una parte, ex alia proprietates vel objecti, vel actus moralis, intelligimus illicò, inter utraque illam convenientiam, ideoque jam habemus de honestate actionis optimam scientiam. Quærere autem in quonam illa naturæ humanæ excellentia consistat, et causam, cur ea actio homini competat, est quærere naturam ipsam hominis, et actionis, de qua nequit dari ulla ratio à priori, ut inter Philosophos receptum est axioma. Exemplum de Sacerdotis dignitate an benè possit ad naturam intrinsecam rerum aptari, videant boni Philosophi.

Secundò objicit. *Improbè Deum cum creatura pari passu ambulare dicitur, dum dicitur: quodvis ens intelligens, sive Deus sit, sive creatura, rectè judicat actum gratitudinis esse honestum, quia in se et antecedentè ad rectum judicium talis est. Nam de creatura hoc verè asseritur; sed dicere, aliquid se antecedentè habere ad rectum judicium Dei, est à creatione istius ipsum excludere.*

Respondeo. Vel sermo est de judicio

divini intellectus, et nullum est absurdum dicere, antecedenter ratione ad Divinum judicium actum esse honestum. Non enim ideò actus est honestus, quia Divinus intellectus ita judicat; sed è converso, ideò judicatur à Divino intellectu honestus, quia reverà est honestus. Vel sermo est de actu humano honesto; et hujus actus honestus, quamvis non concipiatur antecedenter ad naturam ipsam rationalem, tamen posito, quod rerum essentiæ cognoscuntur à Divino intellectu, prout sunt in se ipsis, et Divinus intellectus eas repræsentat, sequitur convenientiam istam inter binas illas naturas consurgere antecedenter ad Divinum intellectum. Neque enim binæ illæ naturæ congruunt, quia divinus intellectus ita judicat, sed è contrario.

Tertiò objicit. *Si moralitas actionum humanarum, earumque habitudo, et convenientia cum conditione, et natura humana non est à divina impositione; cum eadem non possit esse à se ipsa, necesse esse, ut sit à principio aliquo extra Deum. Si habitus actionum, secundum quàm necessario cum lege naturæ conveniunt, aut*

dis-

disconveniunt, non pendet ab assignatione, et dispositione Dei: quis ergo alius, præter Deum, naturas rerum formavit? num ipsæ se se tali modo effinxerunt? nimirum id agi apparet, ut munere Creatoris Deus dimoveatur, et res etiam quo ad essentiam, à Deo dependere negentur.

Respondeo. Puffendorfium malè confundere quæ pertinent ad intellectum Divinum, quæque ad Divinam voluntatem. Creare res est divinæ voluntatis liberè decernentis existentiam rerum: quod quidem decretum ab intellectu Divino possibile omnia eorumque naturas repræsentante dirigitur. Nihil igitur, quod actualem habet existentiam, à Divina creatione excluditur. Verum naturæ rerum sunt necessariae, nec nisi absurdè à voluntate divina pendere concipiuntur: et intellectus Divinus eas necessariò cognoscit, prout sunt in se, seu prout essent, si à divina voluntate daretur illis existentia: hoc enim dicit: *illud esse cognitum à divino intellectu.* Hæc autem necessitas quoad divinum intellectum, nullum infert inconveniens; nam de omni veritate necessaria Deus necessarium habet judicium, si-

vè sit de re increata, sivè de re creata, sivè speculativa, sivè practica, hoc est, operabili ab homine. Quod verò pertinet ad voluntatem Dei, si sit sermo de simplici affectu complacentiæ, vel displicentiæ, etiam hunc potest Deus necessariò habere circa illud, quod judicat esse per se bonum, aut per se malum; maximè supposita voluntate libera, quàm habet creandi hominem.

Reponit Puffendorfius: *Judicio Dei natura, et conditio hominis ita formata est, ut, verbi gratia, gratitudo ipsi omninò conveniret. Ergo illa non magis antecedentè se ad judicium Dei habet, quàm proportio, et dispositio partium ædificii ad judicium Architecti, aut capacitas, et figura ollæ ad judicium figuli.*

Respondeo. Malè eum ratiocinari; cum à re contingente, cujusmodi est olla, aut ædificium, ad necessariam, de qua disserimus, nulla sit consequentia.

CAPUT VII.
*Impia Spinosa et Hobbesii systemata de
 regula honestatis.*

Horret animus illa referre impia systemata, quæ Spinosa et Hobbesius, monstruosa scilicet ingenia excogitarunt. Benedictus quidem Spinosa in *Tractatu Theologico Politico cap. 16. et Part. 4. Ethices* docet propositione 18. hoc Principium, quod unusquisque suum utile querere tenetur, virtutis, et pietatis est fundamentum. Et proposit. 45. has evomit horrendas blasphemias. *Nihil nisi torva, et tristis superstitio delectari prohibet. Nam qui magis decet famem, et sitim extinguere, quàm melancholiam expellere? Mea hæc est ratio, et sic animum induxi meum: nullum numen, nec alius, nisi invidus, mea impotentia, et incommodo delectatur; nec nos per lacrymas, singultum, metum, et alia hujusmodi, quæ animi impotentis sunt signa, virtuti ducit; sed contrà, quò majori lætitia afficimur, eò ad majorem perfectionem transimus, hoc est, eo magis de na-*

tura divina participare necesse est: rebus itaque uti, et iis, quantum fieri potest delectari (non quidem ad nauseam usque, nam hoc delectari non est) viri est sapientis: viri, inquam, sapientis est, moderato, et suavi cibo, et potu se reficere et recreare, ut et odoribus plantarum virentium amœnitate, ornatu, musica, ludis exercitatoris, Theatris, et aliis hujusmodi, quibus unusquisque absque ullo alterius damno uti potest. Corpus namque humanum ex plurimis diversæ naturæ partibus componitur, quæ continenter novo alimento indigent et vario, ut totum corpus ad omnia, quæ ex ipsius natura sequi possunt, æque aptum sit, et consequenter ut mens etiam apta sit ad plura simul intelligendum. Hoc itaque vivendi institutum et cum nostris principiis, et cum communi praxi optime convenit. Quare, si qua alia, hæc vivendi ratio optima est, et omnibus modis commendanda, nec opus est de his clariùs, ac prolixius agere.

Nimirum optimum perfectionis genus, et optima vivendi ratio est rebus uti, et iis delectari, non ad nauseam, nec cum al-

terius detrimento. Hoc utique Epicuri de grege porcus iste Spinosa cum Horatio canit *lib. 1. Satyra 3.*

Sola est utilitas justi prope mater, et æqui.

Non dissimilia habet Thomas Hobbesius in suo libro *Leviatham*, seu de Republica, et in libro de *Cive*, ubi honestum utilitate metitur, et voluptate. *Cap. 15. sui Leviatham*, ait: *Fundamentum omnium legum naturalium naturæ est conservatio; et cap. 27. Si quis tamen bona, servos, uxorem videns proximi sui, frui illis cum delectatione imaginatus tantum fuerit, absque omni intentione, vel consilio per fraudem, aut vim ea occupandi, peccatum non est, neque precepti, non concupisces, violatio. Nam jucundi etiam imaginatione delectari ita homini naturale est, ut lex, quæ id prohiberet, etiam hominem esse prohiberet. In quibus sentiis merum videas Epicurum!*

DISPUTATIO II.

Quænam sint principia effectiva intrinseca et impulsiva actionum moralium.

CAPUT I.

De Principiis intrinsecis effectivis.

Duo sunt principia effectiva intrinseca actionum moralium, intellectus et voluntas. Intellectus est potentia animæ rationalis, quæ objecta per species proposita apprehendit, et vel immediatè enuntiando, vel mediatè discurrendo, judicat illa esse naturæ suæ convenientia, vel disconvenientia. Dicitur potentia, utpote facultas tam activa ad efficiendos, quàm passiva ad recipiendos suos actus, hoc est, intellectiones. Dicitur objecta apprehendens per species, nempe spiritualia per intellectuales, materialia per materiales, propterea quod ejus objectum sit ens omne, et quidquid rationem entis quomodò verè participat, ipse verò per se sit

in-

indifferens ad hæc objecta, vel illa intelligenda, et, ut intelligat hæc potius, quàm illa, ab his potius, quàm illis determinari debeat, vel à speciebus ipsorum vicariis.

Quamquàm vero intellectus radix est libertatis, cum motiva proponat allicientia, et absterrentia; non tamen est potentia formalitèr libera, quia penes hominem non est objecta alitèr apprehendere, quàm ea per species intellectui repræsententur, etsi propter suam imbecillitatem possit errare in iudicio ferendo.

Idcirco autem intellectus dicitur, et est principium efficiens actionis moralis, quia de rebus agendis iudicat, vel omittendis, utrum rectæ rationi, seu primæ regulæ sint consentaneæ, an ab illa recedant: diciturque hoc iudicium *conscientia*, de qua in sequentibus agendum erit; nunc hæc prælibamus. Quatenus igitur hoc iudicium distinguit bonum à malo, appellatur notitia principii practici, quod inditum nobis est, vel naturæ lumine, vel Divina revelatione; exempli causa, neminem esse lædendum. Hoc iudicium à Græcis dicitur *συνήσις*. Quatenus autem hoc iudicium applicatur ac-

tio-

tioni singulari dicitur *suvelstingis*. Id quod apparet in hoc syllogismo : proximum lædere est inhonestum : atqui si hoc facerem, proximum læderem : ergo agerem inhonestè. In hac conclusione judicium est, diciturque conscientia practica, et antecedens, quia versatur circa actionem hic, et nunc faciendam, vel omittendam. Quod si minor propositio esset hoc modò concepta : sed ego læsi proximum : et consequens esset : ergo inhonestè feci ; conscientia esset speculativa, et consequens, sive remorsus malæ conscientia.

Puffendorfius docet, intellectum dupliciter considerari posse, prout nempe versatur circa universalialia, cujusmodi tradi solent in disciplinis, ac scientiis, et hoc modo intellectum appellat Theoreticum : deinde ut versatur circa singularia, cujusmodi sunt actiones humanæ cum suis circumstantiis : et hoc modo intellectum practicum nominat. Jura dicit ad illum pertinere, ad hunc vero facta. Addit Puffendorfius, judicium de actionibus futuris, an, et quomodò suscipiendæ sint iudicium consultationem, cujus habitus est prudentia : examen de præte-

ritis , sint ne rectè factæ , an secus , vocari iudicium , si sit de actionibus alienis , si de propriis conscientiam.

Objectum formale intellectus est verum; actus ipsius negantes , vel affirmantes media cognoscendi sunt species , et habitus. Species est imago objecti vicaria , seu qualitas ab objecto emissa , vel aliundè immissa, tum ut potentiam determinet ad certum objectum , tum ut eandem compleat in ratione potentiæ , hoc est , ut efficiat potentem proximè elicere cognitionem talis objecti. Alia est intelligibilis, quæ spectat ad intellectum , alia sensibilis , quæ ad sensus pertinet: et si pertinet ad sensum internum , phantastica dicitur: si ad externos, dicitur visibilis , tactilis , et audativa &c. et utraque intentionalis vocatur. Existere in rerum natura ejusmodi species , experientia docemur obscuræ Camerae , telescopii , et aliis hujusmodi. Constat etiam ex eo , quod sit indifferens intellectus ad hæc objecta , vel illa. Habitus ita dictus ex eo , quod potentia bene , vel malè se habeat ad suos actus , est facilitas in potentia ad operandum per actus frequentatos acquisita. Constat eam in intel-

tellektu interdum esse, sive à speciebus intentionalibus distincta sit, sive non: hoc enim est in controversia positum apud Philosophos ista minutè discutientes.

Alterum principium actus moralis est voluntas: est autem voluntas potentia, qua appetimus bonum, vel malum fugimus ab intellectu propositum. Voluntatis objectum quoad actus appetitionis, est bonum, aut verum, aut apparens; quoad actus fugæ, est malum, aut verum, aut apparens. Bonum appetibile triplex est, honestum, quod est rationi consentaneum; delectabile, quod sensibus gratum; utile, quod tamquam medium refertur ad honestum vel delectabile. Voluntati convenit plena libertas; verumtamen hæc se non extendit ad objectum in genere: nam et bonum, qua bonum, necessariò appetit, et malum, qua malum, necessariò aversatur, saltem necessitate quoad speciem, si ei proponatur bonum præcisivè purum, seu tale, in quo positivè non apparet omnis, sed tamen aliqua bonitas, præscindendo, an hæc aliqua bonitas pura sit sine mali admixtione, et an sit infinita. Dixi *quoad speciem*: siquidem bonum ita propositum non neces-

sitat, quoad exercitium, cum in eo non appareat motivum necessitans. Voluntas igitur tunc habet saltem rationem suspendendi amorem. Si voluntati proponatur bonum positivè purum, seu quod clare cognoscitur, ut includens omne bonum sine ulla admixtione mali, voluntatem necessitat, etiam quoad exercitium. Hinc etiam in motibus primò primis, et actibus indeliberatis non modo appetitus sensitivus, verum etiam voluntas necessariò fertur in tale bonum per complacentiam et amorem, antequam intellectus apud se reputet convenientiam ipsius boni, vel disconvenientiam cum ratione, vel Dei lege. Si quando autem voluntas videtur malum appetere, non illud appetit, quatenus malum est, sed sub ratione boni apparentis. Est enim axioma Philosophorum: *Nemo intendens ad malum operatur.* Potest tamen voluntas libertate indifferentiæ ex duobus bonis æqualibus unum præferre alteri; imò ex inæqualibus præhabere minus bonum majori; cum ad libertatem indifferentiæ non plus requiratur, quàm ut ratione boni possit utrumlibet amari, et neutrum debeat. Actus voluntatis aut sunt eliciti, aut

imperati. Eliciti fiunt immediate à voluntate : ex his aliqui versantur circà finem , ut volitio , quæ objectum simpliciter approbat ; intentio , seu prohæresis , quæ juncta cum ratione efficaciter desiderat : fruitio , quæ objecto obtento delectatur. Actus imperati sunt , ad quos determinat ipsa voluntas. Ex his alii sunt interni , seu ipsius voluntatis , et intellectus , alii externi , qui ab aliis potentiis per voluntatem motis proveniunt. Necessitas in actus elicitos cadere potest , exempli causa , si Deus necessitet voluntatem hominis ad eliciendum actum amoris , coactio non potest , ut superius à nobis probatum est. In actus imperatos cadere potest coactio , ut si imperante voluntate mea potentiæ progressivæ ambulationem , constringar ab aliquo fortiore vinculis et compedibus. Voluntas dicitur potentia cæca , adeoque moveri debet , ut agat , per intellectum. Ratio est , quia nil volitum , nisi præcognitum. Nulla enim potentia , quæ sit indifferens ad operandum , vel non operandum , potest exire in actum secundum , nisi à suo connaturali determinante excitetur. Voluntas autem est potentia per se indifferens ,

ejus-

ejusque determinans connaturale est intellectio proponens objectum. Non potest ergo voluntas naturaliter operari, nisi præcedente cognitione excitetur, et aliquo modo determinetur ad operandum.

CAPUT II.

De Principiis intrinsicis impulsivis actionum humanarum.

Duo sunt sensus, internus, et appetitus sensitivus. Sensus internus est animæ potentia materialis cognoscens objecta, actusque sensuum, in cerebro residens non in corde, ut Aristoteles docuit; quia à cerebro nervi omnes originem trahunt; undè facile possunt propagari spiritus necessarii, et recipi sensationes; imò quia malè affecto cerebro, corde quantumvis vegeto, deficiunt sensus interni, uti patet in phreneticis, et ebrüis. Docti præterea magnum cerebrum habent, stupidi modicum. Sensus internus, prout cognoscit objecta præsentia, actusque præsentis sensuum externorum, dicitur sensus communis; prout conservat species re-

rum absentium , dicitur phantasia , prout cognoscit præteritas , vocatur memoria , prout cognoscit convenientiam , et disconvenientiam objectorum , æstimativa appellatur.

Alterum principium est appetitus sensitivus ; hoc est animæ potentia materialis , quæ bonum prosequitur à sensu interno propositum , vel malum fugit ; dicitur irascibilis , prout versatur circa bonum quod difficulter potest obtineri , vel circa malum , quod difficulter amoveri potest : dicitur concupiscibilis , prout versatur circa bonum , quod facilè potest obtineri ; vel circa malum , quod facilè potest amoveri. Actus appetitus sensitivi dicuntur passionēs , motus , affectus , eo quod ex repræsentatione boni , malivè sensibilis anima patiatur , moveatur , afficiatur ob adjunctam alterationem sensibilem , et affectionem in corpore. Quinque sunt actus appetitus irascibilis , ira , spes , desperatio , audacia , timor. Actus appetitus concupiscibilis sunt sex , odium , amor , desiderium , gaudium , dolor , fuga. Alii pauciores , alii plures recensent. Objectum appetitus sensitivi est omne id , quod per sensum internum cognoscitur , bonum , et malum

lum sensibile , singulare , delectabile , arduum , noxium , utile , conveniens , vel disconveniens. Ratio est , quia sicut intellectum voluntas , ita sensum internum sequitur appetitus. Ergo sicut voluntas omne id potest aversari , vel prosequi , quod cognoscitur ab intellectu , ita et appetitus potest prosequi , vel aversari omne id quod cognoscitur à sensu interno. Sensus autem internus , ut paulo antè explicavimus , cognoscit id omne , quod boni , vel mali rationem habet , dummodo sit sensibile.

Experientia constat , his duabus potentiis materialibus , nempe sensu interno , et appetitu sensitivo excitari , moveri , et inclinari potentias animæ spirituales ; nempe intellectum , et voluntatem in ordine ad actus morales , salva tamen libertate indifferentiæ , regularitèr loquendo. Hinc est quod sæpe intellectus oblectetur cum appetitu sensitivo , qui solum fertur in ea , quæ sensibus grata sunt , etiam ratione contrà nitente. Atque hæc est illa lucta inter rationem , et appetitum , de qua D. Paulus ad *Rom. cap. 1.* sic habet : *Video aliam legem in membris meis , repugnantem legem mentis meæ,*

et captivantem me in lege peccati: nam velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio: non enim quod volo bonum, hoc facio, sed quod nolo malum, hoc ago.

Affectus et motus appetitus sensitivi sunt prorsus indifferentes, hoc est, nec boni, nec mali moraliter. Excitantur enim ex repræsentatione boni vel mali sensibilis, et inditi sunt à Deo auctore naturæ ad hominis conservationem, pluraque alia bona ipsi præstanda. Plerumque tamen ob naturæ humanæ depravationem degenerant, fiuntque mali, vel ratione objecti, quod vetitum est, vel ratione modi inordinati. Sic innatus cuilibet amor perfectionis suæ, et indè nascentis existimationis ratione modi degenerat in odiosam ambitionem: innatus amor vitæ, et mediorum ad vitam degendam inclinatur aliquando ad sordidam avaritiam: insitus amor voluptatis innocuæ ratione objecti propellit in turpissimam voluptatem.

Cum istæ voluntatis inclinationes pro varia humorum permixtione in hominibus singulis diversæ sint, ac diverso ordine una incurrat in aliam, hinc infinita oritur animorum, atque morum varietas. Hujus au-

tem varietatis aliæ sunt causæ physicæ, aliæ morales. Physicæ consistunt in temperamentis, seu certa primarum qualitatum, hoc est, humidi, calidi, frigidi, sicci mixtura, humorumque vitalium copia, ita ut à prædominante cholera cholericici, à sanguine sanguinei, à phlegmate phlegmatici, ab atrabile melancholici denominentur. Hæc temperamenta non solum varietate innata, sed et adscititia per remotiores causas, mirum quantum mutantur, quales sunt, cæli, solique genius, indoles parentum, educatio, victus, ætatis et fortunæ conditio, quæ causæ omnes, uti solent variare temperamenta, ita et mores, propensiones, ac studia hominum diversa efficiunt.

DISPUTATIO III.

De proprietate, quæ necessario consequitur moralitatem actus humani, diciturque imputabilitas.

CAPUT UNICUM.

Cum imputabilitas fundamentum habeat,

in moralitate , veluti causa , hæc autem constituatur per libertatem voluntatis , ac advertentiam intellectus ad regulam directivam ; tanta erit profectò imputabilitas, quanta libertas et advertentia. Nulla enim, vel Puffendorffo fatente , proprior est ratio, quare alicui actio quædam imputari possit, quàm quia ab ipso sciente et volente , mediate , vel immediate profecta est ; seu quia penes ipsum fuit , ut fieret , vel non fieret. Quare si cognitio , vel consensus est tenuis , aut semiplenus , ut in dormiente aliquando contingit , proportionem sequitur imputabilitas levis scilicèt , ac dimidiata. Imputabiles non sunt actus , qui procedunt ex errore , ac ignorantia invincibili , seu facti, seu Juris , etiam naturalis , ut est decretum ab Alexandro VIII., quia deficit advertentia. Contrà imputabiles sunt , qui procedunt ex ignorantia vincibili , affectata , crassa.

Imputabiles non sunt actus involuntarii imò nec voluntarii , si sint necessarii , saltem *ad meritum et demeritum* , ut actus Beatorum erga Deum , ut ultimum finem , hoc est amor et fruitio ; actus infantium , ebriorum , amentium , dormientium , &c. item ex-

pres-

pressi metu gravi, quo quis compellitur ad malum minus præ majore, si sit merè physicum: sic nautæ non est imputabilis projectio mercium ob metum præsentem naufragii. Rursus expressi vi saltem extrinseca, ut si quis pugionem capulo illigans tuæ dexteræ hanc sua manu compellat ad occidendum innocentem. Dixi *saltem ad meritum et demeritum*: nam, ut actus imputetur ad pœnam in foro externo judicante juxta actum externum, satis est voluntarietas, etsi necessaria; ut si quis ex vehementia passionis præcipiti non advertens motiva in contrarium, homicidium committeret.

Imputabilis est actus, quo quis occidit, exemp. gr. Cajum, ne occidatur à Titio: nam sine jure innocentem occideret. Potest quidem Titium occidere invadentem, modo faciat cum moderamine inculpatæ tutelæ, at Cajum non potest; quia non sunt facienda mala moralia, ut eveniant bona physica, hoc est, vitæ conservatio, et tranquillitas. Errant Hobbesius et Puffendorfius putantes eum, qui innocentem occidit, nudum esse instrumentum Titio.

Imputabiles sunt actus ex metu, et ex
con-

concupiscentia ; qui affectus non tollunt advertentiam ad motiva in contrarium. Nam minuunt quidem libertatem , sed non everunt. Imputabiles itidem sunt actus etiam in voluntate aliena , sed tamen moraliter propria : ex. gr. Tutorum , Superiorum , Proparentis Adami respectu peccati originalis.

Imputabiles sunt actus voluntarii indirectè , et in causa. Sic homicidium in crapula prævissum est in causa imputabile. Qui enim vult causam , ex qua per se et necessario prævidetur sequuturus effectus, vult effectum ipsum. Quod si effectus per accidens prævideretur sequuturus , et causa per se non esset prohibita , effectus foret merè permissus , adeoque non imputabilis : ut si quis habeat jus rigandi hortum suum , estò prævideat ex rigatione damnum alieni horti, hoc si sequatur , non est illi imputandum.

Imputabilis est effectus alicui scienti , nec impediendi , cum possit ac debeat impedire, vel ex justitia , vel ex charitate , juxta illud Tragici auctoris:

Qui non vetat peccare , cum possit , jubet.

Submersio navis est imputabilis navar-
cho

cho negligentia directionem , ex qua negligentia prævidet sequuturum naufragium. Imputandi sunt denique actus omnes , quorum voluntas est causa , vel expressa , vel interpretativa , quando nempe circumstantiæ satis declarant consensum hominis , aut dissentium , seu causa sit actualis , seu virtualis , hoc est moraliter perseverans in actu ; seu causa sit physica vel moralis , adjuvando , incitando , jubendo , assentando , exemplis movendo , suadendo , consulendo , approbando ; imò non reprobando , vel non impediendo , non manifestando , cum possis et debeas , juxta notos versiculos :

Jussio , consilium , consensus , palpo , recursus ,

Participans , mutus , non obstans , non manifestans .

DISPUTATIO IV.*De Lege Naturæ, et Gentium.***CAPUT I.***De statu hominis naturali, et ejus proprietate.*

Status hominum naturalis est conditio hominum inter se æqualium, quatenus gaudent libertate, singulis insita. Itaque in statu naturali dicuntur esse non ii modo, qui procul ab omni societate in solitudine vitam agunt, sed etiam illi, qui tametsi in societate versentur, nulli tamen extra suam societatem subjecti sunt, ut exemp. gr. Rex Poloniæ respectu Regis Hungariæ, Respublica Venetorum respectu Reipublicæ Batavorum. His enim status verissimè naturalis repræsentatur. Ac per hoc discernitur à statu civili, in quo est necessaria dependentia, et imperium, ut societas Civitatis, aut Reipublicæ, aut Regni conservetur. Homi-

nes autem , qui sunt in statu naturali , dicuntur esse inter se æquales , quia nullius, nisi Creatoris arbitrio , aut legibus subjecti sunt. Quod maximè apparet in Principibus summis , et in Civitatibus liberis , quarum unaquæque alterius legibus soluta est. Quare D. Joannes Chrysostomus *Commentario in Psalmum 44. Non Romanorum* , inquit, *Rex Persis , aut Persarum Rex Romanis ferre legem potest.* Et Ariovistus Legato Julii Cæsaris , uti legitur *lib. 1. de Bello Gallico: Si quid* , ait , *ipse à Cæsare opus esset , sese ad eum venturum: Si quid ille se velit , illum ad se venire oportere.* Hobbesius putavit proprietatem status naturalis esse statum belli , propterea quod natura hominis per peccatum Adami corrupta unumquemque compellat ad mala propulsanda , vel aliis inferenda , ut se præstet immunem , idque colligit partim ex naturali amore , quo se homo ac sua defendit ; partim ex metu , ne sibi noceant potentiores, sive vi , sive dolo , sive ambitione , sive avaritia stimulante. Sed vehementer erravit. Non enim natura hominis usque adeo est depravata , ut cum impetu quodam in omne

ne-

nefas abripiat. Cujus rei argumentum est, quod homines non sint eodem modo ad nocendum propensi ; sed alii magis , alii minus : nec semper contingat , ut improbi cum improbis fædus ineant , ut proindè aliquando improborum malitia proborum modestia superetur. Quis deindè non videat statum belli perpetui esse violentum , et cum recta ratione valdè pugnantem ? Cujus ratio non est , animi motus incompósitos in officio continere , et componere ; avaritiam , libidinem , superbiam compescere , pacem denique cum proximo , et amicitiam Dei rectè vivendo conservare ? Præterea cum sit in omnibus hominibus eadem naturæ origo, omnesque naturæ propensione ad societatem ferantur , quæ radix est cujusdam inter omnes cognationis ; necessario sequitur , ut status hominis naturalis non belli sit , à quo abhorret societas , sed pacis , quàm libenter amplectitur. Quod si non esset , deterior esset hominum conditio , quàm brutorum , ut enim scribit *Satyra* 15. Juvenalis.

*Parcit cognatis maculis fera : quando Leoni
Fortior eripuit vitam Leo? quo nemore unquam
Expiravit aper majoris dentibus apri?*

*Indica Tigris alit rabida cum tigride pacem
Perpetuam, sævis inter se convenit ursis.*

Quod si barbaræ quædam gentes inter se bellum continenter gerant, et victores victos immaniter vorent; id ex eo contingit, quod rationis lumen assuetudine mali, et propter mores perditissimos, in illis propemodum extinctum est, ac ferè oblitteratum illud principium: *Quod tibi non vis, alteri ne feceris.* Nemo autem sibi vellet inferri bellum, et, ut ait poeta, *pacem deprecimur omnes*, in quibus nempe lumen rationis obscuratum non est, et quiete vivere omnes cupimus.

Ipsa denique nocendi facultas, quæ est in natura propter peccatum originale vitata, non probat statum hominis naturalem esse statum belli. Qui enim cogitat, habere se facultatem nocendi, debet etiam cogitare, an sibi ab hoste sit metuendum, necne. Debet ergo metiri vires suas: si videt sibi, atque hosti æquales esse, timere debet exitum belli, Martemque communem. Non est autem homini naturale incertis casibus vitam committere, vel fortunas suas. Si videt sibi, atque hosti vires esse inæquales,

les, aut ipse prævalet, aut videt alium prævalere: si primum, non habet undè sibi sit metuendum ab inferiore: ergo si rationis lumen sequatur, non alium persequetur augendæ potentiæ libidine. Si secundum, qui viribus inferior est, non audebit fortiorem lacessere. Si enim lacesseret, stultè ageret, at stultè non agunt, qui recta ratione utuntur.

Illud vero quod tamquam certum assumit Hobbesius; *omnibus in omnia, et in omnes jus convenire ex institutione Naturæ*, absurdum videtur non modo Catholicis Doctoribus, sed etiam ipsi Puffendorffio, qui libro 2. *de Jure Naturæ et Gentium cap. 2. implicare*, ait, *contradictionem*, quod, *positis pluribus hominibus jure æqualibus, omnibus in omnia, et in omnes jus competat: cum utique unius jus ad omnia non possit non cæterorum jura absorbere, si effectum aliquem sit habiturum. Illud enim non minus absurdum est, jus fingere, quod nullum effectum adversus alios homines obtineat. Nam in mortalibus non esse, et nullum habere effectum, idem ferè est. At quale jus est, cui aliter pari jure possit resistere?*

Minus, quàm Hobbesius erravit, sed erravit tamen in statu hominis naturali constituendo Puffendorfius. Sic enim ratiocinatur. *Homo in statu naturali consideratus, post peccatum originale, conditionem habet miserrimam, vitamque ferè belluinam, sive ponatur infans, sive justa jam statuta, ac robore præditus: Ergo indiget illa socialitate, per quam à statu illo miserrimo extrahatur.* In hoc argumento falsum est antecedens. Si enim homo ab ipso nativitatis exordio talem haberet naturam, qualem describit Puffendorfius, hoc est, miserrimam et belluinam, obnoxiam profundæ ignorantiae, effrænique concupiscentiæ, nihil unquam boni agere posset sibi relictus: atqui potest aliquid boni facere naturaliter, ut testatur Apostolus ad Romanos: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis (intellige scriptæ) sunt, faciunt.* Non habet igitur homo talem naturam, qualem describit Puffendorfius. Deindè quis posset in eo statu miserrimo primus condere leges socialitatis? Nam æquè omnes profunda ignorantia, et effræni concupiscentia laborarent.

Falsum est igitur illud principium, quo utitur Puffendorfius, ut in naturali statu tam horrido systema suum socialitatis constituere possit.

CAPUT II.

De essentia, et proprietatibus Juris Naturæ.

Jus Naturale respicit hominem, ut Creaturam rationalem, ac definitur: *Ordinatio Divinæ Sapientiæ per dictamen rationis naturæ rationali manifestata, præcipiens rectæ rationi consentanea, et prohibens dissentanea.* Per ordinationem Divinam significatur primariò Divina voluntas, quæ obligat rationalem naturam: per naturam rationalem subjectum, quod est omnis, et solus homo. Legitima est autem divisio juris Naturæ in affirmativum, cujus objectum est positio actus, qui præcipitur: et in negativum, cujus objectum est negatio actus, qui prohibetur. Hanc autem divisionem ineptè irridet, Christianus Thomasius: ineptè inquam, quia homini, ut ita dicam, hesterno præferendi sunt antiqui Doctores,

iique gravissimi, et magno consensu docentes, præcepta affirmativa obligare semper, sed non pro semper: exempli causa, colere parentes data occasione; negativa verò obligare semper, et pro semper: exempli causa, non mentiri.

Multæ sunt proprietates Juris Naturalis. Prima universalitas quoad obligationem omnibus communem: secunda est evidentia quoad principia, saltem prima; ita prorsùs, ut invincibiliter ignorari non possit ex toto. Tertia excellentia, cum sit fons, et norma cæterarum legum. Quarta immutabilitas propiè dicta. Nam Jus Naturæ est quidem incapax mutationis veræ, quæ directè afficiat ipsam legem, ejusque obligationem, manentibus iisdem circumstantiis, sed tamen est capax mutationis improprie, tam potestate humana, quàm Divina. In casu enim, quo materia Juris Dei potestati subjecta sit, ut est Dominus absolutus, non aliter obligat Lex Naturæ, quàm hac supposita conditione: *Nisi Deus, ut absolutus Dominus, via extraordinaria aliter disponat.* Sic aliter disposuit, cum Isaac jussit occidi, materiam eximendo, hoc est,

faciendo , ne occisio Isaaci esset materia præcepti negativi , *non occides*. Hanc autem mutationem materiæ perperam dicunt aliqui dispensationem. Nam dispensatio est exemptio alicujus ab obligatione , quàm lex inducit , ac fit ab ipso legislatore. Porro hæc mutatio materiæ locum non habet in iis , quæ materiam continent non subjectam arbitrio , seu potestati Divinæ ; exempli causa , idololatriam , ac mendacium , et cætera quæ per se mala sunt , et cum ratione essentialiter pugnant , imò cum fine , quem Deus auctor naturæ initio præscripsit rationali creaturæ. Quandoquidem ista , si aliquando per Deum licere possent , in Deo labem , et defectum arguerent : quod cogitare nefas est.

Quod si materia Juris Naturæ subjecta sit humanæ potestati , non inducitur à Jure naturæ obligatio absoluta , sed conditionata , quàm proindè potestas humana tollere potest. Humana igitur potestas mutare illam potest , non quidem propriè , ita ut directè auferat obligationem legis naturalis , sed tamen impropriè , ita ut indirectè faciat remissionem ex parte materiæ : exemp. cau-

sal, lege naturali præcipitur homini, ut rem præstet, quàm contractu valido sit pollicitus, ut jusjurandum observet, ut votum, quod emisit, adimpleat. Hæc lex obligat naturaliter quidem, sed conditionatè, hoc est, nisi Princeps, aut Superior justa de causa contractum dissolverit, juramentum, aut votum relaxaverit.

DISPUTATIO V.

De principio cognoscendi Juris naturalis, hoc est, quid præceptum, quid vetitum sit Jure Naturæ.

Catholici Jureconsulti, ac Theologi consensu docent, id esse præceptum, vel prohibitum Jure Naturæ, quod esse præceptum vel prohibitum expedit felici statui naturæ humanæ: id autem dicunt expedire, in cuius licentiam, vel prohibitionem omnes homines consensissent, si, antequàm quidquam eorum fieret, quæ licita, vel prohibita dicuntur, ab auctore naturæ postulati suffragium tulissent. Hanc regulam Doctores

res petunt ab intrinseco fine legis naturalis, hoc est, felicitate creaturæ rationalis.

Puffendorfius hanc regulam ponit, velut principium cognoscendi Juris naturalis, cui libet homini colendam societatem cum aliis, indoli et scopo generis humani congruentem. Ex quo principio Thomasius hoc axioma deduxit: *Fac ea quæ necessario conveniunt cum vita homini sociali, et, quæ eidem repugnant, omitte.* Argumenta illorum sunt: Primò, homo est animal, ut conservandi sui studiosum, ita non valens id assequi sine ope similium: ut ad mutuas utilitates curandas, et comparandas idoneum; sic ad eas ab aliis prohibendas malitiosum: Ergo ut sit salvus, et incolumis, debet amare, et quærere societatem: atque ut odium aliorum devitet, qui ejusdem malitiam cognoscere possunt, opus habet lege societatis tamquam fræno malitiæ suæ, et odii alieni. Quidquid igitur favet societati, id omne pertinet ad Jus Naturæ.

Ad hoc argumentum facile responderi potest, illam impotentiam se conservandi, illam malitiam nocendi, illam opis alienæ

indigentiam, quàm tantopere Puffendorfius exaggerat, non esse tantam, ut ex ea colligi possit, inesse singulis hominibus necessitatem absolutam societatis colendæ. Fateor quidem necessitatem colligi indeterminatam colendæ alicujus societatis, saltem conjugalis, saltem pro toto genere humano collectivè, non distributivè, ita ut singuli homines debeant inire conjugium. Falsum præterea est, quod Puffendorfi principio addit *Thomasius lib. 1. cap. 3.* nimirum in homine quoad corpus, imbecillitatem non modo animalibus brutis majorem, sed etiam tantam, ut necessario periret, nisi aliis inesset hominibus obligatio illi opitulandi: quoad animum majorem pravitatem nocendi aliis, quàm sit in belluis.

Postremò non est præcepta societas singulis hominibus, cum innumeros videamus, qui vitam degunt solitariam, nec tot incommodis obnoxii sint, quot prædicat Puffendorfius. Non est ergo societas proprium, et adæquatum principium, unde colligi possint objecta Juris naturalis.

Sed est ratio potissima, quàm superius innuimus, cur Puffendorfi systema rejicia-

tur, nempe quod ii, qui societatem colunt, non tantum sociis præstare debent officia, sed etiam Deo. Jus enim naturale, dictante ratione, hominem dirigit ad cultum Deo præstandum: de quo cultu non videtur curare Puffendorfius.

Argum. sec. Puffendorffii est hujusmodi. Homo est animal natura sua sociabile, ac proindè sermone præditum, hoc est facultate communicandi, et negociandi cum cæteris suæ speciei; quod etiam apparet, inquit Vitriarius Puffendorffii assecla, ex principiis practicis, quæ unusquisque in semetipso certissimè agnoscit: ac sunt, honeste vivere, neminem lædere, jus suum cuique tribuere: quorum extra societatem nullus est usus, quæque essent frustranea, nisi ad societatem essemus nati: est ergo societas principium Juris naturæ.

Ad hoc etiam respondeo, posito quod à Deo decretum fuerit, ut genus humanum propagaretur, societatem esse humanæ naturæ necessariam in genere, non tamen in omnibus distributivè; ideoque ab illa simpliciter non posse colligi objecta juris naturæ. Hoc ergo principium societatis humanæ

caret legitimis proprietatibus veri principii. Primò, non est principium primum, nam socialitas, seu inclinatio naturalis ad vitam socialem, ob consequendas, quas illa parit, utilitates, est effectus amoris, quem sibi quisque naturaliter debet, ut necessarium ad felicitatem naturæ comparandam, hoc est ad se conservandum, et ad speciem propagandam. Ex quo sequitur socialem vitam, saltem conjugalem, esse de jure naturæ præceptivo, sed indeterminato, quippè quod obliget humanam speciem, non singula individua. Amor autem, quem sibi quisque naturalitèr debet, ut necessarium ad felicitatem naturæ comparandam, obligat singula individua humana determinatè; ergo amor sui est primum principium, non socialitas. Secundò, illud Puffendorffii principium est inadæquatum, cum ex eo non colligantur officia hominis erga Deum, atque se ipsum, ut aliàs diximus.

Alii aliter probant socialitatis principium nec esse primum, nec adæquatum, hoc modo: Adamus ante omnem societatem, hoc est, antequam Eva produceretur ex una de costis ejus, jure naturæ obliga-

ba-

batur ad præstanda officia erga Deum, atque se ipsum; idemque dicendum de tot Anachoretis, qui vixerunt in solitudine, ac vivunt: fuit ergo in Adamo aliud principium ante principium socialitatis. Similiter Anachoretæ aliud principium socialitate prius, magisque immediatum respexerunt, quo officia sua dirigerent erga Deum, atque se ipsos.

Respondent quidem Puffendorffii defensores, in Adamo ante omnem societatem fuisse saltem respectum ad societatem futuram: in Anachoretis fuisse, et esse respectum ad societatem præsentem, qui respectus imò fuerit fundamentum officiorum erga Deum, et se ipsum, quæ in illo statu etiam solitario præstanda fuissent, ne se inutiles redderent societati, si quando ad illam se adjungerent. Verum nemo est, qui non videat, ex hoc respectu directè non colligi ac necessariò officia erga Deum, atque se ipsum; sed per accidens tantùm, et indirectè. Quod satis non est, ut primum principium Juris naturæ in socialitate constitui possit.

Tertiò, non est principium verum, cum
fal-

falsa multa supponat, quæ sunt ejus principii fundamentum. Supponit primo, extra societatem nec unquam fuisse jus naturæ, nec esse posse. Quod falsum esse in Adamo, et Anachoretis perspicuum est. Ratio est, quia Jus naturale, licet bonum commune naturæ humanæ respiciat, non vero hominum singulorum, tamen intendit prius hominem informare de iis, quæ ad Creatorem pertinent, ac se ipsum, officiis, quàm de officiis erga hominum societatem. Itaque jus naturale primò bonum hominem conatur efficere, deindè bonum socium. Præterea posset humana natura propagari per societatem dumtaxat conjugalem, etiamsi nec civitates, nec provinciæ, nec regna in unam cõirent societatem.

Supponit secundò, hominem, post Adami peccatum, in eas miserias, et calamitates incidisse, à quibus ipse recreari non posset, nisi aliorum hominum consuetudine, atque convictu: status itaque solitudinis non est homini naturalis: primum igitur Juris naturalis principium est socialitas. At id quoque falsum est. Status quippè solitudinis est maximè suavis, atque jucundus homi-

minibus illis, qui cupiunt Deo vacare, eumque liberiùs contemplari. Quod ipsi veteres Philosophi, quantumvis Ethnici, et scriptis, et opere testati sunt, qui genus hoc vitæ susceperunt. Ad hæc, si primum principium Juris naturalis esset vita socialis, contra Jus naturæ fecissent, adeoque peccassent innumeri illi Anachoretæ, quos admiratur, et veneratur Ecclesia universa. Id autem dicere absurdum est.

Supponit tertio, Juris naturæ finem quem sibi quisque in agendo proponere debeat, esse externam felicitatem Reipublicæ, quæ sit terminis circumscripta præsentis vitæ. Sed est hic error manifestus. Finis enim, ad quem fertur natura, est integra, et adæquata felicitas, quæ sita est potissimum in cognitione, et amore Creatoris, naturæ ipsi congruente, tum in hac, tum in altera vita: qui amor proculdubio à societate non pendet. Quod fatetur Leibnitius ipse, qui propterea socialitatis principium à Puffendorfio traditum, in præcipua parte Juris naturæ inutile, et mancum appellavit.

Itaque dico, principium socialitatis Puffendorfianum esse etiam flagitiosum, ideoque

que minimè aptum ad Jus naturæ cognoscendum. Tollit enim solitudinem vitæ, velut oppositam Juri naturæ: invehit modum cogitandi, et agendi indignum sane naturæ rationali, hoc est spectando dumtaxat Republicæ bonum, et exteriorem felicitatem: nihil vero est sollicitus Puffendorfius de affectibus animi, nihil de homine interiore, nihil de honesti principiis. Quibus omnibus neglectis, Jus naturæ fit mancum, et imperfectum: dignitas hominis ad externa deprimitur: studium virtutis, et cultus Dei languescit: non expectatur à Deo rectè factorum præmium, non timetur poena vitiorum. Huc tendit nempè systema Puffendorfi.

Sed opponunt asseclæ illius: Jus naturæ in externis tantummodo versatur, eaque respicit: interna, quibus animi tranquillitas gignitur, non curat, sed morali philosophiæ informanda relinquit; doctrinam de amicitia cum Deo conservanda, deque cultu, qui eidem, ut Domino et Creatori debetur, ritè adhibendo, naturali Theologiæ tractandam permittit. Porrò hic ordo servatur à Puffendorfi, ne sit confusio in disciplinis

tradendis , et ut sua cuique materia assignetur.

Respondeo tamen , hoc esse assylum desperatæ sententiæ : quasi vero non illa omnia contineat Jus naturæ , ac de omnibus illis agere non debeat, qui Jus naturæ interpretandum suscepit. Itaque Auctores , qui Puffendorffium defendere volunt , ad incitas rediguntur , et postquàm Jus naturæ præcipua sui parte mutilum reddiderunt , partes illius ad alias disciplinas rejiciunt , ut sola triumphet *socialitas* , à Puffendorffio constituta. Hoc est systematis hujus turpe flagitium, disciplinam juris mancam tradere , imperfectam , dimidiatam : Jus naturæ nervis ac viribus destitutum , hoc est pœna , atque præmio creatoris , interpretari ; illud foro, atque curiæ accommodare: si quid peccaveris, modo ne tuo crimine sit turbata Respublica , securitatem præbere. Sed nugas agunt, qui ita philosophantur. Nemo enim veterum Philosophorum ita curandam Rempublicam docuit , ut animus hominis præcipuè curandus , et ad virtutem informandus non esset.

Objiciunt secundo. Nisi *socialitas* admittatur tamquàm primum principium Juris na-

turæ , evidenter confunditur lex naturæ cum regula virtutis , quæ est propria disciplinæ moralis ; sed consequens est absurdum ; ergo et antecedens. Prob. major : Primò , legis naturæ finis est bonum commune universorum hominum , cum dirigat actiones externas ad communem quietem : finis virtutis est bonum hominum singulorum , cum dirigat actiones animi interiores , et omnes ejus effectus in officio contineat. Secundò , lex naturæ est ad alios , cum tribuit unicuique , quod suum est , cujus legis effectus inter homines obtineri non potest per imperium dumtaxat interius , sed requiritur vis exterior , et coactiva : objectum autem virtutis interius est , ad quod attingendum nemo cogi potest. Tertiò , actiones Juris naturæ justæ sunt , cum eò tendant , ut reddant alteri quod est debitum ; actiones autem virtutis bonæ sunt , cum tendant ad honestatem.

Respondeo negando majorem. Ad primum distinguo , legis naturæ finis est bonum commune universorum hominum , tam collectivè , quàm distributivè , concedo ; solum collectivè , subdistinguo , est bonum commune tamquàm finis adæquatus , nego :
tam-

tamquàm finis inadæquatus , et quidem minus principalis , concedo. Explico distinctionem. Bonum commune omnium hominum finis est legis naturalis , non bonum particulare unius vel aliquorum. Naturam autem humanam considerare possumus ut speciem communem , pluribus distributivè acceptis , vel collectivè. In priori sensu lex naturæ , etsi præcipiat actiones dumtaxat interiores , pro fine habet commune bonum , quia non minus , vel aliquorum bonum intendit , sed omnium distributivè : quod satis est ad rationem legis , ut distinguitur à virtute , cujus proprium est habere finem tantummodo particularem. In secundo sensu finis legis naturalis est etiam bonum commune , sed alio modo , hoc est , quia est bonum societatis , quatenus est societas. Sed hic non est legis naturalis finis adæquatus , cum lex naturæ tendat in hominis felicitatem integram , et perfectam , cujus pars essentialis est pax cum Deo ; pars magis principalis , pax cum se ipso , quæ consistit in motibus animi temperandis , et ad virtutem dirigendis : pars minus principalis est pax cum proximo , quæ consistit in

eo,

eo , ut actiones externæ dirigantur ad publicam tranquillitatem.

Ad secundum distinguo : lex naturæ est ad alios , hoc est , ad solam Rempublicam , nego : ad alios , hoc est , ad proximum , Deum , et semetipsum , concedo. Item legis naturalis effectus inter homines obtineri non potest *per se* , imperio dumtaxat interiore , nego ; obtineri non potest *per accidens* , concedo. Etiam lex pœnalis , quàm legislator humanus superaddit legi naturali , non semper habet effectum suum , cum vis coactiva non semper hoc assequatur , ut furta , et cædes non committantur : ergo nec externa obligatio sufficiens esset , imò sine obligatione interna plerumque esset frustranea , cum multa scelera clam patrentur , et in judicio probationes eludi possint , jurisjurandi religione sublata. Quocirca lex naturalis , per se loquendo , satis obligat in conscientia , proposita nempe animis hominum justitia Dei , quæ justis amplissima præmia pollicetur ; flagitiosis gravissimas pœnas interminatur , saltem post obitum , abstrahendo ab earum æternitate , quam sine Dei revelatione non potest consequi

cogitando humana ratio.

Ad tertium , actiones virtutis , quæ tendunt ad honestatem , cum ab hujus amore proficiscantur , habeantque fundamentum in debito naturali erga se ipsum , participare justitiam , et esse non bonas tantummodo , sed etiam justas : ergo actiones virtutis ad legem pertinent naturalem , non ad moralem dumtaxat disciplinam.

CAPUT I.

De aliis sententiis Recentiorum circa principia Juris Naturæ.

Non defuerunt nostris temporibus scriptores è numero Protestantium , qui docerent , primum Juris naturæ principium esse Decalogum , ita ut quidquid habet Decalogus , excepto præcepto Sabbati , id omne pertineat ad Jus naturæ. Verum Decalogus non est lex illa , quàm Deus in tabula cordis humani scripsisse dicitur in sacris litteris: *Signatum est super nos lumen vultus tui. Psalm. 4.* סנה עלינו אור פניך ארנ אי: quæque est communis non Judæis modo , sed etiam

Gen-

Gentilibus ante Decalogum, solo rationis lumine illam promulgante. Itaque Decalogus non est primum principium, undèveniunt cæteræ leges naturales, sed est instar promulgationis authenticæ, qua Deus voluit instruere homines, quid naturaliter æquum sit, quid iniquum.

Henricus Kæthlerus, ut tradit Wolfius in methodo systematica Juris naturæ, exercitatione secunda, statuit hoc principium: *Fac ea, quæ te, statumque tuum perfectiorem efficiunt: omitte ea, quæ te, statumque tuum imperfectiorem reddunt. Item, ea facienda, quæ voluptatem duraturam progenerant, ea omittenda, quæ tedium duraturum progignunt.* Sed priùs principium est commune Juri divino et humano: Ergo non est principium Juris naturæ. Alterum principium accedit ad Epicuri somnia, et impietatem.

Valentinus Alberti principium Juris naturalis à statu integritatis, in quo Adamus fuit conditus, colligit; formaliter quidem in illis officiis, quæ locum habebant in eo statu, et nunc etiam obtinent in statu naturæ lapsæ, ut colere parentes; ac per

modum normæ in iis officiis , quæ orta sunt à statu depravato naturæ lapsæ , ut quod servus Domino subesse debeat.

Sed optimè confutatur à Puffendorffio: nam status naturæ integræ , in quo Adamus est conditus , demonstrari non potest ratione naturali ; atqui principium Juris naturæ est naturali ratione demonstrabile : ergo à statu naturæ integræ principium Juris naturæ peti non potest. Ethnicus sanè ignorat , quæ nos per fidem didicimus de Adami creatione in statu justitiæ originalis. Quomodo ergo illi ostendemus naturali ratione , officia Juris naturæ petenda esse à statu illo , quem funditus ignorat ? Deindè status integritatis nullo modo convenit cum statu naturæ lapsæ ratione officiorum specialium : ergo ejus norma esse non potest.

Joannes Heineccius inter cæteros Protestantes est commendandus , quod absurdas illas , et alias , quas omittimus , aliorum sententias repudiavit , et ad sententiam Catholicorum magis accessit , de qua dicendum.

CAPUT II.

Quodnam sit principium fundamentale Juris naturæ ex communi sententia.

Prinzipium Juris naturæ est in hunc modum concipiendum: *fac, vel omitte ea, quæ ex amore, quem Deo, et tibi, et proximo debes, ad felicitatem naturæ necessario facere, vel omittere debes.* Ex hoc principio lex universa naturalis pendet, et à lege positiva distinguitur. Dicitur *ex amore*, qui cum sit insitus à natura hominibus singulis, notus est satis experientia. Intelligitur autem hic amor non sensitivus, qui dicitur esse *actualis propensio appetitus concupiscibilis in bonum sensibile æstimatum tamquàm conveniens*; sed amor rationalis, quem D. Augustinus *lib. de Amicitia* vocat, *rationalis animæ affectum, quo quis bonum cum desiderio querit, adepto fruitur cum suavitate, et cum gaudio conservat.* Heineccius in *elementis Juris Naturalis et Gentium lib. 1. cap. 3.* postquam admisit principium amoris, varios gradus in eo considerat. Primum appel-

lat amorem justitiæ ; et hoc quidem benè : deindè amorem humanitatis , benè ; et beneficentiæ , et hoc minùs benè. Amor enim humanitatis , vel potius æquitatis , ut in naturæ debito fundamentum habens , participat rationem justitiæ latius sumptæ , et pertinet ad Jus naturæ ; non tamen sic pertinet amor beneficentiæ , qua etiam cum nostro detrimento alterius commoda procuramus : hic amor est extra sphæram Jurisprudentiæ naturalis , pertinetque ad disciplinam moralem , quippe qui meræ virtutis rationem contineat. Præterea distinguit ex objectis varios amores , obedientiæ et devotionis erga Deum , ut Ens perfectissimum , cujus felicitate ita delectamur , ut illud omni cultu dignissimum judicemus. Rursùs amorem amicitiae considerat erga æquales , quorum felicitate sic delectamur , ut illam servare et amplificare studeamus. Verum amores isti , cum in vitio , vel virtute consistant , non jurisprudentia naturali , sed Ethica disciplina continentur.

CAPUT III.

Solvuntur objectiones contra hoc principium amoris debiti.

Objiciunt aliqui primò. Multa sunt consentanea, vel repugnantia amorì, qui ad publicam felicitatem requiritur; et tamen neque sunt præcepta, neque prohibita jure naturæ: ergo amor non est solum principium Juris naturæ. Antecedens patet, exemp. gr. consentaneum fuisset amorì erga proximum, seu Rempublicam, ut clandestina matrimonia Jure naturali vetita essent, atque invalida propter infinita, quæ secum trahunt incommoda; et tamen jure tantummodo positivo vetita sunt. Idem dicas de aliis, quæ Jure naturæ non sunt prohibita.

Respondeo: multa sunt consentanea, vel repugnantia amorì erga proximum, seu societatem humanam: qui amor sit necessarius ad felicitatem publicam, nego; secus, concedo. Amor societati humanæ necessarius, adeoque naturaliter debitus, eam tantum felicitatem respicit, sine qua societas esset positivè defectuosa. Non esset au-

tem positivè defectuosa per matrimonia clandestina, quæ valida sint: non ergo hæc respicere debuit prohibendo. Amor societati humanæ necessarius non requirebat, ut multa, quæ ad bonum publicum conferebant, lege naturæ sancirentur, quia commodum non erat generi humano, ut naturalium legum immensa mole obrueretur. Quare erat expediens, ut ea solum Jure naturæ præciperentur, vel vetarentur, quæ consentanea essent, vel repugnantia amori erga Deum, se ipsum, et proximum, relatè ad felicitatem societati humanæ absolute debitam, sic ut cuius cognita esset obligatio naturalis: ulteriora vero magisque recondita, quibus major vel minor status publici utilitas continetur, arbitrio hominum relinquerentur sancienda legibus positivis.

Objiciunt secundò. Nonnulla vetantur Jure naturæ, quantumvis amori, vel sibi, vel societati naturaliter debito optimè conveniant: ergo definitio à nobis tradita non convenit omni amori. Antecedens patet in ultione sui privata; in cæde hominis improbi, facta propria auctoritate; in mendacio conservandæ Reipublicæ gratia prolato.

Res-

Respondeo, antecedens esse falsum per se, et universaliter loquendo; in aliquo vero casu particulari, et per accidens esse verum. Jus ergo naturæ respicit id, quod universaliter, et plerumque expedit ad felicitatem publicam, vel privatam tuendam; non id quod in uno, alterovè casu, et per accidens expedit. Quarè ad primum, et secundum exemplum ita est respondendum, quod, etsi, quadam societate supposita, ultio sui privata, cædes hominis improbi in casu particulari videri posset non repugnare amorì debito, et ad felicitatem vel privatam, vel publicam requisito; tamen spectata depravatæ naturæ conditione, hominumque judiciis, quæ falsa plerumque sunt, et ab homine amore sui, vel proximi odio in præceptis acto feruntur; ejusmodi jus, si vè licentia universalis esset nimis periculosa, et absolutè perniciosa amorì debito, et ad felicitatem tam privatam, quàm publicam simpliciter necessario: ergo ejusmodi licentia absolutè est prohibita Jure naturæ. Eadem est ratio de tertio exemplo, hoc est, mendacio. Ut enim rectè ratiocinatur Cardinalis Pallavicinus in Philosophia morali,

si-

sivè de bono *lib. I. cap. 21.* Cum humana societas sermone veluti præcipuo adjumento juvetur, cum ejusdem sermonis veritate deliberationes cunctæ, judicia, et negotia universa regantur; cum omnis mortalium rerum procuratio ab eadem dependeat, præstat ut eventu nullo mentiri liceat; alioquin semper auditor jure verebitur, ne tum forte in eo eventu, in quo mendacium innocens est, locutor aut re, aut opinione versatur.

Objiciunt tertio cum Puffendorffio: Juris est naturalis æs alienum exsolvere, quin tamen id fiat ex charitate: qui enim æs alienum exsolvit, non movetur interdum charitate, sed vi quadam, quæ odium parit.

Respondeo, quamquam dissolutio æris alieni non fiat interdum ex amore benevolentia, vel amicitia; tamen fit ex amore æquitatis naturalis. Quod si aliquando fiat ab invito, id per accidens est ex amore sui inordinato.

DISPUTATIO VI.

De existentia Juris Gentium, an, et quomodo differat à Jure Naturæ, ejusque definitio.

Supposita societate à Gentibus inita, evidens est, opus esse norma, secundum quàm in commerciis, negotiis, et actionibus publicis ritè societas instituat. Hæc autem norma non est Jus naturale, ut demonstrabimus infra, neque jus est particulare positivum: ergo est jus commune, quod gentium appellamus.

Sed contrà objici potest, primò: Si Jus Gentium daretur, esset ex mutuo Gentium consensu: atqui fieri non potest, ut gentes omnes mutuo consentiant, cum omnes non possint convocari ad unum concilium, quod fieri necesse esset ad omnium consensum cognoscendum: ergo. Secundò: Quæ dicuntur esse capita Juris Gentium, ne à gentibus quidem moratioribus observantur. Jus igitur gentium nullum est.

Respondeo. Ad Jus Gentium constituen-
dum

dum necessarium non esse consensum verbis expressum, adeoque non opus esse, ut gentes convocentur ad generale concilium orbis terrarum; sed satis esse consensum tacitum, quem gentes omnes significaverint usu, et observatione rei alicujus; tum unanimes in eos animadversione, qui ausi fuerint non observare.

Ad secundum respondeo: Si quæ gentes etiam moribus cultiores jus aliquod gentium non observent, id non contingere ex defectu juris, sed ex negligentia juris, quod verissimè extat. Hinc sæpe videmus, violato hoc jure à quibusdam gentibus, aliàs gentes arma corripere, bellumque illis inferre. Posito quod detur in hominum societate Jus Gentium, quæri solet, an à Jure naturæ specie differat. Hobbesius, qui legem naturalem dividit in naturalem hominum, et naturalem civitatum, hanc secundam ait appellari vulgo Jus Gentium. Puffendorffio hæc placet opinio. Nixus enim principio *socialitatis*, Juris esse naturæ arbitratur, quæ sunt re ipsa Juris Gentium. Puffendorffium sequuntur Thomasius, aliique Protestantes. Nos non solum differre Jus Gentium à

Jure naturæ existimamus, sed etiam multifariam differre: in aliquibus tamen cum eo convenire.

Primò, differunt inter se ratione finis. Nam Juris Gentium finis est gentium utilitas, sivè hominum societatis felicitas dumtaxat externa, neque præsentì vita perennior, neque simpliciter necessaria naturæ; sed tantum moraliter; ut gentes inter se communicent. Jus verò naturæ pro fine primario habet hominis propriam felicitatem, ut homo est, hoc est, interiorem, neque termino hujus vitæ circumscriptam, sed in perpetuum duraturam: hominem informat officiis erga Deum, atque se ipsum: pro fine secundario habet felicitatem hominis propriam, non essentialiter, sed integraliter: hominem informat officiis erga proximum, supposita tamen societate, ad felicitatem publicam obtinendam.

Secundo, differunt in objectis. Jus enim gentium objecta habet, non absolutè necessaria, ideoque, ut Ciceroni placet, ex gentium opinione proficiscitur, quæ est de majoribus commodis societatis humanæ: ejusmodi sunt immunitas legatorum, jus com-
mer-

merciorum, et alia. Jus vero naturæ objecta habet necessaria simpliciter, ideoque, ut loquitur Cicero, ex evidentia naturali oritur; hoc est, ex principiis vel per se notis, vel ex conclusionibus indè deductis.

Tertiò, differunt in constitutivis. Jus enim gentium est jus non scriptum, sed inductum moribus gentium, usuque diuturno, qui consensus taciti, universalis est signum. Jus vero naturæ est jus scriptum in hominum cordibus, rationi maximè conveniens, imò illi cognatum, seu potius innatum, neque hominum voluntate sancitum.

Quartò, differunt in causis. Causa enim efficiens Juris Gentium est voluntas gentium. Hinc eo jure non obligantur gentes, quæ jus illud non acceptarunt: exem. causa, Sinenses non obligantur Jure Gentium ad excipiendos Polonos mercatores, quia jus commercii inter se et Polonos non admiserunt. Causa vero Juris naturæ est Deus, ut auctor naturæ.

Differunt in proprietatibus. Jus enim naturæ immobile est, jus vero gentium mutari potest, cum ex hominum voluntate de-
pen-

pendeat. Secundo, Jus naturæ est universale, omnesque obligat, et, sicubi non observetur, id ex errore contingit. Jus vero Gentium non est semper universale, sed fere semper; nec semper ad omnes pertinet, sed ad plerosque, vel saltem ad eos omnes, qui sunt moribus cultiores. Hinc sine errore potest alicubi non observari: exemp. causa, inter gentes, quæ commercia exterorum non admittunt.

-in- Convenit Jus Gentium cum Jure Naturæ. Utriusque enim finis est felicitas publica societatis humanæ; utrumque eodem fere modo est exortum cum genere humano, cum sit utrumque rationi conveniens.

At qua ratione est exortum cum genere humano Jus Gentium? Varii varia: placet mihi eorum sententia, qui dicunt Jus Gentium inductum fuisse à primis hominibus, posteaquam in societatem coiverunt, exercendo videlicet actiones quasdam ad rectè constituendam societatem pertinentes: exemp. causa, admittendos legatos, commercia instituendo. Placuerunt actiones ejusmodi primum gentibus inter se finitimis, suadente publica partim securitate, partim utili-

tate. Aliæ gentes deindè commoditatem ejusmodi observantes, imitatione et consensu iis se moribus imbuerunt, qui longo post tempore transierunt in leges, ex justitia publica obligantes, quas leges Jus Gentium appellamus. Exemplum habemus in Lacedæmoniis, vel Spartanis, quorum Rempublicam Licurgus instituit ex imitatione Creten-sis Reipublicæ; item in Romanis, qui leges duodecim tabulis comprehensas ab Atheniensibus acceperunt; in Gentilibus denique, qui, Josepho Hebræo testante in libro primo contra Appionem, multa è Judæorum scitis didicerunt, sibi que propria fecerunt. Quid quod gentes aliquando subactæ ita bonam victoribus gratiam retulerunt, ut suos mores, artesque optimas in eos transfunderent? Sic Horatius de Græcis victis et Romanis victoribus canit:

Græcia capta ferum victorem cœpit, et artes

Intulit agresti latio.

His constitutis facilè erit Jus Gentium definire: *Est ergo Jus Gentium ordinatio rationis, longo usu gentium, et consensu Dei societatis humane, gubernatoris induc-*

ducta, ad gentium publicam utilitatem, et societatis conservationem.

Sed objicit Puffendorfius; si vera est hæc definitio non distinguitur Jus Gentium à Juræ Naturæ: nam societas inter gentes inita est Jure naturæ: ergo etiam leges gentium sunt de Jure naturæ, tamquam necessaria instrumenta societatis conservandæ. Antecedens est Senecæ, qui Epistola 95. ita disserit: *Omne hoc, quod vides, unum est, membra sumus corporis magni: natura nos cognatos edidit, hæc amorem indidit mutuum, et sociabilem:* et Ciceronis lib. 3. de Officiis: *Qui civium dicunt rationem habendam, exterorum negant, hi dirimunt communem humani generis societatem, qua sublata, beneficentia, liberalitas, bonitas, justitia funditus tollitur: quæ qui tollunt, etiam adversus Deos immortales impii judicandi sunt, ab iis enim constitutam societatem everunt, cujus societatis antiquissimum est vinculum.*

Resp. Societatem inter gentes initam esse ex Jure naturæ concedente, non obligante ad societatem ineundam. Poterant

enim homines seorsum vivere , si voluissent , ut modo possunt , qui volunt. Leges autem naturæ sunt , quæ omnes simpliciter obligant. Hinc ruit penitus argumentum.

Objicit secundò Puffendorfius : multa quæ Juri Gentium tribuuntur , sunt verè et propriè de Jure Naturæ. Nihil igitur ab hoc differt Jus Gentium. Probat antecedens, primò : divisio Regnorum juris est naturalis : nam cum tot populi ingenio , moribusque inter se discrepantes ab uno Rege gubernari non possent , necessariò jubente natura , multi sunt Reges instituti. Secundò , Bellum , quod vocatur defensivum , Jure naturæ permissum est ; uti permittitur defensio privata ad vitam tuendam cum moderatione inculpatæ tutelæ. Item denuntiatio belli est Juris naturæ , quæ jubet nos antea petere , ut nobis pro illata injuria , vel damno satisfiat , quàm bellum inferamus , et hostium cæde vindictam sumamus. Tertiò , Legatorum admissio cum securitate est à Jure naturali , tamquam res necessaria ad bellum finiendum , et ad quietem , quam natura præcipit , restituendam. Quartò , fœdera et pacta , si semel ac rationabiliter peti-

tita fuerint , obligant Jure naturæ , cum sint necessaria ad naturale bonum societatis conservandum. Quintò , jus sepulturæ est naturale , cum id requirat officium humanitatis.

Respondeo. Nego antecedens : ad Jus enim naturale ea solum capita pertinent, quæ sunt absolutæ necessitatis : quæ sunt autem necessaria moraliter , vel ad melius esse , non sunt Juris naturalis ; alioqui præcepta naturæ multiplicabimus in infinitum, et leges quoque positivas possemus dicere naturales : nam leges etiam positivæ pro fine habent societatis bonum. Quocircà aliud est id , quod dicimus consentaneum naturæ, aliud quod præcipitur à natura , cum multa naturæ consentanea sint juris tantummodo positivi.

Ad secundum dico , bellum secundùm conditiones pendere ex voluntate Gentium ; item belli denuntiationem non esse necessariam absolutè.

Ad tertium resp. Legatorum admissionem cum securitate non esse necessariam absolutè ad vitæ felicitatem.

Ad quartum : Fœdera , et pacta æqui-

tatis esse , non absolutæ necessitatis.

Ad quintum : Non esse absolutè necessarium jus sepulturæ , licèt habeat fundamentum in æquitate aliqua naturali , et ex Jure naturæ non obligamur ad sepeliendos hostes in prælio interfectos.

CAPUT UNICUM.

De divisione Juris Gentium , tum quale, et quotuplex ejus objectum.

Dividitur Jus Gentium in affirmativum , et negativum. Primum est , quo aliquid jubetur , ut admissio legatorum. Secundum , quo aliquid vetatur , exemp. causa , ne arma et fontes veneno inficiantur , ad mortem hostibus inferendam. Primum non obligat ad semper ; nam ad illud semper implendum non sufficiunt humanæ vires valdè imbecilles. Secundum obligat ad semper , propterea quia vires humanæ semper sufficiunt ad actum vetitum omittendum.

Jus Gentium in genere est omne id , quod intendit , velut finem suum , convenientem communicationem , et utilitatem

gentium. In specie pertinent ad Jus Gentium, primò, primæva rerum divisio. Quamquam enim natura, humano genere jam propagato, requireret aliquod medium ad vitanda incommoda multitudinis, non tamen hoc medium divisionis determinatè requirebat. Secundò, divisio gentium et Regnorum. Nam licet, humano genere propagato, natura exegerit aliquod medium ad turbas vitandas, non tamen exegit hoc determinatè medium divisionis in hæc, vel illa regna. Non enim ex natura rei repugnabat, orbem terræ universum constare quadam republica universali; quæ popularem dominatum vel Optimatum, vel unius Regis haberet; vel certè tanta gentium, ac Regnorum discretio non fuisset simpliciter necessaria, quantam videmus contigisse. Tertio, commerciorum libera facultas. Nam hæc facultas non est simpliciter necessaria ad hominis propriam felicitatem conservandam, etiam supposita propagatione in immensum generis humani. Posset enim unaquæque Respublica sine commercio per se consistere. Non est ergo per se Juris naturæ, sed gentium. Dic-

tum est *per se* ; per accidens enim potest inducere obligationem amoris naturalis, exempli causa , in extrema charitate annonæ, qua laboraret Hungaria , ex lege amoris naturalis teneretur Polonia , commercium permittere , etiam si antè non permisisset , ad triticum asportandum , ne finitimum Regnum gravi miseria conficeretur. Quartò, bellum solemne , hoc est , quatenùs continet denuntiationem , et quosdam effectus , est Juris Gentium. Neque enim amor naturaliter sibi debitus hoc requirit ad propriam felicitatem : posset enim simpliciter , et absolute bellum fieri sine indictione , et non habere quosdam effectus.

Quintò. Represaliæ , quas vocant , ad Jus Gentium spectant : Jus enim naturæ non obligat nisi successorem bonorum ad reddendam rationem alieni facti , ex. gr. Si pater meus injustè et graviter Titium vulneraverit , ego hæres steneor , mortuo patre , vulneratum curare : contra verò gentium consensu est constitutum , ut pro eo , quod alteri Reipublicæ Respublica debet , et nondum persolvit , Subditorum bona veluti oppignorata , ab altera Repu-
bli-

blica habeantur. Sextò, servitus proficiscitur ex Jure Gentium. Nam communis utilitas requirebat, ut capti justo bello servituti potius addicerentur, quam necarentur. Septimo, Legatorum admissio, et immunitas non est Juris Naturæ, sive negotia commerciorum respiciat, sive pacis. Posset enim gens aliqua sibi soli vivere, et aliorum commerciis abstinere; tum alio modo, quam legatione, pacem curare. Est ergo Juris Gentium. Octavo, pax ad bellum relata, et in suis effectibus. Ratio enim paciscendi, oblivio malorum, restitutio bonorum, et cætera, quæ pacem comitantur et consequuntur, non nisi ex gentium voluntate constitui poterant ad communem utilitatem. Nonò, fœdera non sunt absolutæ necessitatis in genere humano. Nam ut gens quælibet sibi soli absolutè potest vivere, ita potest aliarum fœderibus non se ligare: ergo sunt Juris Gentium. Decimò tandem, jus transitus, quando non est justa ratio excludendi peregrinos et advenas. Jus etiam sepulturæ in hostibus interfectis; cum æquitatem naturalem contineat, et in mortuos sævire non deceat: non tamen est absolutæ necessitatis

hostes humo condere ; nec repugnat naturæ cadavera hostium inhumata relinquere. Jus præscriptionis , cum ad pacem et quietem publicam retinendam pertineat , et hominum societati intersit , semper , aut diù incerta non esse rerum dominia , et aliquem esse litium finem , videri posset Juris esse naturæ. Verum præscriptio non est absolute necessaria ad felicitatem hominum singulorum. Nihil enim definivit Natura de quantitate temporis , de qualitate bonæ fidei , aut de cæteris conditionibus. Est ergo Juris Gentium. Denique jus cudendæ monetæ et valoris tribuendi est à Jure Gentium : nec enim valor monetæ est naturalis , sed commoditatis publicæ causa substitutus à Gentibus in locum rerum , quæ antea permutabantur.

Quæri hic potest , quinam sit effectus Juris Gentium. Respondeo esse obligationem legalem , qua gentes tenentur parere iis , quæ sunt decreta communiter. Id vero constat ex gentium sensu communi , quæ exhorrescunt , et indignantur , si hanc legem , quam sanctissimam vocant , aliquando videant violari. Quocircà hæc obligatio

non

non homines dumtaxat privatos , sed ipsa summa mundi capita afficit. Itaque Juri Gentium obtemperare tenentur maximi Reges , jubente Deo , qui societatem humanam hoc jure continet , et conservat.

DISPUTATIO VII.

De officiis hominis erga Deum , et se ipsum , et proximum Jure naturæ præscriptis.

Officium hominis , quatenus consideratur in statu naturali , est agere propter felicitatem rationali naturæ congruentem , cujus legem tenetur observare.

Cumque lex naturalis pro fine habeat felicitatem , à triplici objecto dependentem , hoc est , Deo , semetipso , et proximo ; hinc triplex est officiorum genus , alia sunt respectu Dei , alia respectu sui ipsius , alia respectu proximi : de quibus omnibus agendum est.

CAPUT I.

De officiis hominis erga Deum.

Officia hominis erga Deum sunt actiones, quas homo præstare debet juxta præscriptum legis naturæ præcipientis Religionem erga Deum, quoad ratio naturalis eum consequi potest. Hujus autem Religionis duæ sunt partes, notitia Dei, ejusque cultus. Hinc officium hominis erga Deum duplex est; primum, de Deo rectè sentire, alterum, modo debito eundem colere. Hoc duplex officium est ab homine præstandum duabus de causis. Prima est dependentia hominis à Deo, tamquam creatore, conservatore, ac gubernatore. Altera causa, Dei perfectiones, præsertim justitia, et providentia. His duabus causis fit, ut amorem cultumque nostrum Deus optimus maximus mereatur.

Notitia Dei est homini insita, et consistit in primis principiis lumine naturæ notis, quale est primò dari aliquod numen sub ratione Entis primi, supremi, justi ac providi, mala scientis, et punientis; bona vero remunerantis. Secundò, animam ratio-

tionalem non interire cum corpore, adeoque super esse post mortem ut præmium, vel pœnam accipiat. Hinc felicitatem hujus vitæ termino circumscriptam non esse finem adæquatum rationalis naturæ.

Cultus Dei est cogniti numinis veneratio certis naturæ legibus definita. Et duplex est; internus, qui dicitur veneratio mentis Deo devotæ, internis actibus concepta: et externus, qui est veneratio signis etiam exterioribus præstita. Uterque hic cultus, velut à primo fonte, ex amore Dei promanat, ex quo cætera officia originem ducunt. Amor enim immediatè disponit ad finem, seu felicitatem propriam rationalis naturæ, hoc est, ad conjunctionem cum Deo, cætera mediatè. Cultus interni officia consistunt in actibus notitiæ Dei respondentibus. Primus actus, ut dixi, est amoris erga Creatorem, et quidem super omnia, ita prorsùs, ut includat propositum absolutum, et efficax adimplendi totam legem naturæ: hic amor Dei sub præceptum cadit absolutè, et simpliciter. Ex amore tamquam ex fonte, manant officia honoris, et reverentiæ, per laudationem; spei, per invocationem,

nem, grati animi, per gratiarum actionem, timoris, et obedientiæ per observantiam legis naturalis. Officia hæc Jure naturæ adultis omnibus præcepta sunt. Quippè amor Dei ad felicitatem hominis necessarius ea requirit. Licèt autem Deus per se non indigeat hominum cultu; posito tamen quod creaverit hominem ad imaginem et similitudinem suam, non potest ab eo non exigere cultum sui, cum omnia propter se ipsum operatus sit Dominus; et alius finis in creatione hominis Deo esset indignus.

Cultus Dei externus consistit in actionibus externis, interna officia significantibus; quales sunt verbales invocationes, et laudes, et fuga ab iis rebus, quas nobis vetitas dicat naturalis ratio. Cultus Dei externus peculiaris, hoc est, in specie determinatus per certos ritus, est juris positivi, Divini vel Humani; vel enim Deus illum revelavit, ac præscripsit, vel homines instituerunt. Hinc sacrificia, et Sacerdotes, hoc est, homines quidam selecti è populo, et ad sacra peragenda destinati non sunt de Jure naturali præceptivo. Non enim sunt media necessariò requisita ad finem col-

len-

lendi Deum, quamquam sint valdè consentanea rationi, ac ferè semper consensione omnium gentium recepta fuerint.

Circa officia erga Deum, non solum datur præceptum Juris naturæ positivum, sed etiam quædam sunt negativa. Præcepto negativo vetatur in genere, quidquid notitiæ Dei, cultuique præcepto contrarium est: notitiæ Dei adversatur error et ignorantia omnis vincibilis; cultui præcepto est opposita impietas, omnisque irreverentia. Vetantur in specie atheismus, idololatria, magia, vana observatio, maleficium, et irreligiositas in temerariis juramentis, perjuriis, blasphemiiis. Nam hæc, et similia sunt opposita amor, quem homo Deo naturaliter debet.

Ex dictis sequitur, Religionem naturalem iisdem argumentis demonstrari, quibus ostendimus Deum lumine naturali cognosci posse. Eam Puffendorfius etiam admisit, sed erravit in eo, quod putaret hujus vitæ termino circumscribi. Itaque est breviter confutandus. Nam, ut ipse fatetur Puffendorfius, Religio est firmissimum societatis humanæ vinculum, sine quo communis felicitas obtineri, conservarique non potest.

Si

Si autem religio naturalis non respiceret aliam vitam, nisi præsentem, non esset profectò firmissimum societatis vinculum. Non enim posset proponi pœna vel præmium alteri vitæ reservatum, quorum metu, vel spe fortius homines in officio continentur, quam ullo bono vel suo, vel societatis, quod brevi hac vita finiatur. Adde hùc illa mala, quæ, sublata Religione naturali, Puffendorfius colligit eventura. Neque reponat Puffendorfius pœnam, vel præmium æternum proponi à Religione revelata: sic enim confundit Religionem naturalem cum revelata. Religio quippe naturalis proponit pœnam et præmium in alia vita, abstrahendo à temporali et æterno, ad captum scilicèt cujusvis hominis.

Lex naturalis obligat hominem ex solo naturali lumine, ad habendam, et procurandam veram Dei Religionem. Rursùs obligat hominem, prout nunc est, ad finem supernaturalem elevatus, ad habendam veram interiorem Fidem in Deum. Hæc obligatio non tantum est in statu naturæ lapsæ, sed etiam fuit in statu innocentia. Obligat etiam lex naturalis ad non repugnandum fidei

dei semel propositæ sufficienter, nec ad recedendum à fide semel suscepta, neque ad dubitandum, aut formidinem admittendam. Qui secus faceret, Deum graviter offenderet. Sicut enim qui nolit mandatum Regis sufficienter propositum adimplere, tamquam præceptum Regium, injuriam facit Regi; sic injuriam Deo irrogaret, naturali rationi contrariam, qui repugnaret fidei semel propositæ sufficienter. Nam cum sit Deus prima et infallibilis veritas, etiam ex lumine naturali, hanc veritatem diceretur negare, qui nollet fidem sufficienter propositam suscipere, aut à suscepta recederet, aut in illa hæsitaret.

Eadem ratione tenetur homo ea credere, quæ ut credibilia, et credenda proponuntur. Tenetur pariter Infidelis, ubi incipiet animi stimulos sentire, veritatem inquirere, eique sufficienter propositæ obsequium præstare.

Sicut obligatur homo ad inquirendam, et tenendam veram cognitionem Dei ex naturali ratione, ita ad sperandum ab illo aliquod bonum, et timendum aliquod malum. Pari modo tenentur omnes naturæ lege

be-

benè sentire de divina providentia , cujus est reddere virtuti præmium , et vitiis pœnam. Testatur Clemens Alexandrinus *lib. 4. Stromatum* in fine , et 5. in principio antiquos Philosophos cognovisse , et commendasse spem præmiorum post mortem. Rursus ex tali spe moventur homines ad cultum præstandum Deo auctori naturæ, ad virtutes exercendas , et vitia fugienda. Quæ omnia spectant ad legem naturæ.

Deniquè tenetur homo lege naturæ tendere in Deum ut ultimum finem , in eoque ponere suam beatitudinem , illamque intendere per debita media. Perfectior multo est usus spei in lege Evangelii , tum quoad modum sperandi gloriam , tum quoad media supernaturalia , scilicèt Sacramenta. Hæc autem perfectio et obligatio sequitur naturaliter , posita perfectione Fidei circa Christum , et redemptionem ejus , et tali institutione Sacramentorum.

Præceptum diligendi super omnia Deum, ut finem naturæ , naturale est. Nam ad hunc amorem homo natura sua inclinatur, quem dicitur lex naturæ ; sicut ergo tenetur lege naturæ cognoscere Deum , ita te-

netur illum amare, aut suprà se, aut infrà se, aut æque, ac se: non his duobus modis, cum nihil inordinatum dicitur lex naturæ; ergo super omnia, ut suprà ostendimus.

Præceptum diligendi Deum, ut finem supernaturalem gratiæ, est simpliciter supernaturale, propositum à lege Evangelica, quæ nos obligat ad modum perfectiorem charitatis erga Deum, sub fide explicita Trinitatis, et Mediatoris, hoc est, Verbi Incarnati, in carne passi, atque mortui pro salute generis humani.

Malum culpæ, ut aliquo modo destruendum, est id, quod respicit pœnitentiam. Quoniam vero dari nequit, quin dicat respectum ad Deum, hinc dicitur pœnitentiam tendere in Deum. Ad pœnitentiam pertinet satisfactio. Præceptum autem satisfaciendi Deo pro injuria illata per peccatum, naturale est, quantum scilicet homini possibile est. D. Thomas 3. p. q. 84. art. 7. ad primum: *De Jure naturali*, inquit, *est, quod aliquis pœniteat de malis, quæ fecit.* Actus autem detestationis cum respectu ad Deum est ex se, et naturaliter

valdè proportionatus ad hanc satisfactio-
nem : nullus enim alius est per se aptior
ad veniam impetrandam. Satisfactio Deo
condigna dari non potuisset in pura natura:
excitatus vero homo , et adjutus divina gra-
tia potest de congruo , seu imperfectè Deo
satisfacere.

Modus satisfaciendi Deo habetur ex
ordinatione ipsa Dei. In statu puræ naturæ
pertineret ad divinam providentiam deter-
minare modum pœnitentiæ : quo homini
significato , homo teneretur illum adhibere
naturaliter.

Ex vi solius legis naturalis non tenetur
homo colere , vel adorare Deum alio cul-
tu pure interno , præter illum , qui in ac-
tibus fidei , spei , charitatis , et pœnitentiæ,
si moraliter peccaverit , reperitur. His ac-
tibus homo implet obligationem colendi
Deum pura mente , et spiritu. Ex vi solius
legis naturalis non est determinatus modus
particularis adorandi Deum cultu externo.
Quoad modum vero in genere obligat lex
naturalis , ut fiat modo decenti et propor-
tionato , et sine superstitione. Ergo Deum
venerari per visibile sacrificium , et exter-
nam

nam oblationem, licet in rigore non sit de Jure naturæ, est tamen adeo consentaneum illi, ut semper fuerit de Jure Gentium. Patet hoc ex usu hominum à principio mundi, in Abel, et Cain sacrificiis, et in gentibus etiam, ut Aristoteles animadvertit *lib. 7. Politicorum cap. 8.*: hic modus sensibilis est honestus, adeoque legi naturali consentaneus. In lege autem Evangelica cultus Dei per verum sacrificium præceptus est Jure Divino à Christo Domino.

Juramentum de se non est ex lege naturæ prohibitum, si nimirum detur necessitas, et serventur conditiones. Necessitas datur in aliqua morali utilitate ad finem honestum, et consurgit ex incredulitate audientium, et ex defectu veritatis in natura corrupta. Conditiones sunt tres, scilicet veritas, justitia, et judicium.

Perjurium est contra legem naturæ: atque ita prohibetur Levitici *cap. 19. Exodi cap. 20. 25. Ezechielis cap. 5.* In juramento enim adducitur Deus, tamquam prima, et infallibilis veritas in testem veritatis: ergo, ea deficiente, fit Deo gravis injuria. Hinc numquam potest fieri licitum perjurium, et

semper est grave peccatum. Juramentum promissorium per vim et metum cum injuria extortum, si est de materia honesta, obligat ex lege naturæ: urget enim obligatio, ut re ipsa fiat verum, quod sub divino testimonio dictum est, et fieri potest sine peccato.

CAPUT II.

An Protestantes rectè ducant argumentum ex Religione naturali ad Religionem Christianam, sic ut divisionem potestatis sacræ, ac profanæ Juris Divini minime esse, evincere queant.

Controversiæ momentum hac nostra ætate præcipuum est, cum de articulo sit Catholicæ fidei, qui cæterorum est fundamentum, nempe de hierarchica potestate, quam si ab hostium oppugnationibus defendamus, arcem tuebimur Christianæ Religionis.

Puffendorfius in libello de *Habitu Religionis Christianæ ad vitam civilem*, per Jus naturæ indirectè grassatur in potestatem hierarchicam Ecclesiæ Romanæ. Eum sequuntur passim Doctores acatholici, qui cum-

cumque tradunt disciplinam Juris naturæ. His præluxit Lutherus, cum docuit, primò: solam fidem esse necessariam ad salutem. Secundò, nullam esse legem inter Christianos, adeoque etiam ordinis potestatem legislativam esse merum commentum. Tertiò, Christianos esse perfectè æquales, et omnes Baptismo fieri Sacerdotes, nec aliud baptizato deesse, ut sacra administret, nisi Principis vocationem. Quartò, Sacramentum Ordinis nullum esse. Quintò, unumquemque Christianum habere potestatem clavium. Sextò, non esse in Ecclesia Hierarchiam. His imbuti opinionibus posterius varias Ecclesiæ formas deindè finxerunt. Qui rigidiores dicuntur, democratiam volunt, vel potiùs Anarchiam, hoc est, omni carentem potestate, ad eum plane modum, quo Religio fuisset in statu naturali, nisi Deus aliud revelasset: unusquisque enim sibi ritus instituisset ad placitum.

Thomasius, et alii systema Ecclesiæ comminiscuntur hujusmodi. Primò docent, Ecclesiam non esse statum, jurisdictione, seu imperio quodam instructum, sed collegium, naturalis libertatis jure conflatum,

ad cultum Dei publicum exercendum, cujus sit condere Ecclesiasticas leges, omni civili imperio exemptas. Secundò, sacrorum Jus esse duplex, alterum quod appellant majestatis, quodque manat à summo imperio Jure naturæ, estque primum suprema inspectio in Ecclesiasticum collegium ad conservandam quietem publicam: deindè potestas summa in cultu publico determinando, in privilegiis conferendis, in beneficiis disponendis, in matrimoniis dispensandis, et quidquid pertinet ad externam jurisdictionem. Alterum vocant Jus collegiale, quod non attingit *libertatem conscientie, sed directionem ecclesiasticam tantummodo externam; quale est Jus constituendi ministros Ecclesiæ, administrandi Ecclesiastica bona, componendi lites per amicabilem conventionem, ordinandi disciplinam externam pœnitentialem, jejuniorum, feriarum indictionem, et à cætu separationem, alienam tamen à vi externa.* Tertiò, hæc jura, quæ Jure naturæ Collegii sunt Ecclesiastici, posse à Collegio certis personis delegari, quæ dicantur Ecclesiæ repræsentativæ: et quia Principes summi ad jura ejusmodi

sunt

sunt idonei ob Sacerdotium commune, ea vulgo transferri in Principes, quod hanc externam directionem civili manu possint juvare. Hanc ferè delegari à Principe Doctorum Collegio, quod Consistorium dicitur. Quartò, sicut Jura Collegialia sunt in Principem limitatè translata, ita eum gaudere facultate non judiciali, sed merè historica, in decidendis fidei controversiis.

Hinc inferunt primò, jurisdictionem internam, quæ Deo tribui solet, esse merè suasivam, non coactivam: nullumque esse inter Magistros et auditores discrimen, nisi obeundi ministerii ratione. Jurisdictionem externam, et coactivam esse Principis propriam. Secundò, nullam in spiritualibus esse subjectionem, cum quisque possit sibi esse judex in iis, quæ sunt credenda.

Itaque ex illorum sententia summi Principes habent potestatem ordinis, et jurisdictionis Ecclesiasticæ. Prima est illis communis cum quovis Fidelium; et cum pleaque Sacramenta Protestantes repudient, ac ferè solum ministerium Verbi Divini retineant, quod nihil est aliud, quam deputatio à Principe facta, hæc potestas con-

venit Principi magis , quam cæteris , cum ipse se possit deputare : sed ferè despicitur à Principe ipso , qui ejusmodi ministerium summæ suæ dignitati indecorum existimat. Putant etiam Protestantes , inesse Principibus potestatem jurisdictionis per delegationem quoad Jura sacra Collegialia , quoad Jura Majestatis esse in illis per proprietatem naturalem , cum summo imperio , quod in subditos obtinent , connexam.

Hanc proprietatem naturalem appellant patronatum regium , qui Principibus tribuit necessariò jus protectionis , provisionis , et directionis ; quo jure possunt res Ecclesiæ ordinare , constituere leges , convocare Concilia , Ministros deponere , et alios subrogare , Judicia Ecclesiastica habere , de bonis disponere , judicare de causis Ecclesiasticis , dispensare in matrimonialibus , denique facere quidquid antea per Jura Papalia , et Episcopalia disponebatur circa Ecclesias , et Clerum in iis , quæ postulant eternum regimen.

Hujus potestatis , quam acatholici Doctores Principibus dabant , exorta hæresi Lutherana , argumentum sumebant ex eo

dic-

dicto Brocardi malè intellecto, *cujus est Regio, illius est Religio*. Postea vero, ut conscientiæ libertati magis consulere, Religionem dixerunt liberam esse ab omni imperio *ex Jure Naturæ*: nullam esse jurisdictionem Regum, Imperatorum, Pape in interiores animi sensus; eam quoad externa partim in Ecclesiæ Collegio, partim in Principibus esse, ut antea diximus.

Recentiores igitur A catholici primò Religionem internam eximunt ab omni potestate humana, et cujuslibet libertati subjiciunt, quæ libertas altius quidem est elevata per Evangelicam Legem, non tamen est alterata. Secundò ajunt, potestatem ordinis, uti *Jure naturæ* omnibus communem, ita in Baptismo Christianis omnibus datam, cum nulla intercedat repugnantia; etsi per accidens, *ratione impossibilitatis communere regio*, ut loquitur Puffendorfius, à ministerio Principes excludantur, vel potius illud obire dedignentur, aliisque committant. Tertiò, Principibus tribuunt potestatem jurisdictionis Ecclesiasticæ *ex Naturali Jure Summi Imperii*, quod *Jus Natu-*

rale Lex Evangelica non alteravit, sed potiùs perfecit.

Nunc eorum rationes afferamus, et confutemus. Primò, Religionem internam ab omni imperio esse liberam Jure naturæ, sic probant. Cultus Religionis cuius est personalis, adeoque per alium exerceri non potest, saltem toto tempore vitæ, vel in omnibus, quæ hæc, vel illa Religio præscribit: ergo interna Religio cuius est libera, et à quovis determinanda ratione, vel verbo Dei.

Resp. ex hoc tantum sequi esse liberam Religionem internam, quoad acceptationem, ita tamen, ut peccet, qui Religionem evidenter credibilem, ac credendam sibi propositam non acceptat; non quoad acceptatæ retentionem. Item sequitur, à quovis esse determinandam ratione legibus consentanea, non autem ratione qualicumque, vel verbo Dei juxta sensum privatum cujuslibet hominis, sed juxta sensum unanimum Sanctorum Patrum.

Secundò ajunt, libertatem Religionis non esse Republicæ perniciosam, ergo admittendam.

Resp. Hanc libertatem nocere tranquillitati Reipublicæ Christianæ, esse legi naturæ, et scriptæ, et Evangelicæ contrariam, inventum Diaboli, viam planam ab ea sterni ad atheismum, pugnare cum verbo Dei, et Patrum doctrina, esse alienam ab usu primitivæ Ecclesiæ, damnatam ab ipsis Imperatoribus, tamquam originem in Republica omnium malorum.

Potestatem ordinis, uti Jure naturæ omnibus communem, ita à summis Principibus posse, si ipsi velint usurpari, probant his argumentis Protestantes. Primò, in Lege Naturæ duæ potestates, profana, et sacra fuerunt conjunctæ, ut in Melchisedech, qui Rex erat, et Sacerdos. Sunt ergo etiam conjunctæ in lege gratiæ, cum gratia non destruat, sed perficiat naturam.

Resp. Duas illas potestates fuisse quidem conjunctas in lege naturæ, sed vi Juris humani, non vi Juris naturæ. Itaque Rex Melchisedech non tenebatur Jure naturæ panem et vinum, quod obtulit Deo, in sacrificium offerre, sed cum Rex esset, ipse liberè potuit sibi jus constituere hoc ritu externo colendi Deum, et Sacerdotium ge-

rendi. Et quia typus fuit Christi Sacerdotis, instinctu Divino panem et vinum protulit ad sacrificium pacificum. Quo circà non benè procedit argumentum à Lege naturæ, ad legem gratiæ, in qua potestas sacra est ordinis altioris, ac Jure positivo, non hominum, sed Dei, instituta per ejus Filium Jesum Christum Dominum nostrum.

Secundum argumentum: etiam in lege naturæ homo erat ordinatus ad finem supernaturalem: ergo hominum societati, atque adeo Principi conveniebat potestas proportionata, hoc est, altioris ordinis.

Resp. Nego consequentiam: nam sufficiebat potestas naturalis, id est liberum arbitrium ad præcepta etiam supernaturalia, cum adjutorio gratiæ observanda, atque adeo ad finem supernaturalem obtinendum. Favet huic responsioni Angelicus Doctor, vel si quis alius est auctor pulcherrimi operis de *Regimine Principum cap. 14.* Sanè quia finem fruitionis Divinæ non consequitur homo per virtutem humanam, sed virtute divina; juxta illud Apostoli ad *Rom. cap. 6. Gratia Dei, vita æterna*, perducere ad
il-

illum finem non erit humani , sed Divini Regiminis

Tertium argumentum : Christianæ Reipublicæ , quatenus est christiana , ex ipsa natura rei est conveniens sacra potestas : ergo ab ipsa Republica potest alteri delegari , et in Principem transferri.

Resp. Competeret quidem Christianæ Reipublicæ potestas aliqua sacra ordinandum cultum Dei , atque Christi , nisi Christus ipse hanc potestatem peculiari , ac præstantissimo modo instituisset. Id quod evidens est ex Sacris Litteris Novi Testamenti. Itaque Sacerdotium in statu legis naturæ , qui aliquem Dei cultum requirebat , etiam publicum ex generalibus quidem naturæ principiis originem duxit , sed jure positivo est definitum , et in Melchisedech cum statu Regio conjunctum. Fortassè hoc jus positivum fuit Divinum , cum dicat *Script. Genes. cap. 14. erat enim Sacerdos Altissimi* ; ita ut fuerit à Deo institutus ; vel etiam humanum , ipso Melchisedech instituente. In lege scripta jussit Deus , ut ex Aaron stirpe Sacerdotes assumerentur. In lege nova Christus instituit Sacerdotium excellentius,

tius, ordinemque hierarchicum, qui Scripturæ, et Patrum, et Conciliorum testimoniis, constanti denique Ecclesiæ traditione est comprobatus.

Quartum argumentum. Principes terreni regnant gratia Dei; deindè sunt Dei in terris Vicarii: nam ut ait S. August. *Quæstionum veteris et Novi Testamenti part. 1. quæst. 9. Adoratur in terris Rex, quasi Vicarius Dei:* Et S. Isidorus *lib. 3. Sententiarum*, seu de *Summo Bono: dedit*, inquit, *Deus Principibus præsulatum pro regimine populorum*: ergo potestas sacra ita convenit Principi, tamquam Dei Vicario, sicut convenit Deo. Probatur consequentia; quippè est munus Vicarii procurare honorem et cultum ei, à quo fit Vicarius, convenientem, et in Sacris Litteris præscriptum. Deindè Reges vituperantur à Deo in libris veteris Testamenti ob sacra neglecta: ergo illorum est propria sacra potestas. Reges dicuntur Pastores in *Psalmo 8.* qui de pastu non corporali, sed spirituali debeant populo providere: dicuntur Ecclesiæ nutritii *Isaiæ cap. 49.*

Resp. Principes *Dei gratia* regnare regi-

gimine civili atque politico, cum omnis potestas à Deo sit, non regimine sacro, et Ecclesiastico: item Dei esse Vicarios in temporalibus, non in spiritualibus. Deus, qui est Rex Regum et Dominus Dominantium, duplicem in terris Vicarium suum constituit, unum in temporalibus, alterum in spiritualibus.

Quare illa Scripturæ testimonia vera sunt in sensu Catholicorum, non in sensu Protestantium: qui si *Jure Imperii* summis Principibus tribuunt officium Vicarii etiam in rebus, quæ ad salutem animæ pertinent, necesse est, illud tribuant etiam Regi Sinesium, qui est idololatra, quod tamen dicere non audebunt; cum expressè repugnet D. Pauli sententiæ *prima Epistola ad Corinthios cap. 2. Sapientiam autem loquimur inter perfectos; sapientiam vero non hujus sæculi, neque Principum hujus sæculi, qui destruuntur: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram, quam nemo Principum hujus sæculi agnovit.*

Ad probationem consequentiæ dico mu-

nus Vicarii, Pastoris, nutritii, in Patrum scriptis, et Sacris Litteris expressum, esse Ecclesiam defendere, Ecclesiæ Ministros protegere, ut fructuosè, ac pacificè spiritualia tractent: Christianam justitiam, et honorem divinum promovere, Ecclesiæ hostes reprimere: quod qui facere neglexerunt, à Deo meritò vituperantur.

Potestatem jurisdictionis etiam sacram Principibus summis convenire, sic probant Protestantes. Jure naturæ debetur Principi ea potestas, quæ est necessaria ad publicam tranquillitatem: ergo summa debetur quæ nempe includat etiam sacram potestatem, et excludat potestatem alteriùs æquè summam.

Respondeo. Jure naturæ convenire Principi summam potestatem in genere politico, non in sacro: nam potestas duplex in genere diverso non repugnat fini publicæ tranquillitatis *per se*, hoc est, servata debita subordinatione.

Argumentum secundum. Repugnant primis principiis politiæ duo Reges in eodem Regno independentes; cum faciant *Statum in Statu*. Essent autem Rex, et Episcopus
duo

duo Reges in eodem Regno independentes: ergo repugnant. Ergo Rex unus habet utramque potestatem, et profanam, et sacram.

Respondeo principium illud politicum: *Statum in Statu, Principatum in Principatu, Rempublicam in Republica esse vitandam*, intelligi de Statu in Statu ejusdem generis, non de Statu in Statu generis omninò diversi, sacri nempe, atque profani, ubi Principes duo jurisdictionem toto genere diversam, suisque limitibus circumscriptam observant.

Reponunt ad hoc Protestantes: discrimen hoc potestatum, profanæ, et sacræ non raro fuit bellorum causa inter Papam, et Cæsares: ergo non illud intendit natura, quæ pacem respicit, tamquam publicæ felicitatis instrumentum.

Resp. Duas illas potestates, vel earum alterutram malè administratam belli causam fuisse per accidens, non *per se*. Aliquando etiam Regia potestas in tyrannidem degeneravit, Aristocratia in Oligarchiam, hoc est, paucorum dominatum, Democratia in Ochlocratiam, hoc est, multitudinis concitatae ac turbulentæ Imperium. Id autem

contingit non ratione potestatis Regiæ, Aristocraticæ, aut Democraticæ, sed eorum vitio, qui Rempublicam gesserunt.

Ut ea, quæ dixi, contrahantur in summam, ita constituo, potestatem sacram nullo modo esse propriam potestatis politicæ Jure naturæ, ut falso opinantur A catholici. Primò, quod potestas politica ex fine differat ab Ecclesiastica, cum hæc supernaturalem finem, id est, æternam salutem in patria Beatorum, illa naturalem respiciat. Secundò, ex origine: nam Ecclesiastica à Deo est ut auctore gratiæ, politica idem à Deo, sed ut auctore naturæ. Tertiò, ex objectis: hæc enim habet objecta temporalia, id est bonum Reipublicæ temporale; illa habet objecta spiritualia, principia scilicet fidei, Sacramenta, gratiam Dei, censuras &c. Quartò, ex universalitate, qua potestas sacra debet in uno moderatore, hoc est, Romano Pontifice residere, et per hunc aliis Ecclesiæ Rectoribus gradu inferioribus communicari, ne multiplicatis capitibus, judicia diversa proferantur circa viam salutis, quæ ratio locum non habet in potestate politica. Quintò denique: ex absurdis, quæ sequerentur

tur si sacra potestas juris esset naturalis, quorum illud est maximum, quod Ethnici Imperatores illa uti potuissent, et Christianorum subditorum ritus ordinare, censuras ferre, controversias ad Religionem pertinentes dirimere, et alia præstare, quæ Romani Pontificis, et Episcoporum sunt munera.

Sed neque Jure Gentium, nec Jure Collegiali Communitatis Christianæ in Principes translato, potestas Ecclesiastica ad eos pertinet, nam jus illud utrumque à Jure Naturæ originem trahit. Si igitur sacram potestatem naturæ Jus non attingit, ut dictum est; eandem multo minùs attingent jura illa inferiora, quæ fundamentum habent in Jure naturæ.

Confirmatur hæc veritas testimonio Imperatorum. Justinianus in Authentica, cujus est initium: *Quomodo oporteat Episcopos, hæc habet, maxima quidem in omnibus sunt dona Dei à superna collata clementia, Sacerdotium, et Imperium: illud quidem divinis ministrans, hoc autem humanis præsidens, ex uno eodemque principio utraque procedentia humanam*

exornant vitam. Constantinus Magnus, ut Ruffinus narrat *lib. 1. Historiæ additæ ad Eusebium cap. 2.* Judicium inter Episcopos in Concilio recusans, dixit: *Deus vos constituit Sacerdotes, et nobis à Deo dati judices estis, et conveniens non est, ut homo judicet Deos, sed ille solum de quo scriptum est: Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos judicat: Psalm. 81. vers. 1. Hebr. אלהים נצב בשפוט בעדת אל בקרב אלהים שפוט.* Theodosius junior in Epistola ad Synodum Ephesinam, quam Papa Adrianus refert ad Michaellem Imperatorem: *Illicitum est eum, qui non sit ex ordine Sanctissimorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus.* Valentinianus, cum Episcopi potestatem peterent conveniendi in Concilio pro rebus fidei, ultro professus est, *sibi qui unus è laicorum numero esset, non licere se ejusmodi rebus interponere.* Honorius Augustus ad Arcadium in causa Chrysostomi, inter Epistolas Innocentii primi, *cum si quid, inquit, de causa Religionis inter Antistites ageretur, Episcopale esse oportuerit judicium: ad illos enim divinarum rerum*

interpretatio, ad nos Religionis spectat obsequium. Basilius Imperator in actis octavi Concilii generalis: de vobis (secularibus) quid amplius dicam, non habeo, quam quod nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem habere: hæc enim investigare, et quærere Patriarcharum, Pontificum, et Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, ligandi, atque solvendi potestatem habent; qui Ecclesiasticas, atque cælestes adepti sunt claves; non nostrum, qui pasci debemus.

CAPUT III.

De habitudine Religionis Judaicæ ad Christianam.

Puffendorfius docet in Religione Judaica potestatem ordinis fuisse penes tribum Leviticam, potestatem jurisdictionis mansisse in Regibus, adeoque non fuisse statum in statu. Hinc idem colligit esse dicendum de Religione Christiana cum hoc tamen discrimine, quod Judaica fuit propria unius po-

puli Hebræi, Christiana patet omnibus gentibus: illa habuit sacrificia, hæc (ut impiè mentitur) habet nullum: in ea Sacerdotium fuit certis hominibus peculiare: in hac est omnibus Christianis commune. Addunt his alii Protestantes, potestatem Sacrorum in Judaicis Regibus semper fuisse, quamquam post Babylonicam captivitatem Levitici ordinis potentia creverit, et omnem potestatem jurisdictionis ad se pertraxerit.

Probant autem commentum suum his argumentis. Primò: In lege antiqua præcepta fuit obedientia Principibus etiam Paganis, ut Angelis Dei, unctis Domini: ergo erant sacra potestate insigniti.

Resp. Fuisse quidem *Reges unctos Domini*, hoc est, à Deo, vel populi electione, vel successione legitima constitutos, ideoque fuisse iis obtemperandum in iis, quæ temporalia respiciebant. Verum sacra illis attingere non licebat, ut mox ostendemus.

Secundò: In veteri Testamento, profana potestas cum sacra fuit conjuncta, ut in Moyse, Heli, et aliis.

Rex Aza subvertit excelsa, Lucosque succidit: Ezechias confregit pæneum

Ser-

Serpentem : Rex Josaphat misit Principes et Levitas ad docendum populum , constituit Sacerdotes ad judicia ferenda in causis Domini : Rex Salomon deposuit Summum Sacerdotem Abiathar , et multavit exilio : idem templum extruxit , oblatisque victimis dedicavit : David congregavit Sacerdotes , et arcam reduxit : Ozias librum legis prælegit , fædus cum Deo percussit.

Resp. In Moyse , et aliis potestatem sacram cum profana fuisse aliquando conjunctam extraordinario Jure ; non ordinario. In Republica hebræa , quæ Theodactica, hoc est , à Deo instituta appellatur , sive aliqua necessitate , sive temporum , aliarumque causarum malignitate , sive Dei consilio quædam sunt facta ; quæ in exemplum trahi ad Christianam Rempublicam minimè possunt , quæ est ordinis altioris , et ex Christi institutione suos habet Antistites et ministros. Cæterum Reges Judaicos non habuisse sacram potestatem jure ordinario, patet ex facto Samuelis , qui cum populi precibus fatigatus ei Regem dedisset , noluit à Saule , primò utique Rege , sacra tractari.

Rex Azá quod fecit , non Sacra potestate fecit , sed Regia , cum sustulit idololatriam. Non enim Reges vetantur , quæ sunt legibus naturalibus , ac positivis adversæ , prohibere : imò tenentur ex officio peccata punire , et cultum Dei promovere. In hoc enim ait S. Aug. *lib. 3. contra Cresconium, cap. 51. Reges , sicut divinitus eis præcipitur , Deo serviunt , in quantum Reges sunt , si in suo Regno bona jubeant , mala prohibeant , non solum quæ pertinent ad humanam societatem , verumetiam ad divinam Religionem.*

Ezequias regia potestate serpentem confregit , qui quamvis , jubente Deo , ad Salvatorem Christum repræsentandum erectus fuerit , quia tamen hebræo populo carnali , impium cultum eidem adhibenti , occasio scandali , et ruinæ spiritualis erat , Regis jussu confregi poterat.

Josaphat in iis etiam , quæ fecit , potestatem exercuit advocati et protectoris Ecclesiæ , quia convocare Sacerdotes et populum , etiam ob finem spirituales , non statim denotat spirituales Regis potestatem , sed pietatem ac zelum , quo Rex incensus

civilem ac Regiam potestatem direxit in bonum populi spirituale. Ipse etiam constituit judices in causis domini, nominando, non sacram potestatem eisdem dando. Salomon, cum multavit Abiathar Sacerdotem, vel fecit Jure naturali in causa perduellionis, vel Jure Divino extraordinario, quo Salomon implevit oraculum illud de domo Heli funditus evertenda, *ut impleretur sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Silo*, vel, quod est probabilius, non deposuit Abiathar, sed removit ab usu muneris, ne quid turbarum Abiathar excitaret Jerosolymis post mortem Adonia.

Arcam reducere, quod fecit David, pietatis Regiæ fuit, non sacræ jurisdictionis. Quippè Rex Arcam nec portavit, nec tetigit. Sic et percussio fœderis nil ultra pietatem Regiam significat: nam promissionem de servanda lege, renovare æque ac Sacram Scripturam prælegere, actiones sunt Sacerdotibus Laicisque communes, ut indicatur *lib. 4. Reg. cap. 23. Acquievitque populus pacto*. Textus vero hebraicus ויעמד כל העם בברית. Ozias quidem incensum obtulit,

lit, sed statim pœnas dedit: nam lepra percussus est.

Ex his ergo omnibus exemplis nulla ostenditur fuisse in Regibus sacra potestas: optimè verò constat, bonum ac fidelem Regem defensorem esse debere divinæ fidei ac veræ religionis, diligenter curando, ut omnes errores, et superstitiones contra veram et approbatam ab Ecclesia doctrinam, à suo Regno arceantur.

Quod si concederem in Testamento veteri fuisse sacram potestatem in Regibus, non tamen hinc sequeretur, in Lege Evangelica idem esse dicendum. In hac enim est ordinis altioris sacra potestas. Non legimus dictum hebræorum Pontifici: *Tibi dabo claves Regni Cælorum; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in Cælis.*

CAPUT IV.

De habitudine Religionis Christianæ ad vitam civilem.

Est Dogma Catholicum, Ecclesiam Christi habere potestatem spiritualement jurisdictionis

nis externæ, et quasi politicæ. Constat hæc veritas testimonio Scripturæ tribuentis Ecclesiæ jurisdictionem externam, hoc est, potestatem ligandi, solvendi contumaces, tamquam Ethnicos à se repellendi, cum D. Paulus in 2. Epistola ad Corinthios cap. 13. dicat: *absens scribo, ne præsens durius agam secundum potestatem, quam Dominus mihi dedit in ædificationem.* Deinde Christo promissum est Regnum in terris inchoandum, Ezechielis cap. 37. *Faciam eos in gentem unam in terra, et Rex summus erit Dominus imperans.*

Quod regnum non est quidem de mundo, ac temporale, sed est tamen in mundo spirituale: ergo ut hoc Regnum spirituale in hoc mundo regatur ac conservetur, necessaria est potestas jurisdictionis externæ.

Puffendorfius cum suis hoc dogma inficiatur in grandi opere de Jure Naturæ et Gentium, et in libello de habitu Religionis Christianæ ad vitam civilem. Quem longius confutare non est mei instituti, cum id jam fecerint, qui de controversiis Christianæ fidei Commentarios scripserunt. Rationes tamen quædam politicæ, quas ille affert, ut

à Republica excludat potestatem cujusdam Sacerdotis, ut ait, extranei, hoc est, summi Pontificis, breviter sunt refutandæ.

Religionem Catholicam in suspicionem Regibus ac Principibus conatur adducere. Primò, ob lectionem Sacræ Scripturæ promiscue non permissam. Secundò, ob Cleri ingentem magnificentiam, opes, aliaque commoda, tam pertinaciter defensa obtentu Religionis. Tertiò, ob Cleri sævitiam in adversæ partis fautores.

Resp. igitur, calumniam esse Protestantium, qui dicunt Religionem Catholicam debere merito esse suspectam ob Sacræ Scripturæ lectionem promiscuè non permissam, cujus promiscuus usus, et abusus Protestantes divisit in tot lacinias sectarum, ut difficile sit eas persequi numerando. Nam etiam nunc hodiè Lutherana labe alios ex aliis errores parit, *indifferentismi fecunda mater.*

Ad secundum dico: Magnificentiam Cleri, hoc est, Hierarchiæ Ecclesiasticæ, etiam quoad potestatem ac bona temporalia, esse utilem Christianæ Reipublicæ, atque his temporibus necessariam: nam Clero paupe-

re languet cultus Dei, ac templorum, ut multis ab hinc sæculis vidimus: hoc deficiente, in vitia solvitur populus, ac turbas agit.

Ad tertium dico, Protestantes insectari Tribunal Inquisitionis adversus hæreticam pravitatem, tamquam tyrannicum Antichristum Sacræ Scripturæ, Patribus, et Conciliis adversum. Sed immerito: et experientia constat, serpentem labem Hæreseos hoc maximè remedio comprimi, atque extingui.

CAPUT V.

De officiis erga se ipsum.

Duobus tantum indigemus quoad vitæ conservationem, et modum transigendi illam, scilicèt victu, et vestitu, juxta illud Pauli *Epist. 1. ad Thimotheum cap. 6. Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus.* Ex lege naturali non indigent homines vestimentis, nec ea tenentur adhibere. In statu enim innocentiae cum tota lege naturali sufficienter tegerentur justitia

ori-

originali, si eam conservassent in Adamo. Est ergo necessitas vestimentorum pœna peccati originalis, ad tegendam verecundiam: qua inflictâ post peccatum, primi parentes *consuerunt sibi perizomata*, ut in lib. Genes. legimus.

Naturaliter tamen indigent homines alimentis, et tenentur iis uti. Patet ex corpore petente nutritionem, augmentum &c. Materia autem alimentorum non sunt necessariò carnes: nam *in statu integritatis* fuisset inordinatus usus carniùm, non ex Dei prohibitione, sed ratione optimorum alimentorum paradisi terrestris. Eadem ratio excluderet ab illo statu usum alterius cibi arte confecti, vini &c: non quia lege naturæ prohiberentur, sed quia nec necessaria ea essent, nec sine cura pararentur: unde sequitur, ex lege naturali reuera non definiri ciborum qualitatem.

Ex lege naturali facultates hominis dirigendæ sunt ad finem ordinatum. Finis autem ordinatus est finis honestus. Delectabilitas ipsa, ipsum levamen naturæ vel quælibet corporis commoditas, si fiant considerando solum naturam animale, non sunt

bona et honesta; ut sint enim bona et honesta, debent dirigi ab humana natura, ut rationali. Hoc fit, quando ad operandum propter commoditatem naturæ adhibet homo rationis regulam, et judicat illam commoditatem esse sibi convenientem, etiam ut ratione regulatam.

Ex eo quod homo semper tenetur operari ut homo, et consequenter regulam rationis adhibere, infertur obligatio prædicta ex Jure naturæ. Modus autem ille operandi satis est ad honestatem actionis, ut dixi. Loquor autem de operatione verè morali.

CAPUT VI.

De officiis erga proximum.

Non ratione naturæ lapsæ, sed ex lege naturali genus humanum propagatur per naturalem generationem. Patet ex sexuum distinctione cum similitudine naturæ. Indè tamen non infertur præceptum matrimonii obligare singulos, etiam in statu innocentiae. Nam dari posset etiam tunc ratio majoris boni in continentia.

Ex

Ex filiorum procreatione oritur naturaliter societas domestica, seu familiæ. Quod etiam docuit Aristoteles *lib. 1. Politicorum cap. 2.* Hæc societas trahit cohabitationem necessariam viri, et uxoris ad filiorum generationem, et educationem: nam recta institutio filiorum est de Jure naturæ respectu parentum.

Matrimonii insolubilitas est de Jure naturæ. Poligamia videtur jure naturæ prohibita. Lex autem prohibens illam fundatur maximè in naturali justitia, et æqualitate inter virum, et uxorem, quoad mutuam corporis traditionem. Poligamia etiam contraria est paci, tranquillæ habitationi, et convenienti familiæ gubernationi, quæ sunt fines secundarii matrimonii.

Societas plurium domorum, undè pagus exurgit, præscindens à morali unitate, vel communitate, est de Jure naturæ, ex generatione scilicèt plurium filiorum, et ex susceptione natorum ex natis, seu nepotum ex filiis. Societas etiam politica, qualis in Civitate, vel Regno conspicitur, videtur esse de Jure naturæ, non quidem propter indigentiam mutui auxilii tantum, sed etiam

propter majorem vitæ jucunditatem, et honestam communicationem, quam homo naturaliter amat. Quamquam hæc mutua corporum indigentia, et defensio est in natura corrupta, adeoque non de Jure naturæ, in se simpliciter, et absolute, sed supposita corruptione.

Discrimen etiam naturale hominum post Adæ peccatum in scientia et virtute est caput sufficiens ad prædictam societatem, ut minùs docti, et minùs ferventes à Doctoribus, et ferventioribus adjuventur, et qui peccant, ab aliis corrigi possint.

CAPUT VII.

De hominum dominio in homines.

In Jure naturæ non datur dominium proprietatis unius hominis in alium ad usus convenientes propter utilitatem Domini. Nam libertas est homini naturalis, et utrumque simul esse non potest, hoc est, libertas, et servitus. Quapropter hæc non est de Jure naturæ.

Aliundè vero introduci potuit scilicèt

in pœnam: et idcirco non est contra Jus naturæ. Aliter est ratiocinandum de subjectione famulatus, quæ non in pœnam, sed in subsidium est introducta. Dominium directivum, seu potestas imperandi aliis in eorum commodum, et commune bonum, est de Jure naturæ. Sic potestas viri in uxorem, patris in filios, et in totam familiam, quæ quidem potestas ad bonum ordinem, et pacem inter ipsos necessaria est, et resultat, posito contractu matrimonii, et filii generatione. Politicus Principatus, debito modo introductus, est de Jure naturæ, cum spectet ad conservationem humanæ ac civilis Reipublicæ.

Ad regimen autem, et conservationem civilis societatis humanæ, non est de Jure naturæ necessarius unus Monarcha. Sunt enim alii modi regiminum sufficientes, licet fortasse non ita perfecti: et ideo nomine unius Principatus politici unum tribunal, seu potestatem unam intelligimus, sive illa in una naturali persona, sive in uno consilio, seu congregatione plurium, tamquam in una persona ficta, ut in uno capite existat. Princeps autem politicus potestatem suam

à Deo recepit: tum quia Principatus provenit à Jure naturæ, et Jus naturæ est à Deo: tum quia hoc innuit Scriptura: *Per me Reges regnant, et legum conditores justa decernunt. Proverb. cap. 8. vers. 15.*

Licèt ergo potestas civilis suprema immediatè dicatur à Deo collata perfectæ hominum communitati per naturalem consequentiam ex vi primæ creationis, et hominum communitas ex Jure naturæ non teneatur ad unum regimen potius, quam ad aliud; tamen postquam in unam personam potestatem transtulit, nequit citra injustitiam ab illius dominio recedere, vel illius potestatem imminuere.

Potestas hæc resultat naturaliter in humana natura (ubi homines liberè in unam communitatem perfectam congregantur, et politicè uniuntur) ab auctore naturæ ratione suæ providentiæ, et idcirco dicitur collata immediatè à Deo. At determinatio ad certum modum regiminis est arbitrio hominum. Potestas suprema civilis non potest ferre leges de actibus pure internis.

Hæc enim potestas ad exteriorem pacem et honestatem societatis humanæ ordi-

natur , ad quam nihil referunt actus purè interni. Potest tamen de his actibus legem ferre, quatenus sunt connexi cum actibus externis. Item potest ferre leges obligantes in conscientia. Nam potestas ferendi leges debet habere vim cogendi , ut patet : coactio autem sine potestate obligandi in conscientia , vel est moraliter impossibilis, quia coactio jussa supponit culpam ; sed culpa non est , ubi non est obligatio in conscientia : vel est insufficiens ; quia non posset in multis casibus necessariis sufficienter Reipublicæ subvenire.

Potestatis civilis , etiam supremæ , capax est omnis homo , quem natura , specialis lex , aut consuetudo non repellit. An natura repellat rationis usu carentes , quales infantes , ebrii &c. eo quod censeantur simpliciter inepti ad regimen , per plures distinctiones Jureconsulti definiunt. Muliebrem sexum admittit non infrequens experientia , quam naturæ juri oppositam nemo facilè dixerit.

Summa potestas sub se continet varia jura. Horum alia sunt majora , alia minora : prima sunt cum potestate summa necessariò

con-

connexa : secunda aliis etiam communicabilia.

Illa respiciunt potestatem tuendi Republicam ; hæc subsidia , et opes ad tuendum requisitas. Undè fluit officium Principis primum , ut civitas ab internis incommodis tuta sit , et externis. Ad interna incommoda evitanda , securitatemque conservandam conducit una , et unicè vera Religio. Undè jus sacrorum in protegenda Ecclesia , adjuvando Ecclesiastico ordine , excludendis Religionibus falsis , et peregrinis novatoribus exterminandis. Habenda est item cura justitiæ ferendis legibus , constituendis judiciis , ac Magistratibus , proponendis pœnis ac præmiis. Quare hæc jura majestatis , seu principatus sunt propria. Item alia , quæ publicæ necessitates requirunt , qualia sunt jura tributorum , vectigalium , commerciorum , et opificiorum instituendorum , jus cudendæ monetæ , ordinandi contractus , definiendi rerum pretia , constituendi pondera et mensuras , erigendi Collegia , Societates , Academias , &c. Ad externa incommoda evitanda conservari debet pax , vel per bellum reparari. Indè nascitur jus pacis,

ac belli, fœderum, Legatorum : de quibus in parte secunda hujus operis agendum erit, et quidem copiosius, quam hæctenus feci, propter materiæ dignitatem, et ubertatem: utpote quæ multa multorum officia, ad Jus Naturæ et Gentium pertinentia complectatur. Nunc de vi obligandi quam obtinent leges, et quomodò peccent, qui eas violant, disserendum.

DISPUTATIO VIII.

De Lege, ejusque vi obligandi.

CAPUT I.

De Lege in genere.

Lex est commune præceptum, justum, ac stabile, sufficienter promulgatum. Per illud *commune* excluduntur præcepta particularia; per alias vero particulas indicantur omnia, quæ in lege possunt desiderari. Hæc definitio communis est apud Theologos, et Jurisconsultos.

Non

Non contentus hac definitione Puffendorffius aliam tradit *lib. 1. de Jure Naturæ et Gentium cap. 6. Lex commodissimè videtur definiri per decretum, quo superior sibi subjectum obligat, ut ad istius præscriptum actiones suas componat.*

Verum juxta hanc definitionem etiam iniqua superioris alicujus decreta dici deberent leges, quod quidem et Philosophorum, etiam Ethnicorum, sententiis, et rectæ rationi dissonum est. Cicero *de Legibus lib. 2.* ait. *Necesse est igitur legem haberi in rebus optimis; prorsus assentior. Quid? quod multa perniciosa, multa pestifera sciscuntur in populis, quæ non magis legis nomen attingunt, quam si latrones aliquas consensu suo sanxerunt? Nam neque medicorum præcepta verè dici possent, si qua insciii, imperitique pro salutaribus mortifera conscripserint; neque in populo lex cuicuiusmodi fuerit illa, etiam si perniciosum aliquid populus acceperit. Ergo est lex justorum, injustorumque distinctio ad illam antiquissimam, et rerum principem expressa naturam, ad quam hominum leges diriguntur, quæ*

supplicio improbos afficiunt, defendunt et tumentur bonos. Præclare intelligo; nec vero jam aliam esse ullam legem puto non modo habendam, sed ne appellandam quidem. Et ibidem ait, legem condi debere ad vitam justam, quietam, et beatam, et ideo qui leges injustas condidit, quidvis potius tulisse, quam leges. Ratio autem est clara, quia lex est mensura rectitudinis: lex autem iniqua non est mensura rectitudinis operationis humanæ, nam potius actio illi conformis est iniqua. Non est igitur lex; sed ad summum participat nomen legis per quamdam analogiam, et abusionem vocabuli: ut dici solent lex mundi, lex duelli, et similes; quatenus in ordine ad aliquem finem certum præscribunt operandi modum.

Legis quædam proprietas vis est obligandi. Hanc vim lex habet à superiore, ut ab habente publicam potestatem. Potestas autem, quæ requiritur ad leges ferendas, est potestas jurisdictionis, quæ per se primò respicit communitatem perfectam: neque sufficit potestas dominativa, quæ est circa privatas personas, vel ex Jure naturæ tantum, ut Patris in filium, vel supposito etiam

pactō humano, ut viri in uxorem, in ordine ad gubernationem domus, aut personæ; vel ex Jure Gentium, aut civili, ut Domini in servum bello captum; vel ex humano contractu, ut Domini in servum, qui se illi vendidit: quò spectat potestas superioris in ordine Religioso respectu cujuslibet eidem subjecti per votum obedientiæ. Residet autem in potestate jurisdictionis major vis coercendi, quam in dominativa.

Et ita non licet Domino sævire in servum, ut dicunt jura civilia; expeditque Reipublicæ, ut severior correctio non nisi auctoritate publica fiat. Potestas autem jurisdictionis per se est potestas publica, et ad communitatem ordinata. Jam vero quia legislatio est potissimus actus, quo Respublica gubernatur, idque propter ejus commune bonum ferri debet; idcirco per se spectat ad potestatem gubernativam Reipublicæ, ad quam pertinet procurare ejus commune bonum. Hæc autem est potestas jurisdictionis.

At non omnis potestas jurisdictionis sufficit ad leges ferendas. Nam ordinarii Judices habent jurisdictionem, et tamen leges nequeunt

queunt condere. Requiritur ergo principalis quædam, et primæva potestas in illo ordine. Est enim condere legem actus præcipuus gubernationis Reipublicæ. Potestas autem hæc primariò, et per essentiam est in Deo; communicatur autem Regibus per quamdam participationem juxta illud Sapientiæ 6. *Audite Reges: quoniam data est à Domino potestas vobis.*

In omni rursùs communitate est aliqua potestas suprema in ordine: in Ecclesia Summus Pontifex, in Regno temporali Rex, in Republica, quæ Aristocraticè regitur, Optimates. Non enim potest esse corpus, nisi sit monstruosum, et mutilum, sine capite.

Requiritur in Legislatore ex parte intellectus judicium, quo statuatur rem talem Reipublicæ esse convenientem, et expedire ut ab omnibus servetur. Lex enim debet esse justa, et idcirco etiam lata prudenter. Ex parte voluntatis requiritur actus, quo Princeps velit observari id, quod expediens judicavit. Actus vero voluntatis respicit obligationem subditorum. Post hæc necesse est, ut manifestetur subditis decre-

cretum illud sufficienti propositione.

Puffendorfius materiam legum in genere esse definivit, *quidquid ab iis à quibus feruntur, fieri potest*, saltem eo tempore, quo leges promulgantur.

Sed Franciscus Suarez, aliique Catholici animadvertunt, materiam legis debere esse justam, et nomine justitiæ complectuntur conditiones à D. Isidoro *lib. 5. Etymologiarum cap. 2.* relatas, nimirum, *quod Religioni congruat, quod disciplinæ conveniat, quod salutis proficiat.* Aliquando actus præcepti per legem supponuntur boni et honesti de se, et per legem accipiunt tantum necessitatem, et obligationem, quia antea erant voluntarii, ut de actu audiendi Missam, jejunandi, vel similibus. Aliquando lex datur de opere indifferenti; ut de ferendis, vel non ferendis armis tali tempore et loco; et tunc actus fit bonus, et ex efficacia, et fine legis.

CAPUT II.

De Lege æterna.

Omnis lex aliquo modo est à lege æterna et ab illa habet vim obligandi. Sumitur ex D. August. qui *lib. de Vera Religione cap. 31.* ait : *Conditor legum temporalium , si vir bonus est , et sapiens , illam ipsam consulit æternam , de qua nulli animæ judicare datum est , ut secundum incommutabiles regulas , quid sit pro tempore jubendum , vetandumvè , discernat. Et lib. 1. de Libero arbitrio cap. 6. Nihil est in temporali lege justum , quod ex lege æterna non derivetur. Et quest. 67. in Exodum. Lex æterna Dei est , quam consulunt omnes piæ mentes , ut quod in ea invenerint , vel faciant , vel jubeant , vel verent.* Ratio autem generalis reddi potest, quia *lex æterna est lex per essentiam* , et omnis alia est per participationem : ergo necesse est , ut omnis alia lex sit effectus legis æternæ. Præterea lex duo requirit: unum , ut sit justa , et rationi consentanea , aliud ut sit efficax ad obligandum. Sed omnis

nis recta ratio creata est ex participatione Divini luminis , quod signatum est in nobis , et omnis potestas hominum desuper datur , et à Domino Deo est : ergo omnis lex in hominibus existens est ex lege æterna , et utrumque significavit Divina Sapiencia , cum dixit Proverbiorum cap. 8. *Per me Reges regnant* , utiquè quantum ad potestatem : *et legum conditores justa discernunt* , videlicèt quoad rectam rationem.

Esse in Deo legem æternam est communis Theologorum sententia. Cum enim in Deo sit providentia , necessariò supponi debet in eo æterna quædam ratio practica totius dispositionis , et gubernationis Universi. Hanc utique Ethnicorum Sapiencissimi in Deo agnoverunt. Sic Tullius in 2. lib. *de Legibus*. *Hanc video sapientissimorum esse sententiam , nec scitum esse aliquod populorum , sed æternum quoddam , quod mundum regit , imperandi , prohibendique sapientia*. Extant Manilii lib. 1. *de Astronomia* versus illi :

*Hoc opus immensi constructum corpore mundi,
Membraque naturæ diversæ condita forma,
Aeris , atque ignis , terræ , pelagique jacentis*

Vis anima Divina regit , sacroque meatu

Conspirat Deus , et tacita ratione gubernat,

Quarè dici optimè potest , legem hanc æternam non esse regulam actuum divinorum ad intra : nec esse regulam actuum divinorum ad extra , quatenùs morales sunt et honesti : nam illos constat non dirigi , sed ab intrinseco habere , ut recti sint ; hos neque dirigi ex eo patet , quia Deus nec superiorem habet , nec se ipsum per modum præcepti et legis potest obligare , cum non sit sibi superior , et rectum operetur ex naturali rectitudine , et nequeat operari contra rectum , vel contra suum decretum. Quarè dictamina practica de iis , quæ decent Deum , non proponunt præceptum , sed tantum indicant , quid rei natura habeat. Lex autem æterna habet rationem legis respectu rerum , quæ gubernantur à Deo , ut secundum illam moveantur , non respectu Dei , qui nullum , ut dixi , habet superiorem. S. August. *lib. 22. contra Faustum cap. 27.* ajebat. *Lex æterna est ratio Divina , vel voluntas Dei , ordinem naturalem conservari jubens , perturbari vetans.*

Hæc

Hæc autem lex æterna, ut est propriè præceptiva respectu hominum, habet vim obligandi de se, si sufficienter promulgetur, et applicetur. Deus enim habet supremam imperandi potestatem: ergo et obligandi. Imperat autem per suam legem æternam: ejus enim Imperium non incipit in tempore: ergo per eandem obligat. Obligat enim vero in tempore, habito ad creaturas respectu: sed vis obligandi fuit ab æterno. At quoniam æterna hæc lex non est per se ipsam hominibus viatoribus nota, debet utique vel in aliis legibus, vel per alias innotescere. Et quidem omnes necessariò vident aliquam participationem legis æternæ in se ipsis; cum nemo utens ratione sit, qui non judicet aliquò modo honestum esse faciendum, turpe vitandum. Aliqui rursùs assequuntur legis æternæ cognitionem, vel naturali discursu, vel perfectius per revelationem fidei, tandem per leges justas temporales, ac creatas. Ut enim causæ secundæ ostendunt primam, et Creaturæ Creatorem; ita leges temporales quæ participatio sunt legis æternæ, fontem, à quo manant, ostendunt. Atque idcirco vel in legibus

bus inferioribus , vel per leges inferiores posse innotescere æternam legem perspicuum est ; et quidem non per directam cognitionem sub ratione participationis legis æternæ , sed veluti exercitè et virtualiter.

DISPUTATIO IX.

De proxima regula bonitatis , et malitiæ humanorum actuum , quæ est recta ratio, seu conscientia.

Conscientia in genere nihil est aliud , quàm *ratio humana*. Undè nomen traxit dictamen conscientiæ , quia ratio per istud nobis dictat , quid licitum sit vel illicitum , quid à Deo præceptum , vel prohibitum , quid suasum , vel permissum. Conscientia vel est actualis vel habitualis. Prima est actus rationis , quo quis judicat aliquid tamquam conforme , vel difforme legi divinæ , hic et nunc faciendum , vel omittendum. Secunda est habitus inclinans ad ejusmodi dictamina ; et prout inclinatur ad prima quædam universalissima dictamina : exemp. causa , jus
cui-

cuique tribuendum, dicitur Synderesis: prout inclinatur ad dictamina magis particularia, exemp. causa, quid hic et nunc sit agendum, dicitur simpliciter conscientia.

In priore sensu à Deo naturæ auctore indita est, qui fecit *hominem rectum*, neque naturam destituit in necessariis. Quare, ut ait S. Thomas in 1. p. q. 79. art. 12. in corpore: *Oportet naturaliter nobis esse indita principia operabilium, sicut indita sunt principia speculabilium.*

Conscientia dividitur primò in rectam, et erroneam. Recta est quæ verè dicitur licitum, vel illicitum, quod re ipsa tale est. Erronea, quæ dicitur licitum, aut illicitum, quod re ipsa non est tale. Hæc subdividitur in vincibilem, et in invincibilem: vincibilis in affectatam, crassam, et levem.

Dividitur secundò in laxam, quæ solum mortalia majora curat, et in pharisæicam, quæ magna parvi, parva magni facit.

Tertiò in certam, tutam, dubiam, probabilem, et scrupulosam, de quibus omnibus breviter dicam, præterquam de probabili, quam clarè, ac diligenter exponere decrevi, ut lector intelligat, à nonnullis pro-

babilissimum, quem non intelligunt, immeritò respui.

CAPUT I.

De conscientia erronea, dubia, tuta, certa, scrupulosa.

Est semper peccatum operari contra conscientiam erroneam. Probatum ex Apost. *ad Rom. cap. 14. qui autem discernit* (scilicet inter cibos, sibi persuadendo aliquos præ aliis esse illicitos) *si manducaverit damnatus est, quia non ex fide; omne autem, quod non est ex fide:* Hoc est ex rationis dictamine, ut explicant Chrysostomus, Ambrosius, aliique Patres communiter, *peccatum est.* Peccat ergo, qui comedit cibos licitos, putans esse illicitos; putat enim ex conscientia erronea, peccatum esse comedere, et tamen comedit.

Dubium est suspensio animi non valentis se determinare pro alterutra parte contradictionis. Varium est. Primò negativum, quando ista suspensio oritur ex eo quod pro neutra parte rationes appareant. Secundò, positivum, quando suspensio oritur ex eo, quod

appareant rationes pro utraque parte æquales, ita prorsus, ut hæreat anceps intellectus. Tertiò, exercitum, quando præcisè intellectus hæret suspensus. Quartò, signatum, quando intellectus actu reflexo judicat se dubitare. Quintò, facti, cum dubitatur, an res sit, necne. Sextò, juris, utrum liceat, an non liceat. Septimò, speculativum, quando versatur circa actionem humanam modo generali abstrahendo à particularibus circumstantiis; ut, an liceat vendere rem de qua dubitatur utrum sit aliena. Octavo, practicum, quod versatur proximè circa actionem hic et nunc exercendam, spectatis omnibus circumstantiis, ut an mihi liceat vendere rem, quam Titius mihi dedit cum talibus verbis, ac tali gestu, ut dubitem, utrum mihi illam donaverit, an commodaverit.

Peccatum est operari ex conscientia practicè dubia. Qui enim exercet opus, de quo, spectatis omnibus, dubitat, utrum sit peccatum, interpretativè vult malitiam peccati, de qua dubitat: nam eo ipso æque vult opus, sivè sit peccatum, sivè non. Conscientia tuta est, quæ judicat tutum esse id eli-

gere, quod est legi conformius, vel quod stat pro lege contra libertatem: exempli causa, cum Sacerdos judicat tutius esse recitare officium matutinum ante Missam, quam post Missam.

In dubio pratico tutior est pars eligenda: exemp. causa, omittendo actionem, si in illa appareat periculum peccati, et in ejus omissione nullum.

In dubio speculativo invincibili tutior pars est sequenda. Primò, quando jure positivo ita constitutum est, *cap. Ad audientiam*, et *cap. Significasti*, et *cap. ultimo de Homicidio*, ubi expressè decernitur, ut dubitans de homicidio à se commisso censeatur irregularis, ob hanc rationem, quod *in dubiis semitam debemus eligere tutiorem*. Ubi est notandum, Pontifices ita decrevisse ob specialem reverentiam sacri Ministerii, et usos esse illa ratione, non tamquam continente præceptum naturale per se obligans, sed tamquam proponente generale consilium, quo inducti ita decreverunt in eo casu particulari. Idque colligitur ex citati capitis *Significasti*, verbis hujusmodi, *cum in hoc casu cessare sit tutius, quam*

temerè celebrare. Quare hæc dispositio extendi non debet ad irregularitatem ex aliis causis, et multo minus ad aliàs materias; imò neque ad irregularitatem ex homicidio in dubio juris, exemp. gr. cum dubitas utrum incurreris irregularitatem occidendo Turcam volentem comburere Templum Christianorum. Nam *cap. Is, qui, de Sententia excommunicationis* jure est cautum, ut nemo ob aliquod crimen censendus sit irregularis, nisi in jure expressum sit.

Secundò, tutior pars est sequenda, cum est periculum damni, quod sic dubitans tenetur cavere, exemp. gr. injuriæ tertii, nullitatis Sacramenti, &c. hinc illicitum est bellum offensivum in dubio Juris.

Tertiò, quando possessio stat contra dubitantem. Hinc inferior dubitans, an superior justè imperet, tenetur obedire, quia possessio non stat pro libertate subditi, sed pro auctoritate superioris. Item, qui dubitat, an satisfecerit voto, quod certo emisit, tenetur implere, quia votum est in sua possessione.

Conscientia certa est, quæ judicat ali-

quid ita se habere, ut prudenter non possit dubitare de opposito.

Ad operandum licitè requiritur conscientia certa, non quidem certitudine metaphysica, in humanis sæpe impossibili; sed morali excludente prudentem formidinem de opposito. Probat. Qui se voluntariè exponit periculo peccati, peccat, ut patet ex *Ecclesiastici cap. 3. Qui amat periculum, in illo peribit*: sed qui operatur cum prudenti formidine, ne sua actio sit mala, exponit se periculo peccandi, cum ita judicet, suam actionem hic et nunc esse licitam ut simul judicet, fortasse esse illicitam.

Conscientia scrupulosa est suspicio, ac formido orta ex levibus fundamentis, dictans peccatum esse, ubi revera non est, et hominem anxium reddens in operando.

Causæ scrupulorum sunt primò: Complexio timida, suspicax et melancholica. Secundò, inconstantia mentis. Tertiò, ignorantia. Quartò, occulta superbia, qua quis proprio judicio nimium fidit, nec acquiescit alieno. Quintò, nimius timor peccandi. Sextò, suggestio Dæmonis, et divina permissio ad punitionem peccatorum præteritorum,

ad patientiæ experimentum, et alios fines.

Licet, et plerumque expedit agere contra scrupulosum strictè sumptum, quia non est vera conscientia, sed umbra conscientiæ; cum non sit judicium saltem perfectum, sed solum fortis apprehensio, et formido peccati; vel si sit judicium, est speculativum, cum quo stare potest judicium practicum de honestate actionis hic et nunc, omnibus spectatis.

CAPUT II.

De conscientia probabili.

Conscientia probabilis est judicium opinativum de aliqua re. Opinio probabilis est, quæ habet pro se fundamentum prudenti judicio solidum, et non repugnat aut veritatibus ab Ecclesia receptis, aut evidenti rationi, aut communi doctrinæ à Theologis traditæ. Quare quo plus opinio participaverit utramque harum rationum, eo erit probabilior. Advertendum hic est, aliud esse opinionem probabiliorem, aliud tutiorem. Primum dicitur in ordine ad veritatem, magis vel minus ostensam; hoc autem secun-

dum videtur dicere ordinationem ad aliquem finem, seu majorem utilitatem ad illum. Patet hoc in sententia negante peccatorem teneri statim pœnitere post peccatum, quæ est probabilior affirmante. Hæc magis tutior in praxi, cum sit utilior ad finem recedendi à periculo peccati, et damnationis.

Certum est hominem prudenter operari juxta probabilem cognitionem, quando aliam meliorem consequi non potest. Tota ergo hujus materiæ difficultas consistit in opinione computata cum alia. Possunt inter se comparari opiniones æque probabiles, sed non æque tutæ. Nam si in omnibus æquales sunt, libera est optio. Rursus possunt esse opiniones ita inæquales, ut minùs probabilis sit tutior ad aliquem finem, aliquando vero, quæ probabilior est, potest etiam esse tutior. Deniquè potest comparari una probabilis vel probabilior ad certam: interdum enim est certum, in aliquo actu, vel omissione nullum esse peccatum, et tamen quod contrarium etiam liceat, potest non esse certum, sed probabile, vel probabilius.

His suppositis, variæ sunt sententiæ. Prima absolutè, et sine limitatione dicit,

licere semper uti opinione probabili, relicta etiam probabiliori. Ita Medina, primus propagator probabilismi. Fundamentum esse potest, quia vel simpliciter licet, vel numquam, quia eadem est semper ratio; dicere autem numquam licere, est durissimum. Ergo licet semper; quia illa opinio est sufficiens humanæ cognitioni ejus, quod fieri potest, satisque conformis rectæ rationi. Item, quia non potest homo ponderare omnium opinionum fundamenta; ac deniquè quia etiam in probabilioribus opinionibus potest timeri falsitas; quia, ut ait Aristoteles, multa falsa sunt probabiliora veris.

Secunda sententia est extremè contraria, semper esse certum præferendum probabili, vel probabiliori, juxta illud principium juris: *tene certum, et omitte incertum*, et id quod probabilius est, minùs probabili. Conradus, S. Antoninus, Adrianus, Soto. Ratio esse potest, quia si homo ferre debet judicium inter res probabiles, necessariò judicat verum, quod judicat probabilius: ergo agere contra tale judicium esset agere contra prudentiam, et contra conscientiam. Item, quia sic agendo exponit se quis majori

pe-

periculo operandi malum. Quod confirmatur ex illo principio. *In dubiis tutius est eligendum.* Sed opinio probabilior videtur tutior in conscientia, licet ad alios fines non sit utilior.

Tertia sententia est, opinionem tutiorem esse sequendam; sive probabilis sit, sive probabilior. Mihi videtur distinctione utendum. Interdum enim opiniones versantur circa Jus ipsum, scilicet, an hoc sit prohibitum vel præceptum, necne? Interdum vero circa res ipsas, ut sunt opiniones de Sacramentis, ut an hoc modo facta teneant, necne; et in medicina, an hoc Pharmacum sit utile, vel perniciosum. In Jure Civili, an iste sit hæres, vel non &c.

Dicendum primò, quotiescumque est opinio probabilis, hanc actionem non esse malam, vel prohibitam, vel præceptam, potest aliquis formare conscientiam certam, conformem tali opinioni. Favent huic conclusioni multa, quæ adducit Navarrus: favent etiam Silvester, Angelus de Clavasio, et ipse S. Antoninus in 1. p. tit. 3. cap. 10. Ratio est, quia excedit ordinarium modum humanæ facultatis majorem cognitionem obtinere in singulis actionibus.

Item, quia esset intolerabile onus obligare omnes homines ad comparandas inter se singulas opiniones. Præterea existimo illam rationem sufficientem, quia quandiu est judicium probabile, quod nulla sit lex prohibens, vel præcipiens actionem, talis lex non est sufficienter proposita, vel promulgata homini. Quare cum obligatio legis sit ex se onerosa, et quodammodo odiosa, non urget donec certius de illa constet. Neque contra hoc urget aliqua ratio; quia tunc revera contraria pars non est tutior in ordine ad conscientiam: neque ibi est aliquod dubium practicum, nec periculum. Intelligenda autem est hæc conclusio præcisè ex directa obligatione illius legis, de qua versantur opiniones.

Nam fortasse aliundè ex fine extrinseco, vel ex alia obligatione quasi reflexa poterit aliquis interdum teneri ad operandum, vel non operandum, juxta aliquam probabilem opinionem. Et ex hac conclusione primò definitur illa quæstio: An debeat confessarius conformari opinioni pœnitentis, si probabilis est. Dicendum est enim debere, quia jam pœnitens est benè dispositus, et tuta conscientia operatur. Secundò

Quod prudentia confessoris discernere debeat.

de-

definitur altera quæstio , utrum liceat consilium danti sequi opinionem probabilem, etiam ea relicta , quam existimat probabilior. Dico posse id fieri , dummodo qui consilium dat , veritatem in suis responsis retineat ; quia non dicit simpliciter , id sibi probabilius videri , sed solum posse id sine peccato fieri ex probabili sententia aliorum. An vero expediat ita dare consilium , ad prudentiam spectat. Secus est vero in docendo : nam tenetur præceptor saniozem , et veriozem doctrinam docere : in quo potest per gradus peccare juxta materiæ qualitatem.

Rectè autem faciunt , qui licèt sentiant , moralem aliquam opinionem esse probabiliozem , simul docent , quando contraria sit probabilis , et tuta in praxi. Et ita obtinuit usus , qui valdè confirmat conclusionem positam. Tandem ex ea infertur , non oportere semper tutiozem viam eligere. Voco autem tutiozem illam , de quo certus quispiam est , in ea nullum esse peccatum , quia esset intolerabile , et præter humanam facultatem : alioqui quoties tantum est probabilis opinio , vel probabilior , quod non sit obli-

gatio hic , et nunc jejunandi , vel faciendi hunc contractum , deberet homo jejunare, vel abstinere ab illo contractu : sed consequens est durissimum : ergo et antecedens.

Dicendum secundò : Quando opiniones versantur circa res ipsas : an sint talis naturæ , vel conditionis , sæpe tenetur homo præferre certam probabili , et probabiliorem minus probabili ; quando scilicèt ex justitia, vel charitate tenetur vitare damnum , vel incommodum , quod in re ipsa subest , vel periculum ejus. Sumitur assertio ex D. Thoma in 4. *dist.* 28. Paludano , Adriano , Victoria , Soto , Navarro , et aliis innumeris. Et declaratur exemplis. Nam medicus sinè dubio tenetur præferre certam medicinam dubiæ , et sic de aliis : hinc enim maximè est verum dictum illud Augustini : *Tene certum, et dimitte incertum.* Ratio vero est , quia, ut supponitur , homo tenetur vitare illud damnum , vel procurare talem utilitatem, aut efficere validum sacramentum , vel quid hujusmodi : ergo tenetur vitare periculum, quia hoc perindè est in moralibus. Atqui si omittit viam certam , aut securiorem , non vitat periculum , nam illud semper in re manet,

net, quidquid sit de probabilitate opinionis. Confirmatur ex differentia inter judicium de jure, ac judicium de re. Nam primum dicit ordinem ad operantem, et omnino tollit periculum malitiæ. Secundum vero dicit ordinem ad rem ipsam, et non tollit periculum detrimenti, quod est in ipsa re.

Quare in priori est sufficiens excuatio, seu ratio sequendi probabile judicium, quia nondum est lex sufficienter proposita, et non expedit hominem cum tot obligationibus operari: hic autem nulla est sufficiens excusatio; cum satis constet, periculum in re ipsa manere, et consequenter indè obligationem oriri. Hic vero occurrere possent variæ difficultates pertinentes ad materiam de Sacramentis; quas lector inveniet resolutas apud Summistas, et in decretis Summorum Pontificum, qui Theses aliquot in hac materia damnarunt.

Ut tamen facilius omnia expediri possint, intelligenda est prædicta conclusio, quando nulla subest rationabilis causa ad omittendam viam certiozem, et minùs certam eligendam; ita ut utraque sit moraliter possibilis æque, et facilis. Nam si in alte-

ra parte, scilicet certiori, occurrat specialis difficultas, propter quam hic, et nunc non potest aliquis ea uti sine incommodo, licet interdum poterit omitti, quia pro tunc non censetur moraliter possibilis; et altera cum sit probabilis, poterit tunc existimari sufficiens. Dicendum ultimo: Interdum licet uti probabili opinione circa actum, omissa probabiliori, propter aliquam utilitatem, vel quia in re ipsa tutior est ad aliquem finem honestum. Hoc potest contingere in medico, si in desperata necessitate utatur medicina probabiliter utili, cum alia certo utilis non suppetit, etiam si probabilius sit fore inutilem, et certum sit non fore noxiam. Ratio est, quia respectu conscientiae probabilis sufficit ad certitudinem practicam, et alioqui in re non creatur periculum detrimenti, sed vitatur potius, et additur species utilitatis. Quocirca non immerito aliqui dubitant, an hoc non solum liceat, sed etiam sit praeceptum. Nam revera praeceptum esse aliquando potest ex obligatione charitatis, vel alia simili, quando ex una parte est gravis necessitas proximi, et aliunde nullum est incommodum,

nec periculum ejus , quod ponderari posset. Si enim interdum ita accidat , ut ex utraque parte aliquid subsit incommodum, vel periculum , prudenter comparanda sunt, et illud eligendum quod tütius videbitur.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

CONSTANTINI
COMITIS SWIĘCICKI,
METROPOLITANÆ ECCLESIAE
GNESNENSIS CANONICI &c.

De Jure Belli et Pacis in specie

PARS SECUNDA.

166 De Jure Naturæ et Gentium in generali.

quod si quis in rebus suis, quibus non est dominus, aliquid fecerit, non est iniustus, sed iniustus est, si in rebus alienis aliquid fecerit, et iniustus est, si in rebus suis, quibus non est dominus, aliquid fecerit, et iniustus est, si in rebus alienis aliquid fecerit.

LIBER PRIMUS
CONSTANTINI
COMITIS SWITICICI
METROPOLITANÆ ECCLESIAE
GENÈSIS CANONICI &c.
De Jure Belli et Pacis in specie
PARS SECUNDA.

DE JURE
 BELLI ET PACIS IN SPECIE,
 PARS SECUNDA.

DISPUTATIO I.

*De bello ejusque causis , ac de officiis , quæ
 inde nascuntur.*

CAPUT I.

*De origine , natura , licentia , et conditio-
 nibus belli.*

Bellum sic dictum à duello , seu certamine inter duos , vel duas partes , potest cum Grotio sic definiri : *est status per vim certantium , qua tales sunt ;* status quidem , ut indicetur duratio : *per vim certantium ,* ut excludantur forenses , aliæque contentiones : *qua tales sunt ;* ut excludantur aliæ

actiones ad bellum non pertinentes.

Bellum primò dividitur in justum, et injustum, spectata causa. Secundò in solemne, et minùs solemne, spectatis ritibus solemnitate Jure Gentium requisitis, inter quos denuntiatio, saltem in bello offensivo. Tertìò in offensivum et defensivum: illo hostem, sivè juris vindicandi, sivè damni reparandi causa, invadimus; isto invasionem injustam, nostra sive bona, sive jura defendendo, propulsamus. Bellum justum, tam defensivum, quam offensivum, qualicumque modo, et in se præcisè spectatum, originem habet à natura, et est humano generi coævum: quia defensio sui, suorumque bonorum justa, ut est medium necessarium ad propriam conservationem, contra aggressorem iniquum cuius est à natura insita. De bello offensivo ratio est, quia exigit natura, ne scelus maneat impunitum, et quivis se suaque possit defendere, non solum dum actu fit invasio, sed etiam, ut post illatam injuriam, bonaque erepta, possit sua recuperare. Hinc Tullius *lib. 3. de Officiis*: *Natura, inquit, non patitur, ut aliorum spoliis nostras facultates, co-*
pias,

pias, *opesque augeamus*: ergo bellum spectatum in se, et ut est qualiscumque tandem vindicatio, originem habet à natura.

Utrumque bellum, per se loquendo, est juris merè permissivi, ita ut naturæ jure sit licitum, non tamen præceptum. Probatur de bello defensivo. Quamvis enim conservatio sui quoad substantiam sit de Jure naturæ præceptivo; cum eum exigat amor sibi debitus naturaliter, et ad felicitatem rationalis naturæ simpliciter necessarius, nihilominus conservatio sui, quoad modum violentum cum occisione aggressoris injusti, non exigitur absolutè à natura. Nam etiam sine defensione vitæ, aut bonorum salva manet felicitas essentialis, quoad partem nobiliorem, seu animam; neque defensio est semper possibilis, et sine præcepto naturali sufficit potestas defensionis, ad prævertenda incommoda, ne scilicèt natura sit exposita hominum injuriis, ac rapinis cum insigni jactura generis humani: *non modo justum, sed et necessarium est, cum vis illata defenditur.*

Probatur de bello offensivo; quia puni-
nitio sceleris, vel vindicatio sui, ac suorum

bonorum, saltem quoad modum violentum, non est determinatè requisita ab amore sui naturali. Nam læsi Principes, quamvis suppremi, non tenentur necessariò ad arma ruerre, sed possent aliud vindictæ genus excogitare, vel, ut etiam contingit, in causæ arbitros compromittere. Accedit, quod sine præcepto naturali sufficiat potestas vindicationis, naturæ jure concessa genti in gentem, ita prorsùs ut satis tollatur hominibus pravis ansa grassandi in aliorum vitam, famam, corpus, bona; atque hac ratione quies sufficiens inter gentes sperari possit. Secus enim, *si unusquisque nostrum*, ut rectè Cicero animadvertit in Miloniana, *rapiat ad se commoda aliorum, societas hominum evertatur necesse est*. Quare Livius lib. 9. justum bellum pronuntiat, quibus est necessarium, *quibusque nulla, nisi in armis, spes*. Concordat D. Isidorus lib. 8. *Etymolog. cap. 1.* scribens: *Justum est bellum quod ex edicto geritur de rebus repetendis, aut propulsandorum hostium causa.*

Bellum publicum et solemne, spectatum præcipuè quoad formam, seu modum usu

receptum, sive sit defensivum, sive offensivum est Juris dumtaxat Gentium.

Constat hæc propositio ex conditionibus belli, inter quas denuntiatio, armorum conditio, ne veneno sint illata, ne fontes vi-tientur: quæ Jure Gentium inducta sunt, ne cædes ultra modum fiant, partim ex effectibus belli: exemp. causa, jus redigendi captos in servitutem, jus direptionis, jus interficiendi quoscumque adversæ partis, etiam fæminas certis in circumstantiis: quæ in Jus naturale neque cadunt, neque cadere possunt, ut infrà declarabitur.

Objiciunt aliqui: Bella non potuerunt initium sumere, antequam gentes multiplicarentur, ac rerum communio desineret, *meum denique ac tuum, frigidum illud verbum, innumeraque gignens bella*, ut ait Chrysostomus in oratione de S. Philogonio, invalesceret: ergo bellum non est mundo coævum.

Respondeo distinguendo consequens: ergo bellum non est mundo coævum, spectatum in se, seu spectato jure bellandi, suæque recuperandi, si alia via recuperari non possent, nego; non est mundo coævum,

spectato actu bellandi ; subdistinguo , et hoc defectu potentiæ , nego : defectu occasionis , quæ multis post annis exercitium suppeditavit , concedo. Bellum non est medium absolute necessarium , sed ex suppositione : neque ad Jus naturæ requiritur , ut singula ejus capita semper et statim redigantur in actum , sed satis est , si certis in circumstantiis operationem suam exerceant , ut præ cæteris apparet in materia furti , quæ locum non habet , nisi supposita rerum divisione.

Objicit secundò Grotius : bellum privatum antiquius est , quam publicum : ergo privatum est Jus naturæ , publicum juris Gentium.

Respondeo : ante rerum divisionem , vel homines qui tum vivebant erant merè privati , hoc est , nulli familiæ adscripti , nulliusque potestati , etiam domesticæ subjecti , vel erant in familias congregati : ergo utrique quandocumque in corpore vel in bonis læderentur , se defendere poterant , ac sua vindicare , illi bello privato , hi publico : ergo bellum neutrum antiquius est. Quid enim vetat dicere bellum publicum familiarum contra familias , cum illarum regimen ad

Jus

Jus Civile proximè accesserit?

Origo belli injusti est humano generi coæva, descenditque à corruptione naturæ lapsæ, à peccato, omnisque peccati auctore Diabolo.

Probat ex D. August. qui *lib. 22. contra Faustum* hæc habet: *Quid culpatur in bello? An quia moriuntur, quandoque morituri, ut dominantur in pace victuri? Hoc reprehendere timidorum est, non religiosorum. Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas bellandi, libido dominandi, et sic quæ similia, hæc sunt quæ in bellis culpantur.*

Bella igitur cum mundo nata fuerunt: duobus fratribus angustus erat mundus, iniquo Caino videbatur Abel fore beatior. Secuta sunt bella gigantum, et discordes inter se populos Cataclysmus universalis, justo Dei judicio, perdidit. Post Cataclysmum regnavit Nembrodus in campo Sennaar, oppressa Gentium libertate: cui successit Ninus, quem S. August. *lib. 4. de Civitate Dei*, aliique Scriptores primum esse dicunt, qui bello aliena regna invaserit, atque ita

Assyriorum Imperio initium dederit. Per bella subinde Medorum, Persarum, Macedonum, Romanorum potentia crevit, et periit.

Si Horatio fides, pugnatum est initio manibus, unguibus, dentibus, deindè fustibus, et lapidibus, demum omni genere armorum. Horum inventionem Josephus Tubalcaino, Eusebius Moysi armorum varietatem, Plutarchus Archytæ Tarentino, et Eudoxo perfectionem tribuit. Plinius Egyptios inventores lanceæ dicit, Spartanos machæræ et galeæ; Mædam Myssenum thoracis, et asciæ, Epeum arietis muralis. Vegetius fundam incolis Balearium, Diodorus arcus et sagittas Apolloni, alii Zetho, alii Perseo tribuunt. Pulveris Pyrii inventionem alii Joanni Guntembergio, Germano, alii cuidam Bertholdo, tormentorum primum usum Blondus, et Volaterranus Venetis anno 1380, alii aliis longè maturius adscribunt. Adeo humanum ingenium ad hominum cædem exacuit, ut ait *Virgilius Æneidos lib. 7.*

Sævus amor ferri, et scelerata insania belli.

Bellum ex natura sua, Jure Naturæ et Gen-

Gentium, imò et divino veteri est licitum.

Probatur prima pars: bellum ex natura sua descendit à Jure naturæ, fundaturque in legitima sui defensione, quæ ab instinctu naturali vim vi repellendi, et sua recuperandi originem habet.

Probatur secunda pars: Bellum Juri Gentium est conforme, necessarium ad tuendam Rempublicam, repellendos hostes, reparanda damna, justitiam publicam conservandam: ergo est licitum Jure Gentium.

Probatur tertia pars contra Manichæos, qui reprehendebant Moysem, Josue, Davidem, cæterosque Testamenti veteris Patres, quod bella gesserint. Deus ipse de modo gerendi belli suum populum sic docuit, ut liber Deuteronomii, in quo artes belli traduntur, vocari solet liber bellorum Domini. Sed quia Manichæi Testamentum vetus respuebant, ideo ex novo, quod libenter admittunt, sunt refellendi.

Dico igitur, bellum esse etiam licitum Jure novo divino, seu Christiano, est contra Manichæos, Anabaptistas, Erasmum Roterodamum, Cornelium Agrippam, et alios.

Pro-

Probatur. D. Joannes Baptista, cum milites quidam eum consulerent: *Quid faciemus et nos? Lucae cap. 3. Non jussit eos, ut D. Thomas, duce Augustino, interpretatur Secunda secunda quæst. 40. Arma abjicere, militiæ sese subtrahere, sed contentos esse stipendiis, neminemque percutere.* Item Christus Centurioni dicenti Matthæi cap. 8. *Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, et dico huic; vade, et vadit:* non mandavit, ut militiam desereret, sed potius fidem laudavit. Item Cornelii Centurionis eleemosynas remuneratus est dono fidei, neque Petrus, cum eum faceret Christianum, abjicere baltheum jussit, Actorum cap. 10. Sic Christus Matthæi cap. 22. præcipit dari tributa Cæsari, quibus aluntur milites: *Ideo enim tributa præstatis,* inquit Apostolus ad Romanos cap. 13. *Ministri enim sunt in hoc ipsum servientes,* nimirum ut gladio puniant pacis publicæ hostes: id enim antea dixerat idem Apostolus: *Non sine causa gladium portat: Dei enim Minister est vindex in iram.*

Confirmatur ex Patribus. S. Ambrosius
Serm.

Serm. 7. hæc habet : Non militare delictum est , sed propter prædam militare peccatum est. S. Aug. epist. ad Bonifacium 207. Noli putare neminem Deo placere posse , qui armis bellicis ministrat. Similia vide apud Chrysostomum , Bernardum , Gregorium Magnum , Nazianzenum , et Turo-nensem , qui citantur à Bellarmino lib. 3. de Laicis cap. 14.

Probatur etiam ratione : licet Reipublicæ Christianæ tranquillitatem gladio tueri contra homines improbos , qui sunt hostes interni : ergo licet eandem bello defendere contra hostes externos. Consequentia patet, quia unum æque , ac alterum est necessarium ad felicem statum Reipublicæ , unum æque , ac alterum naturæ Jure permissum. Si quis igitur serio omne bellum improbet, ego eum non hæreticum modo , sed Reipublicæ proditorem esse judico. Nulla certè Respublica diu potest consistere , nisi quæ militarem artem excolit. Cum enim magna cupiditate ad aliena rapienda ferantur homines , ubi obstaculum non vident, corruunt. Hinc bellum justum, etiam offensivum, non modo est licitum Christianis, sed aliquando etiam

etiam melius pace , imò et graviter obligatorium , quando nimirum oblata spe victoriæ , est absolute necessarium pro salute temporali , exemp. causa , si subditi externo ab hoste graviter vexarentur : Item pro salute Reipublicæ spirituali , hoc est , fidei Catholicæ conservatione.

Confirmatur exemplis. Sæpe enim bella justè suscepta adjuvat Deus , non adjuturus , si bellum foret illicitum. Sic auxilio fuit bellum gerenti Constantino , ut narrat Eusebius in ejus vita , et *lib. 9. Historiæ cap. 9.* Theodosio adjuutores misit Sanctos Joannem et Philippum , Teste Theodoreto *lib. 5. Historiarum cap. 24.* Theodosio juniori Angelos , ut habet *Socrates lib. 7. cap. 18.* Sic adjuvit per miracula Clodoveum Regem , ut scribit Gregorius Turo-nensis *lib. 2. Hist. Francorum cap. 30.* Et Honorium Imperatorem , ut Augustinus testatur *lib. 5. de Civitate Dei cap. 23.* Sic adscriptos militiæ legimus Christianos , vita moribusque Sanctissimos , etiam sub principibus Ethnicis. Nota est legio fulminatrix sub M. Aurelio pluvia divinitus impetrata celebris. Denique nota sunt bella Caroli

magni, S. Ludovici Regis Galliæ, et aliorum.

Objiciunt primò hæretici. Pluribus in locis Evangelii bellum à Christo prohibetur, nam Matth. cap. 5. *Christus*, ait, *si quis te percusserit in unam maxillam, præbe et alteram :: diligite inimicos vestros.* Et Apostolus ad Romanos cap. 12. *Non vos defendentes charissimi, scriptum est enim, mihi vindicta.*

Resp. Hæc testimonia ex mente Patrum atque Interpretum non semper esse intelligenda de præcepto, ac publica ultione ad justitiam vindicem pertinente, sed de vindicta privata, quæ hic prohibetur. Primus textus, seclusa necessitate honoris Divini, consilium indicat, ut est ille Matth. cap. 5. *Auferenti tunicam, da illi et pallium.* Secundum et tertium intelligitur de privata obligatione. Sic oraculum illud Isaïæ cap. 2. *de Christianis; non levabit gens contra gentem gladium, nec ultra exercebuntur ad prælium:* textus vero hebr. sic ולא ישא, ולא ילמדו עור כלהמה intelligendus est vel de Christo tempore Augusti, toto scilicèt orbe in pace composito, vel de

Re-

Regno Christi spirituali, ubi hostis nemo reperitur.

Objiciunt secundo. Bellum Christianis Sacri Canones prohibent imponentes gravem pœnitentiam repetentibus militiam, ex Concilio Nicæno Can. XI. Dicuntur *implicantes sese Diaboli laqueis, qui militiam sequuntur*: Canone *Contrarium de Pœnitentia, dist. 5.* Incapaces pœnitentiæ, Canone *Falsas.*

Resp. Canonem primum agere de iis, qui ob confessionem fidei Christianæ privati fuerunt cingulo militari à Diocletiano, vel Licinio Imperatoribus, et postea cingulum repetebant parati negare fidem. Secundus, et tertius de iis loquuntur, qui ob peccata occasione militiæ commissa pœnitentiam egerant. Volunt ergo vitare militiam, ut occasionem proximam relabendi in peccata non ex se, sed per accidens, cum militiæ leges, si benè servantur, dent occasionem virtuti, sed illi, qui peccata commiserant in militia, vitio suo consuetudinem peccandi contraxerunt: quæ consuetudo tolli non poterat, nisi fuga militiæ.

Objiciunt tertio. S. Joannes permisit bellum

Ium Judæis dumtaxat ut imperfectis. Sed Christus aliter docuit. Deindè ea dixit militibus, non ut benè, sed ut minus malè viverent. Sciebat igitur, sequentes militiam non posse bene vivere. Ita Erasmus Roterodamus, et, eo teste, Theophilactus.

Resp. Joannes priùs dixerat militibus: facite fructus dignos pœnitentiæ. Inde milites pœnitentia compuncti petierunt, quis esset fructus bonus, quem facere deberent; vel ergo eos Joannes decepit, vel possunt milites salutem consequi, si servent quod ille præcepit. Theophilactus vel malè intelligitur ab Erasmo, ut Bellarminus monet, vel si contra nos est, nititur frustrà contra torrentem.

Objiciunt quartò ex Patribus. Tertullianus in libro *de Corona militis* hæc habet: *Licebit ne in gladio conversari, Domino pronuntiante gladio periturum, qui gladio fuerit usus, et prælio operabitur filius pacis, cui nec litigare conveniet?* Origines lib. 2. contra *Celsum* ait: *Christum omnia bella sustulisse.* S. Hieronymus ad Ageruchiam *de Monogamia*: *Olim bellatoribus dicebatur; accinge gladium tuum; nunc*

Petro dicitur: *Convertere gladium tuum in vaginam.* S. Ambrosius *lib. 10. in Lucam: Domine cur emere me gladium jubes, qui ferire me prohibes? ideo fortasse Petro duos gladios afferenti: satis est, dicis, quasi liquerit usque ad Evangelium, ut sit in lege æquitatis eruditio, in Evangelico bonitatis perfectio.* S. August. *in Psalm. 37. Non orare debemus, ut moriantur inimici, sed ut corrigantur.*

Resp. SS. Patres affirmant, bellum per se auctoritate publica, causaque legitima gestum esse illicitum per accidens, seu respectu habito ad circumstantias. Tertulliani rationes præcipuæ esse illicitum probant propter periculum idololatriæ, *excubabit, inquit, pro templis, quibus renuntiavit.* Si plus dicit, nimium dicit. Origenes non ait Christum prohibuisse, sed sustulisse bella per pacem universalem tempore Nativitatis, ut ex contextu intelligetur. Hieronymus hoc tantum dicit, in lege veteri imperata fuisse bella, ut necessaria ad subigendam terram promissionis; in nova non quidem esse prohibita, at non tamen imperata, sed pacem potius insinuatam consilio,
ut

ut regnum Cœlorum homines facilius consequantur. Ambrosius de bello publico non disserit, sed de privata defensione non adhibenda, idque per modum consilii ad perfectionem virtutis acquirendam. Augustinus reprehendit odium inimicorum, non bellum justum: quod patet ex ea, quam citavimus, Epistola ad Bonifacium.

Objiciunt quintò. Bellum opponitur paci, quæ est effectus caritatis: malum igitur est bellum, cum suspiciatur ad odium, et vindictam explendam: deindè arma Christianorum sunt gladius Verbi Dei, scutum fidei, ut ait Apost. *ad Eph. cap. 6. vers. 16. et 17.*

Resp. Bellum ita opponitur paci, ut etiam sit pacis instrumentum. *Pacem* debet habere voluntas, bellum necessitas, ut dicitur Canone *Noli. 23. quæst. 1.*

Ad secundum, arma, quæ Apost. ibi numerat, sunt arma belli spiritualis adversus Dæmones. Undè non sequitur, prohiberi Christianis arma belli corporei, si sit necessarium.

Conditiones belli sunt: prima, potestas summa: primò, quia bella, spectato Jure naturæ, non nisi necessitate inducta sunt, et

eo consilio permessa ab Auctore naturæ , ut ii , qui judicem non habent , jus , et justitiam consequi possint. Secundò , quia qui bellum infert , judicem agit in sua causa , sibi justitiam administrat injuriæ vindictivam ; exponit rempublicam magno periculo : atque hæc omnia requirunt potestatem summam. Tertiò , quia bellum illaturus alteri potestatis non summæ , sed subordinatæ , tenetur prius experiri viam Juris per disceptationem pacificam , nam actor sequitur forum rei. Forum autem subordinati est via Juris , et ex Jure naturæ , et Gentium abstinendum est armis , agendumque jure , cum agi potest. Hinc est , quod in omni Superiorem agnoscente bellum injustum præsumatur , in supremo justum , quia præsumitur , eum , qui habet potestatem supremam , viam juris expertum esse , aliud non item.

Secunda conditio est causa justa. Ratio est , quia bellum est modus defensionis ac vindicationis gravissimus , ex quo sequuntur mala quam plurima. Hinc requiritur causa gravis et certa respectu Principis , nam alia est militum ratio , quibus inest parendi obli-

obligatio , nisi aliundè certò constaret de belli injustitia.

Tertia conditio est recta intentio. Ratio est, quia bellum permissum non est , nisi ut necessarium medium ad recuperandam pacem , aut exercendam justitiam , injurias vindicando , aut amissa recuperando. Hinc oblata plena satisfactione , bellum cessare debet, (etiam si cœptum fuerit) non modo titulo caritatis , eo quod bellum sit gravissimum supplicium , sed etiam titulo justitiæ , saltem probabilius , eo quod bellum sit *solius necessitatis* , adeoque cessante injuria , cessat etiam justa causa.

Quarta conditio est publica belli denuntiatio : idque intelligitur de bello offensivo, nam defensivum , teste Platone , à natura indicitur. Intelligitur etiam *regulariter*, non enim opus est denuntiatione apud hostem perpetuum , rebelles , proscriptos , præterito tempore induciarum , si periculum sit in mora , nulla spe , vel alia via suppetente. Hæc denuntiatio est de Jure Gentium , quia longævo Gentium usu inducta ; sic , ut ea prætermissa , non bellum , sed latrocinium vocetur. Indè noti sunt varii ritus à variis

gentibus observati , cum bellum hostibus denuntiarent.

Quinta conditio est modus legitimus suscipiendi , gerendi , finiendi belli. De primo constat ex dictis. De tertio dicitur , ubi de pace ; ad secundum quod attinet , requiritur ut arma sint legitima , veneno non infecta , ne fontes toxico misceantur , quæ conditiones fluunt ex *Jure Gentium* , ne mala bellorum nimis augeantur : non vero ex *Jure naturæ* , cujus parum interest , veneno , an gladio hostis tollatur , tolli justè , si potest. Episcopi , Clerici , Monachi jure sacro vetantur , ne per se ipsos prælia in eant , repugnante Ecclesiastici status dignitate. Excipitur tamen extrema necessitas conservandæ vitæ propriæ , aut alterius innocentis , patriæ , et communis boni Ecclesiæ. Item possunt Episcopi ob temporale dominium , et vi jurisdictionis feudalis pugnare per alios , duces constituendo.

CAPUT II.

De Justitia belli ratione Religionis.

Bellum merè defensivum pro gloria Dei, seu ratione fidei ac veræ Religionis est licitum : imò orthodoxos Princèps obligat ex officio supremæ protectionis. Probabitur prima pars. In Actibus enim Apost. legimus *cap. 23.* à D. Paulo, cum sibi à Judæis ob Religionem capitales fieri insidias intelligeret, per quemdam cognatum opem tribuni fuisse imploratam, atque adeo tribunum collaudatam fuisse, quod militari præsidio Paulum munierit.

Quod exemplum Episcopis omnibus Augustinus ita proponit imitandum, ut proditæ Ecclesiæ eos incuset, quicumque opem Magistratus invocare neglexerint. Refertur locus Augustini *canon. 2. causa 23. quest. 3.* Sic laudantur in Sacris Litteris Machabæi, quod Religionis causa contra Antiochum sævientem sese defenderint. Sic laudatur Constantinus Magnus, quod armata manu Licinium represserit. Sic Armenii quod sumptis armis Maximiani furorem fre-

gerint, Christi fidem persequentis.

Probatur secunda pars. Principes ideo sunt constituti, ut eorum subditi vitam agant non modo tranquillam in omni honestate, sed etiam quietam in omni pietate, ut ait Paulus ad Timotheum *cap. 2.*; vocantur *nutritii* Ecclesiæ ab Isaia *cap. 49.* advocati, et Protectores in Canone *Tibi Domino, dist. 69.*: ergo bellum defensivum Ecclesiæ tenetur Princeps gerere.

Confirmatur: Imperatores Orientales, Ecclesiam destituentes in temporalibus, neque illam tuentes à Longobardicis injuriis et rapinis, amisere imperium, translata in Carolum Magnum Cæsarea dignitate: ergo à fortiori neglecti officii se reos facerent, si Ecclesiam destituerent in spiritualibus, nec defenderent viva Ecclesiæ membra, ac Dei templa ab injuriis improborum.

Obijciunt primò. Non est necesse, ut vera religio armis defendatur: nam satis potens est Deus, ut Religionem defendat: ejus enim agitur causa. Deindè Christi Regnum non est de hoc mundo: ergo armis non indiget.

Resp. Spectata Dei omnipotentia, qui

potest inimicorum consilia confundere, impetum frangere, non esset bellum necessarium; sed quia Deus uti vult instrumentis naturalibus, idcirco Principes, qui Dei vices in terris agunt, tenentur bellum ab ejus Ecclesia propulsare.

Ad id, quod additur, dico, Regnum Christi non consistere in dominio temporali, quod ipse gerat regia magnificentia; sed tamen consistere in Congregatione Fidelium, quæ contra iniquos est armis tuenda.

Objiciunt secundò. Non est permissum à Christo, ut armis defendatur vera Religio. Primò, quia Christus prohibuit ne suam causam Petrus gladio defenderet. *Mitte*, inquit *Matt. cap. 26. gladium tuum in vaginam; quicumque enim gladium sumpserint, gladio peribunt.* Secundò, quia Discipulos suos fugere, non resistere voluit. *Matt. cap. 10.* Tertiò, quia nec aliud ipse fecit. *Joan. cap. 8.* Quartò quia Apostoli et Martyres gaudebant pro Christi nomine contumeliam pati. *Actor. cap. 5.* Quintò, quia teste Lactantio *lib. 6. Divinarum Institutionum. Christianorum est non repugnare, sed pati;* et juxta illud *Psalm. 49. tamquam*

quam oves occisionis reputari. Textus vero Hebr. sic : נחשבנו כצאן טרחה.

Resp. Vetuit Christus causam suam defendere gladio auctoritate privata contra voluntatem ipsius Christi, non gladio sumpto ex publica auctoritate pro domo Dei.

Ad exempla adducta ex Sacris Litteris dico, ibi patientiam commendatam fuisse, salvo jure defensionis. Nam Christus, Apostoli, Martyres in primitiva Ecclesia erant omnes privati, neque Magistratum ullum habebant Christianorum. Ergo mirum non est, quod persecutoribus neque suam, neque Ministrorum, neque Magistratus manuum opponerent. Ad ultimum *resp.* Christianorum esse non repugnare modo illegitimo, sed eosdem posse repugnare modo legitimo, Juri Naturæ ac Gentium consentaneo. Lex enim Evangelica non abrogat politicam christianam, non judicia, non bella: adde, quod armis defendentes Ecclesiam satis multa patiuntur propter justitiam.

Objiciunt tertio. Inconsultè defenditur armis vera Religio. Sic Judæis adversus Assyrios Ægypti opem implorantibus respondit Deus, *in Deo, non in humanis au-*

xiliis esse confidendum. Isaiaë cap. 20. et Ezechiel cap. 29. Sic expectandum nobis esse à Deo auxilium Isaïas pronuntiat cap. 30. In silentio, ac spe erit fortitudo vestra. Textus vero Hæbr. sic : ' בהשקט ובבטחה תה' נבורתבם .

Resp. in Deo confidendum esse primariò confidentia discreta , nec excludente humanam industriam , non vero Deum esse tentandum præfidentia indiscreta , ac temeraria. Judæi meritò sunt reprehensi , quia minus in Deo , quam in Ægypti auxiliis confidebant. Silentium et spem non excludit , sed complectitur maximè legitima defensio Religionis.

CAPUT III.

Quid sentiendum in specie de causa justâ belli adversus infideles.

Dico primò licere bellum defensivum Religionis causa adversus infideles quoscumque; imò et aliquando offensivum , utrumque præcipuè contra Turcas , et alios usurpatores terrarum , quæ olim fuerant Christianorum.

Pro-

Probatur prima pars contra Lutherum. Licitum est bellum veræ Religionis defensivum in genere : ergo etiam in specie contra Turcas Christiani nominis juratos hostes.

Probatur secunda pars adversus quosdam Protestantes Lutheri assecclas. Turcæ nullo jure occuparunt Christianorum terras , ac regna , pluraque quotidie occupare moliuntur , iis maximas ærumnas intulerunt , Christianos in servitutem , et ad Alcorani impietatem traducere conantes. Ergo , nisi obstant specialia pacta , bellum est illis inferendum.

Confirmatur ex eo , quod summi Pontifices , Urbanus II. Paschalis II. Eugenius III. aliique plures , item generalia Concilia , Lateranense , Lugdunense , Viennense , et alia bellum sæpe Turcis indixerint , quod S. Bernardus , aliique sancti viri concionibus publicis excitarint Populos ad hujusmodi bella , et sermones miraculis confirmarint , ut ipse tradit Bernardus , quod tot Imperatores ac Principes bella sacra susceperint.

Objicit primò Lutherus , bellum à Turcis illatum est virga , Turcæ sunt Dei flagel-

gella , quibus Christianorum castigantur scelera : atqui non licet repugnare flagellis Dei : ergo nec Turcis.

Resp. etiam in veteri Testamento Reges Gentiles erant Dei flagella ; et tamen Judæis licuit eis resistere. Nam suscitatos à Deo legimus Othonielem , Gedeonem , Samsonem , ut contra ejusmodi flagella populum defenderent. Imo etiam fames , pestis , et morbi sunt flagella Dei , et tamen licet nobis ea propulsare.

Objiciunt secundò. Ecclesiæ utilior est persecutio , quam tranquillitas : ergo potiùs orandum pro tribulatione , quam pro pace.

Confirmatur , Deus per Jeremiam monuit Judæos , ut se subjicerent Nabuchodonosori , neque resisterent nisi gravioribus pœnis mulctari vellent. *Jerem. cap. 7* : ergo idem nobis faciendum est.

Resp. persecutionem non semper esse utiliore[m] Ecclesiæ , sed tantummodo ei prodesse , cum periculosa non est , et Christiana fortitudine exantlari potest : adeoque esse tolerandam instante necessitate. Hinc monet Christus : *Orate , ne intretis in tentationem.*

Et

Et Apostolus ad Timothæum *cap. 2. Nos jubet orare pro Regibus, ut quietam et tranquillam vitam agamus.*

Ad confirmationem dico, Deum non tantum monuisse Judæos, ut se subjicerent Regi Assyrio, sed voluntatem suam significasse, ut jugum admitterent in scelerum pœnam. Itaque Regnum Judæorum in Assyrium transtulerat, ita ut illis non relinqueret jus bello legitimo resistendi.

Objicit tertio Hermanus Coringius Protestantium Germanorum hujus sæculi Princeps, nullum superest Jus Christianis in Turcas respectu Terræ Sanctæ, quam ab hinc annis plus quadringentis possident Turcæ: ergo bellum saltem offensivum in Turcas est illicitum. Probat antecedens primò, quia communis persuasio hujus juris, et auctoritas Romanæ Curiae nihil probant: illa enim persuasio non nititur nisi arcanis decretis Romanæ Curiae, cujus mens, et consilium est dilatare Ecclesiasticam potestatem, *cum manifestum sit, quod abusa fuerit hac improvida populi credulitate, Regibusque morigeris, ut subduceret robur fortium virorum; nec non infinitam gene-*

rosi sanguinis vim profundere allaboravit.

Probatur secundò: Quia cum Christiani occidentales Balduino Duce, expeditionem suscipere, Turcæ jus in Terram Sanctam, multo jam tempore quietè possidebant, et pactionibus initis cum Græcorum Imperatoribus possessionem confirmaverant.

Resp. Communem persuasionem (præscindendo à specialibus pactis) quoad juratum Christiani nominis hostem niti Jure naturæ, quo licet injuriam vindicare, et recuperare bona injustè erepta, ut supra diximus. Habet etiam fundamentum in jure divino, quo vindicare licet infidelitatem, cum summa Dei contumelia inductam: in Jure Gentium, quo licet hostis molimina præoccupare, ne semper nocere possit, cum semper velit. Nititur denique Jure humano positivo, quo licet tot Christianorum Myriades ex infami servitute eripere, et majora damna præcavere.

Ad ea quæ dicit de Curia Romana, respondeo esse somnia delirantis, vel odio in Pontificios amentis.

Ad secundum resp. Jus illud, Christiania-

tianis ejectis , fuisse ante usurpatum à Turcis sæculo septimo , nec ullis umquam Imperatorum pactionibus confirmatum.

CAPUT IV.

De bello causa Religionis contra Paganos.

Dico primò , Religionis propagationem non esse causam legitimam inferendi Paganis belli , quia Pagani sunt. Dico secundò , Paganos indirectè tantummodo adduci posse ad veram fidem. Ita docent D. Thomas , Molina , Suarezius , Sotus , Perezus , contra Ostiensem , Panormitanum , aliosque , quorum tamen rationes minimè nos movent , ut infidelitatem solam inter belli causas numeremus.

Probaturs prima pars. Ad bellum legitimè inferendum , ratione delicti , et injuriæ requiritur jurisdictio ordinaria vel extraordinaria : sed neutrum habent Christiani Principes in Paganos : ergo non possunt bellum inferre Paganis , quia Pagani sunt. Major propositio fundamentum habet in Jure Naturæ et Gentium , quo bella reguntur :
quod

quod jus non destruit legem gratiæ, sed potius perficit. Minor est evidens de ordinaria jurisdictione : extraordinariam Principes Christianos habere probari non potest testimoniis apertis Sacræ Scripturæ. Consequentia sequitur ; quia Christianis Principibus inferendi iis belli, qui ad Ecclesiæ, aut eorum jurisdictionem non pertinent, alius titulus non suppetit, quam quem ratio naturalis, et jus Gentium dicat : quo jure, qui extra jurisdictionem existunt, legibus positivis subjecti non sunt. Quare S. Paulus in priore ad Corinthios *Epistola cap. 5.* ait : *Quid mihi de iis, qui foris (id est extra Ecclesiam) sunt judicare ?* Siquidem eos Deus judicavit. D. Thomas in 2.2. *quæst. 12. art. 2.* disertè habet. *Ad Ecclesiam non pertinet punire infidelitatem in iis, qui numquam fidem susceperunt.*

Probatur secunda pars. Indirectè adducere ad veram fidem Infideles, est per apostolicos viros Evangelium Christi prædicare, fidem unicè salutarem annuntiare, suadere, persuadere : sed viri apostolici jus hujusmodi habent prædicandi Evangelium omni creaturæ : ergo jus habent adducendi

indirectè , hoc est , hortatu , non imperio ad veram fidem.

Ex his colligitur primò , quod dictum est de infidelitate , locum etiam habet in aliis sceleribus etiam naturæ legi repugnantibus ; modo non cedant in nostram , vel alterius innocentis injuriam. Par enim ratio de infidelitate est , ac de fornicatione , ebrietate , rapina , ac cæteris. D. Thomas loco citato de *Infidelitate* hæc habet : *Infidelitas secundum se ipsam non repugnat dominio , eo quod dominium introductum sit de Jure Gentium , quod est Jus humanum : distinctio autem fidelium et infidelium est secundum Jus Divinum , per quod non tollitur Jus humanum.* Quare ut Apostolus præcipit in Epistola ad Romanos *cap. 13.* etiam infidelibus obtemperandum. Quod argumentum applicari potest aliis delictis , quibus scateat unum Regnum : propter quæ non est ei bellum inferendum ab externo Principe , nisi hujus statui ea delicta noxia sint. Quod si noxia sint , licitum est denunciare , ut populi Regni finitimi à pactis absterneant , quæ in innocentium injuriam cedunt. Quod si ab illis desistere noluerint , fas est

movere contra ipsos ea de causa bellum, juxta illud Proverbiorum *cap. 24. vers. 11. Erue eos, qui ducuntur ad mortem, et qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses.* Ergo naturali jure finitimus Princeps defendere potest innocentes ab injuria, quæ ab aliis infertur.

Colligitur secundò : Licere Christianis Principibus bellum, si opus est, inferre infidelibus, quando hi non permittant Evangelii prædicatoribus illud annuntiare. Hæc sententia est D. Thomæ 2. 2. *quest. 10. art. 8.* Ratio est, quia injuria fit Christi Apostolis, et Ecclesiæ, ad quam reppellendam, et vindicandam bellum licitum est, partim Jure naturali, quia justa est defensio innocentium, partim supernaturali, quia facultas prædicandi Evangelium à Deo est, juxta illud Marci *cap. 16. 11. Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ.* Atque hoc titulo Hispani, ac Lusitani in novo orbe plures provincias justè occuparunt.

Colligitur tertio : In Evangelicæ prædicationis defensione vitandos esse tres scopulos. Primò cavendum, ne hic prætextus

sit intempestivus, serviatque in destructionem potius, quam ædificationem: si nempe Religionis defendendæ specie legitimi Principes deturbentur, bona eorum, ac terræ in ditionem suam redigantur. Secundò, ne comes desit mansuetudo Christiana: vis enim facit ex infidelibus simulatores, non veros Dei cultores. Tertiò, ne sub hoc prætextu irrepant vitia ambitionis et avaritiæ.

Objiciunt primò Ostiensis, et alii. Infidelibus ob infidelitatem auferenda esse Regna, et in Christianos transferenda prædixit Dominus. *Matt. cap. 21. Auferetur à vobis Regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus*: ergo potest inferri bellum.

Respondeo: prædixit Dominus, à se Regnum auferendum Judæis; non jussit ut Principes Christiani Regno spoliarent omnes Ethnicos Reges.

Objiciunt secundò Hæretici, Apostatæ possunt armis compelli ad veram fidem iterum suscipiendam, quam deseruerant; ut testantur S. Thomas, et Augustinus: ergo etiam infideles possunt compelli ad veram fidem profitendam.

Respondeo: disparitatem peti ex juris-

dic-

dictione , quam habet Ecclesia in eos , qui deserta Catholica Fide , et hæresim sequuti sunt : quam jurisdictionem non habet in eos , qui numquam fuerint Christiani ; si Ecclesia non habet , multo minùs Principes habent.

De Judæis , ac Paganis ita decernunt Imperatores Honorius , ac Theodosius *Lege Christianis cap. 6. de Paganis. Quod Judæis , ac Paganis quiete degentibus , nihilque tentantibus turbulentum , legibusque contrarium , manus inferre , Religionis auctoritate abusi , non audeant.* Hinc Alexander II. Pont. Max. bellum in eos infideles permittit , qui Christianos persequuntur , aut ex urbibus , propriisque sedibus expellunt. Ita habetur in *cap. disparitas 2. causa 23. quest. 8.*

Quæres , quid sentiendum de bello adversus subditos infideles ? Respondeo primò , subditos infideles , ut sunt Judæi , et Saraceni captivi Christianorum , non posse compelli vi , et armis ad veram fidem profitendam , posse tamen indirectè. Secundò ne indirectè quidem posse , si obstent pacta à Principe Christiano cum ipsis inita.

Probatur prima pars. Si subditi infide-

les possent vi, et armis cogi directè ad veram fidem profitendam, vel ad internam possent, vel ad externam. Neutrum dici potest: non ad internam, quia ut ait Lactantius, *nihil tam voluntarium, quam Religio, quasi coacta, hoc ipso nulla est.* Et quia ut aiebat Maximilianus II. Imperator, non est major tyrannis, quam velle conscientias dominari. Hinc illa Stephani Bathorii Poloniæ Regis invicti præclara sententia, tria soli Deo esse reservata, primum ex nihilo aliquid facere; secundum scire futura: tertium imperare voluntati. Sed neque cogi possunt ad professionem veræ fidei externam, quia obstant clarissima Jura. De Judæis, *canone de Judæis 5. distinctione 45.* decernitur sic: *Nemini deinceps ad credendum vim inferri; cujus enim vult, miseretur Deus, et quem vult indurat.* Item *Can. Sicut Judæi 9.* *Statuimus, ut nullus invitos, vel nolentes Judæos ad Baptismum venire compellat.* Rationem tradunt iidem canones: *non enim invitati salvandi sunt, sed volentes, ut sit integra forma justitiæ. Sicut enim arbitrii propria voluntate serpenti obediens periit, sic vocante se gratia Dei,*

pro-

propria mentis conversione , homo quisque credendo salvatur. Quo circà Rex Navarræ in Litteris ad Nobiles Aquitanix : non gladio , inquit , sed persuasione , ac vi doctrinæ in cordibus hominum Religio plantatur , et honesto vitæ exemplo confirmatur.

Probatur secundò. Quia si infideles subditi directè cogi possent , vel possent per Principes Ecclesiasticos , vel per Sæculares: neutrum dici potest. Non per Ecclesiasticos , quia Ecclesia nihil potest in eos , qui foris sunt. Non per sæculares , quia jurisdictio sæcularis directè ordinatur ad finem dumtaxat naturalem , non vero ad ea , quæ sunt ordinis supernaturalis , uti sunt fides , et Baptisma : vel si illi aliqua gaudent jurisdictione tamquam custodes legum divinarum non tamen possunt directè cogere ad fidem amplectendam , ob hanc ipsam Canonici juris prohibitionem.

Probatur secunda pars. Indirecta coactio nec justitiæ , nec alii virtuti repugnat: ergo est medium licitum ad finem sanctum , quia ab ipso Christo commendatur in illis verbis *Luçæ cap. 14. Compelle intrare.* Antecedens patet exemplis Cæsarum , Re-

gum , et S. Gregorii Magni , qui varios modos licitos indirectè hujus compulsionis supeditat *lib. 4. epist. 4.*: nempe in vitatione præmiorum , promissione privilegiorum , oblatione bonorum , ac dignitatum , et si pertinaces sint , exactione rigida tributorum , alias justorum.

Probatur tertia pars. Infidelibus quoque est servanda fides. Accedit quod coactio si fiat per minas exilii , tributum insolitum , et cætera media , esset directa , adeoque injusta coactio ad fidem profitendam.

Hic est notandum primò , si præter infidelitatem alia causa concurreret , exempli causa , iniqua eorum conspiratio in Christianos , vel si alia ratione perniciem Reipublicæ procurarent , eos utique exilio mulctari posse.

Notandum secundò , debere identidem eorum ritus , negotiationes , modumque vivendi ita observari , ut ne quidquam moliri possint in Religionis Christianæ contemptum. Ratio est , quia alias nec Religioni , nec Reipublicæ sufficienter cautum foret , ob infidelium , præsertim Judæorum , inveteratam malitiam , et odium in Fidem Christianam.

Notandum tertiò , etsi dominium Infidelium in Christianos non tollatur per libertatem Christianam , juxta illud ex Epistola 1. Petri cap. 1. *Subjèti estote propter Deum sive Regi , quasi præcellenti , sive ducibus , &c.* tamen est opus exceptione. Primò , si infideles dominantes Christianis sint subjèti Principibus Christianis : tunc enim privari possunt dominio in servos Christianos. Secundò , si illud dominium esset malè et recens acquisitum in Christianos , expulsis dominis Christianis , nisi forte per pacta sese subdiderint ipsi fideles ; gaudeantque propterea suis privilegiis. Tertiò , si servi infidelium paterentur periculum perversionis. Tunc à tali dominio per Ecclesiasticam potestatem absolvi possunt , auctore D. Thoma 2. 2. *quest. 10. art. 109.* ubi ait : *Ecclesie potestatem esse , Dei auctoritate sibi concessam , subditos Infidelium ad fidem Christi conversos eorum jurisdictione eximere , si ita ad Dei honorem conveniens , aut necessarium esse videatur.*

Notandum quartò. Quamquam infideles lege divina , et naturali teneantur suscipere fidem Christianam sufficienter propo-

sitam , tamen Principes non posse cogere infideles non subditos , idque ex defectu jurisdictionis. Nam sicut hujus defectu Rex Poloniæ nequit vindicare delicta Hungarorum qualiacumque in Hungaria degentium, nec eos adigere ad observantiam legis divinæ , ita à pari.

Notandum quintò. Canones nonnullos, qui videntur permittere coactionem hujusmodi impositione onerum , confiscatione bonorum , exilio , aliisque pœnis hæreticorum propriis , esse exponendos de coactione indirecta , sic ut illa onera aliundè debita , et pœnæ ob alia delicta infligendæ intelligantur. Ratio hujus expositionis desumitur ex aliis Canonibus , qui perspicuè contrarium statuunt.

Notandum sextò , varia exempla Regum , ut Sisebuti Gothorum Regis , qui Judæos in Hispania Baptismum recusantes turpiter decalvari , flagellis cædi , et eorum bonis fisco addictis exilio mulctari jussit , et Ferdinandi Catholici , qui Judæos et Saracenos baptizari renuentes , ex omni Hispania exterminavit , ejusmodi , inquam , exempla intelligenda esse vel de relapsu in infide-

de-

delitatem, (quod scelus est maximum) vel de aliis criminibus cum infidelitate conjunctis.

Nam primo casu licita est etiam directa coactio: qui enim semel Fidem Catholicam sunt professi, in casu relapsus, vel directe cogi, vel ob perfidiam exilio puniri possunt, ut habet Canon *de Judæis* 5. *distinct. 45. Oportet ut fidem, quam etiam vi, vel necessitate coacti susceperunt, tenere cogantur*; atque hoc à fortiori intelligendum de illis, qui ut Christiani nati, et educati rursùs ad Judaismum, infidelitatem, vel etiam hæresim apostatarunt. Quoad casum secundum patet ex dictis in primo notando.

CAPUT V.

De justitia belli contra subditos hæreticos Religionis causa.

Primò hæretici subditi vi et armis domari possunt, et ad Fidem Catholicam, quam deseruerant, directè compelli: estque hæc sententia Sanctorum Patrum, Doctorum politicorum. Secundò, non raro est obligatio reprimendi ejusmodi novatores, maximè Hæ-

resiarchas. Tertiò , etiam non subditi in aliquo casu debellari possunt. Quartò , molliora remedia sunt aliquando magis opportuna.

Probatur prima pars auctoritate D. Thomæ , qui 2. 2. q. 10. art. 8. hæc habet: *Alii vero sunt infideles , qui quandoque fidem susceperunt , et eam profitentur sicut hæretici , et quicumque Apostatæ , et tales sunt etiam corporaliter compellendi , ut impleant quod promiserunt , et teneant quod semel susceperunt.*

Probatur secunda pars. Quia Princeps est protector Ecclesiæ in suo dominio , adeoque non debet pati subditorum perversionem , quæ imminet ab Hæresiarchis : ergo illos bello persequi debet.

Probatur et declaratur tertia pars duplici casu. Si Rex , vel subditi unius Regni deficerent à Fide Catholica , et conarentur subditos vicini Regni in eandem defectionem pertrahere , posset vicinus Rex etiam bello se , suosque defendere , et injuriam ulcisci. Si in Regno quopiam multi essent hæretici Ecclesiæ pacem turbantes , Pontifex Maximus , tamquam universalis omnium Pastor , posset committere , ut sæpe commisit alicui

Prin-

Principi, ut illos etiam armis comprimeret. Primus casus nititur jure defensionis legitimæ: alter legitimo titulo jurisdictionis Pontificiæ in omnes Christi Fideles, qui per Baptismum, tamquam januam, semel ingressi sunt Ecclesiam, quamquam hæretici sint ac rebelles Ecclesiæ matri, quæ eos peperit Christo: sicut subditi in politicis non cessant esse subditi, per hoc quod sint rebelles, adeoque per se, vel per alios à legitimo Principe debellari, et ad obedientiam reduci possunt. Sic legimus à Gregorio Magno Africæ Exarchum incitatum fuisse, ut Donatistas bello comprimeret.

Probatur quarta pars ex regulis prudentiæ, quæ dictant, non exponendos esse extremis periculis subversionis fideles subditos, quæ subversio timeatur ex parte hæreticorum, qui si bello vincerent, omnia ad arbitrium miscere possent.

Objiciunt primò acatholici. Hæresis non est justa belli causa: non sunt igitur armis puniendi hæretici. Antecedens probatur, vel enim spectatur hæresis ut peccatum simpliciter, vel ut peccatum turbans Ecclesiæ pacem, vel etiam Reipublicæ. Si spectatur ut

peccatum simpliciter , puniri potest ab Ecclesiastico tantum foro pœna spirituali , non à Magistratu pœna corporali , seu bello : si spectatur ut turbans pacem Reipublicæ , est justa quidem belli causa , sed non contingit , ut hæresis pacem turbet politicam.

Resp. Si hæresis turbet pacem Ecclesiæ , nec pœnæ spirituales quidquam proficiant , advocato in auxilium brachio sæculari , est coercenda. Deindè quis neget utramque pacem ab hæresi interturbari ? Ecclesiasticam quidem immediatè , politicam mediatè. Ratio est , primò , quia turbata pace Ecclesiæ , pax Reipublicæ nequit consistere , quippè animorum dissidium consequi solet Regni divisio. Idque constat experientia tot sæculorum. Turbas , et bella in Oriente excitarunt Ariani , in Græcia Macedoniani , in Africa Donatistæ , in Imperio Romano Iconomachi , et Albigenses , in Bohemia Hussitæ , in Gallia Hugonoti , in Germania Anabaptistæ , et Zevingliani : vix ulla unquam familia fuit , in qua Religionis dissensus , contentiones , et rixas exitiales non pepererit.

Ratio est secundò , ipsa natura hæreseos.

Ubi

Ubi enim est hæresis , ibi est superbia , atque discordia. Si enim hæretici in Sacramentorum administratione à Catholicis dissident; si templa eorum et monasteria evertunt ; si Episcopis et Clero illudunt ; si ritus ac cæremonias contemnunt , si sacrificia , jejunia, dies festos execrantur , non diu certe inter hos , et illos pax , et concordia durare potest.

Objiciunt secundò , bellum non est legitimus modus , vel reparandæ Religionis, vel propagandæ. Nam bello vis infertur. Vis autem in Religione locum non habet. Ut enim ait Lactantius *lib. 5. Divinarum Inst. cap. 20. Religio est verbis , non verberibus constituenda , et cap. 14. Quis mihi , inquit , imponat necessitatem credendi quod nolim , vel non credendi quod velim.*

Resp. Neminem cogi posse directe coactione interna , ut Religionem suscipiat , *cum superior non possit conscientiam inferioris mutare , et animo vim inferre , ut ait Baldus lib. 2. in fine cap. de Sent. è Breviculo Menochii.* Nulla quippè vis externa faciet, ut velis , quæ nolis : sentias , quæ non sentis. Rursùs nemo Hæreticus potest cogi di-

rec-

recte coactione externa à Principe suo absque ultima necessitate , si media molliora, et indirecta sufficient.

Hæc omnia Lactantius , aliique Patres insinuant. At politici quidam trahunt Patrum sententias ad vagam et illimitatam licentiam Religionis , etiam quoad Hæreticos , Apostatas subditos , et Ecclesiæ rebelles ; quæ doctrina , ut omni juri repugnat , ita est politico statui perniciosa , ut pleræque Respublicæ sunt expertæ. Verumtamen legum terror , ut ait S. August. à D. Thoma *cit. in 2. 2. quest. 10. art. 8. ita profuit , ut multi dicant gratias Domino , qui vincula nostra dirupuit. De reliquo , sicut vovete est voluntatis , reddere autem necessitatis , ita accipere fidem , est voluntatis , sed tenere acceptam , est necessitatis. Et ideo hæretici sunt compellendi , ut fidem teneant.* Dicit autem August. ad Bonifacium comitem , *ubi est , quod isti clamare consueverunt , liberum esse credere , vel non credere , cui vim intulit. Agnoscant in Paulo prius cogentem Christum , et postea docentem.*

CAPUT VI.

De justitia ac injustitia belli ratione regionis.

Divus Augustinus relatus in *cap. Dominus, causa 23. quæst. 2.* *Justa, inquit, bella definiri solent, quæ ulciscuntur injurias, et lib. 4. de Civitate Dei cap. 15. Iniquitas partis adversæ justa bella ingerit.* Justæ igitur belli causæ sunt in duplici classe. Ad primam spectat defensio sui, suorum, regionis, Reipublicæ: ad alteram vindicatio sui, suorum, regionis, Reipublicæ. Illa facit retinere sua, hæc sua recuperare: illa præsentem, hæc præteritam propulsat injuriam.

Respectu justæ defensionis legitima belli causa est rebellio à subditis tentata, fides, obsequium, et justa tributa denegantibus, protectio rebellium, hostilis irruptio; facta hosti opitulatio, injusta fœderatorum invasio, æquitatis naturalis injuriosa denegatio.

Respectu justæ vindicationis legitima belli causa est recuperatio dominii ac jurium, quæ injustè erepta sint, reparatio famæ ob

irrogatam publicè injuriam, vindicatio innocentium ab hostili captivitate et injuria, ultio ob denegatam justitiam ; jussio denique Dei. Nam S. August. citatus in dicto *cap. Dominus caus. 27.* ait : *Etiam hoc genus belli sine dubitatione licitum est quod Deus imperat, apud quem non est iniquitas, et novit quid cuique fieri debeat.*

Injustitia causarum respectu belli desumi potest in genere ex causis justis. *Rectum enim obliqui est index*, ut habet Grotius *lib. 2. cap. 22.* Quare sicut justa causa in genere est gravis injuria, quam sine periculo Reipublicæ vindicare licitum est, ita injusta est belli causa, cum levis intercessit injuria, pro qua potest aliundè satisfieri, et quam si bello reparare velimus, magnam toti Reipublicæ perniciem parabimus.

Injustitia belli in specie revocatur ad geminum titulum. Primus est *jus in armis*; alter *ratio status*. In priori est dominandi libido, ambitio, dilatandi Regni cupiditas. Ita Romani sola imperii amplificandi cupiditate bella sibi licere existimarunt. Rursus vindictæ cupiditas, libertatis inconsultus amor; denegatio matrimonii, jus imperfectum,

tum , quod non inducit obligationem justitiæ , saltem rigorosæ ; sed minus strictæ in æquitate naturali fundatæ. Ad rationem status ,cujus est sola utilitas fundamentum, pertinet primò metus vicinæ potentia. Ratio est, quia quivis , quoad justè parta , est in legitima possessione. Secundò , servandum æquilibrium, ut appellant, dominantium, cujus æquilibrii procurandi causa est pariter metus. Tertiò, titulus acquirendi domini in Jure naturæ , vel Gentium non fundatus , exempli causa , fertilioris soli cupiditas , detectio novæ insulæ seu regionis jam habitæ. Quartò, titulus coloratus per varios prætextus.

Ad metum quod attinet vicinæ potentia notandum est , eum esse belli causam injustam, nisi certo constet , Principem qui vult bellum inferre , à vicino potentiore invadendum , post datam apertè de non invadendo cautionem. Ita Theologi et Jurisperiti , ipso Grotio assentiente , qui *lib. 2. cap. 22.* ait : *Ut justa sit defensio , necessariam esse oportet , qualis non est , nisi constet non tantum de potentia , sed et de animo lædendi , et quidem ita constet , ut certum id sit ea certitudine , quæ in mate-*

ria morali locum habet. Ratio est , quia adversus incertos metus à divina providentia , et à cautione innoxia, non à vi præsidium petendum est. Si Princeps timet, socios pareret, ac se præmuniat.

Ex dictis colligo , bellum ex utraque parte non posse esse justum materialiter, seu consideratum quoad rem ipsam de qua bellatur ; posse tamen esse utrinque justum formaliter , seu spectatum quoad opinionem et animum bellantis. Ratio prioris est ; quia res eadem non potest esse æqualiter utriusque , nisi admittatur duorum dominium in solidum. Ratio posterioris potest esse ignorantia invincibilis in utroque , aut in alterutro ; ex qua fit , ut hostium uterque possit esse in bona fide , credendo posse stare justitiam. Actio autem formaliter justa seu quoad operantem pendet ex ejus fide , conscientia, et rationis dictamine. Utrinque justum fuisse bellum Israëlitarum , et Cananæorum censet Abulensis : respectu illorum et materialiter , et formaliter ob jussionem divinam ; respectu istorum fuit justum formaliter ob invincibilem ignorantiam hujus divinæ jussionis , nisi forte vincibilis fuit, adeoque culpa-

pabilis propter illa prodigia , quæ videbant à Deo fieri in gratiam populi sui.

Objiciunt primò politici quidam. Justum est bellum ob injuriam prævisam , sed nondum illatam : nam nemo tenetur primum ictum expectare sedendo , ne in privata quidem defensione : ut enim ait poeta nescio quis.

Dimidium amisit , qui primum expectat ad ictum.

Resp. injuriam certo prævisam ex denegata securitatis cautione esse justam bellandi causam : non tamen prævisam ex incertis indiciis , vel formidatam ex potentia crescente.

Objiciunt secundò è converso alii , non posse bello ultionem sumi de illata injuria. Ultio est pœna , pœna requirit potestatem superioris ; inter æquales belligerantes non est potestas superioris : ergo nec ultio , seu bellum pœnale.

Resp. Nego in neutro belligerantium esse potestatem superioris. Qui enim prior injuriam accepit , factus est æquali superiori nisi hostis uterque supremum Principem habeat , apud quem possit de accepta injuria

hostem æqualem convenire. Quare hujusmodi bellum ad reparandam injuriam introductum est loco justii judicii vindicativi.

Objiciunt tertio. Si quis Princeps gemino Principi, mutuis bellis implicito, sit foederatus, vi tali foederis neutri potest suppetias ferre tuta conscientia: ergo foedus non semper est justa belli causa. Antecedens patet. Utrique enim pari jure obligatus, si alterutrum defenderet, in alterutrum esset foedifragus.

Resp. Posset is Princeps in eo casu adjuvare illum ex foederatis, pro quo stare justam causam videret: nam justitia unius excludit alterius foederis turpitudinem. Secundo, posset ei succurrere, cum quo foedus inivit priori tempore in bello utrinque formaliter justo: nam prior tempore, potior jure, ut ajunt Jureconsulti. Tertio, posset anteferre pacta specialiora simplicibus, quia species derogat generi.

Objiciunt quarto, ad bellum sociale requiritur jus, quod resultat vel ab illata injuria, vel à voluntate socii auxilia petentis. Sed in bello, quod Abraham pro ultione Lothi suscepit, neutrum eorum reperitur.

Mi-

Minor patet: major videtur colligi ex dictis. Nam injuria alteri facta non tribuit cuiusvis homini ultionis jus, nec facit lædentem subditum alteri, nisi læso; alioqui dicendum esset, quemvis habere jus vindicandi injurias totius orbis.

Resp. Non solum qui læsus est, sed etiam ejus amicus afficitur injuria, quia fictione juris et caritatis transit in personam amati, et injuria eundem oneraret, nisi succurreret injustè læso. Hinc nego minorem, quoad secundam partem: nam Lothi voluntas innixa foederi dabat ei jus ad auxilia petenda ab Abrahamo in casu, quo injustè opprimeretur. Neque sequitur, hominem quemvis habere jus vindicandi quasvis injurias; quia hoc confunderet ordinem et jurisdictionum distinctionem. Etiam in causa privati, qui injustè est læsus, defensio est licita: ergo à fortiori in causa publica, ubi agitur plurium innocentium periculum. Hanc conjunctionem ipsa natura inter mortales constituit. Hinc rectè laudantur Reges Pipinus, et Carolus Magnus, qui ubi viderunt Italiam, Summosque Pontifices injustè pressos ac spoliatos, ingenti exercitu compara-

to , tyrannos domuerunt , et pacem Italiæ restituerunt.

Reponent primò : amicitiaë foedus , vel caritatis Christianæ titulus non est causa sufficiens : ergo nec justa. Antecedens probatur. Hoc foedus , et hic titulus æqualiter utrinque ligat : ergo dum concedit ut auxiliæ Titio , non concedit ut offendam Sempronium. Consequentia sequitur : nam cognatio , quam natura inter homines constituit , non patitur , ut cum tertii detrimento alteri opituler.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo antecedens ; æqualiter ligat , quando manet utrobique amicitia ; concedo : si rupta sit injusta amici offensione et caritatis læsione , nego. Hæc ipsa est ratio , cur magis tenear innocenti amico , quam nocenti auxiliari , ut est manifestum in defensione privata.

Reponunt secundò : si vera sunt quæ dicuntur , sequitur non modo licere ejusmodi bellum , sed etiam Principem in conscientia teneri ad id gerendum , saltem ex lege caritatis : hoc autem nimium videtur esse , nec requiri à natura. Major

jor est consentanea Sacris Litteris amo-
 rem proximi præcipientibus , est consen-
 tanea Sacris Canonibus. Nam Canone *Non
 inferenda , causa 23. quæst. 3.* hæc le-
 guntur : *Qui non repellit injuriam à so-
 cio , tam est in vitio , quam ille , qui fa-
 cit.* Quam sententiam Seneca , quantumvis
 ethnicus , his verbis complexus est : *Si jus-
 tus es , non solum non nocebis , sed etiam
 nocentes prohibebis ; nam nihil nocere non
 est justitia , sed alieni tantum abstinen-
 tia.*

Resp. Majorem esse veram , secluso
 periculo proprio , et salva caritate ordinata,
 quæ primariò tendit in se ipsum , hoc est , in
 personam , quæ illam exercet. Nihil amplius
 præcipiunt Sacræ Litteræ , et Canones. Nam
*Canon. 8. caus. 23. quæst. 3. Qui potest ita
 obviare , et perturbare perversos , et non
 facit , nihil est aliud , quam favere impie-
 tati eorum.* Accedit etiam Seneca. *Succur-
 ram perituro , sed ut ipse non peream.*

CAPUT VII.

An negatus transitus militaris sit justa belli causa.

Dico, negatum pacificum et innocuum transitum militarem non esse justam bellandi causam, regulariter loquendo. Nam ejusmodi transitus est ferè semper nimis onerosus, nisi fiat cautionibus adhibitis, quæ sint observatu faciles. Alia est ratio de transitu advenarum, hospitem, mercatorum, peregrinantium, sedes item vacuas quærentium ex justis causis, remoto omni periculo.

Objiciunt aliqui primò. Ejusmodi transitus denegatus ab Amorrhæis regulis fuit Moysi, et ejus populo causa justæ belli: ergo esse potest hujus temporis Regibus ac Principibus justæ causa.

Resp. Ille transitus Moysi denegatus, ut aliqui putant, fuit tantummodo occasio belli aliundè justæ, cum esset susceptum adversus Reges in dispersionem jam traditos ab omnium Domino, et detentores iniquos illius terræ, quam Dominus Moysi, et ejus populo destinaverat. Verius est transitum
Moy.

Moysis futurum fuisse innoxium ; sed quia hostiliter negatus fuit , idcirco bello quæsitus est. Ait enim Scriptura Numerorum *cap. 20. Egressus est obvius (Rex Edom) cum infinita multitudine et manu forti , nec voluit acquiescere Moysi deprecanti , ut concederet transitum.* Vulg. vero hæbr. sic: ויצא ארום לקראתו בעם כבד וביר חזק וימאן ארום נתן את ישראל עבד בובולו . *Et cap. 21. Qui (Rex Edom) concedere noluit , ut transiret Israël per fines suos : quin potius exercitu congregato egressus est obviam in desertum , et pugnavit contra eum :* ולא נתן מיחז את ישראל עבד בגבולי ויאמף את כל עמו לקראת ישראל המדברה וילחם בישראל .

Reponunt primò : amicus transitus quomodocumque negatus est injustè negatus: est enim contra Jus naturæ , saltem imperfectum ; imò et contra Jus Gentium , quo distincta dominia in orbe terræ fuerunt ex æquitate , atque adeo cum reservatione communis utilitatis in concedendo cuivis innoxio transitu , qui ut ait S. August. relatus in *Canone Notandum 23. Jure humanæ societatis æquissimo patere debet , dictante natura , quod uni non nocet , et alteri*
pro-

prodest , haud esse denegandum.

Resp. ad Jus naturæ , et Gentium vix posse id reduci , quod est rebus publicis nimis onerosum , imo etiam periculosum. S. August. de transitu loquitur , quem innoxium Israelitæ petebant , et Amorrhæi male negaverunt. Nam illi ut peregrini transire volebant ad occupandas sedes trans Jordanem donatione Divina propriè suas, Amorrhæorum amici deinceps futuri : hi æqua negarunt , et æqua petentes opprimere tentaverunt , atque adeo illorum arma per accidens provocarunt.

Reponunt secundò : si quid Juri societatis humanæ de transitu permittendo repugnaret , esset periculi metus. Nam (ut alias diximus) timor non sufficit , neque unius timore jus alterius legitimè tollitur.

Resp. primò, instando , an , si Turca peteret innoxium transitum per Hungariam , et Poloniam à Cæsare , et à Rege Poloniae ad oppugnandas Moschorum terras , hi politici dicerent à Turca jus peti , quod nec prætextu Religionis negari possit ?

Resp. secundò , experientia constare quot periculis ejusmodi transitus , quantum-

vis

vis amici , et innoxii dicantur futuri , obnoxii sint. Sæpe in illis contingit , quod legimus *Judicum cap. 18. Videmus terram opulentam , et uberem ; nolite negligere , nolite cessare : eamus , et possideamus eam : nullus erit labor &c.* Vulg. vero hebraica sic : כי ראינו את הארץ והנה טובה מאד מחשים אל תעצלו ללכת לבא לרשת את הארץ. Sæpe Erinaeci fabula renovata : armati hospites , vel in subsidium vocati , vel amicitiaë nomine intra fines admissi sensim domesticos expulerunt ; sæpe regio , quam transit amicus miles , fit belli Theatrum , vel hoste alterutro petente transitum , vel altero , ne alteri detur , efflagitante.

Dixi initio capitis , tum fore justam bellandi causam negationem transitus militaris , cum proponuntur cautiones , quæ sint faciles observatu. Sed vix contingit , ut observentur , adeoque raro contingit , ut ob transitus negationem justè bellum inferatur. Prima cautio est de transitu inermis militis. Sed hæc est cautio merè speculativa , et in praxi est probrosa militibus , quasi manibus abscissis , ut de militibus Numantinis loquitur *Florus lib. 2.* Secunda est de conceden-

dendis præsiidiis : sed hæc nimium est sumptuosa. Tertia de damnis præcavendis : sed hæc vix est possibilis practicè ob defectum disciplinæ , Ducum , et Ministrorum incuriam vel avaritiam. Hoc enim tempore id ferè accidit , quod sua ætate usu venisse Plinius narrat in Panegirico. *Quam dissimilis nuper alterius Principis transitus , si tamen transitus ille , non populatio fuit , cum abactus hospitem exerceret , omniaque dextera , levaque perusta , et atrita relinqueret , ac si eadem via vel illi ipsi barbari , quos fugiebat , incederent.* Cautione igitur utantur illi , qui aliter non possunt ; at cui ad negandum vires sunt memorem velim , nullo jure quemquam cogi , qui liber sit , ut invitus Dominum accipiat , aut ubi sit Dominus , parem. Qui enim armatum intra fines recipit , eum vel Dominum accipit , vel parem.

Reponunt secundò : in casu necessitatis jus primævum communionis reviviscit , quo licet uti alienis rebus , ac si mansissent communes : ergo si necessitas urget , ut hostis hostem repellat , nec possit id facere , nisi transeat per fines meos , debeo transitum ipsi

concedere, quem si negem, justè ille in me poterit arma vertere. Antecedens patet, primo, ratione: nam necessitas in omnibus legibus positivis excepta est, utpote quæ legem non habet, sed ipsa legem facit. Secundò, patet exemplis, nam possum diruere vicinas ædes, in quibus incendium ortum est ad arcendum mearum certum periculum, idque jure non solum positivo, sed etiam naturali.

Resp. In aliquo casu necessitatis extremæ, et hoc ipso extraordinariè dandus est transitus, salva tamen regionis indemnitate per adhibitæ cautelæ innoxii transitus.

Ex dictis colligo, negatum transitum militarem causam non esse belli legitimam, si alia suppetat via transeundi, quantumvis perincommoda. Cujus rei exemplum habemus in Sacris Litteris loco citato Numerorum, ubi licet Rex Edom Israelitis negarit transitum, quem petebant innoxium, Moyses tamen armis eum non vindicabit; sed eo jubente, Israelitæ deflexerunt, et à Cade profecti ad montem Hor pervenerunt cum copiis omnibus. Verba Scripturæ habes loco citato: *Quam ob rem divertit ab eo Israël,*
cum-

cumque castra, movissent de Cades venerunt in montem Hor. Vulgata vero hebr. sic: ויש ישראל מעליו ויסעו מקדש וביאו בני ישראל כל ההר הערת זה ההר.

Objiciunt secundò cum Grotio *lib. 2. cap. 2.* Saltem transvectio mercium per alienam provinciam ratione innoxia utilitatis ex commercio libero, justè negari non potest: ergo si quis illam negaret, bello appeti posset. Antecedens deducitur ex Jure Gentium, seu communi quadam, quæ inter homines est, affinitate, et consuetudine; undè studium quoddam societatis humanæ conservandæ, quo fit, ut homo hominis utilis sit in iis, quæ sibi non noceant, nec jure possit impedire commercia ad societatis utilitatem instituta. Si enim posset impedire, id contingeret ratione alicujus lucri cessantis. Atqui aliquod lucrum est non magni pretii, ac proindè indebitum, ideoque sic esset pro damno reputandum.

Resp. Esset pro damno reputandum, si transvectio mercium externarum luxum inferret, si transvectio esset nimium frequens, adeoque Civitati noxia, si ejusmodi mercium suppetat copia in Civitate propria,

aut in territorio. Si utilitas, quæ has distra-
hendo parari potest, ex alienis mercibus im-
pediatur. Hæ possunt esse rationes negandi
exteras transvectiones.

Quibus negatis, non proindè exoritur
belli justitia. Jus autem Gentium, quod ob-
jicit Grotius, procedit in iis, quæ sunt acci-
pienti utilia, nec danti molesta. *Sic utique
detestando foret iniquitas, ut Cicero ait
lib. 3. de Officiis, prohibere aquam ex pro-
fluente, negare ignem ab igne, viam er-
ranti non commonstrare, supervacanea
potius corrumpere, quam integra ad alio-
rum usum relinquere.* Hinc ait Ovidius:

Quis vetet opposito lumen de lumine sumi?

Quis prohibebit aquas? usus communis aquarum est.

Ad id quod dicitur de lucro non magni
pretii, quod externis provenit ex libera
mercium transvectione: *Resp.* jus non sup-
petere externis ejusmodi lucro prohibendi
Civitatem, per quam merces eorum trans-
vehuntur. Cur enim nobismetipsis proximi
non simus, aut nobis potius hoc lucrum non
reservemus? Quid obstat quominus nostris
civibus id lucri vendicemus, quod apud

exteram gentem nituntur præripere trans-
euntes.

Ex quibus colligo, fas non esse cuivis
Jure Gentium peregrinari in alienas Regio-
nes cum incolarum detrimento, appellere
navigia, uti portibus, fluminibus, negotia-
ri pro libito, effodere aurum, piscari mar-
garitas. Ratio est, quia post factam rerum
divisionem habet dominium Respublica pro-
prium quoad portus, flumina et cætera: er-
go hujusmodi rerum usus liber, et aliquo
modo noxius prohiberi potest, ut ex praxi
communi perspicuum est; quamquam ea,
quæ diximus de Jure Gentium, dici possunt
hoc sensu: quod quoad non prohibentur
cuivis extraneo, illis uti fas est. Cæterum
quoad commercium, remoto etiam omni
detrimento Reipublicæ propriæ, facilè con-
tingere potest, ut respectu causæ, modi,
vel alteriùs circumstantiæ fiat injuria nega-
tione mercium transvectionis, quæ negatio
justi belli legitimus titulus esse possit.

DISPUTATIO II.

De effectibus belli.

Effectus belli alii sunt respectu hostium, alii respectu subditorum, alii respectu vincientium, et alii respectu devictorum. Item effectus belli necessarii sunt obligationes in bello, contingentes represaliæ, quas vocant: de his omnibus per capita disseremus.

CAPUT I.

De effectibus belli, primariò, et secundariò respectu hostium.

Effectus belli primarius est jus occidendi hostem, cum fine, hoc est bello, concesso, necessaria media concedantur. Excipiuntur imbelles, quales infantes: imbecilles, quales foeminae, nisi et ipsae pugnent: inermes, quales personae sacrae: utiles in commune, quales agricolae, mercatores, et universè omnes, quorum vitae genus abhorret ab

armis. Accedunt primò capti , cum , teste Pyrrho apud Senecam in Troadibus:

*Adimere capto vitam respectus vetet
Æqui , pudorque.*

Secundò , vitam paciscentes armis depositis ; quia, Sopatre Auctore, moris est in bello servare supplices. Tertiò , se victori deditentes : *Nam trucidare debitos , sævum esse*, Tacitus dixit *Annalium lib. 12.* : idque contra jus belli pugnare censuit Livius. Quartò , ad bellum coacti , deque belli à victore illati justitia persuasi , modo coactio à victo Principe illata militibus , et persuasio victori innotescant : quia in coactione , aut persuasione justitiæ nulla est culpa supplicio mortis tuenda. Quintò , innocentes non sunt directè interimendi , repugnante divino Jure naturali.

Huic exceptioni exempla contraria apud Grotium nihil afficiunt , neque probant licentiam occidendi ex Jure naturæ , vel Gentium permissivo , sed impunem tolerantiam : fortassè quia noluerint gentes hostili furori metas præscribere , quas in tanta nocendi proclivitate observare difficillimum foret,

ne bellum ex bello nasceretur.

Neque Jus talionis hic locum habet: non enim permissum est à natura adversus innocentes, licet sint membra communitatis nocentis, quippè qui succedanei non fiunt ad pœnam mortis. Nec quidquam evincit victoris utilitas, quæ capi possit, incutiendi terroris morte innocentium. Etenim terror incuti potest aliis modis, quam sævitia in innocentes, nec pertinacia in resistendo, quæ potius in hoste laudanda est. Hinc Alexander cognomine Magnus, cum aliquando acriùs resistentes, deindè victos jusisset interfici, visus est Indis bellare latronum more. Quocirca malam veritus famam, victoriis deindè cœpit uti clementius. Multo minus est justa deditorum cædes ex vehementi dolore propter cladem acceptam: quemadmodum legimus Achilem, Æneam, Alexandrum captorum sanguine, aut se dedentium amicis suis parentasse.

Ad modum quod attinet tollendi hostem, Jure naturæ et Gentium vetita est sicariorum immissio. Hinc Alexander Darium coarguit apud Curtium *lib. 4. Impia bella suscipitis, et cum habeatis*

arma , licitamini hostium capita. Est etiam vetitum jure Gentium , primò veneno hostem tollere , partim ne contra communem utilitatem multiplicentur belli pericula , aliundè satis multa : partim ne Regum , ac Principum vita , qua Reipublicæ nititur incolumitas , nimio discrimini esset exposita. Secundò, eodem Jure , saltem apud Gentes paulo cultiores , arma sunt vetita veneno infecta , ne denuò pericula multiplicentur. Tertiò vetitum est , ne toxicum fontibus infundatur ; cum possit hostis incommodo affici , vel alio fontes derivando , vel exsiccando.

Effectus belli secundarius respectu hostium est jus in res , ac bona hostilia. Probatum hoc argumento à majori ad minus , hoc est , à vita ad vitæ bona. Hinc Tullius *lib. 3. de Off. Neque est contra naturam spoliare eum , quem honestum est necare.* Hinc Jure naturæ licet arces diruere , propugnacula facere , capere , eripere hosti arma , naves , bona etiam innocentium , quatenus id postulat necessitas , ac utilitas bellica , ut victoria comparetur , aut vires hostium minuantur. Ratio est , quia fine
con-

concesso, conceduntur et media ad finem consequendum.

Verumtamen sunt illicita quæ sequuntur. Primò, ultra metas necessitatis, seu utilitatis res corrumpere, aut devastare: iniquum est enim nullo suo bono nocere alteri. Secundò, innocentium bona deripere, si satisfactio haberi possit aliundè: nam bona innocentium solo nomine pignoratitio sunt obligata Reipublicæ. Quod si Communitas deliquisset, cujus illi membra censentur, tunc ipsi non spoliari modo, sed etiam in servitutem abripi possent. Tertiò, non licet in bona deposita, seu non hostium, grassari, quia deficit belli titulus. Quartò, plus bello occupare, quam jure prætendi possit, si injuria ab hoste illata tantum sit materialis propter bonam fidem rei possessæ. Quod si bona fides non adsit, ideoque sit injuria formalis, etiam expensæ, aliaque damna poterunt compensari, hoc enim fieri solet in judiciis forensibus: ergo multo magis potest fieri in bello.

Jure Gentium major est belli licentia, quia dominium omnium, quæ hosti eripiuntur, in victorem transfertur, si ita sint in potestatem redacta, ut recuperationis spes

hosti sit intercisa. Quare. Aristoteles in Politicis: *Lex*, inquit, *quoddam pactum commune est, quo bello capta capientium fiunt.* Quod tamen jus locum habet in foro externo dumtaxat, ubi actio negatur, seu jus repetendi: etenim in foro interno res saltem immobiles ultra debitam compensationem ereptæ, sunt victo restituendæ, nisi ratio securitatis in ereptis quibusdam arcibus secus fieri postularet, et hoc ad tempus.

Hæc autem dominii prærogativa locum habet dumtaxat in bello justo. Primò, quia jure Naturæ et Gentium ad bellum requiritur justa causa: ergo etiam ad effectum belli, seu rerum dominium. Secundò, quia in bello injusto omnes actiones injustæ sunt, et in foro interno sunt bona erepta restituenda. Ergo etiam in externo, cum non appareat exceptio specialis.

Neque obstat, quod in bello justo excessus satisfactionis, etsi injustus, jure Gentium fiat legitimus quoad forum externum: quasi vero jus Gentium partis in bello quantumvis injusto, titulum daret. Nam dispar est ratio, bello justo erepta nituntur et legitimo titulo, et juris præsumptione, pro-
pte-

pterea quod ad satisfactionem pertineant utique debitam, licet conscientiae victoris relinquatur decernere quantum debeat. Contrà vero qui bello injusto ditati sunt, non modo titulo carent, sed omnium Gentium in se odium concitant; ideoque nullum merentur juris præsidium.

Jus in hostium bona nullo modo se extendit ad loca sacra, templa, altaria, neque ad res sacras, neque ad bona Ecclesiastica, saltem per se loquendo. Probatum primò. Ecclesia qua talis non est pars Reipublicæ bellum gerentis: ergo nefas erit, res et bona alieni corporis bello non implicati invadere, ac perdere. Hinc Polybius, quantumvis Ethnicus, ait: *Quæ neque nobis ad bellum usui futura sunt, nec hostibus incommodatura, ea perditum ire, templa maxime, et quæ in eis simulacra, et similia ornamenta, quis neget mala mentis, et præ ira furibundæ esse opera?*

Objicit primò Grotius cum aliis Protestantibus auctoritatem Pomponii jurisconsulti dicentis, cum loca capta sunt ab hostibus, omnia desinunt esse sacra: ergo licet illa denipere.

Resp.

Resp. Loca capta desinere esse sacra in sensu Gentilium , non Christianorum. Gentilium persuasio erat , ex inepta superstitione profecta , aras et fana Urbium captarum à Diis esse deserta , adeoque et profanata, libertati vero pristinæ restituta , denuò à Diis esse revisa , atque adeo de novo sacra , ut colligitur ex Virgil. *Æneid. lib. 2.*

*Excessere omnes adytis , arisque relictis
Dii , quibus Imperium hoc steterat. . .*

Reponunt primò : Justinianus Imperator Christianus sententiam illam Pomponii Digestis suis inseruit : ergo pro vera habuit.

Resp. Justinianum dicere , quod templa capta sacra esse desinant facto , non Jure , propterea quod suo tempore ab hostibus Imperii sacrilegè diripiebantur. Ratio hujus est , primò , quia vel Justinianus limites suæ potestatis excederet , si cum facto jus etiam intelligeret , vel in textu ac contextu sibi ipse repugnaret. Secundò , quia in titulo ad Legem Juliam peculatus et de sacrilegio , templorum direptionem , ac profanationem tamquam sacrilegam reprobavit.

Reponunt secundò : Jus Gentium non

excipit sacra : nam hæc quoque pertinent ad Communitatem , nec nisi ineptè eximuntur ab humano commercio : ergo licet ea diripere.

Respondeo jus Gentium , sivè merum, sivè mixtum nihil in sacra victoribus tribuit : hæc enim divino , humanoque jure exempta sunt. Quod probatur exemplo Baltasaris , et Antiochi , qui ob vasa sacra templis erepta ab ipso Deo puniti sunt.

Addidi in propositione , *per se loquendo*. Nam excipitur primò casus , quo Ecclesiastici sese bello immisceant contra quam deceat eorum statum ; quo tamen casu salva esse debent Ecclesiæ bona , *cum delictum personæ non debeat nocere Ecclesiæ*, ut decernitur *cap. Delictum 76*. Secundò excipitur casus , quo præter intentionem damnum Ecclesiæ importaretur. Quemadmodum fieri potest , ut præter intentionem innocentes occidantur. Tertiò , casus , quo contra leges Ecclesiæ templa essent munita instar arcis , et castri.

CAPUT II.

De effectibus belli relatè ad victores , et victos.

Quæ justè sunt acquisita in bello justo, primario cedunt Principi , ita ut ab ejus voluntate pendeat quidquid militibus licitum est in prædando per excursiones. Patet : Milites enim sunt mera instrumenta, et quod agunt , auctoritate Principis agunt, ita ut omnia ad summum Imperium redundent.

In specie immobilia cedunt Principi , et in mobilibus tormenta bellica. Alia mobilia cedunt etiam Principi , saltem quæ in prælio comparantur. Milites enim non nomine proprio , sed ex homagio , quod vocant, Principi militant : Jure tamen Justiniano cedunt militibus , ut sint incitamenta alacritatis. Multo magis in excursibus liberis sibi lucrantur milites , quia non publicam, sed suam sibi potius navare operam censetur.

Victoria , Silvester , Molina licitum esse putant urbem integram in prædam dare militibus ; quia in bello justo acquiritur
jus

jus in hostium bona, præsertim vero si direptio videatur ad bellum finiendum necessaria. Cautio tamen est, ut Duces vitanda curent flagitia, cædes innocentium, stupra, adulteria, templorum profanationes. Sed quia hoc est difficillimum, sine peccato vix permittitur licentia hujusmodi.

Respectu eorum qui victi sunt, est dominium victoris in captos, etiam cum jure in vitam, quo toleratur et non punitur à victore Principe occisio hostis capti, abstrahendo à Religione Christiana. Quare illud Cæii, *quod apud omnes gentes Dominis fuerit potestas vitæ necisque in servos*, intelligendum est de jure Gentium solum permissivo quoad externam impunitatem, cum jus vitæ soli Deo sit reservatum.

Servitus jure Gentium inducta est. Causa inducendi fuit, ut fræno cohiberetur occidendi libido, propositis tot servitiorum commodis. At inter Christianos jam pridem sublata est servitus, partim ob libertatem, qua nos donavit Christus Dominus, partim ob caritatem, qua ejusdem mystici corporis membra sumus sub uno capite Christo.

Ad eundem belli effectum pertinet im-

pe-

perium in victos , sed civile , et mediatum , et in favorem Religionis Catholicæ. Excipitur casus , quo Princeps devictus haberet subditos mediatè tantum , nec absolute sibi subjectos , in quos victori imperium cederet conditionatum , si nempe congrua satisfactio nequeat obtineri : excipitur etiam casus Principis devicti , ac bello capti , quo casu victori non illicò imperium cederet in Principis subditos , quia à Principe captivo vi captivitatis non transfertur imperium in victorem , sed usus tantum impeditur. Si ultro cederet regione patrimoniali Princeps excideret : hæc enim potest alienari , non tamen cæteris excideret , quæ lege Republicæ Principi fuerant assignata ; cum ista non possint alienari , nisi populo aut victo , aut assentiente. Quare victori jus non est in vitam Principis captivi , cum principalis dignitas in Principe maneat etiam captivo , nec possit unquam violari , nec Princeps in Principem instar subditi potest delinquere , aut instar subditi supplicio affici.

Victori convenit regulariter imperium tantum civile in populum devictum ; cum ex Jure naturæ saltem congruum sit , ut

im-

imperia civiliter administrentur , neve ad tyrannidem , subditorumve oppressionem convertantur , tametsi bello sint acquisita. Quin etiam imperia herilia sublata esse videntur apud Principes Christianos , sublata, ut diximus , servitute. Transit etiam in victorem imperium tantummodo mediatum; cum ex principiis verè politicis videatur imperium immediatum devicto Principi, aut populo relinquendum , reservato tributo , præsidio imposito , aut forma regiminis immutata. Denique pertinet ad victorem imperium quod sit in favorem Religionis Catholicæ. Quod ex principiis Grotii , quantumvis acatholici auctoris, clare colligitur: ait enim *lib. 3. cap. 15. Indulgentiæ in victore pars est avitæ Religionis usum victis, nisi persuasis , non eripere , sed tolerare, quia victis pergratum , et victori innoxium. At si falsa foret apud victos Religio , ne vera opprimatur , rectè curabit victor , exemplo Constantini aliorumque francorum Regum.*

Ex quibus argumento : Religio avita, et unicè vera, est solum Catholica , ut contra Sectarios , Paganos , seu Ethnicos , Turcas,

cas , Judæos Polemici evidentè ostendunt: ergo in locis , ubi viget , à victore victis est permittenda : ubi non viget , quoad fieri potest , fovenda est , et victoris brachio sustinenda , ne opprimatur , neve illius exercitium impediatur.

CAPUT III.

De effectibus belli quoad Subditos.

Primus effectus est arbitrium in Principe conscribendi milites intra territorium proprium , et sine coactione , saltem respectu non subditorum , sed ad tempus degentium in territorio. Alter effectus est jus , ut vocant , sequelæ quo subditi in gravi necessitate Reipublicæ ad justam defensionem evocari et compelli possunt à potestate suprema. Hujus juris fundamentum statuitur in necessitate nationumque omnium consuetudine, hoc est in jure Naturæ ac Gentium. Tertius est jus exigendi sumptus pro alendo milite : quippè in bello justo est legitimus titulus imponendi tributa. Quartus effectus est jus in Principe curandi enixè rem militarem;

hoc

hoc est armamentaria instruendi, militesque exercendi, ut habiles reddantur ad arma tractanda. Quintus effectus est jus extruendi munimenta, imponendi præsidia, imperandi excubias.

Non tenentur subditi, præcipuè evocati à Principe ad bellum, ejusdem belli justitiam examinare. Ratio est, quia subditus est executor imperii, quod Princeps dederit, non scrutator. Secus enim obedientiam relinquerent ad Reipublicæ bonum necessariam, qua sublata Imperium languesceret. Secundò, tenentur subditi justitiam belli cognoscere in eo casu, quo rumor communis injustè bellum esse susceptum promulgaret. Ratio est, quia secus versarentur in ignorantia culpabili, et affectata, quacum honestas actionis componi non potest. Tertiò, stante nihilominus dubio, bellare subditis licet post factam inquisitionem, quia in dubio stat præsumptio pro justitia. Hæc dicta de subditis, applicari etiam possunt militibus conductitiis, qui conscripti sunt ante bellum, de quo oritur dubium, quia in hoc casu subditis æquiparantur: possunt et iis applicari, qui post bellum indictum sunt conscribendi. Possunt

enim deponere dubium formando sibi judicium practicum, quod licitum sit ad bellum proficisci, propterea quod ejusmodi causa melius perpensa et cognita sit à Consilio Principis. Id tamen est certum, quod in dubio practico operari sit semper illicitum, et quod milites ita comparati ut quodvis ad bellum, etiam quod injustum agnoscatur, non sunt excusabiles à gravi peccato.

CAPUT IV.

De obligationibus in bello.

Primò. Obligatio generalis in Principe injustè bellum suscipiente ac gerente est onus reddendæ Deo rationis de cunctis cædibus, rapinis, et malis, una cum reparatione damnorum omnium, quæ quidem possint reparari. Hoc est manifestum. Cessat tamen hæc obligatio, si bona fides, et ignorantia invincibilis excuset Principem. Idem dicendum est de Consiliariis, Ducibus, aliisque qui scienter injusto bello cooperantur.

Secundò, obligatio Principis in specie

cie

cie respectu militum infert solutionem stipendii ex contractu. Similiter obligatio militum respectu Principis pertinet ad cuncta servitia militaria , etiam cum præviso mortis periculo præstanda : respectu aliorum est , ut , juxta B. Joannis Præcursoris effatum , contenti sint stipendiis suis , neminem concutiant , nemini calumniam faciant , nec vi , ne fraude , sibi plus vindicent quam oportet.

Quocirca omnes annonariæ fraudes quæstorum , omnes industriæ Ducum dolis plenæ , militumque in rusticos violentiæ illicita sunt militaris licentiæ spolia , atque adeo obnoxia restitutioni. Hoc enim postulant justitiæ leges ubique ab omnibus observandæ. Sed hæ leges in bello nonnullis etiam Orthodoxis videntur chimericæ ; tametsi in Evangelio diserte traditæ sint , et vel ab Ethnicis bellum gerentibus observatæ. Ita Velleius refert de Sulla *lib. 2. Putares venisse in Italiam , non belli vindicem , sed pacis auctorem : tanta cum quiete exercitum per Calabriam , Apuliamque , cum singulari cura frugum , agrorum , urbium , hominumque perduxit in Camp-*
Y 2
niam.

niam. De Pompejo scriptum reliquit Cicero in oratione pro lege Manilia: *Ejus legiones sic in Asiam pervenisse, ut non modo manus tanti exercitus, sed ne vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur.* De Stilione narrat Claudianus:

*Tanta quies, jurisque metus servator honesti
Te moderante, fuit, nullis ut vinea furtis,
Aut seges erepta fraudaret messe colonum.*

Tertiò. Obligatio respectu hostium inter se præscribit primùm in bello incipiendo justitiam. Secundò, in modo belli gerendi moderationem. Hinc D. August. Epist. ad Bonifacium: *Hostem pugnantem necessitas perimat, non voluntas.* Sicut bellandi violentia redditur, ita victo misericordia debetur, maximè in quo pacis perturbatio non timetur. Marcellus ut ait Cicero 2. *Verrina: Ædificiis Syracusanis, sacris, ac profanis ita pepercit, ac si ad defendenda, non expugnanda cum exercitu venisset.* Tertiò, requirunt sinceritatem oppositam dolo malo, atque mendacio, non insidiis ac stratagematis licitis. Ratio est, quia numquam mentiri licet, et aliundè cum in

bel-

bello justo fas sit hosti nocere, fas quoque erit occultando illi consilia efficere, ut à se ipso decipiatur, et damnum accipiat. Et Deus ipse stratagematis auctor fuit Josue *cap. 8. Pone insidias urbi.* Hinc S. August. *quæst. 10. in librum Josue: cum justum bellum suscipitur, aut vi aperta quis pugnet, aut ex insidiis, nihil ad justitiam superest.* Quartò, petit fidelitatem in promissis servandis, *quia nullum decorum esse potest, si violetur fides* ut ait S. Ambrosius *lib. 1. Officiorum.* Quintò, præscribit honestatem, ut ne per stupra, aliaque nefanda flagitia victores sæviant in devictos. Patet hoc ex jure naturali, et Divino, imò Gentium paulo cultiorum. Sextò, obligat hostes ad humanitatem per sepulturam mortuis exhibendam, saltem ex jure Gentium, et seclusa pœna: exempli causa, si hostis explorator suspendatur, ejusque cadaver in arbore relinquatur, vel jure quodam reciprocationis. Docet S. Joan. Chrysostomus in Oratione de lege: *Quod ex lege mortuos nemo judicet hostes, ira et contumelia in eorum corpora sese non extendente.*

CAPUT V.

De Represaliis.

Represaliæ sic dictæ ab Italica voce *Ripresa*, sunt species belli privati, utpote quo vindicatur injuria privato à privato illata ac benè possunt definiri sic: represaliæ sunt jus, quo Magistratus, aut Princeps subditos suos ab illata per externos injuria vindicat, redditque indemnes in casu denegatæ ab eisdem justitiæ.

Ejusmodi jus non à natura, quæ neminem ligat ex alieno delicto, sed jure Gentium inductum est, et videtur habere rationem imputationis, cum magistratu creditoribus exteris justitiam denegante pro morum debitis, ipsa communitas, seu singulorum Civium bona ob arctissimam unionem membrorum et corporis obligata esse videantur. Ratio ejusmodi juris esse potuit, inhibitio vagæ licentiæ inferendi exteris damnum, vel magistratus ad reddendam justitiam, vel subditorum bonis ad satisfactionem præstandam obligatis, ob conjunctionem moralem, vi cujus factum Civitatis Civibus sin-

gulis , et factum singulorum toti Civitati potest imputari ; ideoque minime iniquum visum est , singulos , velut in subsidium, pro debito Civitatis esse obligatos. Neque obstare potest unius , vel alterius innocentis damnum , quia cedit commodo publico cunctisque gentibus communi : præterquam quod privatorum damna in communitate sint sæpius inevitabilia , sitque in cujusvis arbitratu ad communitatem recurrere , à qua ejusmodi detrimenta privatis Civibus sunt resarcienda.

Represaliarum proprietates sunt primò, ut fiant à magistratu , seu auctoritate publica , et in hoc differunt à pignorationibus, quæ à quovis judice decerni , vel etiam à privatis contra privatos auctoritate propria usurpari possunt. Secundò , ut non nisi post formam juris tentatam legitimè atque frustratam , nullo alio medio consequendæ justitiæ suppetente : propterea quod sint remedium extraordinarium , et violentum. Tertiò , ut fiant exceptis excipiendis , cujusmodi sunt personæ Principes , Ecclesiastici , Legati , viatores non subditi , &c. Quartò , ut fiant sola personarum detentione , non seve-

riore tractatione , quia non sunt hostes , sed potius obsides. Res jure represaliorum occupandæ sunt bona ejusdem generis , si fieri possit , neque excedentia damnum illatum ; quia quod ultra æqualitatem eripitur , justum esse desinit , et rapina vel furtum est. In bona sic occupata non acquiritur tamen ipso facto dominium , ut Grotius opinatur , sed solum jus pignoris , quia Represalia res est diversa prorsùs à bellica occupatione , cum finis ejus sit alius , nempè , ut occupatione rerum detur ansa obtinendæ justitiæ antea negatæ : hac desperata , acquiritur plenum dominium. Hic animadverto , nocentes teneri jure Naturali ac Divino ad reparanda damna innocentibus illata : deindè jus Represaliæ esse restringendum , utpote odiosum , et quia est species belli , quo publicis scandalis atque incommodis , imò etiam tumultibus via aperitur.

DISPUTATIO III.

DE FŒDERIBUS.

CAPUT I.

De origine fœderum , eorumque materia, forma , ritu , obligatione , executione , dissolutione , cautionibus adhiberi solitis.

Origo fœderum humano generi , ac societati civili coæva est. Sic , teste Dione , et Livio , omnes Gentes cum de imperio certarunt ante omnia socios fortunæ suæ quærebant. Sic notum est fœdus Abrahami cum Abimelecho , Salomonis cum Hiram , Machabæorum cum Romanis. Hæc origo descendit ab ipsa natura. Ratiò est primò : quia sicuti natura inclinatur ad societatem humanam , ita et fœdera velut fortissima securitatis publicæ vincula , tutissimæque ejusdem societatis præsidia. Secundò , quia eidem societati non tantum expedit habere domesticos , sed et socios vicinos atque amicos , cum sine fœderatorum ope familia hoste suo de-

debilior eidem resistere haud posset. Non tamen propriè loquendo , origo fœderum est de jure Naturæ , ut aliqui volunt ; nisi jus impropriè tale , seu merè concessivum intelligant. Ratio est , quia quamvis fœdera humanæ societati magnopere congruant , non tamen eorum usus est absolutæ necessitatis , ita ut exigantur determinatè ab amore , qui debetur alteri naturaliter , et ad felicitatem naturæ consentaneam est simpliciter necessarius. Cur enim gens quælibet ; absolutè loquendo , non possit sibi sola vivere , aliarumque nationumque fœdera recusare ? Excipiendus est casus ultimæ necessitatis , qua Gens vicina ad avertendum interitum fœdus justum exposceret , idque modis naturæ convenientibus , hoc est , cum ratione et justitia sanciret.

Fœdus à fide est appellatum , quæ interponitur fœderi ; estque contractus publicus amicitiaë , mutui auxilii , et commerciorum gratia à diversis civitatibus initus. Aliud est temporaneum pro certa expeditione , aliud perpetuum. Perpetua fœdera de bello pacem excludente in tempus perpetuum videntur illicita , et juri Naturæ contraria , quæ
pa-

pacem præcipit , bellumque solum permit-
tit ad eam diutius confirmandam. Deindè
aliud est fœdus æquale , aliud inæquale , quod
nempè intercedit inter æquales , vel inæ-
quales potentia , viribus , &c. vel æquali
aut inæquali modo , seu conditione honoris,
commodi , vel potestatis : quæ tamen inæ-
qualitas nullam exprimit subjectionem , sed
potentioris tantummodo cultum et obser-
vantiam comiter demonstrandam : eo quod
longè aliud sit , aliquem esse in alterius fide,
et esse in alterius ditioe.

Dividitur præterea fœdus in offensivum,
defensivum , ac mixtum. Offensivum ordinem
habet ac respectum ad bellum offensivum,
quo vis infertur ad injuriam , vel damna
reparanda. Fœdus defensivum respicit bel-
lum defensivum , quoad injuriam illatam
propulsandam suscipitur defensionis gratia.
Mixtum vocatur illud , quod simul est offen-
sivum , ac defensivum. Materia fœderum
sunt res honestæ , ac licitæ : nam impro-
bæ actiones in pacta deduci nequeunt.
Ejusmodi sunt matrimonia , commercia,
auxilia , securitas , bellum , pax , indu-
ciæ , aliaque negotia , et commoda , quæ
ad

ad statum pertinent Republicæ.

Forma consistit in conscriptione et consignatione Tabularum. Ritus pro varietate Gentium, et temporum varii sunt: idem tamen ubique Gentium finis fuit, ut nempe constaret rei, de qua agitur, gravitas in foedere sanciendo. Nostris temporibus per subscriptionem, sigillorumque appensionem utriusque partis, et adjecto jurejurando ad Sancta Evangelia sanciri solent. Apud antiquiores Christianos divisione Sacræ Hostiæ fuisse aliquando firmata, sunt qui scribunt de Paschale Romano Pontifice, et Henrico V. Imperatore, Ludovico item Babaro, et Friderico Pulchro Austriaco.

Obligatio gravissima est præstandi omnia quæ articulis foederis sunt comprehensa. Nam firmantur non modo fide humana, qua nihil est in societate humana sacratius, sed etiam Divina per jurisjurandi Religionem. Hinc Romani quantumvis Ethnici violatores foederum olim acerrimè ultri sunt. Metium, Dictatorem Albanorum quadrigis discerptum, Albas urbem solo æquatam, Veientes à stirpe funditus deletos, Carthaginem intra quatuordecim dies incendio ab-

sum-

sumptam, Campanos miserandum in modum aut cæcos, aut durissima servitute oppressos, Corinthum, ac Numantiam excisam, civesque omnes interemptos in historicis legimus: tantus apud Gentiles violati quondam fœderis horror fuit. Quin etiam sacrilega violati fœderis perfidia secum plerumque trahit ultionem divinam. Teste Thucidide, etiam Gentilibus persuasum erat Deos esse fœderum arbitros, ideoque inexpiabilem esse religionem fidem fallere. Et Populum Dei, si quando fœdifragus fuit, à Deo graviter fuisse percussum, Sacræ Litteræ testantur. Certè Saulis posteritas ob fœdus Gabaoniticum vindictam sensit.

Fides igitur publica servanda est, tam data, quam jurata, Hæreticis, Turcis, aliisque Infidelibus in fœdere per se licito, et quod nec Religionis, nec bonis moribus adversatur. Impotentia moralis ex necessitate, aut periculo proprio excusat à fœdere implendo, cum quilibet sibi proximus sit, et promississe credatur, exempli causa, se fœderatis latuum suppetias, nisi ipse magis indiguerit.

Fœdus belli offensivum, si sit contra Turcas, vel alios alieni Imperii invasores

extendendum est non modo ad amissa recuperanda , sed etiam ad enervandam illorum potentiam , donec pro illatis damnis satisfaciant , et securitatem præstent , imposte-
rum se non offensuros.

Fœdus defensivum , si initum sit conditionibus inæqualibus , aut sancitum cum Turcis et Barbaris contra bonum Reipublicæ Christianæ , exiti usum evadit , ac restringendum est. In sensu verborum fœderis dubio ad Fœderatorum mentem magis vero similem recurrendum est. Interpretatio extensiva de persona ad personam , vel de causa ad causam in fœdere non expressam, locum non habet , nisi fuerit expressa saltem ratio generalis unica et adæquata , ex qua non ambigè constet , voluisse fœderatos etiam in casu simili conventionem suam procedere.

Fœderis dissolutio fit per renuntiationem mutuam lapso jam tempore in fœdere constituto , aut bello , seu negotio finito , cujus solius causa initum est : morte item fœderatorum , vel naturali , vel civili , hoc est , si status publicus immutetur in ordine ad finem in fœdere contentum. Dissolvitur etiam fœdus ipso non usu , cum præsumatur partis

utrius-

utriusque consensus , eo quod foederatus diu non praestitit , quæ praestare debeat , tacente altera parte.

Stante foedere bellico , unus foederatus altero invito , vel ignorante particularem pacem inire nequit ; hoc enim tenderet in foederis destructionem , ut patet majore etiam parte foederatorum in dissolutionem foederis consentiente , non propterea dissolvitur foedus ; quia agitur de jure singulorum.

Conditione foederis non impleta , licitum est foederi renuntiare , ut in aliis pactis usuvenit. Foedus , unius renuntiatione illicita facta , solvitur in favorem alterius foederati non renuntiantis.

Procurare justorum foederum solutionem modis illicitis , nempe dolis , donis , sexcentisque aliis artibus sacrilegum est ac infame. Patet hoc ex jure Naturæ et Gentium , Divino et Humano.

In pangendis foederibus cautionis adhiberi solitæ sunt hujusmodi. Foedera perpetua non sunt facile ineunda , nec ineunda leviter inter nimium impares : nam foederatus multo debilior parum proderit , multo potentior erit nimium periculosus , hoc est,

ab

ab eo periculum erit ne inæquali hoc fœdere debiliori servitus inducatur. Utilia tamen sunt ejusmodi fœdera de commerciis instituendis.

Cavenda est primò nimia fœderatorum multitudo. Nihil est enim facilius, quam inter multos unum, aut alterum à fide deficere, privati commodi studio. Secundò, Aristoteles in politicis auctor est, viciniam eorum, qui fœdus iniri sunt, esse potissimum attendendam, nam remoti nimium difficulter succurrent in tempore. Tertiò, attendendum ingenium et mores: nam in stabiles, et à moribus commodisque nostris alieni non sunt in fœdus vocandi. Quartò, attendenda est etiam Religio, præsertim in bello Religionis commoda spectante. Quinto, denique attendenda est causæ justitia, ne inaniter iniquitatis vinculo constringamur: item necessitas, et opportunitas, sine qua Politici satius esse dicunt suis viribus niti, quam fœderibus implicari.

CAPUT II.

An, et quatenus fœdus licitum sit.

Ut fœdus sit licitum, potestatem requirit illud ineundi. Hanc habent populi liberi, iique omnes, qui sunt Principes supremi. Ratio est, quia finis fœderum principalis est utilitas publica, quæ respicit tantummodo populos liberos, vel summos imperantes.

Illicitum est Catholico Principi contrahere fœdera cum tyrannis, qua talibus, hoc est, non adeptis potestatem summam consensu tacito populi, vel expresso. Est enim illicitum cooperari injustitiæ.

Illicitum esset Catholico Principi contrahere fœdera qualiacumque cum infidelibus, vel quibuscumque aliis Fidei Catholicæ hostibus in grave ac directum præjudicium nostræ Religionis, exempli causa, suppeditando Principi infideli, bellum gerenti in Catholicum Principem, arma, pecuniam, milites, annonam. Ratio est, quia tale fœdus aperte esset injustum, utpote infidelitatis defensivum, veræque Religionis offensivum.

Illicitum esset Catholico Principi inire foedera, etiam defensiva, sive præbendo, sive petendo auxilia ab infidelibus, vel aliis Ecclesiæ Catholicæ inimicis contra alios, maximè Catholicos, in ordine ad bellum cæteroquin justum cum certo tamen, et gravi quantumvis indirecto Religionis Catholicæ detrimento connexum. Ratio est, quia cum Religionis Catholicæ commune bonum, à quo dependet animarum salus, præferendum sit bonis temporalibus, tale foedus quantumvis aliundè justum, hac tamen ratione injustum fieret atque illicitum. De hoc tamen vide infrà versu 53.

Sed Hugo Grotius, Oldradus, Socinus, Albericus, Coringius, et alii, præsertim ex A catholicis, Catholicorum cum infidelibus foedera licere contendunt. Contra hos tamen non desunt multi Scriptores, maximè ex Orthodoxis, qui regulariter (exceptis nempè quibusdam casibus non ordinariis) ut illicita oppugnant. Probant autem his argumentis.

Primò, auctoritate Sacræ Scripturæ, ubi legimus Deum ejusmodi foedera graviter prohibuisse et castigasse. Sic enim le-

gimus in *Exod. cap. 23. Non inibis cum iis (hoc est infidelibus Cananæis) fœdus.*

לא תכרת להם.

Secundò, auctoritate Summorum Pontificum, Patrum, atque Doctorum. Joannes VIII fœdus quorundam Italiæ Principum cum Saracenis magnopere est detestatus. *Tamquam impium scelus, et societatem initam, ad perditionem animarum.* Vide Baronium ad annum Christi 881. Tum hæc addidit *Epist. 38. Iterum atque iterum exhortamur, ut Christiani nominis viri Paganorum fœdera fugiant, et solum in Deum, non in Diaboli membra, quæ sunt vasa iræ, spem suam ponere discant.* Sic Alexander III. in *cap. Judæis 5. de Judæis et Saracen. excommunicentur*, inquit, *qui cum eis præsumserint habitare.* Similia statuit Clemens indiserte prohibens mercimonia, consilia, vel alia subsidia, qui sunt ordinarii fœderum fructus. Accedunt SS. PP. D. Joan. Chrisostomus *Homilia 1. in Matthæum* de Josaphati fœdere cum Acabo ita disserit: *Vides quia nec dare potuit auxilium inimicis Dei, nec ab eis accipere: quoniam autem nec accipere*

oportet ab inimicis Dei, docet nos supra dicta historia de Asa: quoniam nec dare, instruit nos hæc Historia de Josaphat. S. Gregorius Nazianzenus similia scripsit Imperatori oratione 46. qui cum hæreticis fœdus inierat, eisque libertatem conscientiaë dederat. Similia Gregorius Magnus Epistola 10. lib. 7. Francorum Regibus Theodorico, et Theodeberto.

Accedunt Scriptores plurimi, Layman, Suarez, Majolus, Besoldus, Pignatellius, Reiffenstuel, et alii plurimi, qui probant ex Historia Sacra, et Ecclesiastica, fœdera ejusmodi semper male cesisse. De Ochozia, Josaphato, Asa, Amasia testimonium habemus in veteri Testamento. Judam Machabæum similiter legimus, fœdus cum Romanis contraxisse, et cum fratribus cecidisse. Idem Jonathas est expertus, Judæ frater, eo ipso tempore, quo renovavit hoc fœdus. Sic Eudoxiam Augustam, sic Bonifacium comitem Vandalorum Arianorum contracto fœdere miserè periisse. Palæologi Imperatores Græcorum in Oriente, facto cum Turcis fœdere, infinita intulere rei Christianæ detrimenta, totumque

Imperium Orientale pessumdederunt.

His tamen non obstantibus, conveniunt utriusque sententiæ Auctores licitum esse Catholico Principi inire fœdera cum infidelibus, seu hostibus Ecclesiæ in bello apertè justo, et cum morali certitudine, quod omne periculum, scandalum, ac damnum à Religione Catholica excludantur. Ejusmodi casus esset primò, si fœdera essent de commercio dumtaxat, quo sensu non tam fœdera, quam conventiones debent appellari. Quare Cardinalis Ossatus Pontifici improbanti factum Galliæ quod Legatos Hollandos admisisset, respondisse fertur: *Et tu Sancte Pater Legatos Persiæ excepisti*, innuens quædam adiaphora esse, quæ non pertinent ad Religionem.

Secundò, si contra alios infideles, vel acatholicos justo bello coercendos. Hinc Sturmius in *lib. de administratione belli Turcici parte tertia*: Cæsari Catholico suadet, ut perpetuum fœdus habeat cum Moscho et Persarum Rege contra Solimanum. Tertiò, si etiam forent contra Catholicos, modo circumstantiæ excludantur, quæ rei Catholicæ nocere possint. Reiffenstuel affert

exemplum. Si quis A catholicos contra alios Catholicos Principes, injuste illos aggredientes præcisè juvaret ad hoc, ut ab injusta aggressionem defensi in ejus bonis per validam pacem innoxii conserventur, non vero ut nova bona Catholicis adempta acquirant sibi cum damno Religionis. Item si Princeps Catholicus in bello justo A catholicorum copias ex fœdere acciperet in modica quantitate, ut suo exercitu, longè illas excedente disciplinam servare posset, ac proindè cavere, ne quod scandalum fieret, nèvè Catholicis in eo, quod attinet ad Religionem, damnum aliquod inferretur. Quartò, si adessent conditiones Ecclesiæ utiles, exempli causa, si Rex Galliarum in bello justo juvaret Anglos contra Hollandos, ea conditione, ut Angli in Hibernia admittant iterum Sacerdotes Catholicos, iisque has, vel illas Ecclesias restituant. Quintò, si ad averendum Ecclesiæ Catholicæ majus malum hoc fœdus esset necessarium: exempli causa, si quis Monarcha integrum Regnum A catholicis cedere cogeretur, nisi in aliqua urbe Religionis A catholicæ exercitium permitteret.

ixi. Probatur hæc sententia primò ratione. Fœdera cum infidelibus, aliisque Ecclesiæ hostibus inita sunt conventiones per se, et ex natura non illicitæ, sed tantum ratione periculi, damni, vel scandali plerumque connexi, et in Ecclesiam, Religionemque Catholicam redundantis. Ergo si ista non adesset, nec adfutura moraliter certum sit, vitiosa non fient præcise per infideles, aliosve Acatholicos, utpote qui non ignorent ea jura, quæ fluunt ex lege Naturæ, vel Gentium.

Probatur secundò auctoritate. In Testamento veteri legimus, quod Abraham fœdus percusserit cum Aner, et Eschol Gentilibus. Salomon cum Hiram Ethnico Rege *lib. 3. Reg. cap. 14. his verbis. Dedit quoque Dominus sapientiam Salomoni, sicut loquutus est ei, et erat pax inter Hiram et Salomonem et percusserunt fœdus.* Vulg. vero heb. ואל נתן חכמה לשלמה כאשר דבר לו ויהי שלום בין חירם ובין שלמה ויכרתו כרית *sed*

Objiciunt primò. In Sacris Litteris occurrunt fœdera fidelium cum infidelibus contra fideles inita, quin reprobentur. Quod

patet ex foedere Achaz Regis Juda, in auxilium vocantis Regem Assyriorum, Teglat Phalassar contra Regem Syriæ, et Israël. Item ex foedere Davidis à Saule ad Achim Regem Philistæorum transeuntis *lib. 1. Reg. cap. 27.*

Resp. primò : Illa foedera nusquam probari in Sacris Litteris. Secundò : reprobari positive colligimus ex loco citato. *Non fecit Achaz, quod erat placitum in conspectu Domini Dei sui.* Vulgatà vero hebraica sic : ויעש אחז חרע בעיני יהוה אלהיו. Davidis autem transfugium ad Achim Regem non fuit foederis contrahendi causa, sed asyli quærendi. Davidis verba hæc sunt loco citato. *Nonne melius est, ut fugiam et salver in terra Philistinorum, ut desperet Saul, cessetque me quærere in cunctis finibus Israël? Ergo fugiam manus ejus.* Et Hebraica Vulgatà ארץ לי טוב כי המלחט אמלט אל ארץ פלשתים ונאש ממני שאול לבקשני עוד בכל גבול ישראל. Neque pugnavit contra populum Israël, sed simulando ejusmodi pugnam persecutus est alios infideles, nempè Amalécitas; ut merito se suspectum reddiderit Philistæis, nec ad prælium contra Saulem admissus sit.

Reponunt: si ejusmodi fœdera nusquam probantur in Sacris Litteris, peccasset S. Leo Magnus, (hoc eum titulo ornavit Benedictus XIV.) ineundo fœdus cum Hunnis: item peccasset S. Gregorius Magnus contrahendo fœdera cum Longobardis. Hoc autem suspicandum non est de sanctissimis viris.

Resp. S. Leonem, et S. Gregorium non tam fœdera iniisse cum Barbaris Gentibus, quam pacta quædam titularia, ad avertenda majora fidelium mala, et sarta tecta Ecclesiæ bona conservanda.

Objiciunt secundò. Scandalum Ecclesiæ Catholicæ non est intentum à Catholico Principe in fœdere ineundo, sed utilitas et bonum Reipublicæ. Ergo id Ecclesiæ hostibus erit imputandum, si fortè contingat.

Resp. Princeps Catholicus id intendet saltem indirectè, propterea quia non per accidens, sed per se, et ordinariè scandalum, ac detrimentum Ecclesia hujusmodi fœdere consequatur.

Objiciunt tertio: licitum est jure Naturæ vim vi repellere, etiam Ethnico auxilium fe-

rente , si Christianus aggressor vim injustam tentaret : ergo etiam licet Principi fœdus inire.

Resp. Si fœdus cum infideli possit esse legitimum medium ad sua tuenda , hoc est, sine damno Religionis Catholicæ , proculdubio licebit ; sed ordinariè non id contingit. Dico ergo licitum esse vim vi repellere , non indistinctè , sed legitimis mediis ; secus enim posset aliquis Magos , aut etiam Dæmones in auxilium vocare.

Reponunt. Ergo Princeps Catholicus quamquam à Catholico Principe læsus injustè , nec aliter potens tueri sua , vel amissa recuperare nisi per fœdus cum hoste Ecclesiæ , imperium amittere cogeretur. Hoc autem est nimis difficile , et non ferendum , cum Catholicos Principes Infidelibus reddat deteriores , nec est consultum , cum viribus debiliores exponat rapinis potentiorum.

Resp. Casum hunc esse extraordinarium , de Catholico Principe non suspicabilem ; qui si contingeret , illud esse omninò tenendum. *Sic transeamus , per temporalia , ut non amittamus æterna.* Quarè nego suppositum , quod non suppeteret medium licitum per

tran-

transactiones amicabiles , compromissiones in Reges arbitros , et alia hujusmodi , ad hoc ut Principis Catholici non fieret conditio deterior , quam Infidelium. Cæterum inconsultum esse non potest , quod in consultationem venire nequit prudenter , quia non suspicabile.

DISPUTATIO IV.

De Jure Pacis , ejusque natura et proprietatibus.

CAPUT I.

De natura , subjecto , et objecto pacis.

Pax , ita dicta à pactione , in sensu latissimo est tranquillitas ordinis ; in latiore significat generalem quamdam concordiam ortam ex naturali inter homines cognatione , cujus intuitu homo homini , et Gens Genti obstringitur ad communia humanitatis officia , inter quæ primum est , amicum omnibus esse , inimicum nulli , ac de cætero ab omni

vio-

violentia abstinere. In sensu strictione , et relativè ad bellum , significat novam amicitiam inter eos , qui hostiliter invicem commissi erant , postliminio reductam : vel est transactio publica de bello in totum tollendo inter eos , qui hostes erant , legitime conclusa.

Pax accepta in sensu strictiore , dividi solet in publicam , et privatam ; in perpetuam , et temporalem continentem inducias ; in universalem , et particularem. Pax accepta strictissimè dividitur ratione materiæ in profanam et Religiosam.

Pax accepta in latiore significatione est à jure Naturæ , à qua exigitur , ut conformis amoris cuivis naturaliter debito , et ad felicitatem naturæ rationali propriam absolutè necessario. Pax tamen in sensu strictiore , seu relativè ad bellum originem habet à jure Gentium. Ratio est , quia sicut bellum quoad effectus præcipuos descendit à jure Gentium , ita et pax quoad sistendum hostilem conatum , abolendas cædes , captivitatem vitandam , et alia hujusmodi. Quare qui pacis condiciones infringunt jus Gentium violare dicuntur.

Subjectum, seu personæ pacem contrahentes sunt Imperantes summi, utpote potestate præditi independente. Excipitur primò, si jus Regis ætatis immaturitate sit impedimentum, aut amentia, aut aliis morbis, qui cum Regni administratione componi non possint. Nam talis non esset capax obligationis privatæ, adeoque nec publicæ. Secundò, si Rex per captivitatem amitteret Regnum; secus vero si non amitteret: nam in hoc casu maneret Rex, haberetque jus ad necessaria media pro liberatione sui, inter quæ primò loco esse solent faciendæ pacis conditiones. Tertiò excipitur, si Rex foret exul, viveretque obnoxius servituti. Quartò, si quis Rege inferior per viam privilegii, præscriptionis, aut concessionis acquisivisset jus belli, atque adeo pacis ineundæ. Jus contrahendæ pacis est delegabile: quin etiam sæpe expedit, ut constat in Republica Democratica, vel Aristocratica, ubi Optimates, aut Cives in eundem locum omnes convenire non possunt sine magna difficultate. Legati ergo peculiari mandato instrui solent, rati habitione Principibus reservata.

Objectum pacis in genere sunt capita, seu articuli, utrinque conventi, æquitati, et honestati consentanei, claris verbis expressi, idiomatis utrinque noti, subscripti et subsignati.

Objectum pacis in specie sunt primò articuli pertinentes ad amnistiam, hoc est, perpetuam rerum hostiliter gestarum oblivionem: secus enim pax firma esse non potest.

Effectus amnistix sunt publica quies, vindicatio bonorum, commerciorum liberta, et alii, non tamen sese extendunt ad ea quæ ante bellum, et extra belli causas acciderant.

Secundò, sunt capita, quæ respiciunt restitutionem personarum, rerum, jurium, dignitatum, bonorum durante bello occupatorum. Restitutioni tamen probabiliùs non subjacent res amplius non extantes, aut legitimo titulo alienatæ. Item sentiendum est de fructibus, ac redditibus, qui ex rebus, aut juribus interceptis jam percepti sunt.

Inde consequitur, quod in casu pacis, aliter non obtinendæ, à Principe cedi possint subditorum bona, etiam citra eorum consensum, ob dominium eminens et publi-

cam

cam tranquillitatem, utilitati privatæ anteponendam.

Tertiò, sunt articuli de satisfactione, et compensatione pro impensis, damnisque in bello illatis. Illata tamen damna à Principe remitti possunt ob dominium eminentis, si pax aliter componi non possit. Communitati tamen nulla est obligatio compensandi damna privatis illata durante bello, si ea damna nullum Republicæ commodum intulerunt, nam æquius est privatos damnum, aut alium casum fortuitum sustinere.

Probabilius aliter est sentiendum, si ex iis damnis partum esset Republicæ aliquid commodi. Hic enim locum habet Lex Rhodia, quæ statuit *æquissimum esse, ut commune detrimentum fiat eorum, qui, propter amissas res aliorum, consecuti sunt, ut suas salvas haberent.* Quam legem in toto Orbe Romano, et ab omnibus populis propter summam æquitatem receptam esse, testatur Gudelinus *lib. 1. et 2. §. ad Leg. Rhodiam de Jactu.*

CAPUT II.

De effectibus pacis, et ei contrariis.

Effectus primarius est obligatio servandi pacta, etiam cum bellatore injusto, quia obligatio non ex justitia belli, sed ex natura pacti oritur: hæc primariò stringit obligantes, secundariò subditos, utpote fide publica innexos, et ejusmodi pactis veluti per legem adstrictos. Imò per extensionem legitimam hæc obligatio etiam transit ad successores, Principibus non tam nomine proprio quam Republicæ paciscentibus.

Alter effectus est executio, quæ paciscentes obligat. Executioni subjacent res addendæ, aut restituendæ in juribus, bonis mobilibus, vel terris. Item demolitiones monumentorum, abductiones præsidiorum, traditiones captivorum, et cætera, salvo semper jure tertii.

Paci in genere contraria sunt omnia, quæ vel pacem violant, vel novam belli causam suppeditant. In specie, primò si inferantur arma sine nova causa, nisi id contingeret tantum ab aliquibus subditis sine culpa Prin-

cipis paciscentis. Secundò, si agatur contra id, quod in pace disertè est stipulatum, si sit in re majoris momenti, et nisi impossibilitas excuset, quæ tamen à debito non exsolvit. Tertiò, si agatur contra id, quod ex pacis natura est necessariò intelligendum, violando, exemp. gr. amicitix legem in pace expressam per atroces minas, per structas in finibus arces, conscriptos milites, &c. etsi dubia facta in meliorem partem sint exponenda. Quartò, si nova fiat injuria, et belli causa ponatur. Quare violans pacem incurrit pœnam violanti determinatam, toties quoties violaret. Quintò, inter ea, quæ paci contraria sunt, est etiam dolus substantialis, quia deficeret consensus, non tamen accidentalis, quia non deficeret consensus quoad substantiam. Deceptus tamen obligatum habet decipientem ad præstandam indemnitate, quia jus habuit ut non deciperetur. Sextò, pax bello justo, seu per gravem metum sed tamen justum extorta, tam in foro interno, quam externo est valida. Idque colligitur ex paritate cum contractibus aliis. Idem sentiendum in prudenti dubio an justum sit bellum, quia causa du-

bia est insufficiens ad bellum , rescissa pace, denuò instaurandum. Septimò , pax bello, seu vi , ac metu injusto extorta non obligat. Qui ergo vim patitur , non potest salva conscientia ab inferente injustum metum urgeri ad servandas condiciones impositas. Nam injuria pacto intrinseca auferri non potest, nisi remissione , vel juris renuntiatione per novum , eumque liberum consensum.

CAPUT III.

De Accessoriis pacis.

Accessoria pacis primò sunt Obsides , per quos intelliguntur personæ è Civium numero alteri parti in securitatem fidei publicæ eo fine traditæ , ut quandiu fides liberata non fuerit , ibi persistent , vel in casu fractæ fidei arbitrio partis læsæ , quantum Jus Naturæ et Gentium permittit , relictæ habeantur. In non subditis requiritur consensus liber , obsides ut esse velint. Fuga per se videtur obsidibus illicita , quia saltem implicitè data fides est , et alias frustraretur finis , puta certitudo de credito.

Non

Non tamen in casu fractæ fidei vel servitute, vel morte multari possunt, quia eos Civitas hac conditione oppignorare non potuit, cum civitati nulla sit in innocentes potestas, præcipuè ut queat in mortem tradere. Quare nullum jus potest colligi ex factis contrariis; cæterum æquitati est consonum, ut, in longum se extrahente mora, per alios sublevantur, ut exsoluta fide illico restituantur, et si quis loco personæ tantummodo datus sit, hac mortua liberetur.

Secundò, inter materias pacis annexas sunt induciæ, quibus indicatur conventio, per quam, manente bello, hostiles actus intermittuntur ad certum tempus. Aliæ dicuntur breves, quia dierum tantum, aut mensium, aliæ longæ, quæ sublato utrinque appatu bellico, in plures annos porriguntur. Illas concedendi potestas est etiam penes Duces, quia administrationi militari hæc quietis imago inesse creditur; has vero pangendi jus est penes Principes summos, pacis enim naturam participant. Induciarum effectus est obligatio stricta etiam respectu subditorum: quoad temporis initium tamen, et finem est interpretationis

latioris, quia est in favorem publicum; cum ex utraque parte parcatur sanguini humano. Alter effectus est cessatio ab omni hostili actu, sive in personas, sive in res; etsi hæc in induciis brevioribus plerumque restricta sit ad limites, et expressiones factæ conventionis, ut propterea, saltem regulariter loquendo, non includat cessationem illimitatam ab omni prorsus hostilitate, neque vetet, quin submissa intercipientur auxilia, vel occupentur loca derelicta, et sic de aliis. Cæterum, induciæ cessant, vel lapsu termini, vel mutua partium consensione, vel alterutrius injuria, ubi parti innocenti liberum est vel pœnam exigere, vel induciarum continuationem petere, vel ad arma redire.

Tertiò, est arbitrium, seu compromissum, quo bellantes communi consensu unum, vel plures arbitros eligunt, ad controversias belli componendas. Si componant suasivè, sunt mediatores; si componant decisivè, sunt propriè arbitri. Horum est judicare secundum leges, si sint electi ut Judices; si ut meri causæ decisores, pronuntiare ex æquitate, et humanitate. Post dictam sententiam appellatio compromittentibus est intercisa, ne fiat pro-

ces-

cessus in infinitum. Excipitur tamen casus apertæ fraudis; et si duo arbitri inter se dissentirent, ibi recursus haberi potest ad tertium.

Quartò loco est deditio, qua pars bello fracta sese hostis arbitrio permittit, vel absolutè absque reservatione, vel conditionatè, hoc est, adjectis quibusdam capitibus. Absoluta deditio victori jus tribuit universale quoad personas, res, et bona: imò spectato Gentium jure permissivo, et quoad forum externum, etiam quoad vitam et libertatem, etsi, sublata inter Christianos servitute, naturalis æquitas clementiam humanitatemque exposcat. Deditio conditionata restringitur ad pacta, quibus fideliter victor debet inhærere.

Nonnulli denique inter pacis accessoria numerant sortem, qua tanquam fortuito medio controversiæ finiuntur. Hujus usus est satis antiquatus, nec promiscuè licitus, quamquam, deficientibus aliis mediis, in causa nimis ancipiti præstaret fortasse rem incertæ sorti committere, quam certa belli discrimina subire.

Hùc etiam revocant singulare certamen,

quo duo, vel plures utrinque congregiuntur ea lege, ut victoria sit penes illam partem, cujus selecti pugiles extitere victores. Hoc jure Gentium permissum esse probatur plurimis exemplis. Absolutè licitum suadet exemplum Davidis, qui cum Goliath Philistæo congressus est, et aliorum Principum Christianorum. Favet etiam ratio, ut nimirum parcatur nimio sanguini, ubi tamen excipienda Religionis causa, pro cujus defensione cuncta humanæ potentiæ instrumenta adhiberi, omnes vires exeri, sanguis et vita consecrari debent

DISPUTATIO V.

De mutua hominum caritate.

CAPUT UNICUM.

Tenemur legis naturalis præcepto diligere proximum, sicut nos ipsos, quia hoc dicitur ratio naturalis, et quia nihil magis est necessarium ad humani generis conservationem, ad pacem, et justitiam tuendam. Si tenemur

di-

diligere , à fortiori tenemur non proximum lædere , et quidem non lædere proximum in re aliqua , ipso invito , quod spectat ad justitiam : sed neque ipso volente , ut in spiritualibus , quod pertinet ad caritatem.

Præceptum naturale diligendi proximum obligat ad actus internos , quando illi necessarii sunt , vel ad opus externum , et beneficium proximo præstandum , vel etiam ad vitandum odium , et offensionem proximi. Quare præceptum hoc obligabit , quando occurrat necessitas misericordiæ , ad quam spectat , tum affectu , tum etiam effectu sublevare pro viribus miseriam proximi , seu malum ipsius involuntarium , sive in ordine ad animam , sive in ordine ad corpus. Ad animam pertinet fraterna correctio , quam cognovit Aristoteles *lib. 9. Ethn. cap. 3.* quæ est adhibenda , ubi de crimine satis constet , ac sit spes fructus , et emendationis : ne scilicet correctio sit temeraria , et rursus actus sit otiosus. Obligamur autem quando proximus indiget nostra correctione , et sit opportunitas corrigendi.

Ad corpus pertinet naturale præceptum eleemosynæ , quod respicit præcipua pars ca-

ritatis proximi: hoc vero obligat tempore necessitatis. Atque huc refertur sepelire mortuos, licet cadaver non sit capax miseræ; sed tamen homo, cujus est corpus illud, manet in memoriis hominum, et corpus habet ordinem ad animam, cui gratum est et illud officium, quod ipsi etiam prodesse potest propter suffragia, quæ in locis sacris fiant. Ex lege naturali jubemur non odisse homines etiam improbos; isti enim proximi sunt, et proximorum odium est intrinsecè malum, utpote odium rei bonæ, et per se amabilis. Non est contra legem naturæ optare proximo malum temporale propter bonum finem, nimirum ad ejus respicientiam; vel ad vitandum malum, si nimirum alia via provideri non possit.

Ex lege naturæ tenemur diligere inimicos: tum quia inimicus est proximus, respectu cujus prævalet illud: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: tum quia vindictam sumere ab inimicis propria auctoritate est contra rationem naturalem: ergo et appetitus vindictæ, cui contrarius est hic amor. Tandem hic amor est maximè necessarius ad conservandam justitiam et pacem

inter homines. Patet etiam ex præcepto expresso in lege Evangelica, ubi nulla de novo fuerit imposita præcepta moralia positiva præter ea quæ sunt Sacramentorum. Vocat autem Christus suum hoc præceptum, ut explicet maximam necessitatem et obligationem: et ut ostendat, falsò Pharisæos Lege Veteri quæ Levitici *cap. 19. Diliges amicum tuum sicut te ipsum*, ea verba addidisse; *odio habebis inimicum tuum*. Quam sententiam ex Pharisæis in vulgus profectam Christus rejecit.

Ex lege naturæ tenemur inimicis amoris signa præbere eo tempore, ac modo, quo nos gerere solemus circa alios homines. Cæterum in iis officiis habenda est ratio circumstantiarum, undè indicari possit internum odium, ex quo aliorum offensio oriatur.

Respectu omnium tenemur lege naturæ non mentiri. Mendacium est enim valdè dissonum naturæ rationali, quia evertit ordinem ejus, et est contra finem, et necessitatem verborum, seu locutionis rationalis. Ad hoc enim est à natura institutum verbum externum, ut per illud significemus internum, et ita possit esse inter ratio-

nales naturas societas et fidelitas, seu fiducia. Quare sequitur, numquam posse honestari propter bonum finem, si retineat rationem mendacii; nec faciendum est malum, ut indè eveniat bonum, teste Paulo ad Rom. cap. 3.

Sine causa legitima uti amphibologia est contra virtutem veritatis. Quoties enim necessitas non requirit amphibologiam, debita est nostro sermoni simplicitas in sensu usitato, et intellecto ab audiente: et tunc defectus simplicitatis in illo sensu est vitiosus, et contrarius veritati. Si datur necessitas, tunc ille defectus simplicis et claræ expressionis potest suppleri ex adjunctis, et circumstantiis locutionem complementibus, et sic non est vitiosus, nec mendacium, cum detur verus sensus accommodatus locutioni.

Assertio alicujus de re facienda, vel de beneficio præstando includit intrinsecè ex vi veritatis tale propositum, quale requirit illud opus, quod præstandum, seu efficiendum asseritur: respectu vero futuri operis non requirit veritas hujusmodi assertionis, ut postea illud opus omnino executioni mandetur. Veritas enim assertionis non exigit per-

perseverantiam in tali proposito , ut patet, quia hæc non asseritur. Si vero assertioni adjungitur promissio ex voluntate se obligandi , nascitur naturale debitum efficiendi veram assertionem de futuro , scilicet præstandi id quod promittitur. Obligatio hæc oritur ex fidelitate. Infidelitas autem maximè repugnat rationi , et convictui humano : et pro materiæ ac personarum gravitate potest moraliter reputari sufficiens ad violandam caritatem. Si promissio inducit obligationem justitiæ donantem alteri jus , tenetur homo ratione justitiæ naturalis complere promissum. Hoc utique intervenit in commerciis , contractibus , et cæteris , ubi voluntas hominum non sistit in mera obligatione efficiendi veram assertionem de futuro , sed præterea transit in debitum justitiæ. Obligatio ex justitia inducit debitum restitutionis , si violari contingat. Rursus fundat jus in conscientia vindicandi sibi propria auctoritate rem , si aliundè in judicio repeti non possit. Ac propterea jus transit etiam ad hæredes.

 DISPUTATIO ULTIMA.
De mutuo officiorum concursu.

CAPUT ULTIMUM.

In omnibus officiis Deus est semper super omnia diligendus. Idem dicas de Christo Domino, qui est Deus homo, et ideo magis quam cæteri diligendus. Quare in concursu officiorum ex Lege naturæ debitorum Deo cum aliis officiis illa sunt istis præferenda ex recto ordine rationis. Quod patet in qualibet culpa, qua creatura præfertur Deo. Rursus officia majoris obligationis erga Deum ex eodem ordine præferri debent officiis minoris obligationis. Eadem est ratio de præceptis juris naturæ respectu præceptorum positivorum Ecclesiæ.

Possunt etiam concurrere officia hominis erga se ipsum officiis erga proximum. Quoniam vero officia hæc respicere possunt sive bona spiritualia, sive bona temporalia: idcirco in triplici concursu considerari potest homo. Primò, quando concurrunt offi-

cia

cia de bono spirituali sui ipsius cum officiis de bono spirituali proximi. Secundò , de bono temporali proprio cum bono spirituali proximi. Tertiò , de bono temporali proprio cum bono temporali proximi. Possunt etiam concurrere officia erga unum proximum cum officiis erga alium ; et hic pro singulis dantur canones juxta legem naturæ.

In bonis spiritualibus simpliciter tenetur homo se magis diligere , et propriis ejusmodi necessitatibus subvenire , quam aliorum ; quia potius debet homo sibi velle beatitudinem æternam quam aliis : et potius debet velle à se Deum amari quam ab aliis , juxta rectum ordinem caritatis. Nemo tenetur, nec potest aliis subvenire cum detrimento sui spirituali , quod culpam includit ; quia culpa includit offensam Dei , quæ vitanda est plus quam omnia mala creaturarum. Nemo tenetur , nec potest aliis subvenire cum detrimento sui spirituali , quod minuat caritatem , vel impediat augmentum ipsius et meritorum , quia caritas maximè inclinatur ad sui perfectionem : ergo non ad id , quod hanc perfectionem impedit. Si concurrat detrimento spirituale proprium , merè

extrinsecum et accidentale cum salute aliorum, solet eligi illud potiùs ad hanc obtinendam. Sic Moyses egit *Exod. 23. : dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo, quem scripsisti.* Et Paulus ad Romanos *cap. 8. optabam ego esse anathema à Christo pro fratribus meis.* Ita exponunt Patres ac præcipuè Chrysostomus *Homil. 2. et 3. de laudibus Pauli.*

Simpliciter et absolutè tenetur homo magis diligere proximum in spiritualibus, quam se in corporalibus, quia secundum rectam rationem est amabilior anima proximi, quam corpus proprium. Tenetur quoque subvenire proximo existenti in extrema necessitate spirituali, etiam cum evidenti periculo mortis, quia hic ordo caritatis cadit sub præcepto: ergo maximè in extrema necessitate. Sic esset in parvulo moriente, qui esset, etiam cum periculo mortis, baptizandus. Extra casum vero necessitatis extremæ spiritualis non obligat caritas per se ad subveniendum privato proximo cum periculo morali mortis corporis, quia tunc non est maxima necessitas: ergo nec obligatio perdendi summum bonum corporis.

porale, cujusmodi est vita. Si autem sit bonum corporale commune, exemp. causa, divitiæ, sufficit gravis necessitas spiritualis, ut illud periculo exponatur: exemp. causa ob grave periculum Religionis Christianæ: ut si sciam ab aliquibus hæresim esse prædicandam, teneor me illis opponere, etiam cum periculo rei domesticæ: idque ratione caritatis. Episcopus vero, et Parochus ratione officii et justitiæ ex tacita conventionem tenentur etiam in gravi necessitate cuilibet de suo grege. In gravi necessitate spirituali proximi obligat caritas cum aliquo etiam damno temporali proprio; quia gravis necessitas spiritualis proximi est præferenda ex ordine caritatis alicui damno proprio temporali: extra casum vero talis necessitatis non est gravis obligatio. Deindè præcepta affirmativa solum obligant in casu necessitatis. Hinc licet sit laudabile subvenire proximo in talibus circumstantiis, non est grave præceptum extra necessitatem. Gravis autem necessitas prudenter est et cum proportionem judicanda.

In temporalibus tenetur homo potius communi bono subvenire, quam sibi: nam

commune bonum præferendum est privato, cum sit universalis ; et quilibet est pars boni communis ; pars autem debet præferre bonum totius bono proprio.

In quacumque corporali necessitate potest quilibet licitè sibi potiùs , quam alteri privato subvenire. In pari necessitate nemo tenetur diligere proximum plusquam se. Contra vero , si proximus sit in necessitate vitæ, ego vero in minori necessitate , vel si proximus sit in gravi necessitate , non item ego. Multo magis si comparatur gravis necessitas vitæ proximi cum bonis superfluis , vel etiam necessariis ad statum : hæc enim omnia sunt diligenda minùs , quam vita proximi.

Non tenetur homo in necessitate vitæ, etiam extrema, sibi potiùs semper subvenire , quam proximo alicui , puta amico ; quia licet nemo possit se occidere , tamen non tenetur semper omni medio et ratione servare vitam , etiam in concursu sibi carissimi : multo magis in concursu patris.

Potest aliquis in extrema necessitate negligere se , ut alteri etiam extraneo in simili necessitate subveniat , hoc autem spectata dumtaxat caritate. Si alia vero adsit obligatio

tio justitiæ, vel pietatis, ut in patrefamilias, qui debet curare salutem suam, ut ex justitia ac pietate filiis suis attendere queat, tunc non potest extraneo subvenire. Generaliter autem potest aliquis amittere vitam ob finem honestum; et conservatio vitæ proximi est bonus finis, in eoque elucet honestas caritatis, fortitudinis, aut alterius virtutis.

Cæteris paribus, non est dubium, quin secundum ordinem caritatis melius sit in extrema necessitate subvenire sibi, quam aliis. Sic melius est non dare alteri extremè indigenti id, quo ego etiam extremè indigeo: omittendo enim hoc medium necessarium censeor me ipsum occidere. Sic è duobus naufragiis posset alter licitè sinere, ut socius tabulam acciperet, non posset autem dare illam socio, si ipse jam tabulæ insedisset: hoc vero si cætera sint paria.

Præceptum etiam naturale caritatis, et misericordiæ obligat ad servandum ordinem in dilectione, vel in subventionem proximorum. Sicut enim sunt gradus diversi conditionum, et conjunctionum in proximis, ita rectus ordo postulat servandam legem in caritate et misericordia. Cæteris paribus, tenemur præ-

ferre eos, qui nobis conjuncti sunt, alienis. Inter sanguine conjunctos servandus est idem ordo. Inter consanguineos pater, inter amicos fidelior et antiquior est præferendus. In concursu patris, et filii in extrema necessitate præferendus est pater. Gravior enim est impietas patrem interficere, quam filium. In concursu patris, et matris præferendus est pater, cui major debetur honor quam matri. Fortasse tamen hic ordo non obligat sub gravi. Rursus præferendus est pater conjugii: item præferendus pater improbus cuilibet alteri etiam sanctiori, tum quoad temporalem necessitatem, tum quoad spiritualem. In concursu benefactoris, et ejus cui nos beneficium contulimus, præferendus est benefactor, quia est amor magis debitus. Hic etiam ordo servandus est inter amicum et inimicum, ut amicus inimico præferatur, cæteris paribus. In diversis conjunctionum, seu societatum generibus præferendi sunt addicti illi societati. Sic in rebus civilibus cives, in militaribus milites: nam respectu hujusmodi societatum consurgit quædam obligatio ad particularia officia.

EPILOGUS.

Atque hæc de officiis pertinentibus ad hominem, qua homo est, qua Christianus est. Neque enim officia juris Naturæ diversa urgent hominem, diversa urgent Christianum: quando eandem à Deo auctore Naturæ habent originem, eosdemque homines, quicumque ii sint, cujuscumque ordinis, Religionis, status, modo homines sint, obligant. Fides utique detexit plura naturalia et moralia, ut ait S. Ambrosius præfatione in Evangelium Lucæ, et apertè docuit etiam rationalia. Atque hoc fidei beneficium non magis Christianos, quam cæteros homines respicit, atque obligat: omnes enim fides illuminat, hoc est, Deus, vel remotè, vel proximè dat omnibus gratiam, qua veram fidem inveniant et amplectantur. Quare jus Naturæ ratione cognitum, et cognitum etiam fide unum omnino est. Ratio etiam, et fides quoad hæc officia, cum ab uno Divino auctore procedant, non pugnant inter se, sed ut verbis utar Horatii de arte poetica:

..... *Alterius sic*
Altera poscit opem res, et conjurat amice.

Poscit autem opem ratio à fide, ut ex dictis hactenus perspicuum est. Quare cuilibet plenissimam cupienti juris Naturalis scientiam tenere maximè erit enitendum, ut sacrarum facultatum studio, sanctorum Patrum sedula lectione, et Scripturarum humili meditatione, quæ sunt ulteriora nostrum omnium officia, queat dignoscere. Quantum vero fides ex Scripturis hausta ad omne genus officiorum conferat, colligi potest ex verbis Gregorii XIII. in litteris Apostolicis ad Regem Catholicum datis, quæ Waltonius Anglus editor Bibliorum Poliglotorum in præfatione appellat, *aurea et verissima*, quibus operi finem facio. *Scripturarum beneficium permagnum est. Nam quod ad Theologiam attinet quæ est summa Philosophia, his libris omnia nostræ Religionis, et divinitatis Misteria explicantur. Quod vero ad eam partem attinet, quæ moralis nominatur, hinc quoque omnia ad omnes virtutes præcepta colliguntur: quibus quidem duabus partibus omnis nostræ salutis, et felicitatis*

tis ratio continetur, ut nihil possit esse horum librorum lectione dignius, nihil fructuosius, nihil omni hominum generi accommodatiùs, nihil majori doctrina, et sapientia refertius.

INDEX

VERBORUM ET RERUM NOTABILIUM.

NUMERUS PAGINAM INDICAT.

A

- A** Braham et cæteri Patriarchæ legem naturalem in statu integro conservarunt , 41.
- Acatholicorum error de doctrina Juris Naturæ, & Gentium sine respectu ad fidem , 24. Eorum libri de Jure Naturæ periculosi , 32. 33. Errores circa Hierarchiam ac Jurisdictionem Ecclesiasticam confutantur, eorumque rationes refelluntur , 196. usque ad 213.
- Actionum moralium principia intrinseca effectiva, intellectus et voluntas, 124. 125. Impulsiva sensus internus , appetitus sensitivus , 131.
- Actus humani à quo procedere debeant , 67. Debent esse per se et intrinsece voluntarii honesti, vel turpes ante omne Dei voluntatem, 92. 87., Qui sint impudabiles , vel non , 136. 137. 131.
- Adamus accepit à Deo potestatem legislativam legem naturalem et positivam , 36. 37. Primus in Christum credidit , 54.
- Affectus nec boni nec mali moraliter , 134.
- Alexander VIII. damnavit sententiam asserentem quod ignorantia invincibilis Juris Naturæ , si detur operantem ex ipsa non excuset à peccato formali , 33.
- Amor erga Deum , erga se ipsum erga proximum principium fundamentale juris Naturæ , 165. Satisfit objectionibus , 167. 168. et 169. Utrum Heineccius recte dividat in amorem beneficentiæ, obedientiæ , devotionis, et amicitæ , 165. 166.
- Antediluviani homines habue-

- buerunt regiminis formam , 38. Scientiam Theologicam , 40.
- Angelicus Doctor** quid sentiat de obligatione iurijurandi , 33.
- Anima** intime obligatur ad servanda quædam præcepta , sine revelatione , 23.
- Animorum et morum** varietas , causæ , tum Physicæ , tum Morales , 134.
- Appetitus sensitivus** quid , quotuplex ejus actus , 131. 132.
- Aristoteles** , quam Philosophiam docuerit , quid de illa senserint posterius , 3. 4. 5. Ejus sententia de felicitate . 56.
- Auctor Catholicus** erroneas Puffendorffii sententias de ignorantia et de obligatione ex iurejurando non repurgavit , refellitur ex Jure Canonico , et D. Thoma , 33. 34. et 35.

B

- B**Arbeyracius contra SS. Patres furens debacchatur , 14. Ab ipso Buddeo reprehensus à Remigio Cellier valde confutatus , 16. 17. Content
- dit Jus naturale citra Divinas Litteras posse solide demonstrari , 25.
- Bellum** quid sit 259. justum vel injustum solemne vel minus solemne : offensivum , vel defensivum , 260. Utrumque licitum. Quo jure , 261. Satisfit objectionibus usque , 276. Cui competat jus belli , 276. 277. Quibus conditionibus , ibid. An licitum sit ratione religionis , 279. An adversus infideles , 283. Paganos , 288. usque ad 298. Hæreticos , 299. usque ad 305. Injustum è duplici titulo , 306. An justum possit esse ex utraque parte , 308. An ob negatum transitum militarem , 314. Effectus belli , 323. Respectu hostium , 325. Quomodo et quid per bellum acquiratur , 326. Cui cedant acquisita , 327. Respectu subditorum , 336. Obligationes in bellicantibus. Principibus militibus , 338. 340. 341.
- Brocardicum** male intellectum , 201.
- Buddeus** quid sentiat de Platonis et Aristotelis Philosophia , 5. De hujus ethi-

Ethica', 4. Eos probat qui jurisprudentiam naturalem tradunt seorsum à lumine revelationis, 25. Quod tamen præfert lumini rationis, 19. Scriptores nostros parvi facit, 12.

Bonum aliud morale, aliud naturale, quid sint, 102. 103. Bonum appetibile quotuplex, 128. 129.

C

CAdavera hostium epeliri debent ex Jure Gentium, 341.

Chami maledictionem: Seth et Sem benedictionem in posteros propagarunt, 41.

Calvinus non in omnibus arridet Barbeyracio, 17. Per Lutherum et Calvinum noluit Christus nova præcepta et leges promulgare, *ibid.*

Capti in bello justo cedunt in dominium victoris, 333.

Caritas hominum mutua ad quid obliget, 375.

Christus promissus fuit in Veteri Testamento, 53. 54. Fides in ipsum ut redemptorem necessaria ad salutem in veteri le-

ge, *ibid.*

Christianus Thomasius quæ scripserit contra Doctores Catholicos, 12. Contra SS. PP. et Ecclesiam, quam dicit jacuisse usque ad tempora Lutheri, 17.

Barbeyracium laudat contra PP. declamantem, *ibid.*

Puffendorffum explicans pejorem reddit, 65. 48. Impiæ et horrendæ quas propugnavit propositiones, *ibid.*

Inepte irridet divisionem Juris Naturæ in affirmativum, et negativum, 146. Ejus axioma circa principium juris naturalis refellitur, 150. 151. Ejusdem sistema de Ecclesia, 196. Absurda inde sequentia, 198.

Cicero, quid de Philosophia senserit; ejus opera de morum doctrina, 6. 7.

Coactio quid sit, 72. Voluntati non potest inferri etiam à Deo, *ibid.*

Concupiscentia quomodo minuat libertatem in actu voluntatis, 76. Auget intensive voluntarium, *ibid.*

Conscientia quid sit, 240. Actualis, vel habitualis, *ibid.* Recta vel erronea, 241. Certa dubia, pro-

ba-

- habilis scrupulosa, *ibid.* Ut operari ex practice dubia, 243. Quid sit conscientia tuta, *ibid.*
 Corpus petit nutritionem et augmentum. Inde necessitas alimentorum, 222.
 Correctio fraterna quando adhibenda, 375.
 Cultus Dei qualis et quotuplex, 187. Cultus interni, et externi officia, quo jure præscripta, *ibid.*
 Cirenayci et Epicurei quid senserint, 5.

D

- D**ecalogus officium hominis et Jus Naturæ explicat atque confirmat, 51. Non tamen est primum principium Juris Naturæ, 162.
 Defensio sui suorumque justa est à natura insita, 260.
 Denuntiatio necessaria est in bello offensivo non defensivo, 276, 277.
 Dei notitia homini insita, 186.
 Diogenis sententia de justo et de turpi refellitur, 89.
 Divisio rerum quotuplex. Ejus tempus, auctor, causæ à quo Jure descendat, 46. 47.

- Doctores scholastici in explanando Jure Naturæ multa à revelatione mutantur, 8. 9.
 Dominium hominis in hominem quomodo introductum, 226.
 Dubium quid, 242. quotuplex, *ibid.* In dubio practico vel speculativo quid agendum, 244.
 Duellum seu singulare certamen in quibus casibus licitum, 374.

E

- E**cclēsia Christi habet potestatem spiritualem jurisdictionis externæ et quasi politicæ, 219.
 Eleemosynæ præceptum quando obligat, 375.
 Epicurei in quo felicitatem statuerint, 55.
 Ethnici Philosophi Pelagianis præluserunt, 4.
 Evangelii dogmata quoad mores sunt instauratio Dogmatum Moralium quæ in anima rationali sunt impressa, 29.
 Excessus satisfactionis in bello justo an legitimus,

F

- F**Actum quid sit et quid includat , 78. Felicitas hominis male investigata et stabilita , 56. Quid sit et in quo constat , 57.
- Fides et ratio non pugnant, imo sese adjuvant , 387.
- Fidei Dogma est veluti admonitor , 30.
- Finis juris naturalis non in sola hujus vitæ felicitate positus est , 64.
- Fœderum origo , 345. Divisio , 347. Materia , 347. Obligatio , dissolutio , 350. Cautiones , 351. An licita cum tyrannis , infidelibus , fidei Catholicæ hostibus , 353.
- Forma vivendi politica quæ fuerit ante diluvium , 41.

G

- G**Ratia Philosophis Ethnicis incognita , 4.
- Græci Morali Philosophiæ operam dederunt , 5. 2.
- Grotius (Hugo) , quis fuerit , quæ studia , quid in scribendo sibi proposuerit , 60. In multis erravit , 61. A Puffendorffio quasi periculosus traducitur , 32.

H

- H**Æresis ubi est , ibi superbia et discordia , 303. Turbat pacem Ecclesiæ immediate , pacem politicam mediate , 302. 303.
- Hæretici subditi vi et armis domari possunt et ad fidem quam deseruerunt , compelli , 299.
- Hæineccii conviciæ in doctores Catholicos , 18. Vult Jus Naturæ ex Sacris Litteris non esse derivandum , 25. Minus aberrat à vero in assignando Juris Naturæ principio , 164.
- Henricus Kæthelerus quale statuatur Jus Naturæ principium , 163. Refellitur , 164.
- Hobbesius honestatis principia et fundamentum religionis refert ad statum mere Civilem , 5. Ejus errores in libris de Cive ac Leviatham , 61. 62. Quomodo philosophatur circa statum naturalem , 141. Refellitur 144. 145.
- Homo debet de Deo recte sentire et eum debito modo colere , 186. Ea credere quæ ut credibilia

I

- lia et credenda proponuntur, 191. Tendere in Deum ut finem ultimum per debita media, 192. Indiget victu et vestitu, 221. Non habet dominium proprietatis in alium hominem Jure Naturæ, 225. Habet dominium directivum, 226. Tenetur se magis diligere quam alios, 380. Bonum aliorum spirituale temporali proprio antepone, 381. Et in temporalibus communi bono potius subvenire quam sibi, 384.
- Honestatis duo sunt genera, 99. Ejus principium est homini intimum, 110. III. Petenda est è convenientia cum rationali natura, 114.
- Hostem occidere in justo bello jus est, 323. Non tamen omnes indistincte, ibid. Ejus res et bona propria sibi facere sed cum quadam limitatione, 327.
- Hosti victo misericordia debetur et humanitas, 340.
- I**dololatria fere totum orbem corrumpit, 42. Ejus auctores, ibid. Causa ex Salomone, 42. 43.
- Ignorantia antecedens, concomitans quid, 77. Quando culpabilis vel non, 77.
- Juris vel facti, ibid. Utrum sit imputabilis, 79. Imperia sunt Juris Gentium, 49. Licita sunt, nec ab irato Deo procedunt ut somniant anabaptistæ, ibid.
- Imputabilitas fundatur in moralitate, 135. Ejus gradus, ibid.
- Incarnatio fuit optimum remedium ad homines redimendos, 85.
- Induciæ quid, 364.
- Infideles possunt indirecte adduci ad veram fidem, 288. Non autem directe compelli, in eos Ecclesia nihil potest quia foris sunt, 289.
- Iis servanda est fides, ibid. Eorum dominium in Christianos non tollitur per libertatem christianam, quod tamen limitationem admittit, 297. Cum infidelibus fœdera inire in præjudicium reli-

- ligionis, aut contra Catholicos non licet, 353.
 Exceptiones, 357.
- Inimicos diligere ex lege naturæ tenemur, 376.
- Insolubilitas matrimonii est de Jure Naturæ, 224.
- Intellectus licet sit radix libertatis non est potentia formaliter libera, 125.
 Ejus objectum, 127.
 Unde melius agnoscatur advertentia intellectus, 76.
- Inventio armorum à quibus facta, 266.
- Involuntarii actus non sunt imputabiles, 136.
- Judicium non determinat necessario voluntatem ad id quod est melius, 86.
 87.
- Juramentum est licitum si detur necessitas et servantur conditiones, 195.
- Jurisdictionem externam habet Ecclesia, 218.
 Etiam in Hæreticos, 301.
 Non autem in Judæos et Paganos, 294. Juris omnis origo à Deo, 36.
- Juris Naturæ rectus usus, 19.
- Illustratur lumine fidei. Quomodo recte addiscatur, 31. Distinctum à Jure Divino positivo, 50. Illustratur Jure Canonico et Civili, 59. Quid respiciat et quomodo dividatur, 146. Omnes obligat, ibid. An sit mutabile, 146. Quid præcipiat, aut vetet, 149. Ejus principium fundamentale, 165. Non est norma secundum quam humana societas instituitur, 171.
- Jus Gentium quid, 171. in quo differat à Jure Naturæ, 173. In quo conveniat, 175. Affirmativum et negativum, 180. Ejus effectus, 184. Quæ ad ipsum pertineant, 180. 181. Nihil in sacra victoribus tribuit, 329.
- Jus Divinum positivum solis Hebræis revelatum, 50.
- Jus Belli et Pacis solis potestatibus summis competit, 275. Exceptiones, 364.
- Jus contrahendæ pacis est delegabile, 365.
- Jus omnibus in omnia et omnes non convenit ex institutione naturæ, 144.

K

K Emerichius quid sentiat de libris Moysis aliisque

que divinis in ordine ad
præcepta morum, 51.

L Leibnitiuſ vult non tantum

Actantii ſententia de
Platone et Ariſtote-
le, 27.

Leibnitiuſ vult non tantum
humanæ tranquillitatis ſed
etiam divinæ amicitiaſ rati-
onem haberi à Philoſo-
phis, 27. Inter deſidera-
ta refert Jus Naturæ et
Gentium traditum ſecun-
dum diſciplinam chriſti-
anorum, 28. Contra lib-
ertatem indifferentiaſ
pugnat ex capite prin-
cipii rationis ſufficientis,
29. Puffendorſio adver-
ſatur circa normam ac-
tionum, 90.

Legatorum admiſſio, et
immunitas eſt Juris Gen-
tium, 183.

Lex quid, 230. Impugnatur
definitio Puffendorſiana,
230. Vim obligandi ha-
bet à ſuperiore, 232.
Ad eam fœrendam requi-
ritur poteſtas juridiſtioni-
ſ, ibid. Eaque princi-
palis et primæva, 234.
Sufficienter manifeſtari
debet ſubditis, ibid. Quæ-
nam ſit materia legis, 235.

Lex naturalis aut poſitiva,
hæc aut divina aut hu-
mana quid ſint, 37.

Legis naturalis vi non eſt de-
terminandus modus par-
ticularis adorandi Deum
cultu externo, 194. Nec
definitur ciborum quali-
tas, 222.

Leges poſitivæ ab exordio
mundi, 38.

Leges omnes ſunt à lege
ætterna, 236. Hæc non
eſt regula actuum divi-
norum, quatenus mora-
les ſunt et honeſti, 238.
Habet rationem legis reſ-
pectu rerum quæ guber-
nantur à Deo, 239. Vim
obligandi habet ab æterno,
ſed obligat in tem-
pore reſpective ad crea-
turas, ibid. Innotescit aut
in aliis legibus aut per
alias leges, 239. 240.

Libertas voluntatis humanæ
probatur ex ſcriptura,
72. Ex Patribus, 73. Opti-
me explicatur à S. Joan-
Damasceno, 75. De ejus
eſſentia eſt indifferentia
tum contrarietatis, tum
contradictionis, ibid.

Liberorum recta inſtitutio
eſt de Jure Naturæ reſ-
pectu parentum, 224.

Lumen quotuplex ſit, 19.

Quid

- Quid sit lumen naturale, quid supernaturale, ibid. Primum secundo subijci debet, 19. Supernaturale nedum utile sed et necessarium est ratione quorundam officiorum, 21. Unde separari non debent, aut seorsim tractari, 26. Quæ lumen naturale docet, cum iis quæ lumine supernaturali accepimus conferenda sunt, 28. 29. Obscurato per peccatum lumine naturali quid evenerit, 42.
- Lutheri impiæ opinioniones, 197.
- M**
- Machabæi contra Antiochum armis se defenderunt, 279.
- Magistratus opem invocare si neglexerit Episcopus, proditæ Ecclesiæ incusatur ab Augustino, 279.
- Malum quid sit, 90. 100.
- Matrimonium est de Jure naturali sed præceptum matrimonii non obligat singulos, 223.
- Mendacium valdè dissonum est naturæ rationali, 377. Nec licet mendacio hostem decipere, 340.
- Metus non aufert libertatem simpliciter, sed secundum quid, 75. 76.
- Moralitatis principium est ex intellectu & voluntate, 77.
- N**
- Nationum mores ob defectum fidei, 23.
- Natura humana creata; Deus debuit ei dari legem naturalem, 90.
- Necessitas quid sit, 74.
- Nimia fœderatorum multitudo cavenda, 352.
- Noachidæ qui fuerint et ad quæ præcepta tenebantur, 44. 45. 46.
- Non usu solvitur fœdus, 350.
- Norma actionum ab æternis veritatibus pendet, 90.
- Notitia Dei quid, et in quo consistat homini insita, 186.
- O**
- Objectum Juris Gentium, 180. 181. Belli offensivi vindicatio Juris, aut reparatio damni defensivi propulsio invasionis injuste, 260. Pacis, 370.
- Obsides quid, 370. Eorum obligationes & jura, ibid.
- Officium hominis in genere quid sit, 185. & 186.

- Erga Deum in quo consistat, ejus causæ, 189.
- Circa id datur præceptum Juris Naturalis, positivum, et negativum, 189.
- Officium hominis erga se ipsum, 221. Tenetur homo semper regulam rationis adhibere, 223.
- Officium hominis erga proximum. Varium est pro diverso respectu mariti, patris, civis, 223. 224.
- Ordo in officiorum concursu servandus est. Deus super omnia diligendus, 380. Respectu sui ipsius et proximi in bonis spiritualibus ad quid teneatur homo, 383. 384. In temporalibus, 383. In necessitate quacumque, in extrema, 383, 384.
- Ex lege naturali hominis facultates dirigendæ sunt ad finem ordinatum, 222.
- P**actum quod Deus pepigit cum Abrahamo, 41.
- Pagus quid sit, 224.
- Patriarchæ legislatores, 36.
- Patres reprobant fœdera cum infidelibus, 355. 356. Ex patribus perperam.
- Probari intenditur bellum esse illicitum, 273.
- Pax quid, quotuplex, 364.
- Ejus subjectum, 365.
- Exceptiones circa subjectum, ibid.
- Pacem sequuntur, amnistia restitutio satisfactio, compensatio, 366. Effectus, 366. Pacis contraria, 368.
- Accessoria, 370. 371.
- Pace Ecclesiæ turbata nequit consistere pax Reipublicæ, 302.
- Perjurium, contra legem naturæ, 195.
- Philonis de diluvio testimonium, 38.
- Philosophia Moralis totius Philosophiæ pars nobilissima. 1. Ejus fundamentum, ibid.
- Plures errores detegit lumine fidei, 8. A patribus exculta, ibid.
- Philosophi veteres errarunt in multis, 6. Detestantur scelera, 6. Cur tam absone de summo hominis bono senserint, 23.
- Ratio justi et honesti parum iis cognita, 55. In fine homines assignando non sibi constant, ibid.
- In quo felicitatem reposuerint, 57. Eorum sententia de interna actuum

- honestate, 110.
- Plato recte de virtutibus disserit, 3.
- Plutarchus inter Romanos Philosophos numeratur. Quibus continuatur ejus Ethica, 7.
- Pœnæ et præmia in altera vita propositæ à Religione Naturali abstrahendo à temporali vel æterno, 190.
- Pœnitentia respicit malum culpæ, ut aliquo modo destruendum, 190. Ad eam pertinet satisfactio, 194. 125.
- Poligamia prohibita, 224.
- Pontifices quomodo absoluerunt à juramento, 34.
- Populus Dei à cæteris se discrevit et ab hebero dictus est Hæbreus, 41.
- Potestas omnis à Deo est, 36. Legislativa cum lege Adâmô data fuit, posteris communicanda, et inde in imperantes ac magistratus extensa, ibid.
- Resultat naturaliter in humana natura, 227. Determinata ad certum regiminis modum pendet ab arbitrio hominum, 227. Quæ jura contineat, 228. 229. In omni communitate datur aliqua suprema potestas in ordine, 234. Potestas civilis non potest ferre leges de actibus pure internis, 228.
- Præcepta Juris naturalis negativa à Noachidis observanda quotuplicia, 44.
- Septimum de esu sanguinis non pertinebat ad Gentes, ibid. Quid continerent duo prima, 45.
- Præceptum diligendi Deum, 187. Eique satisfaciendi, 190.
- Principis officium primum Civitatem ab internis et externis incommodis tutari, 229. 230.
- Principis Jura, ibid.
- Principes sunt constituti ut eorum subditi vitam agant quietam in omni pietate ut Ecclesiam defendant, 280.
- Principium rationis sufficientis non est novum sub aliis terminis cognitum à veteribus et solide confutatum à Scotô, 80.
- Principium fundamentale Juris Naturæ est principium amoris, 168. Principium socialitatis nec adæquatatum est, nec verum, 153. Est etiam flagitiosum,

- sum, 156. Aliorum quorundam protestantium principia, 162. 163.
- Probabilis opinio quid est, 247. Quæ opiniones possint comparari, *ibid.* Variæ sententiæ circa probabilitatem, 248.
- Opiniones versantur vel circa jus ipsum, vel circa res ipsas, *ibid.* Quoties est opinio probabilis actionem non esse malam. Potest quis formare conscientiam certam conformem tali opinioni, 250. Non oportet semper tutiorem viam eligere, 251. Sæpe tamen tenetur homo præferre certam probabili, et probabiliorem minus probabili, 253. Et interdum licet uti opinione probabili omissa probabiliori, 255.
- Propagatio generis humani quo jure fiat & quæ societas inde oriatur, 224.
- Proselyti domicilii quinam erant et quibus præceptis tenebantur. Proselyti justitiæ ad quæ amplius obligabantur, 43.
- Protestantes quid sentiant de divisione potestatis in sacram et profanam, 196.
- Puffendorfius quis fuerit, quæ scripserit, 63. Quæ contra Catholicos Doctores dixerit, 11. De lumine fidei quid senserit, 21. Errat in constituendo fundamento Juris Naturæ, 64. Et in assignando objecto ejusdem juris, 65. Cujus nobilissimam partem negligit, *ibid.* Ejus opinio circa ignorantiam refellitur, 79. De lege honestatis regula male Philosophatur, 113. Quid de motu phisico voluntatis humanæ, 68. 69. Confutatur de statu naturali, 145. De principio Juris naturæ, 150. Male ex Jure Naturæ argumentatur contra Hierarchiam Ecclesiasticam, 196. Refellitur, 214. 215. 216. De habitudine Religionis Judaicæ ad Christianam, 213.
- Perperam sentit de potestate spirituali jurisdictionis externæ, 218. De materia legum, 136.
- Pythagoræ Philosophia ad quid comparata, 2.

R

Rationis liberæ concursus ad actus morales necessarius, 73. Rationis lumen revelationis lumine adjuvatur, 19. usque ad 30. Rationis sufficientis principium libertati applicatum impugnatur, 19. usque ad 86.

Remigius cellier Patres defendit adversus Barbeyracium, 16.

Regna plura populorum consensu constituta, 48.

Sunt tyrannica per accidens, ibid. Sunt Juris Gentium, 49.

Regnum Christi non est de hoc mundo explicatur, 280. 281.

Reges habere potestatem in sacra non probatur ex scripturis, 214. Ecclesiam protegere et ordinem ecclesiasticum adjuvare debent, 229.

Religio naturalis sequitur ex cognitione Dei, 189.

Per revelatam confirmata et explicata, 53.

Religionis causa licitum esse bellum tam offensivum quam defensivum in certis casibus, 283. Ejus

propagatio non est justa causa belli inferendi Paganis, 288.

Religio voluntaria est, 294.

Religionis vaga et illimitata licentia Reipublicæ noxia est, 301.

Religio est firmissimum societatis humanæ vinculum, 189. Quæ unice vera sit, 335. 336.

Religionis Christianæ ad vitam civilem habitudo, 218.

A Religione naturali ad Christianam, 196. An recte argumententur Protestantibus usque ad, 218. An ex Religione Judaica, 213.

Renuntiatione mutua solvitur foedus, 350.

Repræsalie quid sint. **A** Jure Gentium, 342.

Quodnam eorum jus, quænam proprietates, 343.

Romani præstantiores in morum doctrina quam in reliqua Philosophia, 6.

S

Satisfactio Deo condigna fieri non potest in Pura Natura, 194.

Scopuli vitandi in Evangelicæ prædicationis defensione, 291.

Scri-

- Scriptura non probat fœdus cum infidelibus ex ea non probatur bellum esse illicitum.
- Scripturæ promiscuus usus divisionum causa.
- Scrupulorum causæ, 291.
Remedia, ibid.
- Seldenus septem constituit præcepta Juris Naturalis ex Disciplina Hæbreorum impugnatur, 45.
46.
- Sensus internus quid, 131.
132.
- Servitus non est de Jure Naturæ, 225. Non tamen est contra Jus Naturæ, ibid.
- Sicariorum immissio vetita Jure Naturæ et Gentium, 325.
- Socialitas non est principium Juris Naturalis, 150. usque ad 161.
- Societas è Jure Naturæ descendit, 224. Civilis societatis fundamentum sufficiens est discrimen naturale hominum post Adæ peccatum, ibid.
- Socrates ad quid transtulerit Philosophiæ Studium ejus doctrina quid respiciat, 2.
- Spinosaë impium systema de Regula honestatis, 121. 122.
- Stanlei sententia de Philosophia Platonis et Aristotelis, 4.
- Status Naturalis hominis qui sit, 140. Ejus differentia à statu Civili, ibid.
Non est status belli, 142.
143.
- Stipendia Militibus solvi debent, 339.
- Stoici quid sentiant de Summo bono, 56.
- Suarezii sententia de Veteribus Philosophis, 9.
Duplex rationis lumen egregie explicat, 20. 21.

T

- T**alionis lex in bello non habet locum respectu occasionis, 325.
- Traditiones Mosaycæ et Pharisæicæ, 52.
- Transitus militaris negatio non est justa belli causa, 353. cum seq.
- Tributa imponendi legitimus titulus est bellum, 336.
- Tullius queritur tot esse opiniones de natura Dei, 23.

- V** Valentinus Alberti principium Juris Naturæ repetit à statu integritatis refellitur, 163.
- V** elthemius queritur à Puffendorfo sibi eripi honestum per se, 89.
- V** eritas rerum et objectorum honestas à peccato originali pæne destructa, 212.
- V** eritati contraria est amphibologia, 378.
- V** eritas assertionis quid exigit, ibid.
- W** olffii error circa theoriam actionum humanarum confutatur, 105. 106. 107. 108.
- V** oluntas Dei non est tota ratio bonitatis et malitiæ actuum moralium cum seq. 88.
- V** oluntas quid, 80. Ejus objectum, ibid. Actus elicitus vel imperati quid sint, et quotuplices, 80. 81. 82.

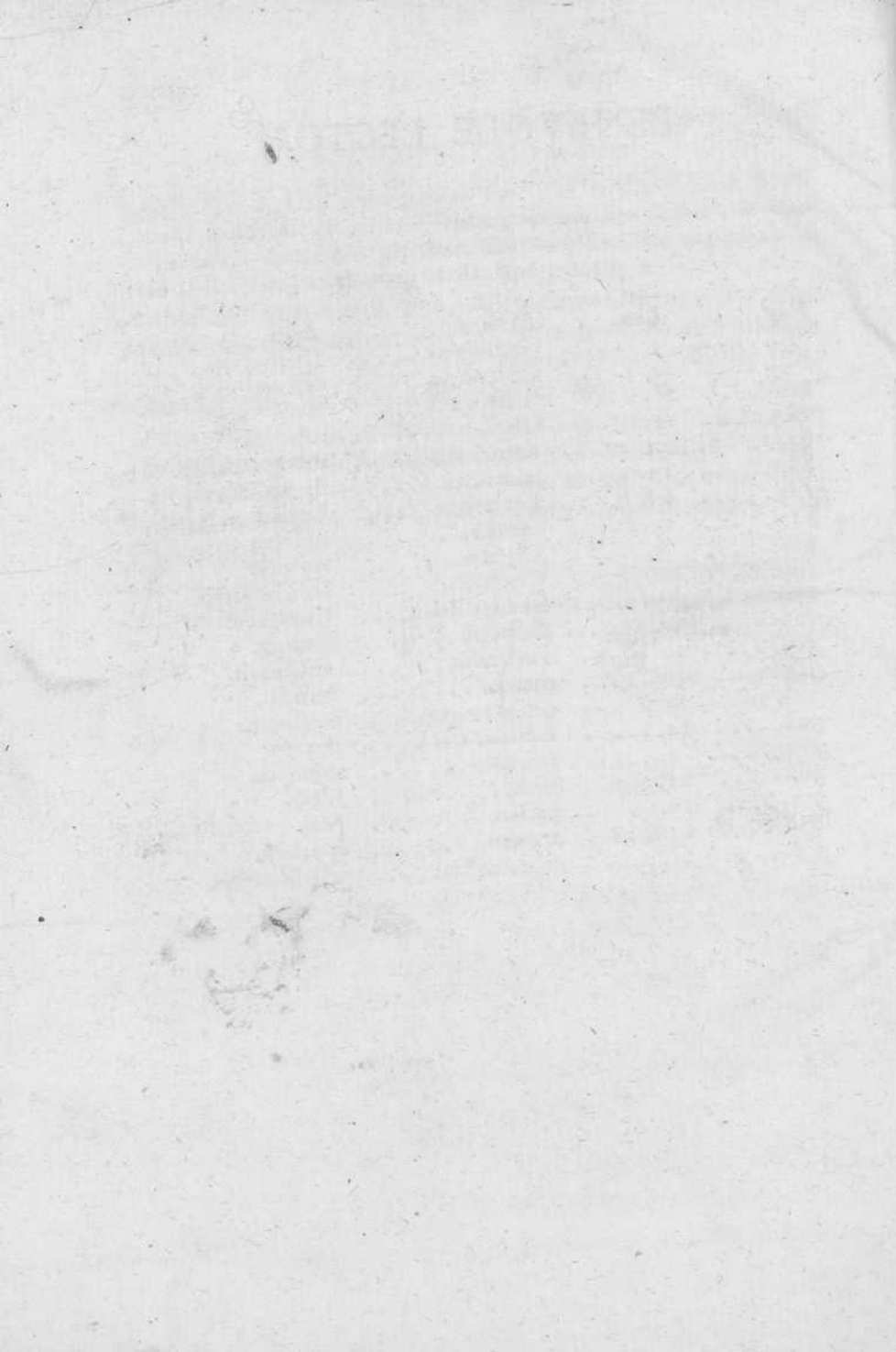
FINIS.

BENEVOLE LECTOR.

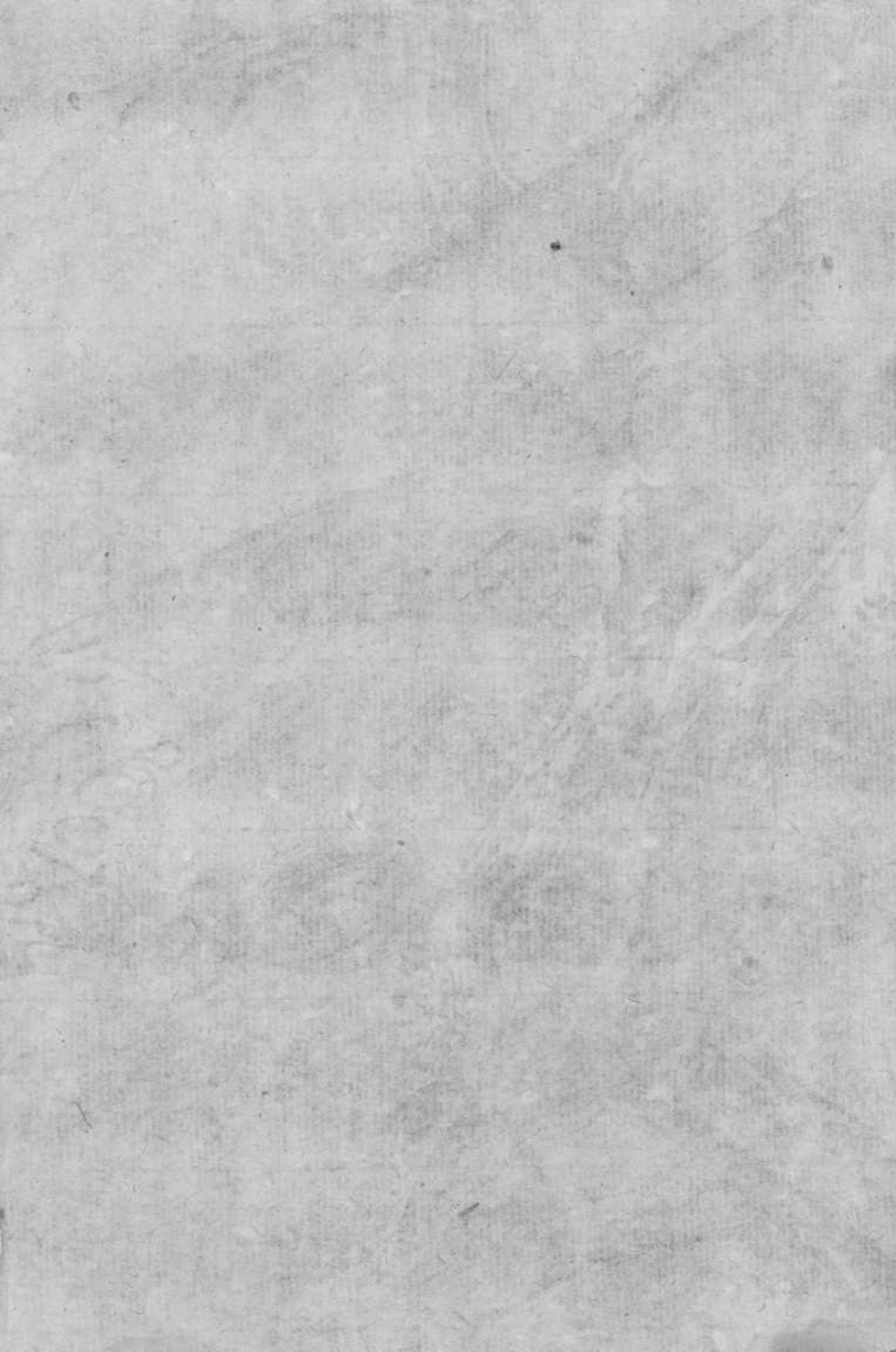
Typis semper adesse mihi non liquit , unde quidam irrepserunt errores , præcipuos quique sensum alterare & legentem quodammodo remorari possent , correctos hic habes. Cæteros pro tua humanitate ignoscas.

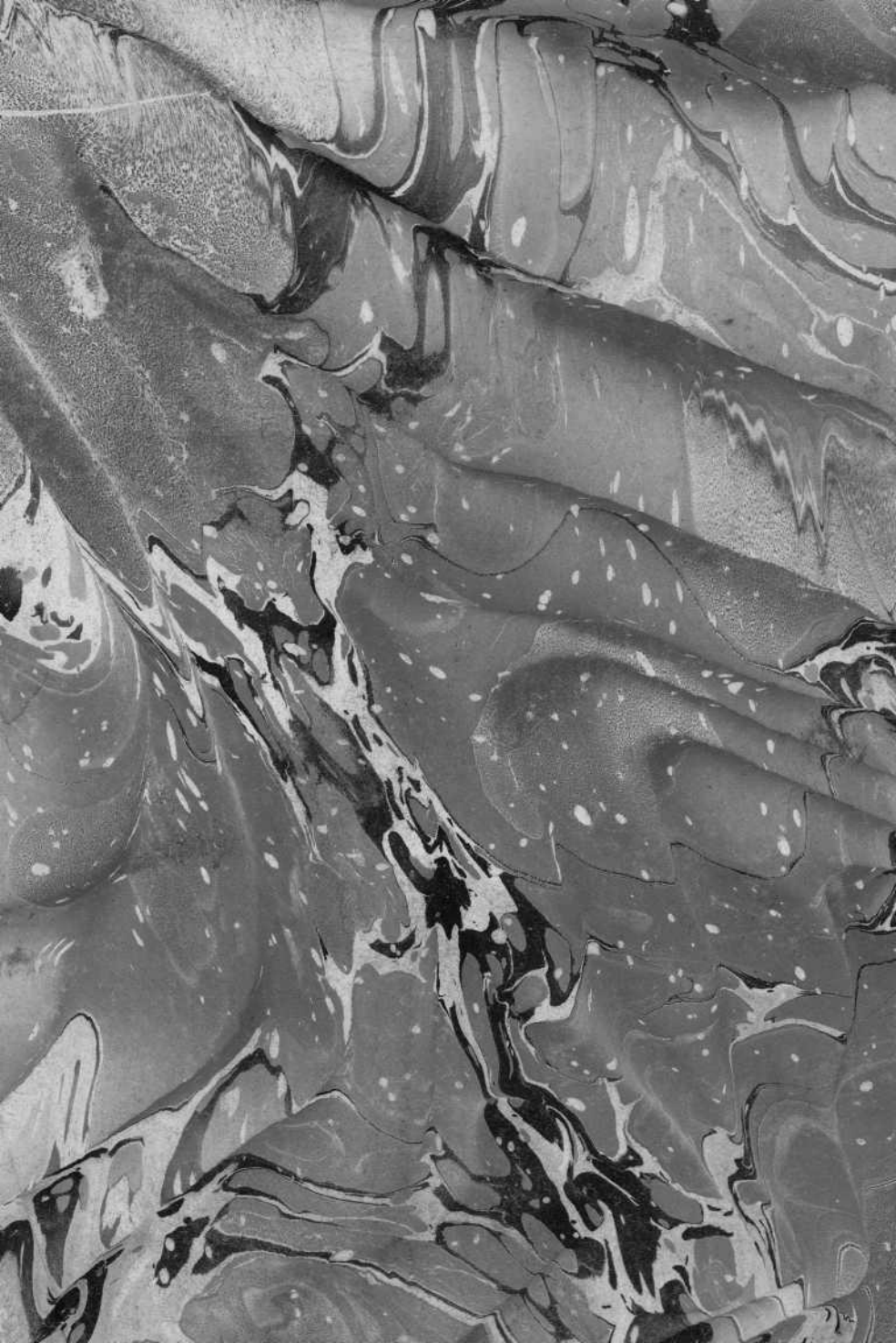
<i>Pag.</i>	<i>Lin.</i>	<i>Errata.</i>	<i>Lege.</i>
2.....	4.....	Gndlingius.....	Gudlingius.
Ibid.....	24.....	Œconomia.....	Œconomica.
45.....	26.....	facilè.....	facili.
58.....	3.....	roborata.....	roboratæ.
68.....	12.....	excogitabit.....	excogitavit.
88.....	14.....	in actibus.....	iis actibus.
123.....	6 & 8....	Leviatham.....	Leviathan.
127.....	17.....	audativa.....	auditiva.
158.....	3.....	assylum.....	asylum.
249.....	20.....	Conradus.....	Ita Conradus.
274.....	7 & 8....	Evangelico.....	Evangelio.
304.....	15.....	disrupuit.....	disrupit.
319.....	22.....	vindicabit.....	vindicavit.
324.....	16.....	tuenda.....	luenda.
346.....	13.....	nationumque.....	nationum.
348.....	14.....	Babaro.....	Bavaro.
364.....	1.....	strictione.....	strictiore.
366.....	20.....	Item.....	Idem.
371.....	12.....	pacis.....	paci.
Ibid.....	17 & 18..	appartu.....	apparatu.
376.....	15.....	respicientiam.....	resipiscentiam.

Slagt: Top.

Est. h h

Feb. 9

Nüm. 10

SWIĘCICKI
DE JURE
NATURÆ
ET GENTIUM

4254

3422